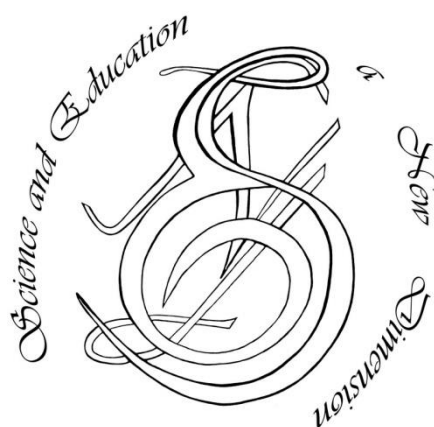

SCIENCE AND EDUCATION A NEW DIMENSION

PHILOLOGY

Филология

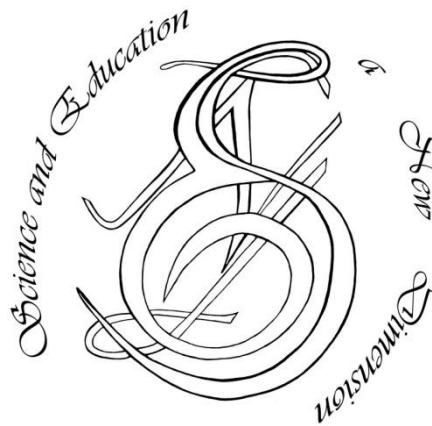
p-ISSN 2308-5258

e-ISSN 2308-1996

V(32), Issue 122, 2017

SCIENCE AND EDUCATION A NEW DIMENSION

Philology

Editorial board

Editor-in-chief: Dr. Xénia Vámos

Honorary Senior Editor:

Jenő Barkáts, Dr. habil. Nina Tarasenkova, Dr. habil.

Andriy Myachykov, PhD in Psychology, Senior Lecturer, Department of Psychology, Faculty of Health and Life Sciences, Northumbria University, Northumberland Building, Newcastle upon Tyne, United Kingdom

Edvard Ayvazyan, Doctor of Science in Pedagogy, National Institute of Education, Yerevan, Armenia

Ferenc Ihász, PhD in Sport Science, Apáczai Csere János Faculty of the University of West Hungary

Ireneusz Pyrzyk, Doctor of Science in Pedagogy, Dean of Faculty of Pedagogical Sciences, University of Humanities and Economics in Wrocław, Poland

Irina Malova, Doctor of Science in Pedagogy, Head of Department of methodology of teaching mathematics and information technology, Bryansk State University named after Academician IG Petrovskii, Russia

Irina S. Shevchenko, Doctor of Science in Philology, Department of ESP and Translation, V.N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine
Department of Psychology, Faculty of Health and Life Sciences, Northumbria University, Northumberland Building, Newcastle upon Tyne, United Kingdom

Kosta Garow, PhD in Pedagogy, associated professor, Plovdiv University „Paisii Hilendarski”, Bulgaria

László Kótis, PhD in Physics, Research Centre for Natural Sciences, Hungary, Budapest

Larysa Klymanska, Doctor of Political Sciences, associated professor, Head of the Department of Sociology and Social Work, Lviv Polytechnic National University, Ukraine

Liudmyla Sokurianska, Doctor of Science in Sociology, Prof. habil., Head of Department of Sociology, V.N. Karazin Kharkiv National University

Marian Wloshinski, Doctor of Science in Pedagogy, Faculty of Pedagogical Sciences, University of Humanities and Economics in Wrocław, Poland

Melinda Nagy, PhD in Biology, associated professor, Department of Biology, J. Selye University in Komarno, Slovakia

Alexander Perekhrest, Doctor of Science in History, Prof. habil., Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Ukraine

Nikolai N. Boldyrev, Doctor of Science in Philology, Professor and Vice-Rector in Science, G.R. Derzhavin State University in Tambov, Russia

Oleksii Marchenko, Doctor of Science in Philosophy, Head of the Department of Philosophy and Religious Studies, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Ukraine

Olga Sannikova, Doctor of Science in Psychology, professor, Head of the department of general and differential psychology, South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky, Odessa, Ukraine

Oleg Melnikov, Doctor of Science in Pedagogy, Belarusian State University, Belarus

Perekhrest Alexander, Doctor of Science in History, Prof. habil., Bohdan Khmelnytsky National University in Cherkasy, Ukraine

Riskeldy Turgunbayev, CSc in Physics and Mathematics, associated professor, head of the Department of Mathematical Analysis, Dean of the Faculty of Physics and Mathematics of the Tashkent State Pedagogical University, Uzbekistan

Roza Uteeva, Doctor of Science in Pedagogy, Head of the Department of Algebra and Geometry, Togliatti State University, Russia

Seda K. Gasparyan, Doctor of Science in Philology, Department of English Philology, Professor and Chair, Yerevan State University, Armenia

Sokuriaynska Liudmyla, Doctor of sociological science. Prof. Head of Department of Sociology. V.N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

Svitlana A. Zhabotynska, Doctor of Science in Philology, Department of English Philology of Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Ukraine

Tatyana Prokhorova, Doctor of Science in Pedagogy, Professor of Psychology, Department chair of pedagogics and subject technologies, Astrakhan state university, Russia

Tetiana Hranchak, Doctor of Science Social Communication, Head of department of political analysis of the Vernadsky National Library of Ukraine

Valentina Orlova, Doctor of Science in Economics, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ukraine

Vasil Milloushev, Doctor of Science in Pedagogy, professor of Department of Mathematics and Informatics, Plovdiv University „Paisii Hilendarski”, Plovdiv, Bulgaria

Veselin Kostov Vasilev, Doctor of Psychology, Professor and Head of the department of Psychology Plovdiv University „Paisii Hilendarski”, Bulgaria

Vladimir I. Karasik, Doctor of Science in Philology, Department of English Philology, Professor and Chair, Volgograd State Pedagogical University, Russia

Volodimir Lizogub, Doctor of Science in Biology, Head of the department of anatomy and physiology of humans and animals, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Ukraine

Zinaida A. Kharitonchik, Doctor of Science in Philology, Department of General Linguistics, Minsk State Linguistic University, Belarus

Zoltán Poór, CSc in Language Pedagogy, Head of Institute of Pedagogy, Apáczai Csere János Faculty of the University of West Hungary

Managing editor:

Barkáts N.

© EDITOR AND AUTHORS OF INDIVIDUAL ARTICLES

The journal is published by the support of Society for Cultural and Scientific Progress in Central and Eastern Europe

BUDAPEST, 2015

Statement:

By submitting a manuscript to this journal, each author explicitly confirms that the manuscript meets the highest ethical standards for authors and co-authors. Each author acknowledges that fabrication of data is an egregious departure from the expected norms of scientific conduct, as is the selective reporting of data with the intent to mislead or deceive, as well as the theft of data or research results from others. By acknowledging these facts, each author takes personal responsibility for the accuracy, credibility and authenticity of research results described in their manuscripts. All the articles are published in author's edition.

THE JOURNAL IS LISTED AND INDEXED IN:

INDEX COPERNICUS: ICV 2014: 70.95; ICV 2015: 80.87

GOOGLE SCHOLAR

CROSSREF (DOI prefix:10.31174)

ULRICHS WEB GLOBAL SERIALS DIRECTORY

UNION OF INTERNATIONAL ASSOCIATIONS YEARBOOK

SCRIBD

ACADEMIA.EDU

CONTENT

Розкриття теми «землі і людини» у п'єсі Цзинь Юня «Нірвана «Пса» (1986 р.) <i>А. О. Акімова</i>	7
К вопросу о семантических параметрах собственных имен (на примере морфологической омонимии в составе антропонимов) <i>И. В. Бондаренко</i>	12
Вивчення Шевченкового «Букваря южнорусского» у 1862–1914 роках <i>Н. О. Бондарєва</i>	15
Linguistic aspectology of research of media style language <i>М. В. Bulakh</i>	19
Comparative cognitive methodology of the religious popular discourse matrix reconstruction procedure <i>О. Cherkhava</i>	22
Англія, Франція та Іспанія як конкуренти в Новому Світі (на матеріалі роману Бет Вайт “Креольська принцеса” <i>Ю. В. Чернова</i>	30
Корпус текстів Тараса Шевченка як джерело для мовознавчих досліджень <i>Н. Дарчук</i>	33
Poetic split reference as a translation problem <i>Е. Doubenko</i>	38
Основні напрями вивчення української прізвищевої системи <i>К. О. Фартушняк</i>	41
Лингвистическая карта реальности в студенческой среде (на материале исследования туркменской и украинской групп) <i>С. В. Форманова, Э. В. Боева</i>	44
Особливості форм нарації у повістях А. П. Чехова: типологія й поетика <i>К. Г. Гаврильєва, М. П. Мелашенко</i>	47
Художній простір усної народної лірики в актуальній методологічній перспективі <i>Л. М. Копаниця</i>	51
Репрезентації концепту NUN в сучасній англomовній комунікації на матеріалах англomовних медіа <i>Ю. В. Крисальна</i>	55
English Last Wills and Testaments: towards the systemic description of the genre vocabulary <i>О. V. Kulyba</i>	63
Мова ЗМІ та її вплив на формування культури мовлення <i>А. Ф. Нечипоренко</i>	67
Secondary Nomination as the Way of English Environmental Term-Formation <i>М. Ya. Salamatkha</i>	70
Категорія розмовності в динамічній структурі лінгвістичного знання <i>М. В. Цуркан</i>	74
Образне втілення ситуації “Порушення норм етики” в сучасному англomовному публіцистичному і документальному дискурсі <i>В. В. Ведута</i>	78

Розкриття теми «землі і людини» у п'єси Цзинь Юня «Нірвана «Пса» (1986 р.)

А. О. Акімова

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-7546-2902>,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

Paper received 17.02.17; Accepted for publication 25.02.17.

Анотація. У статті проаналізовано та розкрито теми «землі і людини» у п'єси Цзинь Юня «Нірвана «Пса» (1986 р.), висвітлені жанрові особливості у класичній та розмовній драмі на базі теорій драм у китайській драматургії а також висвітлено новаторство драматургів у зображенні почуттів та емоцій закоханих героїв. Беручи до уваги наукові концепції праць про становлення, розвиток та сучасний стан драми в Китаї, на нашу думку, виокремлюється суттєве: вагомий та безперечний вплив на художню літературу, а, відтак, і на драматургію відбувався через політичні та соціальні події, що були у Китаї упродовж минулих часів; прагнення митцями оновити та вийти за ustaleni межі жанру класичної драми було викликано плином часу. Доведено, що поєднання візуального та вербального є ключовим у розумінні специфіки теми сучасних драматичних творів.

Ключові слова: новітня китайська драматургія, китайська література, синтез візуального та вербального, авангардність п'єси, експериментальність, нове покоління, образно-слуховий рівень.

Постановка наукової проблеми та її значення.

Двадцять століття обернулося для китайської драматургії великою кількістю змін, руйнацією ustalених законів та принципів. Проблема дослідження та вивчення новітньої китайської драматургії визначається значним впливом соціальних та політичних важелів як на форму, так і на зміст п'єс. Враховуючи закритість та заангажованість китайської драматургії, написання текстів виключно на китайську тематику, актуальними стануть засоби візуального та вербального, що поглиблюють розуміння тексту, моделюють художню дійсність та перебіг життєвих колізій.

Аналіз досліджень цієї проблеми. На сучасному європейському просторі дослідженням класичної та новітньої китайської драматургії були присвячені зокрема ґрунтовні наукові праці та розвідки В. Алексєєва, І. Гайди, О. Лемешка, В. Малявіна, А. Радіонова, В. Сорокіна, Я. Щербаківа, С. Шалунової та інших.

Питання дослідження традиційної і класичної китайської драми розглядалися українськими вченими та літераторами на території материкової України. Андрущенко Т., Воробей О., Война М., Демчук Т., Ісаєвою Н., Кірносівною Н. У контексті літературного процесу в Китаї були видані праці Ван Говєя, Мен Яо, Чжуан І-фу, Цзинь Юня, Хун Шена. Однак малодослідженим на сьогодні є специфіка синтезу візуального та вербального у сучасних китайських драмах.

Мета і завдання статті – проаналізувати тему «землі і людини» у п'єси Цзинь Юня «Нірвана «Пса» (1986 р.) та поглибити знання про китайську драматургію, розкрити специфіку синтезу візуального та вербального у сучасних китайських драмах, дослідити особливості модерної та постмодерної китайської драми, тексти та твори та визначити проблеми.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Тематика новітніх китайських п'єс охоплювала не лише життя міста. Реформи, що пройшли всією територією Китаю, не завжди знаходили підтримку у пересічного населення. Поступове припинення політичного та соціального тиску, непродуманість, безглуздість ряду перетворень стали об'єктом уваги Цзинь Юня.

Творча діяльність митця розпочалася прозою наприкінці 70-х років минулого століття. У доробку Цзинь Юня є дві п'єси: «Нірвана «Пса» (1986 р.) та «Той, хто несе надгробок» (1988 р.) Досліджуючи особливості авангардного театру, В. Аджимамудова та М. Спешнев, зокрема, зазначали, що драма «Нірвана «Пса» у 1986 році була визнана найкращою і її по-

становку здійснив Народний художній театр Пекіна [1, с.438]. Надалі, у 1988 р. твір представляв китайську драму на міжнародному святі мистецтв у Нью-Йорку. Дослідники влучно порівняли п'єси із «гарно витриманим вином, що були наслідком багаторічних роздумів письменника про долю села та селянина, про китайський національний характер» [1, с.438].

Розуміння труднощів, залежності селянина від землі було близьким для Цзинь Юня, оскільки сам автор походив із селянської родини. На його долю, по закінченню факультету філології Пекінського університету, якраз і випали випробування спершу вчителювання, далі нудна, позбавлена ініціативи та можливості кар'єрного та інтелектуального росту, робота працівника партапарату на селі. Тому, художньою основою п'єси «Нірвана «Пса» і став образ землі, що був нав'язливою ідеєю для головного героя – Чен Хєсяна. Прикметно, що, на відміну від попередніх творів, текст «Нірвани «Пса» поділено на 15 картин. Розмежування дефініції «картина» та «акт/ява» обґрунтував П. Паві, характеризуючи картину як більшу можливість для автора охопити часопростір. Окрім того, естетика ділення п'єси на смислові частини була відомою з 18 століття. Так, Дені Дідро у дослідженні «Про драматичну поезію», зокрема, зазначав, що, «коли ескіз готовий а характери встановлені, переходять до розподілу дії. Акти – це частина драми. Сцени – частина акту. Акт — це частка загальної дії драми. У ньому сконцентровано одна подія чи декілька» [3, с. 263].

Безпосередню розширену роль картин для глибшого сприйняття задуму автора П. Паві вбачав у тому, що «картина подає потрібний для соціологічного опитування або для жанрової замальовки кадр. Замість драматичного руху - фотографічне фіксування яви. Появившись одночасно з поставою, картини справді стали візуальним і глобальним прогнозуванням яви. Однак ідейний підтекст, що витікає з суті картин, буває геть-таки різним» [2, с. 197]. На нашу думку, експеримент китайських митців із формою драми уможливив різну подачу матеріалу, попри те, саме поділ більше сконцентровує зорову увагу на сценічному перебігу дії.

Так, вступні картини п'єси ознайомлюють аудиторію із різними періодами життя Чень Хєсяна. Тоді ж, умотивовується його прізвисько Пєс, пов'язане, зі слів привида Ци Юннєня, із батьком Чєня Хєсяна, який «за два му землі на суперечку з'їв живого пєсика, пєсте, що сам помер, та й ще до тебе на все життя прив'язав собаче прізвисько» [1, с. 106]. Надалі, за

сюжетом, автор прив'язує нове ім'я Хасяна до плину його існування, складній боротьбі за виживання.

У п'єсі кожна картина несе певне зорово-часове навантаження, має зворотній хронотоп. Чень Хасян перебуває у різних іпостасях: сивий, позбавлений розуму для оточення дідусь, повністю зосереджений на землі чоловік середнього віку, для якого сенсом стає придбання бодай шматочка землі. У пошуках нового наділу персонаж забуває про родину. Нове одруження не приносить очікуваного добробуту, бо все у Ченя зосереджено на одному: землі. Прикметно, ряд реплік Хасяна є криком душі: «Подивлюсь на землю, свою землю..! Висмикнули із рук проти волі – востаннє прийшов...чайник вина з собою, по вінця повний...коля немає, воза немає, землі нема...» [1, с. 126].

Думки китайського селянина Чена Хасяна є алюзіями Герасима Калитки - персонажа комедії І. Карпенка-Карого «Сто тисяч»: «Ох земелько, свята земелько, божа ти дочечко! Як радісно тебе загрибати до купи, в одні руки... Приобрітав би тебе без ліку...» [4, с.242] та Феногена із комедії «Хазяїн»: «Земля, скот, вівці, хліб, комерція, бариші – оце життя! А для чого ж тоді, справді, і жить на світі, коли не мать цього нічого? Та краще гробаком нечувственим родиться, аніж такою людиною, що про хазяйство не дбає» [4, с.408].

Слова, вимовлені різними персонажами з інших країн, розділені століттями, віддзеркалюють сенс існування людини на селі. Селянин не може обійтися без землі. У п'єсі Цзинь Юнь власне на китайському досвіді підтвердив згубність тодішніх реформ, коли за політичними амбіціями, намаганнями повалити один клас задля панування іншого, забувається людина.

Так, Хасян у власному бажанні хазяйнувати, за перебігом дії, втрачає почуття реальності. Він починає жити лише йому зрозумілому світі. Не може второпати, що від нього пішла друга жінка, що з ним на селі поступово перестають спілкуватися. Одинок на схилі років переконаний, що він шукає «не дружину, а землю. Буде земля – буде все, без землі – все, що є, загублю. Де її знайти?...» [1, с.143]. У фінальних картинах Пес, як його у ремарках вказує автор, далекий від політики, є «неблагонадійним», бо його син одружився із донькою колишнього поміщика, його ворога Ці Юннана. Окрім того, Пес, ігноруючи порядки комуни на селі, вперто продовжує вести самостійне господарство, доглядати за худобою.

Бажання Пса помститися Ці Юннаню настільки всеохоплююче, що все інше просто перестає бути цікавим. Накликаючи на себе усі стихії, персонаж переконаний: «І якщо не здолаю Ці Юннана і не отримаю у руки його коробку із печаткою, якщо не зорю велике поле у сотні му, то нехай я навіки пропаду з головою у цьому холодному джерелі!» [1, с.162]. Насамкінець, не бажаючи змиритися із реальністю, постійно перебуваючи під впливом розмов із померлим Ци, Пес спалює будинок. Символічно, катарсис вогнем, як і у п'єсі Лю Шугана «Візит мертвого до живих», проходить і персонаж Цзинь Юня.

Катарсис у драматургії є одним із найголовніших засобів очищення від усього зайвого, того, що не дає дістатися до мети. Арістотель у «Поетиці» слушно вказував на те, що саме сценічне втілення зображення страшного потребує від митця найбільшої майстерності, адже, «поет повинен своїм твором викликати задоволення, що слідує із співчуття та остраху, то зрозуміло, що дія у трагедії має бути перейнята цими почуттями» [5]. Власне очищення Арістотель розглядав як порятунок із тієї ситуації, що склалася навколо

героя, коли глядач сам починає перейматися трагізмом ситуації та співставляти себе героєм.

П. Паві, аналізуючи та досліджуючи роль катарсису у становленні драматургії, зазначав на двозначності його сприйняття рядом теоретиків та дослідників роду. Сам дослідник вважав катарсис «однією з цілей трагедії та одним з її наслідків. Дія уяви та створення сценічної ілюзії викликають згадане очищення, яке ми уподібнюємо з ідентифікацією та естетичною насолодою» [2, с. 198].

Саме естетика сприйняття дійсності китайськими драматургами зводиться до символічного сприйняття навколишнього. Складна буденність життя, неоднозначність вчинків, їх трактування, постійний виклик долі персонажам до боротьби із злом віддзеркалилися у змісті та формі драми, а синтез візуального та вербального уможливив та поглибив це сприйняття.

Опис сили землі над людиною у п'єсі передано через емоційний стан неспокою, в якому перебуває головний персонаж. Стан постійного пошуку нового клаптика землі спроектовано у двох часових вимірах: аудиторія слідує за діями пса у теперішньому часі та минулому. Упродовж усіх картин п'єси постає Пес, який веде непримиренний діалог із небіжчиком Ці Юннанем. Окрім пса Ці ніхто не бачить, тож для оточення персонаж вже давно людина несповна розуму. На думку В. Аджимамудової та М. Спешнева, така тяглість до певних умовностей, своєрідній символіці, «посилена впливом модерністської літератури, завжди було притаманне традиційному театрові, котрий, не намагаючись створити ілюзію реального плину життя, принципово був орієнтований на дива, вигадання та фантастику» [1, с. 441]. Показово, що сцени розмови Пса із небіжчиком Ці дослідники порівняли із феєрією «Синій птах» (1908 р.) Моріса Метерлінка.

У обох п'єсах живі мають змогу побачитися із мерццями, але за певної умови. Так, у М. Метерлінка Тільтіль та Мітіль побачили Бабусю та Дідуся Тіль у визначеному місці, Країні Спогадів. Автор навмисно деталізує зовнішність персонажів, вказуючи на їх привабливість. Діти зовсім не лякаються побаченого, сідають їсти та отримують задоволення від наїдків. Єдине, на чому наголошує автор, що у паралельному світі, все оживає за єдиної умови: коли живі згадують про небіжчиків: «Бабуся Тіль. У нас лише і радості! Коли ваша думка відвідує нас це для нас свято...» і Дідусь Тіль додає: «У нас тут інших розваг немає...» [6, с.20]. Усі подальші зустрічі дітей зовсім не зачмарені, скрізь, де б вони не були, їх радісно зустрічають.

Зовсім інший настрій у персонажа Цзинь Юня. Він постійно свариться та сперечається із колишнім поміщиком Ці, ніяк не може змиритися із тим, що їх діти поборалися. Натомість Ці досить спокійно відповідає: «Сумуєш без мене. У наші роки є про що згадати. Це завжди так: про кого думаєш, той і з'являється» [1, с. 99]. На протистояннях двох світоглядів живого селянина Чень Хасяна та небіжчика Ці Юннана і змодельовано конфлікт у п'єсі. Обидва персонажі, кожний по-своєму, розуміють сенс існування. Філософія кожного залежить від соціального походження, статків та оточення.

Окрім того, поява привида у п'єсі Цзинь Юня, за П. Паві, є не-персонажем, який може мати багато втілень і, найголовніше, повну свободу у діях. Саме театр із «його тенденцією до трюків, ілюзії та надприродності виявляється сприятливим ґрунтом для згаданих варіантів привида. Привид як ілюзія ілюзії (персонаж) набуває (через парадоксальну переміну знаків) рис цілком реальної фігури. Для привида абсолютно

не потрібно утверджувати себе як правдиву істоту» [2, с. 345].

Візуалізація персонажів п'єси за допомогою ремарок розставляє необхідні акценти на сприйнятті аудиторією образу у момент проходження дії. На відміну від Лю Шугана, Лі Ваньфеня та Лань Інхай, Цзинь Юнь подає у п'єсі не окремих проміжок життя, а створює повну та цілісну картину біографії селянина. Окрім того, шлях Чен Хесяна, його мрії про землю – не окремий випадок, а узагальнена картина певного прошакаре китайського соціуму до, під час та після реформ. Чи не вперше драматург намагався, хоч і не сміливо, показати не завжди позитивний перебіг усіх перетворень та нововведень. Але, хоч і зверху, та все ж критика, є досить сміливою для заангажованого і дотепер китайського суспільства.

Досконало продуманий митцем образ Чен Хесяна викликає в аудиторії ряд емоцій. Залежно від ситуації, в яку потрапляє персонаж, спершу текстуальне, а надалі й сценічне втілення має викликати і жалість, і розуміння, і обурення, і співчуття. Через поєднання у п'єсі засобів зорового та слухового перед читачем та глядачем проходить життя однієї людини.

Драма починається і закінчується чи не найскладнішим етапом – Пес, незгодний із рішенням свого сина знести будинок, намагається підпалити його. Перше знайомство із персонажем відбувається, коли той досяг більше, ніж сімдесятирічного віку. Візуальний текст має продовжитися у театральному втіленні вербального ряду. Сміслові навантаження беруть на себе початкові ремарки. Саме вони повинні не лише ознайомити аудиторію із персонажем Чен Хесяна, а й викликати певні емоції. Тож, виснаженість вказує на постійну роботу, сивина – вік, а вся статура діда уподібнюється із «схожістю на загнаного звіра, якого вистежували і якому ось-ось настане кінець» [1, с.98]. Деталі портрета компонуються із ремарок переважно перед початком дії картини. В основному, вони окреслюють персонажа у зрілому віці, але й тоді він не стоїть на місці, а перебуває у постійному русі, бігає, наче скажений, хоча став сивим та старішим. Єдина друга картина, у поясненнях до якої Пес – не сивий дід, а дужий чоловік середнього віку.

У дванадцятій картині автор одягає персонажа у національний одяг кінця 17 – початку 20 століття, тоді, Пес стає схожим на «мешканця гір епохи початку Цинів, на потилиці у нього заплетена косичка» [1, с. 150]. Ремарки вказують і на душевний неспокій Пса, відповідними стають і його рухи, коли він із виглядом божевільного дивиться вдаль.

Надалі, уявлення про персонажа п'єси постає із реплік інших дійових осіб та вчинків самого Чен Хесяна. Одним із перших, кому незрозуміла постійна тяглість та залежність Чена до землі є поміщик Ці. Він неодноразово повторює думку про те, що не можна так ставитися до оточення, вважаючи Пса скнарою, який «навіть, падаючи у колодязь, не дасть монети випасти із рук» [1, с. 102]. Попри складне життя, були у Чена і щасливі миті, пов'язані із народженням сина. Саме за такий час і син Пса – Даху – говорить із вдячністю.

Відносно щасливими, з огляду на прибуток з врожаю, стали і перші роки по завершенню революції, коли Пес наближається до своєї мети – стати хазяїном і мати власну печатку. Але, у той час, коли Пес має отримати наділ поміщика Ці, він дізнається про смерть своєї дружини під час вибуху. Емоції від переживання передає за допомогою не лише візуального виразу обличчя, воно стає розчуленим, а підтверджується вербально обірваністю коротких речень:

«мої рідні... мий синку» [1, с. 111]. Тоді ж, сценічно, ця картина завершується погаслим світлом.

Ще одним із важливих фавульно-сюжетних елементів стає зворотній хронотоп, що ще більше наповнює п'єсу діями. Теперішній час викликає у Пса лише роздратованість. Він знову і знову не може порозумітися із сином, дійти спільної думки про подальшу долю будинку. Для Даху батько у ці миті стає досить далеким, син вже не згадує дитинство, а, навпаки, акцентує увагу на жадібності Чена, звинувачуючи і у загибелі матері із-за двадцяти му кунжута, і у ставленні до мачухи, яка теж не витримала дурної упертості.

Минуле ж, постає сповнене надій. Навколо війна, повний безлад, і пес боїться, що нове одруження буде недоречним. Йому вже 38 років, значні статки, що, за словами Су «у такий важкий час за мужчину, який у мішка має п'ятнадцять даней та п'ять доу кунжута, не лише вдова, а й панночка із радстю побіжить» [1, с. 113]. Показово, що господарство позитивно вплинуло на Чена, адже, Су вперше і востаннє за всю п'єсу символічно порівняв його із орлом, якому не можна залишитися без хвоста.

Ремарки на початку шостої картини через сцену, осяяну сонячним світлом. А декорації лише підкреслюють стан ідилії, спокою, достатку та радісні часи, що настали для родини Пса: «уся сцена залита сонцем так, що аж очам боляче. Заново відремонтований будинок. Біля будинку під фініковим деревом, гілки якого не витримують темно-червоних плодів, стоїть низький стіл та табуретка» [1, с. 117]. Прикметно, що серед авторів, творців новітньої драми, Цзинь Юнь, зробивши сценічну постановку п'єси, детально звернув увагу саме на класичні декорації, уникаючи експериментів із реакцією аудиторії на розуміння реальності дії.

Пес, перебуваючи у створеній ним нірвані, поводить себе як справжній хазяїн, якому не подобається, що сусідські діти тихесенько ласують фініками. Розбагатілий Чень купує і наділ сусіда Су Ляньюя. Епізод із купівлею-продажем ділянки підкреслює ще одну соціальну особливість китайських селян – лише людина із статками може мати власну печатку. Пес намагається всіма силами перекупити її у Ці Юннана, але той, не лякаючись наслідків, відверто відповідає: «під час боротьби із поміщиками ви забрали у мене все, а це (печатку), я вже собі залишу, хто знає, може, настане час, знадобиться» [1, с. 125].

Подальший розвиток сюжету пов'язаний із новим чергуванням часу. І вже сьогодні, сонячне світло змінюються місячним, рання осінь. Кладовище підкреслює смуток, що змінив Ченя. Непорозуміння із сином стає все більшим, і вже Даху, повторюючи думку поміщика Ці, не приховуючись, відверто говорить про батька: «...чому ти все життя кланявся Богу багатства та матінці землі, а насамкінець так і ні з чим залишився. Дяка Богу, я не слідував за тобою, хоч у мене очі не на потилиці» [1, с. 127]. Політичні зміни у країні, проведення земельних реформ негативно вплинули на селян. І вже ті, хто нещодавно самі боролися із поміщиками, чують такі ж звинувачення на свою адресу. Ситуацію, що склалася, досить влучно, без злоби, коментує Ці: «Пес, ну що? Землю у руках не встиг як слід потримати, так відібрали, наче дитину від годувальниці, тепер твоя земля – спільна! Я давно казав, що вовча шкіра до вас, псів, замала...» [1, с. 129].

Потому, Пес так і не оговтався із новою реальністю. Життя без землі позбавлене сенсу. Усі подальші реформи, ведення колективного господарства зовсім далекі та чужі для Чена. За текстом, побудова комун

привела до збідніння селян. Неграмотні сільські реформи привели до того, що члени комуни задля виживання повинні, як їм би цього не хотілося, потихеньку красти. Су Ляньюй у розмові із другою жінкою Пса Фен влучно зауважує: «Дивись, просо скосили, початки кукурудзи налилися, кішка краще восени мишок зловить...та й хто із членів комуни не бере собі з поля жмут-другий?» [1, с. 134].

Безвихідь, голод, що панують на селі, змушують Фен прокрастися вночі на колгоспне поле та вкрасти кукурудзу. Саме за цим заняттям її ловить один із комунарів. Жінка зізнається, що не мала іншого шляху, бо Пес, або старий, як вона його називала «зійшов із розуму, єдине що й робить – їсть та п'є, вдень та вночі доглядаю за ним...» [1, с. 136]. Морально знищений, Чень остаточно починає жити минулим. Перебуваючи у власному світі, він навіть збагнути не може, що жінка, з якою він прожив більше десяти років, залишила його.

Єдине, що його ще тримає на світі, це постійні діалоги із померлим Ці Юннєм. Для драматургії другої половини ХХ століття важливою стає ще тема нерівних соціальних шлюбів. Так, у «Нірвані «Пса» син простого селянина одружується на доньці колишнього поміщика. Прагнення прикрасити дійсність позбавляє Цзинь Юня дати розвиток конфлікту у цьому шлюбі. Бо лише Пес ніяк не може позбавитися від ще одної нав'язливої ідеї: «Між родиною Ченей та родиною Ці у минулому житті не було добрих відносин, завжди панував розбрат» [1, с. 147].

Натомість, ця сюжетна лінія у світовій драматургії, зокрема в американській, простежилась у п'єсах Артура Міллера, зокрема у драмі «Вид з мосту» (1955 р.), основу якої склали реальні події 50-х років в Америці в італійському кварталі Брукліна. Як для персонажа Цзинь Юня земля стала всім у житті, так і для головного героя Артура Міллера Едді Карбоуна сенс життя вбачався у влаштуванні долі племінниці. Нав'язлива ідея не дати згоду на, його точку зору, нерівний шлюб Кетрін із італійцем-незаконним Родольфо привела у фіналі до вбивства. Шекспірівські пристрасті у любові знайшли продовження у модерній драмі минулого століття, коли кохання стає випробуванням.

Вирішення проблеми соціальної нерівності у шлюбах у модерній китайській драматургії сталося у досить делікатний спосіб. Молоде покоління родин Ченів та Юннів не надає жодного значення колишнім регаліям. Даху та Сяомен живуть сьогоdnішнім днем. Єдине, на що згодна Сяомен заради спокою Пса, це визнати, що вона не донька Ці. Репліками діалогу передано душевну напругу, в якій перебуває дівчина: «Пес. Пам'ятати про ненависть до Ці, не водити знайомства із Ці, донько, говори! Сяомен (через силу). Пам'ятати про ненависть до Ці, не знатися із Ці...тато!» [1, с. 150]. Зрештою, ніхто із персонажів, окрім Пса та його постійного опонента Ці, більше і не переймався питанням стосунків між Даху та Сяомен.

Майбутнє, позбавлене класової нерівності, коли можна буде заробити і не залежати від чийсь волі, врожаю, земельного наділу вбачалося персонажам п'єси у побудові докорінно нового соціуму. Коли Пес повертається у село зі схилу Феншуй, де провів деякий час, не бажаючи миритися із навколишнім, село із сучасними проблемами стало ворожим та незрозумілим для нього. Тож Пес, не даючи до останнього згоду знести старий будинок, вирішує підпалити його. Фінал п'єси, як і її початок, пов'язаний із вогнем, коли Пес, запалюючи смолоскип постійно промовляє:

«Завтра, завтра...у вас одне «завтра», у мене – інше...» [1, с. 173].

Замкненість, безвихідь ситуації, в яку сам себе загнав Пес, візуально створюється одними і тими ж декораціями із першої картини та п'ятнадцятої. Нірваною, попри філософське її трактування в буддизмі як стану спокою та досягнення найвищої благодаті, стала для Пса пожиттєва мета купівлі землі, неспроможності сприйняти та зрозуміти нове. Цзинь Юнь подав цілісну картину життя персонажа, коли перед аудиторією постала сформована особистість, надалі автор пояснив, які саме життєві обставини вплинули на характер, як персонаж поводить себе у різних ситуаціях. Зорово-візуальний ряд завершив остаточно сприйняття китайського селянина.

Одним із засобів творення та розуміння аудиторією образу Чен Хесяна стали репліки самого персонажа. Саме вони допомагають глибше зрозуміти вчинки селянина, подекуди, навіть, логічно їх умотивовуючи. Перше, вербальне сприйняття персонажа формується через постійне звертання до землі, характеристика якої створюється за допомогою образно-синонімічного ряду, навіть, своєрідного обожнювання: лагідна, м'яка, мов вата, не сварить, не показує свій норов, не товчється по базарах та крамницях, ніколи не зрадить, не втече і не кине. Найголовнішим для Пса, як виразника ідеології китайського селянина, є думки про те, що земля «головніше за все, земля – це його корінь, є земля – отже, є надія, а безземельний мужик все одно що жебрак-ченець, звідусіль його женуть» [1, с. 121]. На нашу думку, зображувальна функція лексичного шару у п'єсі якнайбільше підкреслює стан «нірвани» Ченя. Критики, у свою чергу, зазначають, що «з маси слів, які становлять словесний запас тієї чи іншої мови, автор підбирає саме такі слова, які з найбільшою повнотою й виразністю здатні конкретизувати те уявлення про предмет, яке автор намагається донести до читача» [7, с. 177].

У п'єсі візуальний ряд доповнюється засобами виразності вербального. Своєрідним для мови персонажів є постійне підкреслення власних думок цитатами із китайських прислів'їв. Так, Сяомен, у розмові із Даху підкреслює стан Пса висловом «у жаби не відросте смух» [1, с. 101]. Пес, у свою чергу, зверхне ставлення до землі Фен спростовує словами, одночасно обігруючи і власне прізвисько: «кіт неба не замажить, пес - землі» [1, с. 131-132].

Розкриття теми землі і людини у китайській драматургії осмислилося у п'єсі «Нірвана «Пса». Особливістю твору стала його композиція, у якій часова інверсія окреслила життєвий шлях пересічного селянина. Прагнення Чень Хесяна стати господарем поступово перетворюється на нав'язливу думку, що робить із нього вже не хазяїна, а раба землі. Тяжка доля, самотність, прізвисько замість ім'я та прізвища, зрештою, зробили Чена відлюдкуватим та незрозумілим для оточення. Попри те, Цзинь Юнь, простежуючи становлення та занепад головного персонажа, створює образ китайського селянина ХХ століття, далекого від цивілізації. За все своє понад сімдесятирічне існування, Пес обмежився перебуванням виключно у гірській місцевості. Далекий від політики та реформ, він чи не найбільше потерпів від них.

Естетика буддизму вивільнила Чена від «земних» та чуттєвих бажань, звичайних радощів. Пес не став «святим» у класичному розумінні буддизму та джайнізму, не розвинув у собі «п'ять добродієвств (віри, мужності, уваги, зосередженості, мудрості) через тирдвері звільнення (порожнеча, відсутність ознак, відсутність бажань)» [8, с.448 - 449]. Проте мав власний

катарсис і не-героя привида, що, зрештою, допомогло йому здійснити обряд очищення.

Таким чином можемо зробити наступні висновки, упродовж восьмидесятих років ХХ століття окреслилася необхідність зміни підходу до написання та розуміння китайської драми. Старі форма та зміст не могли естетично задовольняти потреби сучасників авторів. Стрімкий плин життя, політичні та соціальні зміни спричинили появу цілком нового покоління, яке не завжди знаходило порозуміння та вчинки якого були зрозумілими оточуючим.

Безумовно, на написання творів вплинув світовий літературний процес, тяглість театральних постановок до епічності, мінімалізму задіяних персонажів та сценічного оформлення. Новітні китайські п'єси позбавляються тем минулого, галереї старих образів, політична пропаганда вже не стає провідним мотивом для

написанні творів. Цілісне поєднання у п'єсах зорового та слухового ряду дозволило акцентувати увагу на стрімкому перебігу подій, розмежувало початок та логічне закінчення дії, виокремило проблематику, що позначилося на динаміці творення персонажів, осмисленні аудиторією їх вчинків. Значну роль для розуміння п'єси перебрали на себе ремарки, що влучно вказували на емоційний та психологічний стан персонажів.

Неупереджений підхід до театральних декорацій, а у більшості випадків відмова від них, уможливив експеримент із пантомімою, обігруванням навколишнього через умовні жести та рухи, кодувало на сприйняття події. У свою чергу, на творення самотності персонажів вплинула і мова, що допомагала аудиторії глибше сприйняти та зрозуміти авторський задум.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сучасна китайська драма
2. Патріс Паві: Словник театру. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – 640 с.,- С. 73.
3. Дени Дидро. О драматической поэзии. Перевод Р.Линдсера / Д.Дидро // Дени Дидро. Эстетика и литературная критика. - М.: Худож. лит., 1980. - С. 216-300
4. Карпенко-Карий І.К. драматичні твори. – К.: Наук. думка, 1989. – 608 с.
5. Арістотель. Поетика. / Пер. Б. Тена. — К.: Мистецтво, 1967. — 84 с. – [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.litmir.me/br/>
6. Метерлінк Морис. Синяя птица / М. Метерлінк. – М.: Издательство «Художественная литература». 1972. – 65 с.
7. Історія української літератури: кінець ХІХ — поч. ХХІ стст. Підручник у 10 т. / Юрій Ковалів. — К., 2013. — Т.2, с. 449.
8. Філософський словник / за ред. В.І. Шинкарука. – К.: Голв.ред. УРЕ, 1986. – 800 с.

REFERENCES

1. Modern Chinese Drama
2. Patrice Pave: Dictionary of Theatre. - Lviv: Publishing center of Lviv National University named after Ivan Franko, 2006. - 640 p. - S. 73.
3. Denis Diderot. In dramatic poetry. Translation R.Lintser / // Diderot Denis Diderot. Aesthetics and literary criticism. . - M: artist. lit., 1980. - pp. 216-300
4. IK Karpenko-Kary dramatic works. . - By: Science. Thought, 1989. - 608 p.
5. Aristotle. Poetics. / Transl. B. Tena. - M.: Art, 1967. - 84 p. - [Electronic resource]. - Access: <https://www.litmir.me/br/>
6. Maurice Maeterlinck. Blue Bird / M. Maeterlinck. - M.: "Fiction" Publishing House, 1972. - 65 p.
7. History of Ukrainian literature: the end of XIX - beg. XX centuries. Tutorial 10 m. / Yuri Kuznetsov. - M., 2013. - Volume 2, p. 449.
8. Philosophical Dictionary /ed. IN AND. Shynkaruk.- M: Golv.red. Ur, 1986.- 800 p.

Раскрытие темы «земли и человека» в пьесе Цзинь Юня "Нирвана" Пса" (1986)

А. А. Акимова

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-7546-2902>,

Аннотация. В статье проанализированы и раскрыты темы «земли и человека» в пьесе Цзинь Юня «Нирвана» Пса "(1986), освещены жанровые особенности в классической и разговорной драме на базе теорий драм в китайской драматургии а также новаторство драматургов в изображении чувств и эмоций влюбленных героев. Принимая во внимание научные концепции работ о становлении, развитии и современном состоянии драмы в Китае, по нашему мнению, выделяется существенное: весомое и несомненное влияние на художественную литературу, а значит, и на драматургию происходил через политические и социальные события, которые происходили в Китае в течение прошлых времен; стремление художниками обновить и выйти за привычные границы жанра классической драмы было вызвано течением времени. Доказано, что сочетание визуального и вербального является ключевым в понимании специфики темы современных драматических произведений.

Ключевые слова: новейшая китайская драматургия, китайская литература, синтез визуального и вербального, авангардность пьесы, экспериментальность, новое поколение, образно-слуховой уровень.

Disclosure of the theme "Earth and Man" in the play Jin Yun "Nirvana" Dog" (1986)

A. A. Akimova

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-7546-2902>,

Abstract. The article analyzed and disclosed the theme "Earth and Man" in the play Jin Yun "Nirvana" Dog "(1986), highlights the genre especially in classical and colloquial drama based on the theories in the Chinese drama and highlights playwrights innovation in the image of feelings and emotions in love heroes. Taking into account the scientific concept of work on the formation, development and current state of drama in China, in our opinion, is allocated substantial: a weighty and undeniable influence on fiction, and hence on the drama took place through the political and social events that have been in China for the last time; artists striving to renew and go beyond the usual boundaries of the genre of classical drama was caused by the passage of time. It is proved that the combination of visual and verbal is the key to understanding the specifics of the theme of contemporary dramatic works.

Keywords: the latest Chinese drama, Chinese literature, the synthesis of visual and verbal, plays avant-garde, experimental, new generation, image-level hearing.

К вопросу о семантических параметрах собственных имен (на примере морфологической омонимии в составе антропонимов)

И. В. Бондаренко

Южноукраинский национальный педагогический университет имени К.Д. Ушинского, Одесса, Украина
Corresponding author. E-mail: ira.bondarenko1960@mail.ru

Paper received 21.02.17; Accepted for publication 01.03.17.

Аннотация. В статье анализируются различные типы омонимии в составе антропонимов, приводится классификация морфологических омонимов (речевая, смежная, языковая омонимия), устанавливаются закономерности функционирования омонимов в данном классе лексических единиц.

Ключевые слова: антропонимы, речевая, смежная, языковая омонимия, концепты языка и речи, акт номинации, дивергенция, конвергенция.

Специфика ономастики как раздела языкознания определяется особенностями и специфичностью ее объекта – собственных имен языка. Любое собственное имя называет единичный объект и тем самым выполняет номинативную функцию. В речи эта функция работает и на идентификацию (отношение имени к объекту), и на дифференциацию (отношение данного имени к другим именам или данного объекта к другим объектам). Номинация, идентификация и дифференциация – это три стороны главной функции собственного имени – закрепленность имени за одним объектом [2, с.6]. Семантическая специфика собственных имен порождает такие их особенности, как: а) повышенную знаковость – если все слова вообще являются знаками, то собственные имена – это знаки в квадрате; б) особую склонность к деэтимологизации; в) словообразовательное своеобразие собственных имен. В последнем случае речь идет об отборе словообразовательных средств, используемых для создания собственных имен, и о дальнейшей языковой динамике их словообразовательных моделей. Всё это обусловлено спецификой семантики собственных имен, присущей ономастике любого языка.

Собственные имена, являясь сферой повышенной номинации (каждый день – многие тысячи актов номинации), подчиняются, с одной стороны, обще ономастическим, с другой стороны, – специфическим закономерностям этого процесса. Одним из таких специфических аспектов является значительно ослабленный содержательный план собственных имен. Это обусловлено тем, что каждое имя собственное обозначает *один* предмет, и предмет этот выделяется именем из группы (как правило, очень большой группы) *однородных* предметов. И подобно тому, как предмет однороден с другими предметами, собственное имя семантически уподобляется другим собственным именам, теряя свою семантическую объемность (ср. непригодность египетских иероглифов для записи собственных имен). Некоторые ученые даже полагают, что собственное имя вообще не имеет семантики. Это, конечно, крайняя точка зрения, но следует признать, что редукция семантики в собственных именах имеет место.

Особый интерес в содержательном плане представляют антропонимы, поскольку эти единицы речи обладают ярко выраженным симпрактическим характером и сохраняют в своей природе такую особенную черту, как сакральность. «Нет меж живущих людей, да не может и быть безымянных. В первый же миг по рождении каждый, убогий и знатный, имя, как сладостный дар, от родимых своих получает...» (Гомер). Человек рождается безымянным. Выбор того или иного имени для него регламентируется в известных пределах обществом: существует набор имен, правила выбора имени, есть человек, наделенный полномочиями нарекать именем. Человек не может получить имя случай-

но: слишком многое в его судьбе зависит от личного имени. Безусловно, носители языка были небезразличны к именникам (родители тщательно изучали и изучают имена для своих детей). Психология носителей языка как бы не желает мириться с недостаточной семантикой этих слов. Нет оснований сомневаться, что уже в древнейшие времена у имен собственных происходил отрыв от понятийной стороны и они успешно функционировали в таком «ушербном» виде (например, иноязычные имена в документах не переводились).

Следует отметить, что эта лексика в большей степени безэквивалентна, интернациональна и интересна в плане ономастической семасиологии. С точки зрения семасиологии семантические параметры антропонима таковы: внутренняя форма и лексическое значение исходного апеллятива для функционирования имени собственного являются избыточными и легко теряются (в качестве примера можно привести факт успешного функционирования христианских заимствованных имен у славян, хотя процесс принятия этих имен был достаточно трудным). Антропонимы, как никакой другой класс, дают свежий, эксклюзивный материал для научного анализа, ибо собственные имена, и антропонимы в особенности, – это сфера повышенной номинации, особенно в наше время.

Актуальность изучения данного класса собственных имен определяется и сложностью разграничения в их семантике различных коннотаций. С точки зрения Дж.Милла, имена собственные (и антропонимы в том числе) обладают большим количеством признаков, чем нарицательные.

Концепция А.Белецкого подчеркивает функциональное назначение имени собственного:

1) функцию классификации, обобщения (фамилии, названия этнических групп, переходный пласт);
2) функцию индивидуализации.

Мотивы и обстоятельства выбора имени, формы и технологии самого акта номинации исследуются довольно активно (следует отметить работы А.В.Суперанской, Ю.А.Карпенко, Е.С.Отина и др.). Однако закономерности номинации для разных классов собственных имен еще не установлены полностью. Семантическая структура и семантическое развитие антропонимов тоже очень подвижны и подвержены деэтимологизации.

Антропонимы, как один из наиболее представленных классов в ономастике любого языка, демонстрируют самые разнообразные тенденции, происходящие внутри него. В.А.Никонов утверждал, «что в антропонимии общие законы языка преломляются специфически, кроме того, возникают собственные закономерности, которых нет в языке вне ее» [7, с. 56]. Например, социальная знаковость антропонимов детерминирована необходимостью «встраивания» носителей антропони-

мов в общество с его обусловленной производственными отношениями дифференциацией. Но социальность смогла развиваться и ярко проявиться в антропологии потому, что имена людей легко изменяются либо заменяются, что сами носители имен быстро сменяют друг друга.

Помимо частных закономерностей, присущих отдельным группам собственных имен, есть закономерности общие, свойственные всем собственным именам без исключения. Одной из таких закономерностей является неизбежное появление омонимов внутри различных классов собственных имен (антропонимов, топонимов и др.)

Проблема омонимии является объектом исследования в самых различных областях лингвистики. Омонимия пронизывает весь язык, все уровни его структуры. Слова-омонимы существуют в сознании говорящего как оппозиция, т.е. объединение двух различных объектов, связанных таким образом, что мысль не может представить один, не представив другой. Единство оппозитивных членов всегда формируется при помощи понятия, имплицитно содержащего оба противочлена и разлагающегося на эксплицитную оппозицию, когда оно относится к конкретной действительности [2, с.11]. Общеизвестны различные взгляды языковедов на существование омонимов в общей системе языка, на их «полезность» (Л.Блумфилд, Ж.Гугенэм) и «опасность» (Л.А.Булаховский, А.И.Смирницкий, О.Ульманн). Существует и «сбалансированная» оценка данного явления (С.Т.Баранцев). Неуклонное возрастание количества омонимов, фиксируемых словарями и другими источниками, свидетельствует о развитии этого класса лексических единиц. Интересным и существенным представляется изучение явления омонимии в составе личных имен языка. Язык стремится устранить возникающую омонимию различными способами, установление которых – одна из увлекательнейших задач современной лингвистики.

Цель данной статьи – описание различных типов омонимии в составе антропонимов и классификация морфологических омонимов как наиболее представленного объекта изучения. Одним из аспектов исследования является установление закономерностей функционирования омонимов в данном классе лексических единиц и выяснение того, как именник реагирует на эти процессы.

Изучение антропонимов с точки зрения возникающей в этом классе омонимии позволяет выделить следующие ее типы в составе личных имен: а) *речевая омонимия*; б) *смежная омонимия*; в) *языковая омонимия*.

Форма собственных имен и в равной степени их содержание в речи оказываются индивидуализированными, а в языке эта индивидуализация отсутствует. Объективно это различие проявляется в том, что в речи имя собственное обладает гораздо большей степенью вариативности, чем в языке. При этом варьирование формы материально фиксируется самим собственным именем, в варьирование содержания – его речевым окружением или вообще никак не фиксируется (например, употребление антропонимов Чехов, Есенин в речи специалистов-филологов, почитателей творчества или человека, далекого от литературы). Говорящий отбирает, фиксирует из множества оттенков значений только апробированное практикой. Любое личное имя содержит два значения: обобщенное – «имя человека вообще» и конкретизированное – «имя данного человека». Последнее значение может иметь несколько языковых реализаций (*Алексей* Толстой, царе-

вич *Алексей*) и огромное множество речевых реализаций (все *Алексеи*, живущие на Земле) [1, с.51]

А.В.Суперанская формулирует эту мысль следующим образом: «В языке как системе (лексической, ономастической) имеется ограниченное количество имен, активных и пассивных» [8,

с. 220], а в подавляющем большинстве случаев «собственные имена в языке обычно существуют на правах цитат» [8, с. 217], то есть как факты речи, а не языка.

Анализируя речевую омонимию, следует прежде всего указать на широко распространенное явление одноименности. Тождественность фонетического звучания и графического облика одного личного имени, принадлежащего разным его носителям, и есть речевая омонимия антропонимов: *Александр* Македонский, Пушкин, Невский, Суворов и т.д. Подобные лексические единицы, по классификации Н.П.Колесникова, представляют собой абсолютные лексические полные омонимы. Подобная омонимия в лингвистике определяется как речевая (ситуативная), так как здесь имена приобретают такое глубокое содержание, что имя каждого Александра становится отдельным словом. Ситуативная омонимия личного имени становится в речи препятствием для выполнения языком своей коммуникативной функции. С целью создания удобного и точного аппарата общения и во избежание многочисленных совпадений в антропонимии существует двучленная и трехчленная система именования, которая и служит средством деомонимизации: *Александр – Александр Петрович, Александр Смирнов – Александр Петрович Смирнов*.

К речевым омонимам можно также отнести «одинаково звучащие имена, имеющие различное происхождение в данном языке и различный смысл. Имена типа *Роза* (от *Розалия*) и *Роза* (имя по цветку) также причисляются к лексическим омонимам, но, в отличие от речевой омонимии, у них имеется этимологическое различие.

К речевой омонимии относится и сокращение личных имен, т.е. образование от различных имен идентичных гипокористик: *Женя – Евгений* и *Евгения*, *Валя – Валентин* и *Валентина*, *Аля – Алевтина*, *Альбина*, *Алексей*, *Олег*.

Таким образом, мы можем говорить о наличии в речевой омонимии следующих видов омонимов: 1) ситуативных; 2) с дополнительным этимологическим различием; 3) омосокращений.

К смежной омонимии относятся так называемые факкультативные омонимы, которые трудно соотнести с делением на языковые и речевые единицы. Данный тип омонимии проявляется тогда, когда члены омонимической группы являются несоизмеримыми величинами, принадлежащими к разным ономастическим классам, например, *Амур* (бог любви) и *Амур* (река), *Владимир* (мужское имя) и *Владимир* (город), *Венера* (богиня) и *Венера* (планета).

Разновидностью смежной омонимии является условная омонимия, которая выходит за рамки класса ономастических единиц и рассматривает омонимические отношения между именем собственным и апеллятивом: *Флора – флора*, *Роман – роман*, *Лилия – лилия*. Такие пары относительных омонимов являются омофонами, у которых состав фонем и морфем одинаков. Независимо от того, что семантика личного имени определяется в речи (и компонент пары, представленный именем собственным, в свою очередь, заключает в себе внутреннюю омогруппу – абсолютные лексические омонимы), а значение апеллятива понятийно и является принадлежностью языка, омопары подобного

типа представляют собой особый вид омонимии, относящийся как к составу личных имен, так и к составу нарицательных, т.е. смежный. Наличие смежной омонимии свидетельствует о том, что это явление присуще не только какой-либо лексической подсистеме, но и объединяет несоизмеримые по типам значения единицы языка [4, с.25].

Относительно количественного состава омонимических объединений речевой и смежной омонимии наблюдается значительный перевес членов пар в речевых омонимах. Так, омогруппа или оморяд *Александр, Владимир, Бронислав* (любое имя) включает бесчисленное множество компонентов, соответствующих числу носителей этого имени.

Структура омогруппы смежных омонимов представляет собой дихотомию «имя собственное – имя нарицательное». Несмотря на то, что каждый компонент «внутренней» омогруппы (ситуативные омонимы) может составлять оппозицию с апеллятивом, общее количество личных имен, а соответственно и компонентов омогрупп, будет значительно превосходить смежные.

Из всех типов языковой омонимии особый интерес вызывают омоформы - лексикограмматические или морфологические омонимы. Распространенность данного типа омонимии связано с наличием в языке парных имен с фиксированным мужским и женским родом: *Александр – Александра, Любомир – Любомира, Ярослав – Ярослава* и т.п. Пополнение ономастикона за счет образования женских имен от мужских по соответствующим моделям наблюдалось издавна, поскольку в церковных календарях имена стояли, как правило,

в родительном падеже. При беглом прочтении имени в данном падеже (Августа, Дорофея) происходило отождествление мужского имени в родительном падеже с женским именем в именительном падеже. В календарях встречался также и именительный падеж мужского имени, и в результате такой подачи имен граница мужского и женского имени постепенно стиралась, и появлялись новые женские имена. Увеличение их количества доказывает продуктивность процесса образования женских имен при помощи флексии *-а*. А.В.Суперанская указывает, что это один из существенных источников пополнения ономастикона [8, с. 80].

Интересно отметить, как именник реагирует на существование однокоренных (парных) мужских и женских имен. С одной стороны, омонимия мужских и женских имен определила тенденцию к их распадению. Так, например, ещё в начале прошлого столетия для мальчиков нередко выбирали имя *Анастасий*, теперь оно полностью вышло из употребления, тогда как женское имя *Анастасия* было и остается очень популярным. Имя *Валентин* стали реже давать из-за экспансии женского имени *Валентина*. С другой стороны, нельзя отказать в популярности таким женским именам, как *Александра* и (реже) *Евгения*.

Подобные факты подчеркивают сложность и многоплановость дивергентно-конвергентных процессов, происходящих в языке, а все вышесказанное подтверждает мысль о том, что имена собственные (и особенно антропонимы) – явление многогранное, сложное и очень перспективное в качестве объекта исследования.

ЛИТЕРАТУРА

- [1]. Бондаренко И.В. О границе имени собственного и нарицательного/ И.В.Бондаренко. О границе имени собственного и нарицательного //Science and Education a New Dimension, Philology, III(14), Issue: 65, October 2015, pp.50-52
- [2]. Карпенко Ю.А.Специфика ономастики/Ю.А.Карпенко. Русская ономастика.// Сб.научн. трудов.- Одесса, ОНУ.- 1984.-С. 3-16.
- [3]. Карпенко Ю.О. Літературна ономастика/ Ю.О.Карпенко. Збірник статей. – Одеса: Астропринт, 2008. – 328 с. .
- [4]. Ковалик І.І. Про власні загальні назви в українській мові / І.І.Ковалик. Про власні загальні назви в українській мові//Ж. «Мовознавство», 1977, № 2.- С. 15 -17.
- [5]. Курилович Е. Положение имени собственного в языке/ Е.Курилович. Положение имени собственного в языке//В кн.: Очерки по лингвистике. - М., 2002.- 267 с.
- [6]. Никонов В.А. Задачи и методы антропонимики./ В.А.Никонов. Личные имена в прошлом, настоящем и будущем// М. – 1970. -275 с.
- [7]. Постовалова В.И. Картина мира в жизнедеятельности человека/В.И. Постовалова. Роль человеческого фактора в языке//– М.- 2008. - 190 с.
- [8]. Суперанская А.В. Общая теория имени собственного/ А.В.Суперанская// М., 1973.-320 с.
- [9]. Щедрін А.Т. «Вторинна» міфотворчість як соціокультурний феномен: (проблеми релігієзнавчо-культурологічного аналізу): монографія / А.Т.Щедрін. – Х.:ХДАК, 2007. – 143 с.

REFERENCES

- [1]. Bondarenko I. About the border of a proper name and a common noun/ I. Bondarenko . About the border of a proper name and a common noun// Science and Education a New Dimension, Philology, III(14), Issue: 65, October 2015, pp.50-52
- [2]. Karpenko Y.A. Specificity of onomastics / Y.A.Karpenko. Russian onomastics. // Collected scientific works. - Odessa, ONU, -1984. - pp. 3-16.
- [3] Karpenko Y.A. Literary onomastics / Y.A.Karpenko. Collected articles. - Odessa: Astroprint, 2008. - [4]. Kovalyk I.I. About proper and general names in Ukrainian language / I.I. Kovalyk. About proper and general names in Ukrainian language // Zh. "Movoznavstvo", 1977, № 2. - pp. 15 -17.
- [5]. Kurilovich E. Position of a proper name in a language / E.Kurilovich. Position of a proper name in a language // Essays in Linguistics. - M., 2002.- 267 p.
- [6]. Nikonov V.A.. Tasks and methods of anthroponimics./ V.A. Nikonov. Personal names in the past, present and future// Moscow. – 1970. – 275 pp.
- [7]. Postovalova V.I.. View of the world in the human activity/ V.I. Postovalova. The role of the human factor in language// – Moscow, 2008. – 190 pp.
- [8]. Superanskaya A.V. General theory of a proper name / A.V.Superanskaya General theory of a proper name // M. 1973. – 320 pp.
- [9]. Shchedrin A.T. "Secondary" myth-making as a sociocultural phenomenon: (problems of theological-culturological analysis): monograph / A.T.Shchedrin. - H.: HDAK, 2007. - 143 pp.

To the question of the semantic parameters of proper names (on the example of the morphological homonymy as part of the anthroponyms)

I. V. Bondarenko

Abstract. The article analyzes different types of homonymy included in the structure of anthroponyms, gives a classification of morphological homonyms (speech, related, linguistic homonymy), establishes the functioning principles of homonyms in the given class of lexical units.

Keywords: anthroponyms, speech, related, linguistic homonymy, concepts of language and speech, act of nomination, divergence, convergence.

Вивчення Шевченкового «Букваря южнорусского» у 1862–1914 роках

Н. О. Бондарєва

Институт філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м.Київ, Україна
Corresponding author. E-mail: kika_7@ukr.net

Paper received 23.02.17; Accepted for publication 01.03.17.

Анотація. Стаття присвячена розгляду рецепції Шевченкового «Букваря южнорусского» у 1862–1914 роках, яка була свого роду підготовчим етапом до усвідомлення значущості внеску Шевченка у розвиток народної освіти. Публікації демонструють загальну думку щодо «Букваря», яка надалі визначала напрями наукового вивчення поетового підручника в наступні десятиліття.

Ключові слова: буквар, відгук, українська граматка, посібник.

Раніше ми розглядали період від перших прижиттєвих відгуків про Шевченків «Буквар» до кінця 1861 року [див.: 2]. Цей неповний рік після виходу брошури Шевченка характеризувався появою помітної кількості рецензій різного спрямування. Тоді формувалася певна загальна думка щодо його «Букваря», яка надалі визначала напрями наукового вивчення поетового підручника в наступні десятиліття. Парадоксально, але факт, що єдина самодостатня педагогічна праця автора «Кобзаря», яка дає матеріал для з'ясування його педагогічних поглядів, майже не привертала уваги науковців і публіцистів у наступні півстоліття. Це лише згодом завдяки нечисленным публікаціям, які з'явилися у 1862–1914 роках, було усвідомлено значущість цього невибагливо виданого «Букваря» для пізнання одного з аспектів творчої особистості Шевченка. Досі ці друковані відгуки не привертали належної уваги.

У розлогії статті О. Кониського, присвяченій ретельному аналізу українських граматик, виданих до кінця 1861 р., стисло говорить і про Шевченків «Буквар» [5]. Він зауважує, що в граматці Шевченка, як і в Кулішевій, порівняно з іншими аналогічними виданнями, подано доволі складний матеріал для читання: псалми, вірші, думи, молитви, зовсім мало приказок і прислів'їв [5, с. 74]. О. Кониський, дбаючи про дітей, не взяв до уваги, що Шевченко писав «Буквар» передовсім для дорослих учнів недільних шкіл. Педагог резонно наполягав на тому, що видання української граматки має бути повністю написано українською мовою (за винятком молитов). Ця багато в чому очевидна нині думка, була ледь чи не революційною для 1862 року. Такій вимозі серед інших не відповідає Шевченків заголовок «Букварь южнорусский», адже, пише О. Кониський, селянин, шукаючи за українською граматкою, може легко його проминути (як і інші видання, які називає публіцист) [5, с. 77]. Торкаючись складної проблеми правопису, О. Кониський слушно вказує на Шевченкову непослідовність у дотриманні певного орфографічного режиму: скажімо, «ѣ и е вживає без розбору», трапляється навіть ять [5, с. 78]. З навчально-методичного погляду Шевченків «Буквар», як і інші граматки, не задовольняв О. Кониського, що висував до такого типу видань ряд суворих вимог. На час появи його статті посібник Шевченка певною мірою вже виконав свою роль у забезпеченні навчальною літературою створюваних недільних шкіл, кількість яких тоді зростала суттєвими темпами, а згодом втратив методичне значення через появу нових, досконаліших із методичного погляду букварів. Цьому динамічному зростанню кількості навчальної літератури поклали край сумнозвісний Валуєвський циркуляр і закриття недільних шкіл.

Наступного року кілька пасажів Шевченковому «Букварю» присвятив «малоросійський педагог» (на

той час уже у відставці) І. Кулжинський у брошурі «О зарождающейся, так называемой, малороссийской литературе» [9]. Щоб уповні зрозуміти вартість цієї публікації, варто навести міркування І. Кулжинського про українську мову: «<...> испорченное наречие русского языка, или так называемый *малороссийский язык*, как аномалия не имеет никаких прав на литературную самостоятельность и достоинств употребления ни в каких серьезных случаях, но нуждается в исправлении посредством чистого русского языка» (курсив автора брошурки) [9, с. 20]. Зрозуміло, жодного наукового значення українофобська праця не має, проте вона набула певного резонансу свого часу. Кулжинському при всій негачії української мови вдалося визнати Шевченкову обдарованість, проте він вкрай негативно оцінив «Буквар»: «Не хочется верить, чтоб эта пустейшая из пустейших книжек была составлена даровитым Шевченком <...>» [9, с. 14]. Колишній викладач наполягає, що «Буквар» Шевченкові приписали, користуючись його хворобливим станом перед смертю [9, с. 14]. «Впрочем, – продовжує І. Кулжинський, – пускай и Шевченко сочинил эту пустейшую книжку, – от этого она делается ни лучше, ни толковее» [9, с. 14]. Лексикон автора брошури, як бачимо, не вирізняється особливою різноманітністю.

Найбільшою вадою «Букваря» він вважає відсутність молитов «Во имя Отца», «Царю небесный», «Богородице Дево», десятки заповідей. Однак І. Кулжинський, вкрай негативно налаштований до всього справді українського, точно помічає ідейний стрижень як «Граматки» П. Куліша, так і «Букваря» Шевченка: «Тенденция этого букварика одна и та же, что и в “Граматке” [П. Куліша. – *Н. Б.*]: *какая-то воля людская*, освобождение из какой-то неволи. О какой это *свободе* хлопчете вы, гг. *букваристы!*» (курсив автора) [9, с. 15]. Йшлося, зрозуміло, про національне визволення та свободу як неодмінний атрибут повноцінного людського буття, а не буквально тільки про скасування кріпаччини. Педагог натренованим нюхом вловив небезпеку обох граматок. Він намагається принизити значення Шевченкового «Букваря», приписати суто прагматичний інтерес видавцям українських книжок, але водночас фіксує реальний стан розповсюдження навчальної літератури в Україні, його злісний погляд, позбавлений замилювання всім українським, без прикрас фіксує згуртованість української людності під час перепоховання останків поета: «Вслед за тем, как было проведено чрез Малороссию в Канев мертвое тело Шевченка, “Буквари южнорусские”, как саранча, налетели на Малороссию и истребили в ней бесчисленное множество шестигрошевикув; *какая-то невидимая сила* гнала их на Малороссию. Очевидно, что и триумфальное шествие мертвых останков Шевченка чрез Малороссию так же вошло в

коммерческие комбинации компании, торгующей южнорусским элементом. Все эти речи и стихи, все эти оvationи были, конечно, не в честь бедного Шевченка, который, без сомнения, сам остановил бы все эти затеи и проделки, если бы мог кричать из гроба. Все это делалось в честь какой-то "идеи", сопряженной невидимою связью с торговлей южнорусским элементом» [9, с. 16]. Ця ідея національного відродження, незнищенності українського духу драгувала ревнителів офіційної народності, невіддільної від жорсткої політики русифікації й асиміляції підкореного народу. Слова І. Кулжинського свідчать про істотний розголос Шевченкового «Букваря» в Україні, масштаби якого не слід недооцінювати. Жовчна брошура І. Кулжинського, крім того, дає певний матеріал для пояснення одного з висловів Шевченка в «Седнівській передмові» – до незвіданого видання «Кобзаря» (1847): «Гоголь виріс в Ніжині, а не в Малоросії – і свого язика не знає <...>» [19, с. 208]. Справа, звісно, не в тому, що поет буцімто не відносив Ніжин до України, а у зрусифікованості міст, зокрема й Ніжина з його Гімназією вищих наук князя Безбородька, в якій намагалися насаджувати цілковиту відданість імперії і викоринювали будь-які ознаки українськості. І. Кулжинський викладав тут латинську мову (1825–1829), в нього вчилися М. Гоголь, Н. Кукольник, Є. Гребінка, згодом служив інспектором Юридичного ліцею в Ніжині (1841–1843), а з 1847 р., вийшовши через хворобу на пенсію, до смерті в 1884 р. мешкав у цьому місті [4, с. 217]. Такий обмежений казенний вірогідданчий викладач, звичайно, не міг прищепити своїм учням любов до України.

Аналогічний погляд засвідчує й О. Тарнавський, що опублікував у газеті консервативного спрямування «Киевлянин» 1881 року статтю «Украинофильские учебники для народных школ», в якій піддав критиці «Грамотку» П. Куліша, «Українські абетки» М. Гатцука, «Арихметику» О. Кониського і Шевченків «Буквар» [13]. Автор допису в дузі великодержавного шовінізму взагалі заперечує потребу в навчанні українською мовою. Серед іншого він наводить уривок із Шевченкової преамбули до молитви Єфрема Сиріна: «Беззаконіє і неправда вкралась знову в душу людську, і правдоучителі сховалися в дебри і вертепи, побудовали собі скити, келії і святії монастирі; і в своєму святому пристанищі молилися Богу» [19, с. 248]. З цієї та цитат з інших підручників О. Тарнавський робить висновок, що «українофіли» пропонують «тот же самый русский язык, но в малороссийской местной окраске, да вновь скованные слова <...>» [13, с. 1]. Він помітив небезпеку поступового культурного відокремлення України від Росії через розповсюдження навчальної літератури українською мовою. Українським педагогічним діячам йшлося, ясна річ, про відновлення історичної справедливості, для чого вони свідомо протидіяли русифікації освіти. Пильний борець із «українофільством» наприкінці статті застерігає: «Разобранные нами учебники ясно говорят, что украинифилы совсем не думают об облегчении учащихся, о привлечении крестьян к школе, объединении неразъединявшихся севера и юга России [тобто Росії й України. – Н. Б.], а мечтают о проведении своих затей, и то каждый молодец на свой образец, – что видно и из правописания, которое у каждого, у Кулиша, Шевченка и Гатцука, различное» [13, с. 2]. Зрозуміло, О. Тарнавський видавав бажане за дійсне, коли затято переконував своїх читачів у нерозривній російсько-українській культурній єдності,

адже навіть після понад двох століть колонізації, культурна окремішність України була очевидною для неупередженого спостерігача. Правописна система української мови проходила тоді складний шлях становлення в умовах бездержавності і переслідування всього українського, тому закиди О. Тарнавського у відмінності правопису кожного з названих авторів є неприйнятними. «Буквар» Шевченка, як згодом часто траплялося із його творчістю, став інструментом у боротьбі великодержавних шовіністів, рупором яких була газета «Киевлянин», із національно свідомими українськими діячами – цього разу на ниві освіти.

Панорама вивчення «Букваря» була б неповною, якби ми не згадали біографічні праці про Шевченка. Однією з перших була книжка М. Чалого «Життя і твори Тараса Шевченка» 1882 р. [15] (далі цитуємо коментований український переклад книжки). На переконання М. Чалого, «яким би не був неспроможним у педагогічному плані буквар Шевченка порівняно з "Грамоткою" [П. Куліша], та він свідчить про те, що поет, чужий спекулятивним цілям, за будь-яких обставин свого життя ніколи не припиняв дбати про народне благо» [16, с. 142]. Запропонований М. Чалим аналіз Шевченкових зусиль у справі поширення народної просвіти цілком переконливо доводить цю думку.

Певний проміжний підсумок у дослідженні «Букваря» знаходимо у класичній вже нині праці О. Кониського «Тарас Шевченко-Грушівський. Хроніка його життя» (1898–1901) [6], розділи якої спершу друкувалися в «Записках НТШ». Тут докладно описано фактографію появи «Букваря». О. Кониський підкреслював, що Шевченко вповні усвідомлював: «<...> освіта народна єсть перша, велика і найважливіша потреба на Україні» [7, с. 556]. Саме тому поет до останніх хвилин свого життя працював у сфері народної освіти. «Шевченко був, – наголошує дослідник, – глибокий націоналіст український з широкими поглядами на питання національне. Свою національність і її мову він любив більш за все» [7, с. 556]. Багато подальших дописувачів істотно залежали від праці О. Кониського, який недвозначно сформулював національний вектор у студіях над «Букварем».

М. Петров у своїх відомих «Нарисах історії української літератури XIX століття» (1884), які спершу окремими розділами друкувалися в періодиці, не оминув увагою і Шевченків «Буквар» [11, с. 71]. Історик літератури згадав його у ряду десятка тих українських букварів, грамоток і навчальних посібників для народної освіти, які вийшли протягом шести років (1857–1862) [12, с. 370].

У зв'язку зі столітнім ювілеєм від дня народження Шевченка з'явилося багато присвячених поету публікацій, зокрема кілька – про його «Буквар». На початку XX ст. вже була потреба у викладі історії появи Шевченкового підручника. Цю прогалину кваліфіковано заповнив І. Крип'якевич, що описав історію створення «Букваря» і численні перешкоди в його розповсюдженні, які чинили представники офіційної світської влади і церкви. Історик не вдається до захвалювання підручника, а чітко вказує, в чому полягає його цінність: «Буквар Шевченка певно має свої недостачі: з методичного боку були вже тоді гарніші підручники для початкової науки. Але тут не можна уважати на саму форму, більше важний сам зміст "Букваря". А тут з кожної стрічки видно добру, любячу душу автора: всі частини книжечки добрані так, щоб закликати людей до братерської любови і єднання; у всіх віршах і приказках – всюди видно

зазиви до добра й правди. Хоч би Шевченків «Буквар» не дорівнював іншим книжечкам, – треба тут цінити добру волю великого поета, який не вдовольняє самим словами про щастя народу, але й ділом хотів доказати любов для «меншого брата...» [8, с. 40]. Таким чином, автор наголошує гуманістичну спрямованість Шевченкового «Букваря», прагнення поета практично допомогти розбудові національної української школи, про що не можна було сказати у російській пресі, яка підлягала більш суворій, ніж галицька, цензурі.

Проблему педагогічних поглядів Шевченка на науковий рівень чи не вперше підніс С. Черкасенко в опублікованій у фаховому вчительському часопису розвідці «Шевченко педагогом» ([18], згодом увійшла до окремої книжечки, яка витримала кілька перевидань [17]), зосередившись на розгляді «Букваря». Він вважає [17, с. 11] (як, до слова, і О. Кониський), що у відомому епізоді зі спогадів М. Лескова, де описано, як Шевченко негативно поставився до якоїсь «малоросійської граматки» [10, с. 381], йдеться про виданий у Полтаві «Буквар» О. Строніна – «Азбуку по методу Золотова для южнорусского края» (1861; ім'я автора не вказано), але припущення було хибним, бо цю книжку випущено у березні 1861 р., тобто вже після смерті поета. Так само, як і І. Крип'якевич, С. Черкасенко детально описує історію появи «Букваря», констатуючи, що його було складено за панівним тоді літерно-складовим методом [17, с. 14]. Водночас він, дослівно повторюючи О. Кониського, відмовляється від з'ясування питання, «чи придатен був Шевченків «Буквар», чи ні з погляду педагогічного і національно-освітнього» [17, с. 14]. Очевидно, розв'язання цих проблем на належному рівні ще було завданням майбутнього. Дослідник акцентує потребу історичного підходу до вивчення Шевченкового підручника: «Не треба, звичайно, рівняти тодішніх букварів до теперішніх і ставити їм ті самі вимоги, що тепер ставимо: приблизно всі тодішні букварі більш-менш схожі були змістом на Шевченків буквар» [17, с. 15]. Ця твереза оцінка здобула підтвердження у наукових студіях наступників С. Черкасенка, хоч можна помітити, що сучасникам Шевченків «Буквар» видавався не найкращим серед інших аналогічних посібників, але й не геть непридатним, як цитованим вище українофобам.

В. Щурат у популяризаторській нотатці, яка згодом увійшла до збірки його праць, пунктирно виклав

історію виходу «Букваря» друком [21]. Розуміючи недосконалість підручника з навчального погляду, В. Щурат акцентує Шевченкову «дійсність у симпатичнім доборі матеріалу, релігійного і світського» [20, с. 101]. На його думку, з релігійним матеріалом «Букваря» вповні гармонізує і світський, серед якого дослідник за своїм високим ідейним змістом відзначає дві народні думи. «Небуденности змісту, – резюмує В. Щурат, – відповідає й небуденність мови, повної поваги, закрашеної архаїстично. Шевченко піймав психологічний секрет великого впливу такої мови про високі речі» [20, с. 103].

Дописувач житомирської газети «Волынская почта» 1914 року слушно писав, що Шевченко своїми творами «возвел на високий пьедестал» українську мову і «ясно показав, что украинский язык имел все права гражданства наравне с прочими славянскими языками. Тарас Григорьевич Шевченко был горячим теоретиком национальной идеи» [14, с. 2]. У статті окреслено широкий план Шевченка з видання книжок для народу, з чого йому пощастило випустити після тривалих цензурних поневірянь лише «Буквар». Прикметно, що автор публікації кілька разів акцентує національний складник у Шевченковій діяльності з розбудови української школи. Не дивно, що газету було закрито у травні 1914 року – ще до початку Першої світової війни [1]. Не ризикуємо робити припущень, хто ховається під іменем «Українця», оскільки цей псевдонім використовували чимало громадсько-культурних діячів [3].

Таким чином, дослідницькі підходи до Шевченкового «Букваря» помітною мірою визначалися загальним ставленням авторів, в тому числі й злісних україножерів, до творчості поета загалом. Жоден із дописувачів не вдається до штучного піднесення значущості «Букваря», проте кожен (за винятком І. Кулжинського й О. Тарнавського) відає належне внеску Шевченка у розвиток народної освіти. Роки 1862–1914 були свого роду підготовчим етапом до справді наукових студій Шевченкового «Букваря» пізніше. Доводиться також констатувати, що про «Буквар» невиправдано мало писали у вказаний період, що частково було надолужено у 1920-ті роки – в час становлення і плідного розвитку шевченкознавства як окремої галузі історії української літератури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беляева Л. Н., Зинovieва М. К., Никифоров М. М. Библиография периодических изданий России, 1901–1916. – Ленинград: ГПБ, 1958. – Т. I: А–З. – 664 с. – № 1520.
2. Бондарева Н. О. «Букварь южнорусский» Тараса Шевченка в синхронній рецепції (1861 рік) // Літературознавчі студії. – К: Вид-во КНУ, 2017. – Вип. 50. – С. 28–33.
3. Дей О. І. Словник українських псевдонімів та криптонімів (XVI–XX ст.). – К.: Наукова думка, 1969. – 559 с. – С. 371–372.
4. Карпов А. А. Кулжинский, Кульжинский Иван Григорьевич // Русские писатели. 1800–1917. Биографический словарь / Главный ред. П. А. Николаев. – М.: Большая российская энциклопедия, 1994. – Т. 3. – 592 с. – С. 217–219.
5. Кониський О. Наскільки граматка // Основа. – 1862. – Січень. – С. 64–82. Різна пагінація.
6. Кониський О. Я. Тарас Шевченко-Грушівський, хроніка його життя. – Л., 1898. – Т. 1. Ювілейне видання Товариства. – 252 с. (Збірник філологічної секції Наукового товариства ім. Шевченка. – Т. 1); Л., 1901. – Т. 2. – 393 с. (Збірник філологічної секції Наукового товариства ім. Шевченка. – Т. 4).
7. Кониський О. Тарас Шевченко-Грушівський. Хроніка його життя / Упоряд. В. Л. Смілянська. – К.: Кліо, 2014. – 672 с.
8. Крип'якевич І. Народна просвіта і Тарас Шевченко // Письмо з Просвіти. – 1911. – Ч. 2/3. – С. 33–41.
9. Кулжинский И. О зарождающейся, так называемой, малороссийской литературе. – К.: В типографии И. и А. Давиденко, 1863. – 32 с.
10. Лесков М. С. Остання зустріч і остання розлука з Шевченком // Спогади про Тараса Шевченка. – К.: Дніпро, 1982. – С. 379–382.
11. Петров Н. Очерки из украинской литературы. V. Новейшая украинская литература // Исторический вестник. – 1883. – Т. XII. – Июль. – С. 70–112.
12. Петров Н. И. Очерки истории украинской литературы XIX столетия. – К.: В типографии И. и А. Давиденко, 1884. – 457, XV с.
13. Тарнавский Ал. Українофильские учебники для народных школ («Грамматка» Кулиша, «Букварь» Шевченка, «Українськи абетки» М. Гащука, «Арихметика, або Щотниця» Олександра Кониського) // Киевлянин. – 1881. – 25 апреля. – № 91. – С. 1–2.

14. Українець. Т. Г. Шевченко и украинская национальная школа // Волынская почта. – 1914. – 25 марта. – № 52. – С. 2.
15. Чалый М. К. Жизнь и произведения Тараса Шевченка (Свод материалов для его биографии). – К.: Тип. К. Н. Милевского, 1882. – 281 с.
16. Чалый М. Життя і твори Тараса Шевченка (звід матеріалів до його біографії) / Переклад з російської, післямова та коментарі В. Смілянської. – К.: Веселка, 2011. – 263 с.
17. Черкасенко С. І. Шевченко й діти. ІІ. Шевченко педагогом. – К.: Друкарня Київської друкар. спілки, 1914. – 32 с.
18. Черкасенко С. Шевченко педагогом. (Епізод з життя Шевченка) // Світло. Український педагогічний журнал для сім'ї і школи. – 1911. – Кн. 8. – С. 6–15.
19. Шевченко Т. Г. Повне зібрання творів: У 12 т. – К.: Наукова думка, 2003. – Т. 5: Щоденник. Автобіографія. Статті. Археологічні нотатки. «Букварь южнорусский». Записи народної творчості. – 495 с.
20. Щурат В. Літературні начерки. – Львів: накладом автора, 1913. – С. 100–103.
21. Щурат В. Шевченків «Буквар» // Неділя. – 1911. – № 11/12. – С. 10–11.

REFERENCES

1. Belyayeva, L.N., Zinovyeva, M. K., Nikiforov, M. M. Bibliography of periodic Russian editions, 1901–1916. – Leningrad: 1958. – Vol. I: A–3. – 664 p. – № 1520.
2. Bondarieva, N.O. "South Russian Primer" by Shevchenko in the synchronous reception (1861) // Literary studies. - K: printing office KNU, 2017. - Vol. 50. - P. 28-33.
3. Dey, O. I. Dictionary Ukrainian pseudonyms and kryptonims (16–20th century). – K.: Naukova dumka, 1969. – 559 p. – P. 371-372.
4. Karpov, A. A. Kulzhynskiy Ivan Grigorovich // Russian writers. 1800–1917. Biographical dictionary / Chief Ed. Nikolayev, P. A. – M.: Big Russian Encyclopedia, 1994. – Vol. 3. – 592 p. – P. 217–219.
5. Konysky, O. Naski gramatyk // Osnova. – 1862. – January. – P. 64–82. Different Pagination.
6. Konysky, O. Taras Shevchenko-Hrushivskyy, his life's chronicle. – L., 1898. – Vol. 1. Anniversary Edition of Tovarystvo. – 252 p. (Collection of philological section of the Shevchenko Scientific Society. – Vol. 1); L., 1901. – Vol. 2. – 393 p. (Collection of philological section of the Shevchenko Scientific Society. – Vol. 4).
7. Konysky, O. Taras Shevchenko-Hrushivskyy. Chronicle of his life. / Compiler Smilyanska, V. L. – K.: Klio, 2014. – 672 p.
8. Krypyakevych, I. People's Education and Taras Shevchenko // Writing from Prosvita. –1911. – Part. 2/3. – P. 33–41.
9. Kulzhynskyy, I. About incipient Malorossiyska literature. – K.: printing office I. and A. Davydenko, 1863. – 32 p.
10. Lyeskov, M. S. The last meeting and final separation with Shevchenko // Memories about Taras Shevchenko. – K.: Dnipro, 1982. – P. 379–382.
11. Petrov, N. Essays of Ukrainian literature. V. Modern Ukrainian Literature // Historic Gazette. – 1883. – Vol. XII. – July. – P. 70–112.
12. Petrov, N. I. Essays on the History of Ukrainian Literature of 19th century. – K.: printing office I. and A. Davydenko, 1884. – 457, XV p.
13. Tarnavskiy, Al. Ukraynofilski textbooks for public schools ("Gramatka" by Kulish, "Primer" by Shevchenko, "Ukrainska Abetka" by M. Gatstuk, "Arihmetika, abo Schotnitsya" by Oleksandr Koniskiy) // Kiyevlyanin. – 1881. – 25 of april. – № 91. – P. 1–2.
14. Ukrainec. Taras Shevchenko and Ukrainian national school// Volynskaya post office. – 1914. – 25 march. – № 52. – P. 2.
15. Chalyy, M. K. Life and works by Taras Shevchenko (Set of materials for his biography). – K.: printing office Milevskiy, K. N., 1882. – 281 p.
16. Chalyy, M. K. Life and works by Taras Shevchenko (Set of materials for his biography) / Translated from Russian, afterword and commentary by Smilyanska, V. – K: Veselka, 2011. – 263 p.
17. Cherkasenko, S. I. Shevchenko and children. II. Shevchenko like teacher. – K.: printing office of Kyiv printing union, 1914. – 32 p.
18. Cherkasenko, S. Shevchenko like teacher (The episode from the life of Shevchenko) // Svitlo. Ukrainian pedagogical journal for family and school. – 1911. – Book. 8. – P. 6–15.
19. Shevchenko, T. H. Complete Works: in 12 vols. – K.: Naukova Dumka, 2003. - Vol. 5: Diary. Autobiography. Articles. Archaeological notes. "Primer Yuzhnorussky." Recordings of folk art. – 495 p.
20. Shchurat, V. Literary Notes. – Lviv: author's edition, 1913. – P. 100–103.
21. Shchurat, V. «Primer» by Shevchenko // Sunday. – 1911. – № 11/12. – P. 10–11.

Study of Shevchenko's "South Russian Primer" in 1862-1914

N. A. Bondarieva

Abstract. The article examines the reception of the "South Russian Primer" in the years 1862 to 1914, which was in a way a step towards the recognition of Shevchenko's contribution to the development of public education. Publications demonstrate the general view on the "Primer", which over the following decades set the direction for the scientific study of the poet's textbook.

Keywords: Primer, review, Ukrainian grammar, textbook.

Изучение Шевченковского «Букваря южнорусского» в 1862–1914 годах

Н. А. Бондарева

Аннотация. Статья посвящена рассмотрению рецепции «Букваря южнорусского» в 1862–1914 годах, которая была своего рода подготовительным этапом к осознанию значимости вклада Шевченко в развитие народного образования. Публикации демонстрируют общее мнение относительно «Букваря», которое в дальнейшем определяло направления научного изучения учебника поэта в последующие десятилетия.

Ключевые слова: букварь, отзыв, украинская грамматка, пособие.

Linguistic aspectology of research of media style language

M. B. Bulakh

Department of Stylistics and language communication, Institute of Philology, Kyiv National Taras Shevchenko University

Paper received 05.03.17; Accepted for publication 12.03.17.

Abstract. In this paper it has been analyzed characteristics of the media language. The analysis determined that the tendencies inherent in the language of the mass media are the democratization and standardization. Also characteristic tendencies of media language are: dynamic update of language, the creation of new language units or semantic transformation of existing ones. The main tendency of media language such as tendency to secondary nomination, especially for units with a strong emotional and expressive color is emphasized. This trend is commensurate with the basic functions of the media style influence and information.

Keywords: *language of mass media, media style, functions of media style, secondary nomination, manipulation.*

Introduction. Professional study of media style problems and specific character is based on its interpretation in the following aspects – linguistic, literary criticism and journalistic, which have different objects, objectivity and methodological research practices. The linguistic aspect is represented, above all, with defining characteristic areas of mass communication language units, their typology, structure and functions as an object of scientific argumentation of media style and the phenomenon of national linguistic and cultural identity. While the literary criticism and journalistic understanding of modern information sphere are aimed at mass media interpretation of the text as aggregate extralinguistic and intralinguistic units, communication factors, their role to achieve well-defined goals, objectives of writing text analysis of individual style of the author, its subjective evaluation of described events in the context of the process of information and opinion formation.

The product, which is created by the media, is characterized with synthesis of verbal (oral and written) and nonverbal (images, music) means. This combination of heterogeneous semiotic systems forms multi-built and difficult text, allowing it to be seen as creolized. One of the modern media properties is interactivity, which is manifested in communication with those who perceive – readers, listeners, viewers, comments live reviews online, lightning reactions on blogs and social networks. Media turn into the living area of information exchange.

An interesting and topical issue is what can attributed as the media. Traditionally these are hardware fixation, broadcasting, duplication of information and communication channels and lines: press, radio, television, Internet, cinema. Modern scholars included in this list also "social organizations and people" involved "in the process of disseminating information." [11, p. 37]

Literature review. Linguistic analysis of features of mass communication in media space style stratification in contemporary language styles in Slavic linguistics are identified, particularly in the research finding of the Moscow linguistic school (D. Rosenthal, G. Solganik, V. Kostomarov, V. Vakurov, M. Kohtyev, M. Volodina, T. Dobrosklonska, etc.) and developed by media linguists of Kiyv linguistic school (L. Shevchenko, O. Taranenko, O. Styshov, N. Shumarova, L. Kudryavtseva, S. Chemerkin, D. Dergach, D. Syzonov, L. Shulinova, etc.) and in foreign studies by A. Bell, D. Perrin, B. Rivers and others. The issue of language features and functionality of the mass media sphere scholars consider in terms of stylistic paradigm as a result of the impact of extraction and intralinguistic factors.

First of all, the internal resources of language units are taken into account, as well as the possibility of their combination within clearly defined structures, syntagmatic, which is the traditional language of media. The researchers also consider extralinguistic processes marked by social, cultural, psychological

predetermination, which will undoubtedly affect the nature of static and dynamic style of media. The researchers therefore analyzed language as a social phenomenon, considering its social nature, functions, determining the impact of the professional search, motivational criteria of specialization of speech resource.

Aim of the article is to find out and analyze the features of the nature of media style.

One important function of style media is a function of the impact that textually is manifested in the emotional, imaginative, expressive language. L. Shevchenko, in particular, highlights the following trends and styles in language: decrease of literary language, "spoken language actualization" [5, p. 6]. Value-expressive possibilities of language in this case are expressed at all levels: active use of phraseology, local dialect and social functioning expressive syntax. Additionally, S. Chemerkin says of that conversational nature of texts as the most important sign of the Ukrainian language in the Internet "Spoken language as one of the important factors affecting the reader ... spread to all genres of journalistic style." [2, p. 231] These findings shares also T. Dobrosklonska and on Intralingual level figures out processes such as "the tendency to blur the clear stylistic boundaries; distribution standards in basic conversational style media broadcasting; wrong language usage; reduce linguistic rules through the use of media jargon, profanity" [3, p. 52].

Problems of functional-style media resource are reviewed also by N. Shumarova. Mass communication, in her view, performs regulatory functions concerning language. The regulatory function is realized through the media maintain existing norms of literary language. Reformed function is "at first in fixing the innovations that come in the language primarily through mass media and fastest perceived and digested by educated part of society through printed or voiced texts. Secondly, expressing his own attitude to the codified norms". [6, P. 45-56] At the present stage, when Ukraine has a new design spell established: however, unofficially, the media often arbitrarily chosen rules does not contribute to, rather - loosening language culture in society.

However, researcher O. Styshov traces the trend in changes in media value stylistically marked lexical and stylistically neutral means for the first, which is motivated by the democratization of the media. [9, p. 35] In contrast, G. Solganik, although points out: "In the area of evaluation, reflecting the development of semantic vocabulary, there are active processes of forming a society of a certain attitude to the political, ideological realities" [8, p. 467], but notes that "the overall direction of these processes can be defined as weakening or neutralizing former high positive or negative ratings. Compared with the previous period evaluation narrows the scope and degree of severity reduced" [6, p. 467]. The main feature of the language media after G. Solganik is

social evaluation. When writing, the author uses all possible resources of language to influence the minds and feelings of the reader. The main function of language in this case – the belief it has frequently emphasized the propaganda nature. "Evaluation in journalism covering this industry, as proper names," writes G. Solganik [7, p. 20]. Confirmation of the features we see in the media category, particularly anthroponomical periphrases. Principle of evaluation in this case has highlighted social.

In particular, L. Shevchenko notes that one of the features of the style of mass political information is the peculiarity that it relies on communication clichés [4, p. 343]. A common comment on periphrastic phrases of such metaphorical language newspaper refers to them, therefore, as to the language clichés. However, we note the occurrence of language dies due to language style feature media – standardization of its communicative. It is an indispensable and necessary from the practical point of view specific feature of language of media. In this case, it helps to speed up and facilitate the work of journalists. For language of newspapers, radio, television, advertising synonymous direct replacement nomination with established metaphorical periphrastic functional became one of functional standards. Most of these clichés have estimating character - positive or negative. And over time they lose their expressive nature and should be replaced or updated.

Language of modern media tends to democratization and intimacy (they are identified, including representatives of the Moscow philological school V. Kostomarov and G. Solganik). This is due to extralinguistic factors: the democratic changes that have occurred in society contributed to the abolition of censorship, denial of the role of the print media as ideological authorities. This resulted in language media, especially electronic media, is no longer restricted to literary normalized form of language media today sometimes borders on spoken. The above trends at the same time lead to the dynamic updating of language, new language units or neo-semanticization of existing ones.

The text of the media, even when viewed in the narrow sense, and only on a verbal level – is a hypertext complicated with rename, paraphrasing, quotations, calling on famous works, allusions, and play on words. Basing on the well-known element creates a new text, often with a change in valuation connotative meanings. The author draws the reader to the game-solving that requires specialized background knowledge. System tools enables text explicitly or implicitly a positive or negative view of the world. On the basis of these revolutions is connotative irony. As said by, in particular, O. Zemskaya, noting that the irony was one of the distinct features of the style. "Parody, ridiculing official phraseology, slogans, all the famous quotations – one of the most common means of expression in modern journalism" [12, p. 22]. In today's media not only slogans of the Soviet era are parodied, which for most young readers are unknown, but promo campaigns slogans of political parties, advertising slogans, famous quotes and others. Relevant still remain paraphrasing of literary phraseology, aphorisms, phrases from famous movies and songs.

On the other hand, researchers paid special attention to psychological and sociolinguistic aspects of the evolution of language media. The impact of the information space in the human personality analyzes, for example, O. Susska [10, 187 c.]. The mass media, in its view, first of all, electronic media – radio and television – are characterized by use, simultaneously with the word, a number of sign systems that play an important role in the organization, preparation and production of the text. In

particular, O. Susska stresses that despite understanding the importance of the psychological aspects of communicative interaction in the field of mass communication, the vast majority of journalists do not have sufficient understanding of the psychological patterns of interaction and verbal communicator minds of his audience. This fully applies to psycholinguistic knowledge of the laws of interaction of individual socio-cultural environment through information space.

Media is informative and communicative reality which is characterized by orientation on a mass audience, the dissemination of information in society and the impact on public consciousness. Media language verbalizes state of society as a whole, because the media counts on the political, economic, legal, cultural characteristics of a particular society, its beliefs and values.

It is defined that features of language of media due to the influence of extralinguistic factors is area of communication, situation and purpose of communication. However, media language analysis must take into account the functional specificity of language units, especially their creation, expressive potential. It is known that the basic functions of the media are to inform the audience and influence it. Therefore, it is vital to analyze the mass consciousness and mass consciousness language media audiences in order to influence it. The instrument, which verbalizes consciousness, and thus becomes the only form of influence is language.

Well-known researcher Allan Bell emphasizes that media language study must be based on two view point, sociolinguistics and discourse analysis. A. Bell stresses the importance of the processes which produce media language, such as modifying. He is concerned, too, with the important role of media influence on the audience. In his studies, A. Bell reveals such factors influence the media language in particular, sociolinguistic factors social characteristics (age, gender, social class) of a person the speaker.

Linguist distinguishes some features of media language, such as: [1]

- media's role in affecting language in wider society;
 - media language reveals as a mirror of the wider society and culture;
 - how media language affects attitudes and opinions in society through the way it presents people and issues
- In particular, A. Bell distinguished British and American news style.

Researchers are studying how to use the resources of language effectively to influence, or, alternatively, to resist manipulation. Important to note that, contrary to the impact on the conscious, rational thinking, manipulator often resorts to suggestion – hidden indirect influence.

The main tool of manipulation is the language units. First of all, effective communication influence resource deep semantics of language units are used. Manipulative technologies allow to represent objective phenomena as those that obtain the approval or perceived negatively, depending on the intentions of the media. The objective world of society selects the language resources, especially those that can perform the function of influence, to shape evaluative perception of information to the audience.

It is defined that according to main tendencies in media language such as the democratization and standardization linguistic units in media are transforming. This transforming confirms characteristic tendencies of media language of dynamic update of language and the creation of new language units or semantic transformation of existing ones.

To some extent identified trends in media features of speech are universal. Thus, in the writings of O. Styshova

[9] and M. Volodina [11], who studied the specific language media materials in Ukrainian and Russian accordingly, includes such common trends that appeared extralingual factors characteristic style media both Slavic languages 1) democratization of all spheres of life, and with them – also the language of the media; 2) distribution of fashion language; 3) meet the practical needs of speakers, including some social groups. Among the factors that are characteristic of the Ukrainian language, O. Styshov calls include public status of the Ukrainian language; a significant easing of censorship and self-censorship; changes in the social structure of Ukrainian society.

Noting variety of research practices in language and media features category in the analyzed communicative sphere, we consider topical basic generalization of conceptual approaches proposed by linguists and functional analysis of prospects for their implementation.

Based on research concepts and ideas reflected in the works of Slavic media linguists, we can conclude that the researchers (including D. Rosenthal, G. Solganik, V. Kostomarov, N. Klushina, L. Duskayeva, L. Shevchenko, N. Shumarova, A. Styshov, S. Chemerkin, D. Voroshilov, D. Dergach, D. Syzonov et al.), differentiating style media and journalistic, linguistic material, determine its dominant characteristic features. Among them are: the

loss of linearity characteristics over time; a certain level of literacy as a non-relevant sign; usage of forms specific to a variety of spoken language – specific characters to play intonations, facial expressions etc. use of specific advertising material in the text; availability conversational vocabulary; use of non-text characters; use of jargon; unjustified amount of borrowing jargon, slang and even invectives; free and uninhibited nature; terminologization of information broadcasting; efforts to diversify the presentation of the material, influence the recipient's emotions, make information of interest to him, persuade, compel empathize, sympathize.

Conclusions. Therefore, given the dominant functional characteristics style media – verbalization of media language consciousness, formation of public speech standard, the impact on society, taking into account relevant to communication extralinguistic factors commensurate with the time and period of social development, as well as dynamic on the forms of language nomination that are able to realize higher color characteristics of speech in the media communication, problem of research in media linguistics keep its availability and importance in the context of professional consideration of intellectual evolution of literary language in the mass projection on linguistic consciousness.

REFERENCES

- Bell A. The Language of News Media [electronic resource] http://www2.media.uoa.gr/lectures/linguistic_archives/mda0405/notes/Bell_Media_and_Language.pdf
- Chemerkin S.G. Ukraïnska mova v interneti: pozamovni ta vnutrishnostrukturni protsesy [Ukrainian language on the Internet: intralinguistic and extra-linguistic processes] [Text] / S.G. Chemerkin; NAS of Ukraine, Institute of Ukrainian language. – K. [BV], 2009. – 240 p.
- Dobrosklonskaya T.G. Rol SMI v dinamike yazykovyih protsessov [The role of media in the dynamics of linguistic processes] // Herald of Moscow State University. Ser. 19. Linguistics and Intercultural Communication. – 2005. – №3. – P. 38–53.
- Shevchenko L.I. Intelektualna evoliutsiia ukrainkoï literaturnoi movy : teoriia analizu [Intelligent Evolution Ukrainian literary language theory analysis] / L.I. Shevchenko. – K., Kyiv University, 2001. – 478 p.
- Shevchenko L.I. Kontsepty teorii intelektualizatsii literaturnoi movy v konteksti rozvytku styliu masovoi informatsii [Concepts theory intellectualization literary language in the context of media style] // Actual problems of Ukrainian linguistics: theory and practice / Kyiv. nat. University of them. Taras Shevchenko. – Kyiv, 2003. – Vol. 7. – P. 3–15.
- Shumarova N.P. Rol ZMK u rozvytku movnoi sytuatsii [The role of mass media in the development of the language situation] / NP Shumarova // Scientific Proceedings of the Institute of Journalism of Kyiv National Taras Shevchenko University. – K.: Institute of Journalism, Volume 11. – 2010. – P. 45–56.
- Solganik G.Ya. Prakticheskaya stilistika russkogo yazyka [Practical stylistics of the Russian language] / G.Ya. Solganik. – Moscow: Academia, 2006. – 304 p.
- Solganik G.Ya. Stilistika publitsisticheskoy rechi [The style of journalistic speech] // language media [Text]: studies. manual for schools / ed. MN Volodina; Moscow State. Univ them. University. Faculty of Philology. – MA: Academic Project: Alma Mater, 2008. – 759 p.
- Styshov O.A. Dinamichni protsesy v leksyko-semantichnii systemi ta v slovotvori ukrainskoi movy kintsi XX st. (na materialii movy zasobiv masovoi informatsii) [Dynamic processes in the lexical-semantic system and word-building of Ukrainian late twentieth century. (Based on the language of the media)] [Text]: Author. di ... Dr. Philology. Sciences: 10.02.01 / Styshov Alexandr; NAS of Ukraine, Institute of Linguistics. AA Potebnya. – K., 2003. – 35 p.
- Susska O.O. Informatsiine pole osobystosti [Tekst] : formuv. inform. vyboru v umovakh suchas. sotsiokult. seredovyscha [Information field personality] [Text]: maca. Inform. choice in Sovrem. sotsiokult. medium: Monograph / O.O. Susska; State. Acad. Coeur. Culture and Arts. – K: DAKKKiM, 2003. – 187 p.
- Volodina M.N. Yazyk massovoy kommunikatsii – osobyiy yazyk sotsialnogo vzaimodeystviy [The language of mass communication – the special language of social interaction] // language media [Text]: studies. manual for schools / ed. MN Volodin; Moscow State. Univ them. MV Lomonosov. Faculty of Philology. – MA: Academic Project: Alma Mater, 2008. – 759 p.
- Zemskaya E.A. Russkiy yazyk kontsa XX stoletiya [Preface] // Russian language the end of XX century (1985–1995) / Ed. Ed. EA Zemsky. M. Languages Russian Culture, 1996. – 480 p.

Лингвистическая аспектология исследования стиля массовой информации

М. Б. Булах

Аннотация. В статье представлен обзор научных лингвистических исследований языка масс-медиа, а также проанализованы характерные особенности языка СМИ. Обозначены основные особенности языка масс-медиа – демократизация и стандартизация. Также характерными тенденциями языка медиа являются: динамическое обновление языка, создание новых языковых единиц или семантической трансформации уже существующих. В языке масс-медиа прослеживается тенденция к вторичной номинации, особенно к единицам с ярко выраженной эмоционально-экспрессивной окраской. Такие тенденция соразмерна с основными функциями стиля СМИ – информации и воздействия.

Ключевые слова: язык СМИ, стиль медиа, функции стиля медиа, вторичная номинация, манипуляция.

Comparative cognitive methodology of the religious popular discourse matrix reconstruction procedure

O. Cherkhava

Kyiv National Linguistic University

Paper received 02.03.17; Accepted for publication 10.03.17.

Abstract. The aim of the following article is caused by impetuous ongoing research approach to cultural scope of religious popular knowledge in language through the matrix format – system of the interrelated cognitive contexts (religious popular discourse texts classification). The upcoming complex analysis methodology for such type of matrix composition could have its start-up from the evolutionary observation of cognitive matrix analysis, which represents discourse as the conscious structure (with its kernel-notion and parameter periphery). Such approach displays language form sequences and their mental representations in the concrete culture and in the projection to other cultures. Deep mechanisms of religious esthetics formation in the believers consciousness (European languages speakers) are identified. The major evolutionary premise of reconstruction methodology forming in the Cognitive Comparative Study are discovered. Archetype-stereotype sense reconstruction (identified in religious agitational and informative texts) is preconditioned and is suggested to be presented as the fractal matrix table. Main research stages of Theological Linguistic Matrix Composition and its Reconstruction are provided.

Keywords: cognitive linguistic comparative study, theological religious popular matrix composition, matrix reconstruction, archetype-stereotype sense reconstruction, methodology.

1. Introduction: Linguistic Reconstruction, as polyparadigmatic theoretical and methodological problem, is associated with interdisciplinary linguistic approach and conceptual world view, as the constituent architectonic model/matrix of philosophical discourse sense, and is presupposed by the dominant lines of general linguistic science development, especially nowadays by cognitive comparative linguistics [6].

In the following article we show the stages of term “reconstruction” penetration into the Comparative Cognitive Methodology and Cognitive Matrix Analysis (adapting to discourse representation involving etymological commentaries of the concept nomination word reconstruction – its form and meaning). Archetype cognitive matrix may reflect Pre-Christian sphere modeling that laid down the further religious biblical semantics.

Archetype Cognitive Matrix may reflect the Pre-Christian Sphere of Knowledge that laid the basis of further religious biblical semantics – depict the system of interrelation of kernel (notional etymological component that laid archetype hyperconcept base Involve into Christian Faith in Theological Matrix) and also evaluative imaginative component of religious biblical acquired metaphorical sense (according to Y.S. Stepanov 2004 and A. V. Korolova 2011), because the “concept structure includes notion filling and everything that identifies it as the cultural fact — the prime form (etymology); history; modern association and evaluation; this is the clot of cultural environment in human consciousness. Archetype Theological Religious Popular Matrix Composition starts from archetype sequences of all its variant senses with separate for every of it kernel and periphery cells. From word root reconstruction of sense denominants we come to broad cognitive world view understanding: religious, national and philosophical sense of existence.

2. Literature overview: Linguistic comparative studies at different times have been operating the term “reconstruction” which was commonly associated with the pioneer traditions of comparative historical method and later, in the period of structuralism development, with the name of Ferdinand de Saussure, who, according to Trubachov’s suggestion, in his small “Course” (Saussure 1999:Ch.3), acknowledged reconstruction to be the only reliable comparison with the special aim “to record linguistic science achievements” (Saussure 1999). Back to those days, the perception of historical linguistics as the science of language state change appeared to be skeptically perceived in particular by Roman Jakobson (Jakobson 1980), leaving the perspective for future suggestions [6]. Although Linguistic Reconstruction is defined as

polyparadigmatic theoretical and methodological evolutionary phenomenon, in the following article we will focus just on methodological principles, its penetration into comparative cognitive linguistics (defined as cognitive interpretation of reformed language relictums according to L.Dronova and A.Korolova) and in cognitive communicative approach to the word semantic change based on human operational consciousness concerning social cultural historical knowledge of language speaker (M.Boldyrev, A.Korolova, L.Dronova, O.Berezovych, I.Pryshchepchuk, M.Shutova). We should remind that the term *theolinguistics* is firstly used by Jean-Pierre van Noppen in 1976, is oriented to cover the general aspects of linguistics and biblical language (Oleksandr Gadomskyy, Nina Mechkovska, Oleksandr Chernobrov, David Crystal, William Downes, Joshua Fishman), terminological definitions of religious discourse as institutional type (Volodymyr Karasyk, Oksana Yasynovska, Tetyana Shyryayeva). It is defined as separate science determined to find the sequences of religion and linguistics and the ongoing relationship between linguistics and theology (Shamarova 2013).

3. Research methods: The aim of the research is to present the complex methodology of religious popular discourse matrix composition and to represent religious popular discourse as the conscious structure, mental unity that has notional discourse-formative kernel and parameter-periphery. Such issue provokes involving elements of Classical Comparative Linguistic Methodology: a) commentaries of formal word root reconstruction procedure – archetype (A. Meillet, V. Abaev, V. Toporov); b) word meaning analysis methodology (J.Kurylovych, O. Trubachov, V.Dybo, Ch.Watkins) and Cognitive Comparative Linguistic Methodology: a) word meaning cognitive semantic reconstruction (L.Dronova, O.Berezovych, G.Lakoff, Ch.Fillmore); b) complex operational procedures to construct matrix (I.Arnold, M.Boldyrev, R. Langacker, S. Zhabotynska, A.Korolova).

4. Results and discussion: 4.1. Reconstruction methodology approbation in Linguistic Comparative Study.

Theoretical assumptions (hypothesis) formulated in the first part of my research [6] are based on the concepts that are relevant to broad understanding of “reconstruction” study in the scope of comparative linguistic evolution that can hold or support main postulates of philosophical origin of religious doctrines and religious beliefs (and thus religious discourse as the object of theological linguistics). Such an approach provides reconstruction phenomenon not only in its narrow understanding as methodological way to protoform identification, but as the theoretical and

methodological doctrine - from this perspective religious popular discourse is defined, foremost, cognitive comparative processes and mechanisms of its representation in English, German and Ukrainian speakers consciousness, starting from classic archetype reconstruction stage (with potential Pre-Christian religious senses that may be laid down in archetypes) till the modern stereotypization of such senses in religious popular discourse texts. To settle the following theory, it is presupposed to work out complex methodology of the analysis. The methodological part introduces and describes steps that explain why and how to solve the research problem under study. General research methodology is based on 1) the classical linguistic comparative principle (historicism, chronology, diachrony, genetic and areal principle) and 2) its updated vector (supplemented with anthropocentric principles, cultural determinism, discursive orientation, functionalism). Such double-vector orientation of methodological base preconditioned the development of complex methodology of object analysis, in particular its two main stages: firstly, religious popular discourse theolinguistic matrix composition; secondly, reconstruction of already composed matrix (matrix reconstruction). In the first case, the reconstruction procedure of theolinguistic matrix composition includes: 1) inner (archetypal and stereotypical) senses of religious agitational and informative texts; 2) mechanism of their metaphoric actualization during perception (as discursive unity, formation); 3) semantic structure of lexical units, that represent these senses, the results of which give the possibility to compose matrix model of religious popular discourse as cognitive and language structure. In the other case matrix reconstruction procedure needs analysis of mechanisms reflection in the consciousness of English, German and Ukrainian language speakers reconstructed and presented in theolinguistic matrix religious senses.

4.2. An evolution of reconstruction methodologies in Linguistic Comparative Studies

Hypothetical recreation of disappeared language forms and systems on the basis of their later reflexions in relative languages, taking into consideration possible ways of word development – linguistic reconstruction, is interpreted as the procedure of prime word forms recreation [21], that within the period of structuralism was extended to systematic sequences analysis between language units and formed semantic principles of genetically related language (lexical fond) development.

Basic analysis methodologies of linguistic reconstruction presented prime states of language reconstitution techniques – historical interpretation of regular shifts, alternations and their sequences, settled on the material of actual data of genetically related languages for archetype reconstruction (Proto-form/etymon), and also diachronic interpretation [25]. It should be recalled that traditional methodological reconstruction procedure presupposes solving the following tasks:

- 1) selection of cognates (single-root words with common origin and familiar pronunciation in relative languages);
- 2) identification of sound sequences;
- 3) Proto-sound reconstruction;
- 4) sound sequences characteristics (spontaneous or combinative);
- 5) checking plausibility of reconstructed sounds with (linguistic universals and typological expectation) (Steps in linguistic reconstruction);
- 6) hypothetical conclusion formulation: languages with common sound-ancestor may be considered to be developed from the Proto-language with that sound-ancestor [46].

Methods of prehistoric ethnography – the way of historical comparison, that is more familiar as retrospective motion from one language state to the other (earlier), which lasts till the only language state, from which all language families are derived [18, c. 145-157].

The first methodical processes and procedures of above-mentioned reconstruction algorithm were continuously improved. For example, developed by Bopp, Grimm, Rask, Humboldt, at the “neogrammarian period” (Junggrammatiker) in the middle of XIX century (Wackernagel, Verner, Brugman, Delbrück, Osthoff, Fortunatov) sound shift laws techniques were changed according to historical and psychological synthesis and afterward corrected the general system of views on the language nature, the subject of linguistics, methodology of comparative historical researches. They improved methodological search for sound accordance between separate languages and within one language, such process, in its turn, provoked social law determinism – inner development of language was called its tendency. Sounds that may be changed without consciousness, are opposed to word semantics and word form, that are closely related to human psychology and is built on the base of imaginative associations and apperception [8].

In 1879 the theory of Indo-European root was developed by Ferdinand de Saussure in his “Mémoire sur le système primitif des voyelles dans les langues indo-européennes”, which is suggested to be linguistic hypothesis based on structural postulates, cause it was confirmed later by Jezy Kuryłowicz in 1972 analysing Hetska language [26]. The innovation of such perception of reconstruction methodology is considered to be in adapting morphology data into phonological system reconstruction of Proto-language. The idea that every Proto-language unit (phoneme, morpheme, word-part, word combination, syntactic construction) may be presented in a way of genetically equal element sequences between separate languages that have common Proto-language origin, reduced all theories to Antoine Meillet's single principle of formalization in Proto-language reconstruction procedure and its computer data usage, because every Proto-language phoneme (and other items) may be taken as a brief record of raw in the table of Proto-language phonetic sequences (or other units) and may be changed by the numerical order in this table (matrix) [33]. It was the first step in linguistic matrix construction. Antoine Meillet suggested imperfect presentation of previous reconstruction methodologies in his “La méthode comparative en linguistique historique” by showing that “Indo-European methodological corpus excluded the task of historical equivalents and time vector identification in the history of language” [33, c.37]. Instead of this, the necessity of equivalent system reconstruction in Indo-European languages as the formal structure of sequences between languages that belong to Indo-European family was highlighted and time-space localization of Indo-European Proto-language with its origin (archeological and language data). Those days research methodology, to the author's view, could not significantly reconstruct Proto-language – it is possible to prove that two languages are related when they are the results of the same language evolution (that was earlier used), extending the methodological base of comparison in the same language family with general system of equivalents : including intergroup equivalents in the historical analysis of languages development.

The Linguistic School of Vladimir Antonovich Dybo, that worked out a theory and methodology of the separate relation of languages, based on language data paleocultural reconstruction, became the center of complex structural methodologies, having discovered entire complex concept

of Slavic Comparative Historical Accent Paradigmatic Type System [14, c. 53]. Popular at the same time the Linguistic School of Leonard Herzenberg, developing accent reconstruction theories and providing new methods of Indo-European Prosody [20], presented research "Colloquia Classica et Indo-Germanica". The discussion points raised upon the question of methodologically erroneous to equate the reconstructed Proto-Indo-European to the concrete Proto-Indo-European and to place it into time/space model [42] in Germanic "Das Germanische und die Rekonstruktion der Indogermanischen", "Sprachvergleich und Rekonstruktion : Methoden und Möglichkeit", "Probleme der Rekonstruktion : Schlusswort und Ausblick" [42].

Every stage of linguistic development improved basic techniques of Indo-European reconstruction, and at the same time presented Critical View on inherited methods. Rethinking procedures (still controversial) of language universals and linguistic typology were directed to: a) principles to prehistoric forms, b) inherent characteristics of language; c) general language change (always for all languages), and also grammar and the system of reconstructed languages, refreshing shifts within them [23, c. 3-4]. In such researches methods of chronological language data differentiations (glottochronology) [40; 41] in Indo-European Proto-Language-Families identification [18]. Methodological application of typology data in the theory of linguistic reconstruction of the second part of XX century belongs to Tamaz Gamkrelidze. It provoked critical discussions concerning typological reconstruction possibility based on the results of outer reconstruction [13, c.559-568], necessity of being not the ground of research process, but empirical identifier of concrete reconstructed language structure choice in the way of outer and inner reconstruction – this method is more effective for concrete reconstruction than those which are based on comparative historical analysis of language facts [17, c.145-157]. Typological reconstruction methodology provided comparative researches of the "Nostratic theory" [22].

Regular scientific interest to reconstruction methods acquired its procedure improvement relevant to updated data and new linguistic shift laws search (phonetic or word meaning). Finally, international workshop on reconstruction methodology approached to its evolutionary tendency from 1) regular language element shift principles; 2) updated technique of morphological data consideration; 3) formalized Proto-language reconstruction technique; 4) typological data inclusion to the modern etymological codification of "cultural" vocabulary of basic lexicon.

Generally, having analyzed different reconstruction techniques classifications (Proto-language lexicon) for language families genetic relation, such methodology is adapted nowadays to semantical lexical units of the separate theme (body parts, animals, plants) [37, c. 161].

Despite classical or modern approach differentiation to methodological study of language sound system comparison, word roots or individual morpheme relevance (identified in this research as the first stage of reconstruction procedure), scientists tried to grasp chronological verification (Heider and Dunkel) with a thought critical view on linguistic laws [36], and general study of phoneme, formulating their ideas according to methodologic principle of regular element establishment (Delbrück, Brugmann, Osthoff, Paul).

At the modern comparative linguistic theory development and its methodology approbation it is more adequate to consider linguistic reconstruction study aimed to develop theoretical and methodological approach of cognitive procedure of human activity analysis, resulted as different world view: from naive linguistic to scientific.

Classical comparative historical methodology established etymon (prime meaning) notion – archetype in the language speaker consciousness as the genetic code (the prime word root contains associations and imaginations of subsequent stereotypes).

4.3. Semantic Reconstruction Methodology as the Startup in Cognitive Comparative Linguistic Studies

Theoretical semantic laws of genetic language relevance manifests transformation rules of language family origin out of general postulated language model [17].

Historical systematization of the following notion in XIX century acquires its meaning as 1) the part of linguistic data process analysis; 2) hypothetically reconstructed form outlook for linguistic history investigation (instrument of word sequence analysis of languages that accomplish methodological unity) as research product that has the root from earlier forms in order to acknowledge the prime language character [23].

Such compositional elements of linguistic reconstruction demanded particular procedural vision, that subsequently motivated scientific interest to thorough explanation of: a) how the language changed; b) how (according to language ancestor data) should be the information about Proto-language obtained; c) what is the authenticity of the results and methods of its improvement. Form-meaning word sequences [48; 49; 50] in the scientific paradigm of the XX century have changed linguistic procedure from Proto-form search to Semantic Reconstruction Principles. Word meaning shift provoked application of procedures opposite to those that were used separately at the phonetic, morphologic and syntactic level of language. First semantic reconstruction operations provided by linguists presented system-structural methodological instrument in "General linguistic" (Part III) written by Emile Benveniste in 1954.

Procedure analysis technique provides a structured method for logical justification of the statement "the meaning of word form is defined by its distribution"[4, c.10]. Such problematic was extended by typological data and raised a question "what structural transformations formed language states?"[24, c.24]. Within such methodology scientists tried to settle diachronical transformational postulates of the original structural language model and to draw the rules of such transformations (diachronical language shifts) in a way of subsequent discrete steps, each represents one of its synchronic states in language development (the closer distance between steps, the more precise is language development that reflect subsequent transformations, starting from the prime state and later shifts) [24, c.145-157]. The question of how the similar words have penetrated into two languages at the same time out of the third one is still hazy.

Semantic reconstruction methodology didn't emphasised on the process of word meaning component analysis, but paid attention on diachronical transformation with a detailed systemic representation of discrete steps.

Popular in the second part of the XX century, the semantic reconstruction theory was based on component methodology of word meaning [3] with etymological analysis of formal procedural (prime comparative linguistic researches) and semantic reconstruction, because "etymologization methodology should be based on semantic relations and special reflexion of such sequences in the form" [35, c. 35]. Semantic reconstruction specific is in its open lexical language system, which covers such separate aspects as accent word organisation, its notional content, measures of the particular semantic field, word meaning formation that came out of familiar semantic shifts in the same or different languages. Semantic sequences and its functional stylistic character depend on

the degree of genetic language relation and presuppose lexical and semantic partial reconstruction – diachronic invariant root modeling and complex lexical word modeling. Germanist Enver Makayev differentiates global reconstruction for phoneme and morphem level and partial one for syntactic and lexical semantic level [31, c. 90–91].

Approved by Indo-European and Comparative research principle of outer and inner reconstruction (for phonetic similarity), led scientists to more reliable genetic lexemes correlation within different language groups and confirmed hypothesis that outer comparison supplies inner reconstruction. Having borrowed statistic, areal linguistic and paleontology methodology, the last one extended its understanding and provoked new the problematic – the material choice for ancient language form reconstruction [26]. The most essential phonological semantic achievements at that period are : 1) opposition and correlation term suggestion; 2) language sign theory development; 3) rules of regular equivalents establishment in the comparison of one family languages.

Mainly based on improved formal and semantic reconstruction procedures with additional modern techniques (relevant to cognitive linguistics), the new word reconstruction methodology is invented (named as cognitive semantic reconstruction : O. Berezovych, L. Dronova, A. Korolova, M. Shutova) to establishes diachronical semantic sequences between semantic complexes (time, place, subject, action) that create the kernel of the text and may be the way of its motive, sense creation [47]. First methodological presuppositions of semantic reconstruction is provided in Nikolay Yakovlevich Marr's "Japhetic theory", denying language families existence, genetic language sequences, and explained language changes as the result language hybridize at language class character [32]. Having used paleontological and fourlement word analysis, M. Marr compared word form, identified common element and in such way produced the word meaning polarization law – represented prime word meanings thought and prime polysemantic aspect of the word [30, c. 185]. Such ideas acquired both – supporters (M. Sugak) and opponents (J. Polivanov). In 1956 methodological urge of ancient language element and its prime sense perception (with cleaning out of word's later semantic shell) provoked Vasyliy Abaev to discover ideological potency of the word and generally language – idiosyncratic conception (as the component of etymologic analysis). The author shows the comparative inseparability of separate lexical units (within related languages) and their form equivalents correspondance, according to such hypothesis the genetic offset and reconstruction procedure are possible [2, c. 84]. The essence of the following methodology included such stages as :

- 1) to compare original words with related language words and dialects, to trace their formal and content history inside the language;
- 2) to identify compositional elements, root, stem, formants for the derived words within this language;
- 3) for borrowings – to find the source of borrowing [2, c. 288]; it is still chosen as the procedure of lexical semantic analysis [39], with possible change of stages:
 - 1) to cover the circle of equivalents of dialects in one particular language;
 - 2) to check form analogues in other languages;
 - 3) to search etymologically equal word stems in other language family.

Etymological analysis outlined in the theory of nomination onomasiological aspect. Semantic deviation onto onomasiology and semasiology laid the basic ideas of creating methodological instrument.

One of the first methodological researches – semantic microfield experience modeling [34], used for plant names etymology, is still used in different variations, for example, in Christian lexicon analysis directed to overthink human values, personal attitude to natural word [12]. According to Nikolai Tolstoy, such microfield is the combination of all names with general context that may be analysed from the semasiological point of view in order to identify ethnocultural information of names/titles; word unification should be motivated on the base of common root potential that forms nomination.

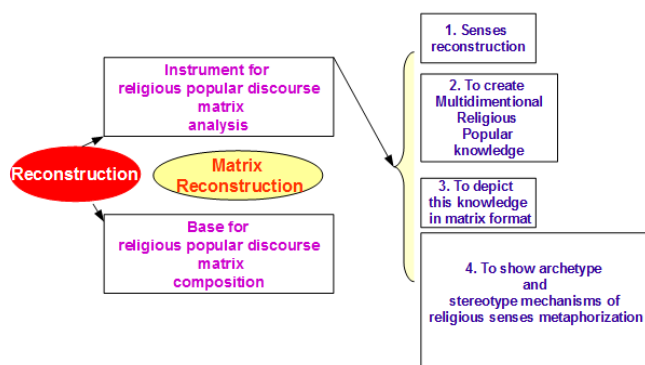
Semasiological approach (1960-1980) in semiotics represented by Tartu-Moscow Semiotic School led by Juri Lotman language and culture as the sign system [51, c.72]. Vladimir Toporov presented at this period systemic synchronic analysis of "paradigmatic and syntagmatic researches, derivational and other systemic sequences of language units in language structure; word combination creates the context that concretize word meaning, interpreted in lexicographic source" [47]. The semantic reconstruction principle and word semantic analysis starts from the sensual word motivation identification, Indo-European languages sequences, language speakers sense mentality and sense origin process. J. Kurwlowicz suggested that "if relative language forms may be explained as the result of alive word formation process, they can't prove the common Indo-European root origin; such reconstruction is based (according to Antoine Meillet) on exceptions, but not on grammatical language rules" [26, c.469]. Such reconstruction technique reproduces variant inventar in different subsystems of one language and classifies them according to its ancient origin, what, in its turn, presupposes systemic link lack reproduction, relict typological implication analysis, distributional analysis. Later experimental semantic researches [1, c.17] enabled to represent ways of different lexical group analysis and its methodological development. Semantic microsystem analysis is effective in case of main etymological tasks solution: 1) etymon problem and 2) historical penetration source. Lexemes are characterized by close semantic sequences measured by the quantity of differential semantic features. Methods of differential title features and unmarked title identification included such procedures as :

- a) to chose lexemes that denote general notion – unmarked lexemes (as *ліс, їжа* in general), out of all analyzed semantic lexemes in the modern dialects (in the commented by us scientific work – the Slavic one); to separate out of differential features those that are kept apparently (in the research: *хвойний – нехвойний, їстівна – неїстівна*);
- б) to chose out of microsystem words of ancient (prime) speech;
- в) to identify prime and secondary differential features for Prot-language and to register reliable lexical markers.

Insufficiency of the methodological base and its extreme evolutionary term definition formation preconditioned semantic reconstruction theory change.

In the second part of the XX century (70-80 years) functional pragmatic antropocentric refocusing (cognitive and cultural linguistics) allowed scientists to understand the process of world perception, categorization, knowledge store and led comparative historical method to its interdisciplinary character, still keeping traditional line. Interdisciplinary scope of cognitive linguistics (Charles J. Fillmore, Teun A. van Dijk, George Lakoff, Marvin Lee Minsky) became an alternative to the previous theory (presented peripheral word meaning) and was based on the idea that "language structures were not driven by meaning, but governed by principles (as explanatory constructs) essentially independent of meaning (International Cognitive Linguistics Association Blog 2016); language

differentiation may be described according to proto-drop parameter settings in the human mind [7].

Scheme 1. Reconstruction as the theoretical and methodological base for Theological Religious Popular Discourse Matrix Composition

Reconstruction Procedure represents the evolutionary impetuous approbation of Classical Comparative Linguistic procedures (from the initial formalized procedure of root restoration (etymon - an archetype) to various procedural techniques of word analysis to establish diachronic sequences between them). Cognitive Linguistic Comparative Modeling Discourse Concept Sphere (religious popular) is performed after getting the results of context components and expressive components reconstruction, that verbalize cognitive structures of every text of religious popular discourse. *Biblical quotation* is such a cognitive structure of each texts (informative code of the Theological Linguistic Religious Popular Discourse Matrix), which is stipulated as the special Christian prototext with a particular speech and which under the influence of historical events (evolution of the German and Slavic languages, and also influence of Christianization on the English, German and Ukrainian languages) and also mechanisms of believers consciousness mentalization (English, German and Ukrainian speakers) obtains new contextual sense.

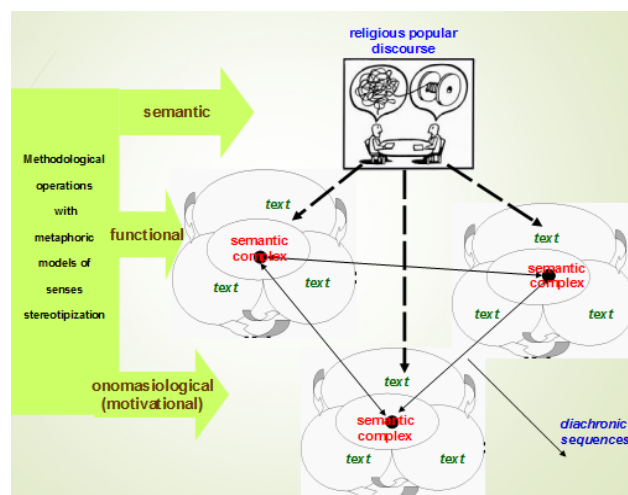
The first stage of the research we select the actual material – texts of a religious popular discourse on the base of kernel-periphery principle, which presupposes structural organization of kernel criterias and periphery invariant-variant parameters. The following stage is resulted in religious popular text differentiation into two varieties : 1) religious agitational (1) prop -leaf, 2) prop-poster, 3) prop-brochure, 4) prop-booklet/prop-pamphlet, 5) prop-leaflet/fold-out-leaflet, 6) prop-flyer, 7) pocketcalendar, 8) outside prop-text, 9) prop-prayer-booklet; and 2) Religious Callendar Guides : a) tear-off callendar; b) Andachtsbuch; c) Daily BiblePromises (но адаптирована современная версия IphoneBible Promises For Every Day); d) Daily Planner; e) Devotionals; f) Meditations; 11) International Religious Festival Booklet; 12) Religious Synod Meeting; 13) Religious Magazine.

The second stage of the research presupposes deep archetype-stereotype sense reconstruction of religious agitational and informative texts. It provokes previous reconstruction of diachronic semantic complexes that build the kernel of every religious popular discourse text and that may be the way of its sense-motive composition. These methodological operations with metaphoric models of sense stereotipization, encoded in English, German and Ukrainian religious popular texts must include sustainable use of the 1) *semantic*; 2) *onomasiological (motivational)*; 3) *functional*.

Deep archetype-stereotype reconstruction of religious senses popularized in texts of religious popular discourse

presupposes reconstruction of diachronic semantic sequences between semantic complexes that create the kernel of every particular text and is the way of their sense motive composition. Such methodological operations of metaphoric model sense stereotipization coded in English, German and Ukrainian texts of religious popular discourse should keep to the main principles of analysis: *semantic* – analysis of modern lexical meanings that form kernel conceptual sense INVOLVE INTO CHRISTIAN FAITH (common to all texts), coded in Biblical quotation and actualized through mechanism of metaphORIZATION of multidimensional Religious Biblical Knowledge (defined by variant senses); *onomasiological (motivational)* – etymological analysis of language units in order to identify their prime motivational base with cultural scope; *functional* – semasiological and onomasiological mechanisms of functional pereorientation of archetype motive into stereotype.

Acquired results are depicted in *fractal matrix type* (S. Shabanov 2011). At that point of the research we involve also concurrently the *discourse analysis*, cause we reconstruct also a) individual author's intention (the creator(s) of every separate text) through the divinatory procedure – the interpreter's desire to decode author's intention and to recover religious moment inside us; b) pragmatic context – the concrete context of event and its precondition interpretation. At the same time the six metaphoric models of hyperconcept INVOLVE INTO CHRISTIAN FAITH are analyzed : 1) RIGHTEOUS LIFE/GERECHT LEBEN/ПРАВЕДНЕ ЖИТТЯ; 2) TO FOLLOW JESUS CHRIST/ JESUS CHRIST NACHFOLGEN/ НАСЛІДУВАННЯ ІСУСА ХРИСТА; 3) BEING NOT INDIFFERENT/ NICHT GLEICHGÜLTIG SEIN/ БУТИ НЕБАЙДУЖИМ; 4) REPENT/DIE RUE/КАЯТТЯ; 5) PURIFICATION/DIE REINIGUNG/ОЧИЩЕННЯ; 6) REQUEST/BITTEN/ПРОХАННЯ; 7) STRENGTH/DIE STÄRKE/СИЛА; 8) GRATITUDE (THANK)/BEDANK/ ПОХВАЛА; also mechanisms of their actualization in religious popular texts as discursive formation.

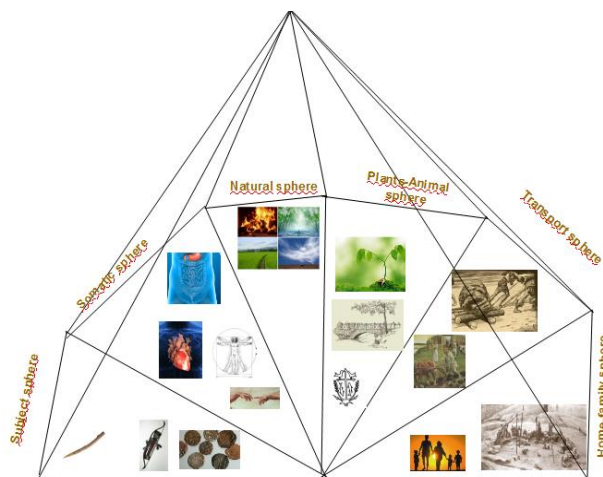

Scheme 2. Methodological Operations with Metaphoric Models of Hyperconcept Senses Stereotipization

The third stage of the research objectivates the results obtained from the kernel religious popular conceptual sense and its six metaphoric models as fractal matrix table. Finally, the Matrix Reconstruction is provided – filling in the cells of Theological Linguistic Matrix. It will enable to trace the evolution process of Christian penetration into English, German and Ukrainian culture, whereas its influence on the society life prejudice, mental forming and the way of world view at the particular period (to find out

the key to the Informative Theological Linguistic Religious Popular Discourse Matrix Code). Conclusions.

The second model of reconstruction is named (by me) *matrix reconstruction*, which is based (exemplifying religious popular discourse) on religious belief popularization among social groups in the perspective of Christian faith inclination, in the way of multidimensional religious knowledge presentation, and using not the manipulative, but persuasive influence – Biblical quotation/information adaptation/simplification [6].

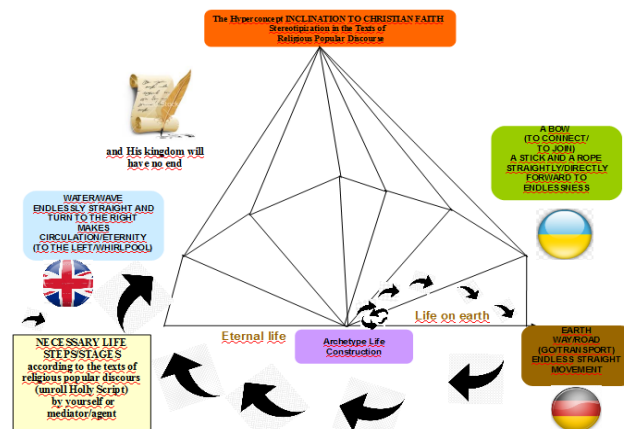

Scheme 3. The Fractal Matrix of The Archetype Life Construction (according to etymology of lexemes involve/heranziehen/залучати)

Comparative Cognitive Methodology of the Religious Popular Discourse Matrix Reconstruction Procedure in the scope of my research is based on the notion *reconstruction*, which is viewed not only as *theoretical*, but also as *methodological ground* for religious popular discourse matrix composition and, at the same time, is the *instrument* for this already-composed matrix (having reconstructed senses, we may form multidimensional knowledge and depict it in matrix-like form, afterwards we reconstruct it in order to determine stereotype and archetypical mechanisms of sense metaphorization). It presupposes recreation of deep (archetype and stereotype) senses of religious texts (religious agitational and religious informative character), that are popularized, and metaphoric mechanisms of their actualization within perception (as discursive formation), and what is more – splitting semantic structure of lexical items that reflect these senses. All “Church” Latin and Greek borrowings (among them words of religious popular discourse texts) within long period of time were overthought and separated from their prime notional sphere.

ЛІТЕРАТУРА

1. Апресян Ю. Д. Экспериментальное исследование семантики русского глагола / Ю. Д. Апресян. – М. : Изд-во АН СССР, 1967. – 251 с.
2. Абаев В.И. Вопросы методики сравнительно-исторического изучения индоевропейских языков / В.И. Абаев, Б.В. Горнунг и др. – М. : Изд-во АН СССР, 1956. – 324 с.
3. Bendix E. Componential analysis of general vocabulary : the semantic structure of a set of verbs in English, Hindi and Japanese / E. Bendix. – Bloomington : Indiana University, 1966. – 230p.
4. Benveniste E. Problèmes sémantiques de la reconstruction [Electronic resource]. – Mode of Access : <http://linx.revues.org/1183>
5. Березович Е.Л. Русская лексика на общесловянском фоне : семантико-мотивационная реконструкция / Елена Львовна Березович. – М. : Русский Фонд Содействия Образовани и Науке, 2014. – 488 с.
6. Cherkhava O.O. Reconstruction of theolinguistic matrix of religious popular discourse (based on English, German and Ukrainian languages) / O.O. Cherkhava / Science and Education a New Dimension / [ed. Dr. Xenia Vamos]. – Philology III(10). Issue 47, 2015. – 13–19 pp. – [Electronic resource]. – Mode of Access : <http://scaspee.com/6/post/2015/03/reconstruction-of-theolinguistic-matrix-of-religious-popular-discoursebased-on-the-english-germanand-ukrainian-languages-cherkhava-o.html>
7. Chomsky N. Lectures on Government and Binding / Noam Chomsky / Dordrecht: Foris, 1981. – 371 p.
8. Delbrück B., Brugmann K. Grundriss der vergleichenden Grammatik der Indogermanischen Sprachen / Berthold Delbrück, Karl Brugmann. – Strassburg : Trübner, 1889. – 568 S.
9. Dijk T. Discourse as Structure and Process / Teun A. van Dijk. – London : SAGE, 1997. – Vol.1. – 356 p.

Scheme 4. The Fractal Matrix Model of the Hyperconcept INCLINATION TO CHRISTIAN FAITH Stereotypization in the Texts of Religious Popular Discourse

Evolutional process of Christian penetration into English, German and Ukrainian cultures and its influence on social prejudice, mentality and world view in particular period – the key to define informative code to Religious Popular Discourse Matrix Reading

5. Conclusions: Comparative Cognitive Methodology of the Religious Popular Discourse Matrix Reconstruction Procedure in the scope of my research is based on the notion *reconstruction*, which is viewed not only as *theoretical*, but also as *methodological ground* for religious popular discourse matrix composition and, at the same time, is the *instrument* for this already-composed matrix (having reconstructed senses, we may form multidimensional knowledge and depict it in matrix-like form, afterwards we reconstruct it in order to determine stereotype and archetypical mechanisms of sense metaphorization). The second model of reconstruction is named (by me) *matrix reconstruction*, which is based (exemplifying religious popular discourse) on religious belief popularization among social groups in the perspective of Christian faith inclination, in the way of multidimensional religious knowledge presentation, and using not the manipulative, but persuasive influence – Biblical quotation/information adaptation/simplification (Cherkhava 2015). It presupposes recreation of deep (archetype and stereotype) senses of religious texts (religious agitational and religious informative character), that are popularized, and metaphoric mechanisms of their actualization within perception (as discursive formation), and what is more – splitting semantic structure of lexical items that reflect these senses.

10. Dijk T. van A. Text and Context. Explorations in the Semantics and Pragmatics of Discourse / Teun A. van Dijk. – London and New York : Longman, 1992. – 283 p.
11. Дронова Л.П. Реконструкция в компаративистике и когнитивно-ориентированой лингвистике [Электронный ресурс].–Режим доступу : <http://www.philology.ru/linguistics1/dronova-12.htm>
12. Дубровина С.Ю. Родство по духу : культурно-языковая перспектива [Электронный ресурс]. – Режим доступу : <http://www.philology.ru/linguistics2/dubrovina-09.htm>
13. Dunkel G. Typology versus reconstruction / G. Dunkel // Bono Homini Donum : Essays in historical linguistics / In memory of J. Alexander Kerns / [ed. by Y.L. Arbatman, A.R. Bomhard]. – Amsterdam : John Benjamins, 1981. – P. 559–569
14. Дыбо В.А. Славянская акцентология : Опыт реконструкции системы акцентных парадигм в праславянском / В.А. Дыбо // Институт славяноведения и балканистики АН СССР.– М.: Наука, 1981.– 272с.
15. Дыбо В.А. Библиография основных трудов / В.А. Дыбо // Славистика. Индоевропейистика. Нострагика. К 6-летию со дня рождения В.А. Дыбо. Тезисы докладов. – Москва : “Наука”, 1991. – С. 3–13
16. Fillmore Charles J. Frame semantics and the nature of language [Electronic resource]. – Mode of Access : <http://www.icsi.berkeley.edu/pubs/ai/frame semantics76.pdf>
17. Гамкрелидзе Т.В. Индоевропейский язык и индоевропейцы. Реконструкция и историко-типологический анализ праязыка и протокультуры (в двух частях) / Т.В. Гамкрелидзе, В.В. Иванов. – Тбилиси : Изд-во Тбилисского ун-та, 1984. – 1423 с.
18. Гамкрелидзе Т.В. Лінгвістична типологія й правовна реконструкція [Электронный ресурс].–Режим доступу : <http://www.testsoch.info/gamkrelidze-lingvistichna-tipologiya-j-pramovna-rekonstrukciya/>
19. Герценберг Л.Г. Вопросы реконструкции индоевропейской просодики / Л.Г. Герценберг. – Л. : “Наука”, 1981. – 200 с.
20. Герценберг Л.Г. Проблемы акцентологической реконструкции // Л.Г. Герценберг // Сравнительно-историческое изучение языков разных семей. Реконструкция на отдельных уровнях языковой структуры. – М.: “Наука”, 1989. – С.29–47
21. Greenberg J. Language Typology : A Historical and Analytic Overview / Joseph Greenberg. – Netherland : Mouton & Co., 1974. – 82 p.
22. Иллич–Свитыч В.М. Проблемы индоевропейского языкознания/ В.М. Иллич–Свитыч/ Этюды по сравнительно-исторической грамматике индоевропейских языков / [отв.ред. В. Н. Топоров]. – М.: “Наука”, 1964. – С. 9–17
23. Fox Antony. Linguistic Reconstruction / Antony Fox. – Oxford: Oxford University Press, 1995. – 392 p.
24. Jakobson R. Selected writings / Roman Jakobson // Slavic Epic Studies / [edit. by Roman Jakobson]. – Paris : The Hague, 1948. – Vol. IV. – P. 106-300
25. Климов Г.А. Реконструкция и диахроническая интерпретация в компаративистике [Электронный ресурс].–Режим доступу : <http://www.philology.ru/linguistics1/klimov-88.htm>
26. Kuryłowicz J. Internal Reconstruction / J. Kuryłowicz / In: Current Trends in Linguistics [ed. T.A. Sebeok, H.M. Hoeningwald and R.E. Longacre]. – Berlin/New York: Mouton; The Hague. – Vol. 11, 1973. – 658 p.
27. Kuryłowicz J. On the Methods of Internal Reconstruction / J. Kuryłowicz / In: Proceedings on the Ninth International Congress of Linguists / [ed by Horace G. Lunt]. – The Hague: Mouton, 1964. – P. 27–32
28. Корольова А.В. Порівняння і зіставлення як дві процедури сучасних компаративно-контрастивних досліджень / А.В. Корольова // Мова, освіта, культура в контексті євроінтеграції : (Київ, 22 берез. 2013 р.) — К. : Вид. центр КНЛУ, 2013. – С. 152–155
29. Lakoff George. Cognitive Semantics: in the heart of language/ George Lakoff / In: Fórum Linguístico, Fpolis. – N. 1 (83-119), 1998. – pp. 83–119 [Electronic resource]. – Mode of Access : <https://periodicos.ufsc.br/index.php/forum/article/download/6916/6379>
30. Левицкий В.В. Семасиология : [монография] / Виктор Васильевич Левицкий. – Винница : Нова Книга, 2006. – 672 с.
31. Макаев Э.А. Реконструкция индоевропейского этимона / Э.А. Макаев // Вопросы языкознания. – Москва : “Наука”, 1967. – № 4. – С. 26–33
32. Марр Н.Я. Яфетические зори на украинском хуторе (Бабушкины сказки о Свинье Красном Солнышке) / Н.Я. Марр // Ученые записки института народов Востока СССР, 1930. – Т.1. – С. 1–86
33. Meillet A. Les origines indo-européennes des mètres grecs [Electronic resource] / Antoine Meillet. – Paris : Hachette, 1923. – 61 p. – Mode of Access : <http://www.youscribe.com/catalogue/tous/loisirs-et-hobbies/animaux/les-origines-indo-europeennes-des-metres-grecs-286325>
34. Меркулова В.А. О некоторых принципах этимологии названий растений / В.А. Меркулова // Этимология 1964. Принципы реконструкции и методика исследования. – М.: Наука, 1965.–С. 72–87
35. Мотузенко Е.М. Этимология и семантика / Евгений Михайлович Мотузенко. – Кишинев: Vector, 2006. – 368 с.
36. Probert Ph., Willi A. Laws and Rules in Indo-European / Philomen Probert, Andreas Willi. – Oxford : Oxford University Press, 2012. – 432 p.
37. Прищепчук І. О. Еволюція процедури семантичної реконструкції індоевропейських дієслівних праоснов / І. О. Прищепчук // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Сер. : Філологія. – 2014. – Т. 17, № 2. – С. 160–167
38. Pryshchepchuk/Прищепчук І. О. Омонімія дієслівних праоснов та явище семантичного синкретизму у порівняльно історичних дослідженнях (на матеріалі праоснов зі значенням “світіння”) / І.О. Прищепчук/ Матеріали міжнародної науково-практичної конференції “Україна і світ: діалог мов та культур 2015”. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2015.– 794 с. – Режим доступу : <http://www.twirpx.com/file/1882036/>
39. Сібрук А., Гульченко Т. Етимологічний аналіз – перший етап реконструкції семантики/ А.Сібрук, Т.Гульченко// Гуманітарна освіта у технічних вищих навчальних закладах. – 2013. – Вип. 28. – С. 98–105
40. Сафронов В.А. Индоевропейские праородины / В.А. Сафронов.–Горький: Волго-Вят. кн. Изд-во, 1989. – 399 с.
41. Старостин С.А. Реконструкция общевосточно-кавказской системы основных падежей / С.А. Старостин // Славистика. Индоевропейистика. Нострагика. К 6-летию со дня рождения В.А. Дыбо. Тезисы докладов. – Москва : “Наука”, 1991. – С. 35–37.
42. Schlerath B. von. Ist ein Raum/Zeit-Modell für eine rekonstruierte Sprache möglich? / Bernfried Schlerath // Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung. – Berlin : Vandenhoeck & Ruprecht (GmbH & Co. KG), 1981. – P. 175–202
43. Schlerath B. von. Probleme der Rekonstruktion : Schlusswort und Ausblick “Incontri Linguistici 10”. – Berlin : Vandenhoeck & Ruprecht (GmbH & Co. KG), 1987. – P. 11–18
44. Schlerath B. von. Sprachvergleich und Rekonstruktion : Methoden und Möglichkeit / Bernfried Schlerath // in “Incontri Linguistici 8”. – Berlin : Vandenhoeck & Ruprecht (GmbH & Co. KG), 1982. – P. 53–69
45. Шутова М.О. Етнокультурні стереотипні портрети англійців і українців (когнітивно-ономасіологічна реконструкція фразеоформул) [Текст]. – [монографія]/ М.О. Шутова ; Київ. нац. лінгвіст. ун-т. – Київ: Вид. Центр КНЛУ, 2016. – 296 с.
46. Семерень О. Введение в сравнительное языкознание / О. Семерень. – М.: Едиториал УРСС, 2002. – 400 с.
47. Иванов Вяч. Вс., Топоров В.Н. Славянские языковые моделирующие семиотические системы/ Вяч. Вс. Иванов, В.Н. Топоров. – М.: Изд-во МГУ, 1965. – 204 с.
48. Трубачев О.Н. Приемы семантической реконструкции/Сравнительно-историческое изучение языков разных семей. Теория лингвистической реконструкции. – М.: Наука, 1988. – С.197-222. [Электронный ресурс]. – Режим доступу : <http://www.philology.ru/linguistics1/trubachev-88.htm>

49. Truvachov/Трубачев О.Н. Indoarica в Северном Причерноморье : Реконструкция реликтов языка / О.Н.Трубачев // Этимологический словарь языковых реликтов Indoarica(в соавторстве с А.К.Шапошниковым). – М.: Наука, 1999. – 320с.

50. Truvachov/Трубачев О.Н. Из праславянской этимологии и лексико-семантической реконструкции : *krosno / О.Н.Трубачев // Slawistyczne studia jezykoznawcze. – Warszawa, 1987. – S. 427–430
51. Zvegincev/Звегинцев В.А. Семасиология /Владимир Андреевич Звегинцев. – М.: Изд-во МГУ, 1957. – 320 с.

REFERENCES

1. Apresyan J. D. Jeksperimental'noe issledovanie semantiki russkogo glagola / Ju. D. Apresjan. – M. : Izd-vo AN SSSR, 1967. – 251 s.
2. Abaev V.I. Voprosy metodiki sravnitel'no-istoricheskogo izuchenija indoevropskikh jazykov / V.I. Abaev, B.V. Gornung i dr. – M. : Izd-vo AN SSSR, 1956. – 324 s.
3. Bendix E. Componential analysis of general vocabulary : the semantic structure of a set of verbs in English, Hindi and Japanese / E. Bendix. – Bloomington : Indiana University, 1966. – 230p.
5. Berezovych E.L. Russkaja leksika na obshheslovjanskom fone : semantiko-motivacionnaja rekonstrukcija / Elena L'vovna Berezovich. – M. : Russkij Fond Sodejstvija Obrazovani i Nauke, 2014. – 488 s.
11. Dronova L.P. Rekonstrukcija v komparativistike i kognitivno-orijentirovanoj lingvistike [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu : <http://www.philology.ru/linguistics1/dronova-12.htm>
12. Dubrovina S.J. Rodstvo po duhu : kul'turno-jazykovaja perspektiva [Elektronnyj resurs]. – Rezhim dostupu : <http://www.philology.ru/linguistics2/dubrovina-09.htm>
14. Dybo V.A. Slavjanskaja akcentologija : Opyt rekonstrukcii sistemy akcentnyh paradigm v praslavl'janskom / V.A. Dybo // Institut slavjanovedenija i balkanistiki AN SSSR. – M.: Nauka, 1981. – 272s.
15. Dybo V.A. Bibliografija osnovnyh trudov / V.A. Dybo // Slavistika. Indoevropеistika. Nostratika. K 6-letiju so dnja rozhdenija V.A. Dybo. Tezisy dokladov. – Moskva : “Nauka”, 1991. – S. 3–13
17. Gamkrelidze T.V. Indoevropskij jazyk i indoevropecy. Rekonstrukcija i istoriko-tipologicheskij analiz prajazyka i protokul'tury (v dvuh chastjah) / T.V. Gamkrelidze, V.V. Ivanov. – Tbilisi : Izd-vo Tbilisskogo un-ta, 1984. – 1423 s.
18. Gamkrelidze T.V. Lingvistichna tipologija i pramovna rekonstrukcija [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu : <http://www.testsoch.info/gamkrelidze-lingvistichna-tipologiya-j-pramovna-rekonstrukcija/>
19. Gertsenberg/Gercenberg L.G. Voprosy rekonstrukcii indoevropejskoj prosodiki / L.G. Gercenberg. – L. : “Nauka”, 1981. – 200 s.
20. Gertsenberg/Gercenberg L.G. Problemy akcentologicheskoi rekonstrukcii / L.G. Gercenberg // Sravnitel'no-istoricheskoe izuchenie jazykov raznyh semej. Rekonstrukcija na otdel'nyh urovnjah jazykovoju struktury. – M.: “Nauka”, 1989. – S. 29–47
22. Illich-Svitych V.M. Problemy indoevropejskogo jazykoznanija / V.M. Illich-Svitych/ Jetjudy po sravnitel'no-istoricheskoi grammatike indoevropejskikh jazykov / [otv. red. V. N. Toporov]. – M.: “Nauka”, 1964. – C. 9–17
25. Klimov/Klimov G.A. Rekonstrukcija i diahronicheskaja interpretacija v komparativistike [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu : <http://www.philology.ru/linguistics1/klimov-88.htm>
28. Korol'ova A.V. Porivnjanija i zistavlennja jak dvi proceduri suchasnyh komparativno-kontrastivnyh doslidzhen' / A.V. Korol'ova // Mova, osvita, kul'tura v konteksti evrointegracij : (Kiiv, 22 berez. 2013 r.) — K. : Vid. centr KNLU, 2013. – S. 152–155
30. Levic'kij V.V. Semasiologija : [monografija] / Viktor Vasil'ovich Levic'kij. – Vinnica : Nova Kniga, 2006. – 672 s.
31. Makaev Je.A. Rekonstrukcija indoevropejskogo jetimona / Je.A. Makaev // Voprosy jazykoznanija. – Moskva : “Nauka”, 1967. – # 4. – S. 26–33
32. Marr N.Ja. Jafeticheskie zori na ukrainskom hutore (Babushkiny skazki o Svin'e Krasnom Solnyshke) / N.Ja. Marr // Uvenye zapiski instituta narodov Vostoka SSSR, 1930. – T. 1. – S. 1–86
34. Merkulova V.A. O nekotoryh principah jetimologii nazvanij rastenij / V.A. Merkulova // Jetimologija 1964. Principy rekonstrukcii i metodika issledovanija. – M.: Nauka, 1965. – S. 72–87
35. Motuzenko E.M. Jetimologija i semantika / Evgenij Mihajlovich Motuzenko. – Kishinev: Vector, 2006. – 368 s.
37. Prishhepchuk I. O. Evolucija proceduri semantichnoj rekonstrukcii indoevropejskikh diesl'nyh praosnov / I. O. Prishhepchuk // Visnik Kiivs'kogo nacional'nogo lingvistichnogo universitetu. Ser. : Filologija. – 2014. – T. 17, # 2. – S. 160–167
39. Sibruk A., Gul'chenko T. Etimologichnij analiz – pershij etap rekonstrukcii semantiki / A. Sibruk, T. Gul'chenko // Gumanitarna osvita u tehnicnih visshih navchal'nih zakladah. – 2013. – Vip. 28. – S. 98–105
40. Safronov V.A. Indoevropejskie prarodiny / V.A. Safronov. – Gor'kij: Volgo-Vjat. kn. Izd-vo, 1989. – 399 s.
41. Starostin C.A. Rekonstrukcija obshhevostочно-kavkazskoj sistemy osnovnyh padezhej / C.A. Starostin // Slavistika. Indoevropeistika. Nostratika. K 6-letiju so dnja rozhdenija V.A. Dybo. Tezisy dokladov. – Moskva : “Nauka”, 1991. – C. 35–37.
45. Shutova M.O. Etnokul'turni stereotipni portreti anglijciv i ukrajin'civ (kognitivno-onomasiologichna rekonstrukcija frazeoformul) [Tekst]. – [monografija]. / M.O. Shutova ; Kiiv. nac. lingvist. un-t. – Kiiv: Vid. Centr KNLU, 2016. – 296 c.
46. Semeren'i O. Vvedenie v sravnitel'noe jazykoznanie / O. Semeren'e. – M.: Editorial URSS, 2002. – 400 s.
47. Ivanov Vjach. Vs., Toporov V.N. Slavjanskije jazykovye modelirujushhie semioticheskie sistemy / Vjach. Vs. Ivanov, V.N. Toporov. – M.: Izd-vo MGU, 1965. – 204 s.
48. Trubachev O.N. Priemny semanticheskoi rekonstrukcii // Sravnitel'no-istoricheskoe izuchenie jazykov raznyh semej. Teorija lingvisticheskoi rekonstrukcii. – M.: Nauka, 1988. – C. 197–222. [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu : <http://www.philology.ru/linguistics1/trubachev-88.htm>
49. Trubachev O.N. Indoarica v Severnom Prichernomor'e : Rekonstrukcija reliktov jazyka / O.H. Trubachev // Jetimologicheskij slovar' jazykovykh reliktov Indoarica (v soavtorstve s A.K. Shaposhnikovym). – M.: Nauka, 1999. – 320s.
50. Trubachev O.N. Iz praslavl'janskoj jetimologii i leksiko-semanticheskoi rekonstrukcii : *krosno / O.H. Trubachev // Slawistyczne studia jezykoznawcze. – Warszawa, 1987. – S. 427–430
51. Zvegincev V.A. Semasiologija / Vladimir Andreevich Zvegincev. – M.: Izd-vo MGU, 1957. – 320 s.

Англія, Франція та Іспанія як конкуренти в Новому Світі (на матеріалі роману Бет Вайт “Креольська принцеса”)

Ю. В. Чернова

Кафедра Теорії та практики перекладу з англійської мови Чорноморського національного університету ім. Петра Могили
(м. Миколаїв, Україна)

Corresponding author. E-mail: chernovadolceyliia@gmail.com

Paper received 27.02.17; Accepted for publication 05.03.17.

Анотація. В статі на матеріалі роману американської письменниці Бет Вайт “Креольська принцеса” аналізується боротьба монархів Іспанії, Британії та Франції за нові землі американського континенту. Проаналізовано стиль авторки, за допомогою якого вона передає як історичні події, так і почуття та хвилювання героїв, що мають місце на фоні важливого періоду становлення Штатів як незалежної держави. Робиться акцент на іменах американських героїв, які задля достовірності згадуються письменницею, також підкреслюються настрої суспільства та роль Декларації незалежності, які стали передумовами прискорення становлення Незалежності США.

Ключові слова: американська література, історичний роман, незалежність, Декларація, Новий Світ, Канада.

Літературу країни як її культурну традицію неможливо розглядати ізольовано від історії самої держави, бо вона є невід’ємною її частиною. Для того, щоб скласти повну та цілісну картину культури народу необхідно паралельно вивчати його історію, мистецтво, літературу, релігію. Говорячи про літературу зокрема, неможливо не помітити, що і фольклор, і поезія, і драматургія, і проза у той чи інший мірі відтворюють історичні події, що мають місце у країні, та знаходяться під впливом загального історичного фону взагалі. Література завжди була здебільшого відгуком на революції, війни, перевороти, економічні депресії, боротьбу за престол, виступала вираженням народного патріотизму та опору загарбникам, закликом до взаємодопомоги та національної єдності. Роман сучасної американської письменниці Бет Вайт (Beth White) “Креольська принцеса” (“The Creole Princess”) є яскравим прикладом розповіді, що робить акцент не лише на характеристах та емоційних хвилюваннях героїв, а й на фонових історичних подіях, при цьому співвідношення точної деталізації, що має за основу лише перевірені факти, рівноцінне. Роман є другою частиною трилогії “Gulf Coast Chronicles” (“Хроніки Мексиканської затоки”), до складу якої також увійшли книги “The Pelican Bride” (“Наречена Луїзіани”) та “The Magnolia Duchess” (“Герцогиня штату Міссісіпі”). Авторка народилася на півдні Сполучених Штатів, і назвами своїх романів доводить надання переваги розповідям з південним колоритом та свою вірність рідному регіону.

На сторінках роману “Креольська принцеса” триває боротьба Сполучених Штатів за незалежність, а саме висвітлюються буремні 1776 – 1780 роки. 13 колоній Британії уздовж східного узбережжя повстали, щоб утворити Сполучені Штати Америки. Також недругорядним фоном життєвих перипетій героїв виступає конкуренція Англії, Франції та Іспанії у Новому Світі, адже незвідані землі з великою кількістю власних природних ресурсів та корисних копалин представляли гострий інтерес для європейців. Постійні зіткнення корон демонстрували, що кожна з держав вважає себе повноправною власницею прав на багаті землі, керуючись відкриттями своїх посланців до берегів Північної Америки. Країни, що володіли різними шматками земель американського континенту, складали угоди, оголошували один одному війну або намагалися встановити контакт з місцевим корінним населенням в залежності від перспективи максимальної вигоди для себе. Дія роману “Креольська принцеса” відбувається у містечку Мобіл, штат Алабама, жителі якого не дивлячись на панування англійців протягом чотирнадцяти років все ще вважають себе осередком французької культури: “Друже, цей порт був французьким добрих

шість десятків років. Те, що над фортом майорить британський прапор, ще не означає, що тут не залишилося французів.” [3, с. 75]. Протагоністка історії – молода креолка, американка французького походження Ліз Ланьє, уродженка Луїзіани, дочка п’яниці – паромника та сестра рибалки-пірата, якій доводиться важко працювати, аби допомогти мачусі, не забагато старшої від неї, прогудувати чотирьох молодших дітей.

Безпосередньо у Мобілі не вирують військові дії, проте легко стати жертвою політичних інтриг та пліток, і поява молодого іспанця Рафаеля Гонсалеса із таємничою місією дає старт соціальному збудженню та переполоху, адже він представляється торговцем, проте його справжні цілі та наміри достеменно невідомі. Критики вважають стиль оповідання Бет Вайт дещо швидким: “There were a few times when I found the story moved a bit too quickly – jumping over details that I personally would have liked to have seen developed rather than bluntly stated...” [4]. Романтична авторка одразу знайомить головних героїв та народжує між ними теплі почуття, що відволікає шпигуна від важливого завдання по зібранню інформації: “Потім іспанець згадав, що йому необхідно обходити англійську панянку, не французьку. Досада. Що за дурість!” [3, с. 29]. Багато так званих “побутових” деталей складають достатньо цілісну картину життя у Новому Світі під час війни, розтягування між монархами за океаном та невизначеності у майбутньому – гострий соціальний розподіл, через який неможливо отримати дозвіл батька на шлюб (“Французький креол-рибалка ніколи не буде тобі гідною партією, Дейзі. Особливо той, чий дід був рабом.” [3, с. 15]); жіноча доля у вихованні дітей та покірливому підпорядкуванні чоловікові (“Ті молода мачуха була вродливою дуренькою дівчиною, проте вона не заслужувала тягот, що випали на її долю разом із чарівним п’яницею, двома свавільними пасинками та трьома, вже майже чотирма, малими дітьми” [3, с. 16]); третирування рабів (“Якщо у нього чорна шкіра і він належить комусь, то у нього немає почуттів?” [3, с. 155]); розбіжності релігійних поглядів; елементарний дефіцит продуктів харчування (“Вчора нам привезли цукор!... Цукор? Тоді мені треба поспішати, поки люди про це не дізналися, і їх усіх не розібрали.” [3, с. 32]). Стиль письменниці логічно багатий на описи яскравих “жіночих” подробиць, від інтер’єру будинку у французькому стилі до придбання чайниці для матері майбутнього чоловіка та першого виходу в світ у незручному вбранні.

Бет Вайт завжди вкрай ґрунтовно досліджує історичні архіви та хроніки задля достовірної передачі недовідомих деталей історії здобування незалежності її країни, що робить романи авторки такими цінни-

ми для всіх, хто цікавиться історією США. Так, наприклад, політика французького короля, направлена на збільшення населення Нової Франції, що полягала у щорічному відсиланні молодих дівчат, так званих “королівських” наречених, до берегів Північної Америки, знайшла відображення в романі “Креольська принцеса”, адже це випало на долю прабабки Ліз Ланьє: “Ліз чула історії про переслідування гугенотів у Франції, як Женев’єва із сестрою Еме опинилися на судні з двадцятьма трьома іншими французькими панянками на виданні, щоб попрямувати до берегів Нової Франції та обрати чоловіків серед місцевих підданих короля.” [3, с. 45]. Як романтична особа Бет Вайт переслідує у своїх романах благородну ціль дружби та взаємодопомоги, намагаючись примирити один з одним представників різних конфесій та різного достатку, рабів та вільних, людей, що присягали на вірність різним коронам. Так, французька Ліз, яка має й африканське, й індіанське коріння, дуже близька з Дейзі, дочкою британського майора, що закохується у старшого брата подруги: “Вони добре знали, що багато британських військових та звичайних городян не схвалювали їх дружбу, а неочікуваний роман між дочкою майора Редмонда та Симоном Ланьє й зовсім призвів до сильного скандалу.” [3, с. 16]. Нечуваною зухвалістю та зрадою родині вважається ще один приклад благородності, вчинок батька Ліз, коли той витратив гроші, призначені на придбання корабля, викупивши рабіню-мулатку, свою майбутню дружину, і через це посварились з батьком на багато років.

Роман Бет Вайт впевнено акцентує допомогу Іспанії американським повстанцям. Довгий час сама Іспанія цей факт приховувала, намагаючись видавати свою позицію нейтральною, щоб забезпечити час для укріплення своїх сил, адже Британія мала дуже сильний флот. Фінансова допомога іспанського правління мала величезне значення для американців, і сприяла їх перемозі. Золото, форму та порох для саме цього “американського експерименту” перевозить з Мадриду Рафаель, купець-шпигун, зображений Вайт як ідеальний, можливо навіть занадто ідеалізований герой - розумний, сміливий, чарівний, галантний та з почуттям гумору: “Вантаж золота, який корабель Рафаеля перевозив з Мадриду, був важливим вкладом у забезпечення спорядження та зброєю американських солдат. І він уже запізнавався з доставкою. ...У певному сенсі ця затримка посилювала видимі прояви нейтралітету Іспанії. ...Рано чи пізно британці могли почати щось підозрювати.” [3, с. 95]. Рафаель Гонсалес використовує свою приховану позицію задля спостережень та міркувань стосовно позицій та стосунків англійців і французів у британських та іспанських колоніях: “Він помічав, що французи з Нового Орлеану мали схильність перебільшувати свою значимість у своїх же очах, не дивлячись на те, що вони були завойованими жителями іспанської колонії.” [3, с. 24]; “Багато американців французького походження були вороже налаштовані до британців, проте через низку причин не могли кинути домівки, щоб розпочати все знову в іншому місці.” [3, с. 28]. “Молодий пройдисвіт” не може зрозуміти, до якого прошарку суспільства відноситься Ліз, адже вона досить комфортно себе почуває в домі англійського майора, “сідаючи за стіл прямо навпроти міс Дейзі” [3, с. 24]. Тим часом ворожнеча палає серед військового командування, вірного різним монархам, і проявляється в презирливо-саркастичних висловлюваннях стосовно один одного – іспанець Гальвес, губернатор провінції Луїзіана, говорить про французів: “Лягушатники злопам’ятні. Проте навіщо ховатися під британським прапором?” [3, с. 125], а Рафаель з гумо-

ром відмічає в домі Редмондів, посовавшись у добротному, проте незручному кріслі: “У нього була низька спинка та високі підлокітники. Такий пристрій міг створити лише англієць.” [3, с. 26].

Колись сім’я Ланьє переїхала до Алабами з Канади, і цей епізод привертає увагу читача до країни, яка також в свою чергу мала статус “колоніального пирога”, що протягом довгого часу на ласі шматки розривали іспанці та португальці, безправної колонії Франції та залежного домініону Великої Британії. Знаходить своє місце в романі давній стереотип про корінних канадців як виключно торговельників рибою та хутром, підкреслюючи зверхнє ставлення до них представників інших національностей: “Навіть зауваження мадам про таке “походження” напевно б розсмішило Симона, оскільки його прашури володіли великим шматком Нової Франції у той час, коли Дюссой заготовляли шкури в Канаді.” [3, с. 142].

“Веселий денді” Рафаель, після закінчення його пригод, коли він мав змогу граючи вивуджувати інформацію з британців, упевнений, що благородно-палка душа Ліз зрозуміє політику підтримки його керівництва стосовно американських повстанців, адже її матір сама колись була рабинею: “І раптово він усвідомив, що, коли прийде час, Ліз усім серцем прийме та зрозуміє ідеали свободи.” [3, с. 85]. Ліз не прагне до встановлення у своєму житті кордонів між людьми різних політичних поглядів і разом із подругою працює вчителькою у школі, де мають право навчатися діти лоялістів, прихильників англійської корони у північноамериканських колоніях під час війни Сполучених Штатів за незалежність, які шукали захист та порятунку у південній Алабамі. Дівчина мріє одного дня звільнити з рабства кузину та її чоловіка, передаючи заклик письменниці відчувати провину за те, що Америка не була виключенням і практикувала рабство. Проте водночас авторка відчуває гордість за те, що поступово одна революція перейшла в іншу, і достатньо швидко рабство як недостойна практика в США було відмінено, надаючи тим самим право самореалізації кожній людині.

Як зазначає сама місис Вайт, вона завжди розпочинає свої романи з питань культурних, расових та політичних, тим самим намагаючись надати своїм розповідям більш глибоку моральну ціль. Лейтмотивом роману “Креольська принцеса” стала проблема “Як людина стала американським патріотом? Що в той час значило слово “американець”?” Задля більш об’ємної та цілісної історичної картини письменниця вводить у твір реальних історичних особистостей, зазначаючи, що хоча вони не є національно-відомими героями, проте варті того, щоб про них та їх шляхи введення політики в непростий для Штатів час дізналися та пам’ятали. Центральною фігурою є генерал-майор дон Бернардо де Гальвес, губернатор провінції Луїзіана і командувач іспанськими силами з Нового Орлеану, зусиллями якого були взяті декілька британських фортів. Гальвес був талановитим стратегом, допомагаючи підтримувати зв’язок між Мадридом та американським Континентальним конгресом. Дружина Гальвеса, Марія Феліціана, також з’являється в історії креольської дівчини, як і не такий відомий Олівер Поллок, американський торговець ірландського походження, підтримуючий сполучення між іспанським урядом та Філадельфією, проте згодом збанкрутілий. Згадуються два попередника Гальвеса, губернатори О’Рейлі та Унзага, також державний міністр Флорідабанка та генерал-капітан Наварро, губернатор Куби. З боку британців з’являються губернатор Західної Флориди Пітер Честер та віце-губернатор полковник Еліас Дернфорд, який зіграв

важливу роль під час облоги форту Шарлот. Базуючись на історичних рукописах та архівній інформації Бет Вайт оживляє ключові фігури війни Штатів за незалежність, надаючи кожному індивідуальність, хоробрість, стратегічний талант та повагу підлеглих.

Ліз Ланьє має не лише “банальну” вроду, проте й “небезпечний інтелект в очах”, чим підкорює чоловіків. Дівчині доводиться боротися за виживання у складний час, у світі, який є “шаховою партією”, у світі, в якому її королю Людовіку “поставили мат”, проте ще зовсім юна леді не бажає приймати участь у цій грі, не знаючи якою фігурою вона та її близькі є – чорною чи білою. Ситуація ускладнюється також тим, що часто люди не могли відкрито заявити про свої релігійні погляди, аби уникнути переслідування та непорозуміння. Навіть закоханий у Дейзі Симон обурюється, коли на ганку будинку дівчини знаходить брошуру, залишену там англійським преподавником. Проблема суспільства того часу на думку Вайт у тому, що ніхто не пояснював молодому поколінню, що є добре і що є погане, тому діти, часто ризикуючи, самостійно намагалися знайти відповіді на хвилюючі питання, наприклад, чому рабіння перепродається окремо від чоловіка, чому дядько вплатився у повстання проти іспанців, а батько ні, чому король Георг III посилав війська, щоб стріляти в своїх же підданих, чому не можна водити дружбу з подругою, лише тому що “її сім’я не присягнула на вірність королю”, чому слід вийти заміж за англійського офіцера, щоб довести відданість чужому монарху. Відповіді на безліч “чому” прагне висвітлити в романах авторка, тим самим надаючи читачу підґрунтя для подальших розмірковувань.

Декларація незалежності США займає важливе місце в романі, адже символізує часи глобальних змін та є “видатним та священним документом”. Ліз дізнається, що її подруга Дейзі зберігає крамольні книги, які “британська леді не повинна читати”, а саме “Два трактати про правління” Джона Локка, “Дослідження про природу і причини багатства народів” Адама Сміта, “Здоровий глузд” Томаса Пейна, та саму себе називає зрадником. Спочатку Ліз не може зрозуміти, як її подруга,

слухняна дочка британського офіцера, може співчувати та підтримувати свавільних американських повстанців, та згодом переймається високими ідеями свободи та рівності, що ґрунтуються на вищезгаданих роботах знайшли реалістичне відображення в Декларації: “Проте чим більше вона читала та вникала в основні положення принципів американських бунтівників, тим більше їй подобалася ідея повної свободи, коли ти можеш обирати, як жити, та ніякий правлячий клас не є для цього перешкодою.” [3, с. 209]. Слова з копій Декларації, що миттєво розходилися серед людей, могли “привести до бунту в містечку, примусити владу запропонувати людину за ґрати, а сусідів та друзів – стріляти один в одного та вбивати.” [3, с. 213]. Бет Вайт розумно наділяє головну героїню терпінням, оскільки Ліз не хоче прийняти поспішне рішення, така справа як становлення нової країни повинна бути відчута та прийнята душою. Після прочитання Декларації та бесід з Дейзі світогляд Ліз міняється, дівчина знаходить те, що їй завжди було близьке у суспільстві, що складається з помісі трьох рас – однакові цінності та рівні права для кожної людини.

Роман “Креольська принцеса” є вартим уваги читача, тому що зображає світ, в якому ще збереглася справжня дружба, не дивлячись на “відмову присягнути британській короні”, в якому під час залицяння молоді люди обговорюють релігію, освіту та сімейну історію, в якому соціальний статус можна завоювати завдяки таким вже сьогодні застарілим поняттям як честь та доблесть. Занадто романтична письменниця за два тижні перетворює героїню з офіціантки в англійській таверні на почесну гостю губернатора Іспанської Луїзіани, проте це можна цілком пробачити, адже розповідь рясніє перевіреними історичними деталями, гідними обговорення прихильників американської історії. Авторка передає свою гордість, тому що американська нація, не дивлячись на протистояння трьох могутніх держав, впевнено змогла отримати перемогу, досягти незалежності та заявити про себе як вільний і гідний народ.

ЛИТЕРАТУРА

1. Данилов С.Ю. История Канады/С.Ю. Данилов. – М.: Изд-во “Весь мир”, 2006. – 256 с.
2. Макинери Дэниел. США. История страны. – Эксмо, Мидгард. – 2009.
3. Уайт Б. Креольская принцесса: роман/Бет Уайт; пер. с англ. Б.Войченко. – Харьков, 2016. – 368 с.
4. White Beth. The Creole Princess. - Fleming H. Revell Company, 2015. - 352 p.
5. www.blog.ashleypichea.com/the-creole-princess-by-beth-white/

REFERENCES

1. Danilov S.Yu. History of Canada/S.Yu. Danilov. – M.: Publishing House “Ves Mir”, 2006. – 256 p.
2. Makinerni Daniel. The USA. The History of the Country. – Eksmo, Midhard. – 2009.
3. White B. The Creole Princess: novel/Beth White; translated from English by B.Voichenko. – Kharkov, 2016. – 368 p.
4. White Beth. The Creole Princess. - Fleming H. Revell Company, 2015. - 352 p.

England, France and Spain as competitors in the New World (based on the novel by Beth White “The Creole Princess”)

Yu. V. Chernova

Abstract. The struggle of the monarchs of Spain, Britain and France for new lands of American continent is analyzed in the article based on the novel by Beth White “The Creole Princess”. The authoress’ style with which she conveys both historic events and feelings of the characters occurring against the background of an important period of the USA becoming an independent state is analyzed. The emphasis is on the names of American heroes who are mentioned by the novelist for the purpose of truthfulness, prevailing public sentiment and the role of the United States Declaration of Independence which became preconditions of the acceleration of the USA independence.

Keywords: American literature, historical novel, independence, the Declaration, the New World, Canada.

Англия, Франция и Испания как конкуренты в Новом Свете (на материале романа Бет Вайт “Креольская принцесса”)

Ю. В. Чернова

Аннотация. В статье на материале романа американской писательницы Бет Вайт “Креольская принцесса” анализируется борьба монархов Испании, Британии и Франции за новые земли американского континента. Проанализирован стиль автора, с помощью которого она передает как исторические события, так и чувства и переживания героев, которые имеют место на фоне важного периода становления Штатов как независимого государства. Делается акцент на именах американских героев, которые для достоверности упоминаются писательницей, также подчеркивается настроение общества и роль Декларации независимости, которые стали предпосылками ускорения становления Независимости США.

Ключевые слова: американская литература, исторический роман, независимость, Декларация, Новый Свет, Канада.

Корпус текстів Тараса Шевченка як джерело для мовознавчих досліджень

Н. Дарчук

Інститут філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київ, Україна
Corresponding author. E-mail: nataliadarchuk@gmail.com.

Paper received 05.03.17; Accepted for publication 15.03.17.

Анотація. У статті розглянуто лінгвістичні засади створення електронного корпусу поетичних творів Тараса Шевченка як бази для дослідження мовних особливостей авторського стилю. Створене програмне забезпечення для вивчення морфологічної, синтаксичної та семантичної структури авторського мовлення дозволить швидко одержувати за запитом словники лексем, словоформ, морфів, словосполучень, лексико-семантичних груп із кількісними показниками. Корпус текстів і словники розміщено на мовно-інформаційному порталі www.mova.info.

Ключові слова: Корпус текстів української мови, морфологічна анотація, синтаксична анотація, морфна анотація, семантична анотація.

Стан лінгвістики останніх десятиліть Ю.Апресян [1, с. 13] визначає метафорою «золотий вік лексикографії» у зв'язку з безпрецедентним зростанням кількості й різноманіття словників, удосконаленням методики лексикографування, принципів системного опису лексики й увагу сучасної теоретичної лінгвістики до поглибленого опису окремих лексем. Такий прорив у мікросвіт значення одного слова спонукає філологів до всебічного його лінгвістичного «портретування», а значить – до інтегрального опису мовних фактів. Справді, морфологічні, синтаксичні, семантичні, прагматичні, стилістичні, комунікативні, сполучуванісні властивості лексем є вивідними безпосередньо з текстів, які були і є невичерпним джерелом для словників і граматики. В.Звегінцев зауважив, що «мовленнєва система... не є цілісним утворенням, але являє собою ієрархію мовленнєвих підсистем, які мають границі вживання (соціальні, професійні та інші «мови»). Кожна з цих мовленнєвих систем по-своєму і в своїх потребах перетворює мовленнєву «значимість» в мовленнєве «значення», дотримуючись разом з тим смислових (семантичних) меж, які встановлюються даною «значимістю». В результаті й виникає те, що прийнято називати «багатозначністю» [3, с. 280] (виділено нами Н.Д.). Тому вивчення мовленнєвої значимості в різних стилях, дискурсах, підмовах тощо дасть можливість лінгвістам (не тільки лексикографам, а й літературознавцям!) глибоко досліджувати рух і розвиток значення мовних одиниць.

Незаперечним є й той факт, що в останні десятиліття фахівцями галузей, що мають справу з комп'ютерним аналізом текстів, гостро відчувається потреба у якомога більшій кількості функціональних характеристик мовних одиниць у різних типах текстів. Для проведення теоретичних і прикладних, зокрема дидактичних досліджень, спеціалісти в галузях когнітивної лінгвістики, стилістики, семасіології, функціональної граматики, словотвору бракує узагальнених даних про закономірності функціонування мовних одиниць. Необхідну лінгвістичну інформацію для подальшого опрацювання її у філологічних студіях можна одержати з корпусів текстів, розбудова яких є ознакою нашого часу.

В Інституті філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка створено Корпус текстів української мови (КУМ) (www.mova.info) з необхідними й достатніми кількісними та якісними параметрами для укладання на їхній основі словників

і граматики української мови. Відповідно до класифікації корпусів КУМ є **дослідницьким**, оскільки призначений для вивчення різних аспектів функціонування мовної системи і зорієнтований на широкий клас лінгвістичних завдань, й **статичним**, оскільки відображає певний часовий зріз мовної системи. Водночас корпус дає можливість дослідити мовні явища в динаміці, отже, він є **динамічним**, а також **інтерактивним**, оскільки користувач, здійснюючи дослідження, може виокремити з генерального корпусу робочий корпус, який є частиною генерального.

Головна увага приділяється анотуванню корпусного матеріалу, тобто процесу введення формалізованої лінгвістичної інформації в електронний текст. Аплікативне призначення корпусних даних – морфологічні, синтаксичні, лексикологічні, лексикографічні дослідження – детермінує тип лінгвістичної анотації корпусу. **Морфологічна анотація** передбачає визначення морфологічних параметрів слова: частиномовну приналежність і категорійні ознаки кожної словоформи тексту. **Морфна анотація** полягає у сегментуванні кожної словоформи тексту за типами морфів і подальшому автоматичному укладанні серії морфемних та словотвірних словників із частотними характеристиками морфа/морфема, за якими можна вивчати комбінаторно-дистрибутивну будову слова. **Синтаксична анотація** пов'язана з автоматичним опрацюванням кожного речення: виокремленням у ньому словосполучень та приписуванням кожному з них інформації про тип (дієслівний, іменниковий тощо), вид синтаксичного зв'язку та семантичного відношення. **Лексико-семантична інформація**, яка приписується кожному слову, відповідає таксономічній класифікації, розробленій відповідно для кожної частини мови.

Нескінченний інтерес до постаті Тараса Григоровича Шевченка породжує усе нові й нові дослідження його творчості. Оскільки ж сучасну наукову добу характеризує активне впровадження новітніх комп'ютерних засобів, закономірним кроком є створення відповідного інструментарію для роботи з текстами видатного поета. У цьому полягає водночас і **актуальність**, і **новизна** проекту електронного словника мови Тараса Шевченка.

Метою дослідження було створення такого лінгвістичного і програмного продукту, який би, з одного боку, надавав широкі відомості про мову Тараса Шевченка, з іншого ж, був зручним для використання у

різноманітних дослідженнях. Така мета вимагала виконання низки завдань, серед яких: лінгвістичний аналіз текстів Т. Шевченка; укладання бази даних зафіксованих у них мовних одиниць із їхніми граматичними та кількісними характеристиками; створення зручного користувацького інтерфейсу, за яким можна було б здійснювати пошук, сортувати та статистично опрацьовувати усю зібрану в базі інформацію відповідно до потреб дослідників.

Об'єктом дослідження були оцифровані поетичні тексти Т. Шевченка, **предметом** – їх лексична, морфологічна та синтаксична характеристики.

Укладання словника відбувалося в декілька етапів, за якими опрацьовувався матеріал і лінгвістично, і

статистично, в результаті чого укладалася словникова стаття з багатоаспектною інформацією відносно граматичних характеристик з контекстами вживання тієї чи іншої лексичної одиниці, морфеми або словосполучення та абсолютною частотою вживання у досліджуваних текстах. Інтерфейс словника дозволяє робити пошук контекстів не тільки за словоформами, а й за лексемами, а також за такими параметрами, як: морфна модель слова (рис.1), частиномовна належність, категорійні характеристики (рід, число, відмінок, час, особа тощо) (рис. 2), модель словосполучення з кількісними даними з відповідними контекстами вживання (рис. 3).

Побудувати

ЧАСТОТНИЙ СЛОВНИК МОРФЕМНИХ СТРУКТУР СЛІВ

Тут Вам надана можливість побачити частотний словник морфемних структур, використаних автором. Умовні позначення: P - префікс; R - корінь; S - суфікс; I - інтерфікс; X - постфікс; F - флексія.

Частина мови:

Частота морфструктур

Морфемно-частотний словник
Коренів всього записів: 2337

Морфема	Структури	Слова	Абсолютна частота	Середня частота
аби	Структури	Слова	10	0,16
або	Структури	Слова	54	0,89
щ	Структури	Слова	87	1,43
авраам	Структури	Слова	1	0,02
агар	Структури	Слова	1	0,02
адам	Структури	Слова	1	0,02
кафіст	Структури	Слова	2	0,03
алілуїа	Структури	Слова	7	0,11
алмаз	Структури	Слова	2	0,03
амінь	Структури	Слова	5	0,08

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 ... >>

Рис. 1. Інтерфейс програми встановлення морфної структури слів словника Тараса Шевченка

На рис. 1 представлено фрагмент алфавітно-частотного словника коренів, розташованих за алфавітом з частотними характеристиками. Такий словник дає інформацію про всі типи морфів з його оточенням. На рис. 2 представлено інтерфейс програми пошуку лексем/словоформ з кількісними характеристиками і контекстами вживання, а рис. 3 ілюструє словник словосполучень, який автоматично укладається за текстами.

Оскільки синтаксичні і лексичні зв'язки виявляються при взаємодії різної кількості одиниць, але у більшості випадків не виходять за межі речення, то граничним контекстом був вибраний відрізок від крапки до крапки, тобто речення. Мінімальним відрізком був контекст в три позиції 1– X +1 (де X – аналізована словоформа), тобто слово у препозиції та постпозиції до аналізованої словоформи. Надфразові єдності не враховуються. Якщо в окремих випадках зв'язки ана-

лізованого слова виходять за рамки випсаного речення, вони втрачаються. Синтаксична інформація у словнику представлена моделями словосполучень. Опис синтаксису через словосполучення мотивується тим, що це міжрівнева лексико-морфолого-синтаксична одиниця [2]. Словосполучення водночас є і **номінативною одиницею**, і елементарною **синтаксичною конструкцією**. На її основі формуються члени речення і синтаксичні категорії та явища, розкривається сутність міжслівних зв'язків. До словосполучень ми зарахували підрядні, сурядні та предикативні сполуки, оскільки всі вони демонструють важливу властивість: кожен з компонентів цих конструкцій – носій морфологічних ознак із релятивною функцією, тобто властивістю приєднувати до себе словоформи і приєднуватися до них, утворюючи певний синтаксичний комплекс.

**ЕЛЕКТРОННІЙ
СЛОВНИК МОВИ
ТАРАСА
ШЕВЧЕНКА**

...чхайже
Од слова до слова,
Не жнайже ані жмак,
Каж шй краж,
Все розберіть...

"І жривки, і жривки..."

Головна

Діапазон частот відзначте відповідну рубрику і зазначте нижню та верхню межі діапазону. Щоб отримати вибірку слів за початком слова, відмітьте потрібну рубрику та залишіть перші букви слова. Для зміни порядку сортування натисніть мишею на відповідний заголовок стовпчика.

ПОШУК СЛІВ

Пошук за словом або першими буквами

Слова

Словосполучення

Морфемна структура

Частотний словник:

Частина мови:

Статистичні параметри

Показувати:

Кількість текстів

Середню частоту

Середньоквадратичне відхилення

Коефіцієнт стабільності

Обмежити результат:

За частотою з по

Показати

ВСЬОГО ЗАПИСІВ:

3

Слово	Частина мови	Абсолютна частота
народ	ім. ч. р.	15
народитися	дієсп.	4
народний	прикметник	1
1		

ЧАСТОТНИЙ СЛОВНИК ЗБІРКИ "ТВОРИ В П'ЯТИ ТОМАХ". ТАРАС ШЕВЧЕНКО

Конкорданс до слова: **народ** (ім. ч. р.)
Морфемна структура: **RF /народ/**

	Контекст	Джерело
Чий сплишиш народ , щоб не гомонів ?	>>	
А історія !.. поема Вольного народа !	>>	
За святую правду-волю Розбойник не стане , Не розкує закований У ваші кайдани Народ темний , не заріже Лукавого сина , Не розбіє жинве серце За свою країну .	>>	
Бравенка * в тилу пише . По-московській лає Увесь народ .	>>	
Я цар над Божім народом !	>>	
А потім цар перед народом Заплакав трохи , одуриє Псалмом старого Анафана ...	>>	
Дружина , отроки , народ Кругом його во златі сяють .	>>	
Цареві князі , і во сили , і отроки , і весь народ , Замкнувши в городі квіот , У поле вийшли , худосилі , У полі білиси , сиротили Малецьких діточок своїх .	>>	
Сама Рогніда з Рогоподом Пішла з дівчатами , з народом .	>>	
Владимири-князь перед народом Убив старого Роголода , Потя народ , княжну поя , Отиде в волості своя , Отиде з шумом .	>>	
В святини корогогами Та з Пречистими образами Народ з полами З усю церков на гору йде , Мов та Божа пчола , гуде .	>>	
Дай мені хоч глянуть На народ отой убитий , На тую Україну !	>>	
Аж гуде , З усю усюд народу йде , Та щось шепочуть про отруту І судових неначе ждуть , І разом стихли на минуту .	>>	
Тиск народу , Зо всього царства воеводи , Преторіане і сенат , Жерці і ліктори стоять Круг Капітолія .	>>	
Я Месію Іду народу возвістити ! — І помопилася Марія Перед апостолом .	>>	

Рис. 2. Інтерфейс програми пошуку слів/словоформ з контекстом вживання на матеріалі словника Тараса Шевченка

Частина мови

Тип зв'язку

Тип словосполучення

Частина мови

Граматична форма залежного слова

АБО

уведіть повністю словосполучення

Шукати

ВСЬОГО ЗАПИСІВ:

17

Слово	Частота*	Словосполучення	Контекст
любити	17	Люби дочку	Контекст
любити	17	любила доля	Контекст
любити	17	любила співать	Контекст
любити	17	любили Люде	Контекст
любити	17	любило село	Контекст
любити	17	Любило слав'ян	Контекст
любити	17	любити правду	Контекст
любити	17	любитиму на світі	Контекст
любити	17	любить без користі	Контекст
любити	17	любить Господь	Контекст
любити	17	любить дівчина	Контекст
любити	17	любить дівчина	Контекст
любити	17	любить серце	Контекст

Рис. 3. Інтерфейс програми пошуку словосполучень з контекстом вживання на матеріалі словника Тараса Шевченка

Статистичні характеристики одиниць словника подані у вигляді двох параметрів – абсолютної та середньої частоти. Самої лише абсолютної кількості прикладів може бути недостатньо для відтворення об'єктивної картини, оскільки слова не завжди рівномірно розподілені по текстах. Для врахування такого

явища вводиться поняття середньої частоти, а також середнє квадратичне відхилення абсолютної частоти – параметр, який характеризує рівномірність розподілу входжень слова у текстах. Вся інформація про сполучуваність конкретної словоформи заноситься до бази даних, яка має таку структуру: колонки з номерами слова, речення й тексту, словосполучення, кожне зі слів, що його складають, та їх початкові форми (лєми), граматичні класи слів-компонентів словосполучення і тип синтаксичного зв'язку.

Лінгвістичне опрацювання здійснювалося двома способами: 1) автоматично за допомогою автоматичного морфологічного (для визначення частин мови та їх граматичних форм) та автоматичного синтаксичного аналізу (виділення словосполучень і приписування їм необхідної інформації); 2) автоматизовано в результаті роботи лінгвіста, який контролює правильність результатів аналізу, редагує й усуває можливі помилки.

Сполучуваність слів описувалася за такими параметрами: 1) **тип сполуки**, до якої входить аналізоване слово (за частиномовною належністю головного слова): іменникова, прикметникова, дієслівна, прислівникова, числівникова, займенникова; 2) **роль слова у сполуці** (тільки для підрядних конструкцій, оскільки в сурядних та у випадку координації обидва члени є рівноправними): ядра (словосполучення, в яких аналізоване слово є головним); ад'юнктна (словосполучення з аналізованим словом у ролі залежного члена); 3) **тип синтаксичного зв'язку**: підрядний, сурядний, координація.

Параметри, за якими описані одиниці словника, відкривають широке поле для лінгвістичного аналізу творчості Т. Шевченка. Так, наприклад, дослідження моделей сполучуваності дозволить дати відповіді на такі питання:

- чи можливі випадки, коли певна частина мови у реченні не має залежних від нього елементів, або, навпаки, нічому не підпорядкована;
- якими класами слів може керувати слово (частина мови);
- до яких комплексів і в якій ролі може входити;
- якими комплексами може керувати;
- чи може дане слово встановлювати предикативні зв'язки, і якщо так, то з якими класами слів тощо.

В якості ілюстрації наведемо відомості про отриманий у результаті дослідження синтаксису творів Тараса Шевченка перелік частиномовних моделей сполучуваності:

I. Моделі дієслова

1. Ядрові моделі дієслова

Г И – *благословить дітей*; Г А – *ставати зеленим*;
Г П И – *дивлюсь на тебе*; Г Г – *жити хочу*.

2. Ад'юнктні моделі дієслова

Г Г – *ліг одпочить*;

3. Предикативні моделі дієслова

У цьому виді зв'язку дієслово є присудком або підметом:

И Г – *Вітер віє*.

4. Сурядні моделі дієслова

Г Г – *гналися, хвалили*.

II. Моделі іменників

1. Ядрові зв'язки іменників

А И – вольнії *села*; О И – *мій квіте*; И И – *день радості*;

2. Предикативні зв'язки іменника

И Г – *верба похилилась*.

III. Моделі прикметників

1. Ядрові моделі прикметників

Н А – *дуже цікаве*; А П И – *великая в женах*; А СС И – *червоних як калина*

2. Ад'юнктні моделі прикметників

Г А – *був дужий*; А И – вольнії *села*.

3. Предикативні моделі прикметників

И А – *ангелом святим*.

4. Сурядні зв'язки прикметників

А СС А – *зелений і синій кольори*

IV. Моделі прислівників

1. Ядрові зв'язки прислівника. Ядровим вважається прислівник, якщо він не може бути опущений без порушення змісту, тобто є лексично зв'язаним.

И Н – *гріха менше*; Н Н – *досі нудно*; Н П М – *тихо в мене*

2. Ад'юнктні зв'язки прислівників

Н Н – *досі нудно*; Н А – *надто молодю*.

3. Предикативні зв'язки прислівників

И Н – *билини кругом*

4. Сурядні зв'язки прислівників

Н (СС) Н – *любенько та тихо*

Ще одним важливим завданням в галузі лексикології та лексикографії є побудова семантичних авторських словників, зокрема творів Тараса Шевченка. Н. Шведова вказала на надзвичайно важливу роль ідеографічного впорядкування лексики для виявлення особливостей бачення й відображення світу мовцями. Дослідниця слушно зауважила, що підмножини ЛСВ, які наповнюють нижні рівні ідеографічного дерева, не є простими групами одиниць, відібраними на підставі спільної семантики. На думку науковця, вони виконують важливе конструктивне й інформаційне завдання, відкриваючи перед нами певний «шматочок дійсності» [4]. У зв'язку з цим розпочато проект зі створення семантичного словника поетичних творів Тараса Шевченка, в якому лексика групуватиметься в межах певної частини мови за таксономічними класами.

Наведені вище дані є лише прикладом використання електронного словника мови Тараса Шевченка і не вичерпують його можливостей. Коло потенційних досліджень значно ширше й охоплює морфологічні, лексичні, синтаксичні й семантичні й стилістичні розвідки. Цьому сприяє різноманітність лінгвістичної розмітки текстів та гнучкість інтерфейсу користувача, що свідчить про високу ефективність електронних словників і, зокрема, словника мови Тараса Шевченка.

ЛИТЕРАТУРА

1. Апресян Ю. Д. О толковом словаре управления и сочетаемости русского глагола / Ю. Д. Апресян // Словарь. Грамматика. Текст / Рос. Акад. Наук, Отд-ние лит. И яз., Ин-т рус. Яз. Им. В. В. Виноградова. — М., 1998. — С. 13—43.

2. Головин Б. Н. Введение в языкознание / Б. Н. Головин. — М. : Высш. шк., 1966. — 332 с.
3. Звегинцев В. А. Теоретическая и прикладная лингвистика / В. А. Звегинцев. — М. : Просвещение, 1968. — 336 с.
4. Шведова Н.Ю. Русский язык. Избранные работы. — М.: Языки славянской культуры, 2005. — 640с.

REFERENCES

1. Apresyan, Y. O tolkovom slovare upravleniya i sochetayemosti russkogo glagola (On Dictionary of government and compatibility of a Russian verb) // Dictionary. Grammar. Text / Rus. Acad. of Sc., Dep. of Lng. and Lit-re., Inst-te of Rus. Lang. of Vinogradov V. — М. 1998. — P.13 – 43
2. Golovin, B. Vvedeniye v Yazykoznanye (Introduction into Linguistics) / Govolin B. — М.: Vysh. Shk. Publ., 1966 – 333 P.
3. Zvegintsev, V. Teoreticheskaya i prikladnaya lingvistika (Theoretical and Applied Linguistics) / Zvegintsev V – М. : Prosveshcheniye Publ., 1968. — 336 P.
4. Shvedova, N. Russkiy Yazyk. Izbrannyye raboty (The Russian Language. Selected Works) – М.: Yazyki slavyanskoy kultury, 2005. — 640 P.

The Corpus of texts of Taras Shevchenko as the source for linguistic studies

N. Darchuk

Abstract. The article reviews linguistic principles of design and development of electronic Corpus of Taras Shevchenko poetry as the basis for study of linguistic peculiarities of the writing style. The developed software for study of morphological, syntactical and semantic structures of the writing style will enable to receive immediately under request the lists of lexemes, word forms, morphs, word combinations, lexical-semantic groups with statistical indicators. The text Corpus including dictionaries are located in the World Wide Web resource (www.mova.info)

Keywords: *The Corpus of Ukrainian texts, morphological annotation, syntactical annotation, morphe annotation, semantic annotation.*

Корпус текстов Тараса Шевченко как источник джерело для языковедческих исследований

Н. Дарчук

Аннотация. В статье рассматриваются лингвистические основы создания электронного корпуса поэтических произведений Тараса Шевченко как базы для исследования языковых особенностей авторского стиля. Созданное программное обеспечение для изучения морфологической, синтаксической и семантической структуры авторской речи позволит быстро получить по запросу словари лексем, словоформ, морфов, словосочетаний, лексико-семантических групп с количественными показателями. Корпус текстов и словари размещены на информационно-языковом портале www.mova.info.

Ключевые слова: *Корпус текстов украинского языка, морфологическая аннотация, синтаксическая аннотация, морфологическая аннотация, семантическая аннотация.*

Poetic split reference as a translation problem

E. Doubenko

Department of theory and practice of translation from English, Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

Paper received 13.03.17; Accepted for publication 20.03.17.

Abstract. The article focuses on poetic split (or double) reference in Robert Frost's poem "One acquainted with the night" as that quintessentially poetic phenomenon that can be rooted in certain specific features of the source language system which are not always available in the target language. It analyses the chances of conveying these language-bound structures of poetic meaning in the languages that do not give corresponding grammatical forms at the translator's disposal.

Keywords: *split reference, parallax, language-bound split reference.*

1. Introduction. Split or double reference lies at the core of any poetic image as the essence of poeticalness has always been described in terms of the impression of ambivalence which is viewed as the basis of poetic time. According to Gaston Bachelard, the structure of an instant in poetry allows to make our consciousness abandon the usual temporal stream, bringing it into that immovable, comprehensive time which can be termed "vertical". Such frame of mind is created due to the impact of the complex volumetric instant that accumulates "simultaneities" of ambivalent nature [1, p.224-252]. The conveyance of this marginal, "in-between" experience in translation turns into a considerable problem provided the ambivalence stems from a special stylistic treatment of those grammatical forms which are characteristic of the language of the source text (the level of the language mapping of the world). In this case the discrepancies in the elements of language mappings of the world which constitute the manifestations of language parallax lead to the deconstruction of poetic meaning in the target text representing poetic parallax. The Greek word "parallax" ['deviation'] appears to verbalize in a most felicitous fashion the underlying reasons of the interpretative gap emerging between the source and the target poetic texts. For this borrowed from astronomy term traditionally denotes the differences in the vision of the observer depending upon his or her spatial position. Likewise the worldview differences found among the people speaking different languages and belonging to different cultures are conditioned by their linguocultural space, their language and conceptual pictures of the world [3, p. 84-85]. That is why the process of translation that presupposes switching over to the other language code as well as transferring to the constants of the other culture, is rightfully compared to transplanting the seed which is expected to develop into a somewhat new quality on different soil and under different conditions [2, p. 57-58].

2. Language-bound poetic split reference. In works of literature the author's poetic worldview is embodied through giving aesthetic meaning to the elements of different language levels including sounds, grammatical structures and lexical means. The postulate that poetic speech makes use of all the aspects of the language at most, revealing their aesthetic potential for the sake of certain artistic tasks, has become axiomatic nowadays. In the words of H.G. Widdowson, what seems crucial to the character of literature is "that the language of a literary work should be fashioned into patterns over and above those required by the actual language system. Whether the components of these patterns are deviant or non-deviant or both is of secondary importance. ... the effect of this patterning is to create acts of communication which are self-contained units, independent of a social content and expressive of a reality other than that which is sanctioned by convention. In other words, [...] although literature

need not be deviant as text, must of its nature be deviant as discourse" [7, p. 47].

A special attention of scholars has been invariably attached to the grammatical aspect of literary texts that usually seems to be less evident than the lexical one, however, its role in the formation of poetic meaning can hardly be overestimated. Therefore, the notion of "poetic grammar" was initially put forward by Lev Tscherba in his comprehensive philological analysis of poetic texts [see, for instance 6], and later has been elaborated in a number of major scholarly works on the theory of poetical speech [5; 8]. If in the lexical meaning one can find the expression of the author's individuality or "the author's violence on the language", the grammatical meaning to a greater extent reflects the diktat of the language system, that violence of language upon poetical expression which cannot be ignored or evaded [4, p. 93].

Therefore grammatical forms may turn into a considerable translation problem in case the grammatical structures of the original cannot be adequately recreated in translation because they are absent in the target language system. A weighty argument in favour of potential translatability of literary works containing such specific grammatical constructions is supplied by modern functionalist theory of literary translation whose basic postulate lies in rendering not literary forms proper but rather functions of these forms. However, the task of living up to the requirements set by the functionalist doctrine seems to be quite feasible provided the specific grammatical forms occur not frequently in the original and have only marginal artistic importance within the framework of the literary whole. If such grammatical constructions, on the contrary, constitute that pivotal textual element which is responsible for building up the poetic meaning of the original, their only relative translatability tells upon the faithfulness of poetic translation.

A graphic example of the above described parallax tendencies is presented in French, German, Ukrainian and Russian translations of the following well-known poem by Robert Frost, the stylistic-syntactic core of which is formed by a string of reiterated Present Perfect structures:

ONE ACQUAINTED WITH THE NIGHT

I have been one acquainted with the night.

I have walked out in rain – and back in rain.

I have outwalked the furthest city light.

I have looked down the saddest city lane.

I have passed by the watchman on his beat

And **dropped** my eyes unwilling to explain.

I have stood still and stopped the sound of feet

When far away an interrupted cry

Came over houses from another street.

But not to call me back or say good-by;

And further still at an unearthly height,

One luminary clock against the sky

Proclaimed the time was neither wrong nor right

I have been one acquainted with the night. (MB, p. 248)

In an archetypal perspective the central image of the poem "Night" embodies the element of the unconscious and the feminine (the archetype of Mother), it also symbolically represents Death. This image-bearing charge of the concept *Night* is observed in both the source language and the target language culture. In the original it contributes to shaping a special kind of psychic experience labeled by the poet as "acquaintance with the night", i.e. being initiated into a certain dimension of borderline existence which is related simultaneously to an earthly life and eternity. The poem is built upon the narration about a gradual estrangement from reality or rather from a fussy world of mortals. At first the person in whose name the text is written leaves the bounds of the city, "outwalking" its lights and lanes, then feels reluctance to utter a word to the watchman, and later comes to realize that he does not belong here anymore because nobody in this city cares for his presence or existence (*When far away an interrupted cry // Came over houses from another street. // But not to call me back or say good-by*). The final part of the poem correlates already with the plane of "an unearthly height" that represents the other world and contains the culmination of the drift away from everyday reality which is indicated by an indirect introduction of the image of the moon: "*One luminary clock against the sky // Proclaimed the time was neither wrong nor right*".

3. Language-bound poetic split reference in translation. Poetic split reference found in the original is encoded in the text by the persistent anaphoric repetition of Present Perfect grammatical forms that permeates the whole poem and, besides, can be observed in its title, the opening and closing lines, i.e. in those stylistically strong positions that make these structures weighty participants of constructing the poetic meaning of the original text. The author's choice in favour of the Present Perfect and not Past Indefinite forms can be explained by the necessity to label the chain of actions that signify the acquaintance-with-the-night experience by the forms capable of double reference, as a sign of that haunting reminiscence of the past which has come to be an essential part of present reality. Actually, all the events portrayed in the poem took place in the past but their significance for the psyche of the narrator lies in the domain of the present making him revolve them in his memory over and over again.

Strictly speaking, the Present Perfect forms as a manifestation of the parallax between the source and target language mappings of the world cannot be completely translated into those languages where Perfect tenses are absent or have different functions. In such case the translated form is bound to reduce the action or state to the past dimension depriving it of the initial double temporal reference. This loss is not essential in translating non-literary texts where grammatical forms are not expected to reveal all their semantic capacities. However, as in a poetic text language forms are always involved in the generation of poetic meaning, the ignorance of the fact that the actions and states of mind delineated in the original are linked to both the past and the present can take on a crucial relevance for the faithfulness of literary translation.

The key syntactical repetition of Perfect forms in the original is partially preserved in French and German translations of the poem:

FAMILIER DE LA NUIT

J'ai été familier de la nuit.

Je suis sorti sous la pluie – et **revenu** sous la pluie.

J'ai marché plus loin que le plus lointain réverbère .

J'ai discerné le plus triste chemin de la ville.

Je suis passé devant le veilleur – à son poste
Et **ai baissé** les yeux, réticent à expliquer.

Je suis resté immobile et **arrêté** le bruit de mes pas

Quand au loin un cri interrompu **est parvenu**
Au-dessus des maisons depuis une autre rue,

Mais pas pour me rappeler ou me dire au revoir,
Et encore plus loin à une hauteur surnaturelle,
Une horloge lumineuse sur fond de ciel

A proclamé que l'heure n'était ni mauvaise ni bonne

J'ai été familier de la nuit. [FR]

(Translated by Tomasz Akszterowicz)

MIT DER NACHT VERTRAUT

Bin einer, der **vertraut ist** mit der Nacht.

Ich ging im Regen aus – im Regen heim.

Ging weiter als die Stadt das Licht gebracht.

Ich sah der Straßen längstes traurig sein.

Ich ging an des Gesetzes Aug' vorbei

Und senkt' den Blick – da ließ es mich allein.

Bin still **gestanden**, dass es stille sei

Wenn über Straßen, über Häuser weh

Im Winde flog ein abgerissener Schrei.

Kein *komm zurück!* für mich und keine *Ade!*,

Und, weiter noch, wie erden fern erdacht

Am Himmel ich das Licht der Turmuhr seh':

Drauf Zeit, die richtig nicht, nicht falsch gemacht.

Bin einer, der **vertraut ist** mit der Nacht. [F]

(Translated by W. A. Aue)

ЗНАЙОМИЙ З НІЧЧЮ

Знайомий з ніччю я уже давно.

Виходив я й вертався під дощем,

Та довго ще світилося вікно,

Задумавшись, не відповів йому,

Як сторож стрівсь, закутаний плащем,

Знов зупинивсь... [...]

Знайомий з ніччю But this formal faithfulness to the source text does not mean faithfulness in poetic meaning as

although both French and German have perfect forms for denoting past actions, the status of these forms differs considerably from that in English. Since in the English language the basic function of the Present Perfect Tense consists in correlating the past and the present because the Present Perfect denotes either activity continuing until now, or activity in a period continuing until now [Close: 248], whereas in French there is even no mentioning of the present in the name of the corresponding grammatical tense which is regarded to be a past tense (*passé composé*). Therefore, the reader of the French translation perceives the perfect structures not in the same manner as they are perceived by the reader of the original.

Analogous forms in German are also deprived of the meaning attached to the Present Perfect constructions in the English language, for German *Perfekt*, together with *Imperfekt* and *Plusquamperfekt*, represents the group of past tenses, the forms of the latter differing not in their meaning but in the sphere of their usage. It is frequently employed for denoting past actions in conversational speech and short messages and has no bearing upon the present.

As perfect forms do not exist in Ukrainian grammar, both Ukrainian translators have made certain attempts to compensate their meaning by offering some functional equivalents of the original grammatical structures. A better strategy seems to be suggested by V. Marach who

encodes the meaning of the Present Perfect Tense into the initial and closing lines of his translation version, because “Знайомий з ніччю я уже давно” in English translation sounds as the key phrase of the original: “I have already known the night / I have already been acquainted with the night for a long time”. That is why despite all other numerous repetitions of perfect forms that denote double temporal reference in the original are, for quite objective reasons, being transferred to the register of the past, the original tension of split reference is at least partially retained in the lines that have the strongest stylistic position:

я уже давно.

(Translated by V.Marach) [M]

O.Tarnavsky’s version appears to be less convincing in this respect, although semantics of the word “пізнав”, obviously, presupposes that the past action has consequences for the present as “to learn, to get to know something” means to be familiar with it in the present :

ЗНАЙОМСТВО З НІЧЧЮ

Тоді на самоті пізнав я ніч.

Я йшов у дощ і повертався в дощ
поза світла міських вулиць і площ
завулкам затривоженим навістріч.

Лиш вартового покотився крок.

Я очі опустив, щоб не пізнав,
і я пристанув і сумірним став [...]

Тоді на самоті я ніч пізнав.

(Translated by O.Tarnavsky) [F, p. 10]

Any way, these palliative measures taken by Ukrainian translators are too restricted and stylistically weak in comparison to the array of split reference perfect forms of the original that make up the most conspicuous stylistic emphasis of the source text.

Finally, in Russian version of the poem there is no intention of the translator to convey the past-present references of the original as “Я тот, кто с ночью был знаком” equals to “I am the one who **was acquainted**

with the night”. Such substitution of the deliberately reiterated grammatical forms which occurs in translation automatically removes the structures of perceptual time they represent and, consequently, deletes a significant part of the poetic content of the original:

ЗНАКОМСТВО С НОЧЬЮ

Я тот, кто с ночью был знаком.

Я вышел в дождь и в дождь вернулся.

С последним городским столбом

В его печали разминулся.

Я часового миновал

В молчанье и не обернулся.

Я шум шагов своих прервал [...]

Я тот, кто с ночью был знаком. [FT]

(Translated by B.Zverev)

4. Conclusion. As it has been hopefully demonstrated, in sometimes the structures that orchestrate the poetic split reference, or, in Bachelard’s terminology, poetic instant, are rooted in those grammatical elements which are specific for the source language system. Therefore, in the target language similar grammatical constructions can either have different functions (as French and German perfect forms *versus* English perfect forms) , or be completely absent in the language of translation (as in case with the Present Perfect forms in Ukrainian and Russian). Accordingly, poetic double reference that rests upon such structures in the original suffers inevitable break down in translation as the target language cannot offer identical patterns that might keep the poetic content of the source text intact. This loss of poetic semantics becomes tangible and irreparable if the grammatical elements under discussion form the key stylistic device of the original poetic text. Thus, parallactic tendencies in language vision of the world typical of different linguocultural spaces foster a perceptible corrosion of the poeticalness of the source text depriving the latter of that inherent ambiguity that, in the final analysis, forms the core of any authentically poetic experience.

REFERENCES

- Bachelard, Gaston. 1970. Instant poétique et instant métaphysique / Gaston Bachelard // Le droit de rêver. – Paris, PUF, 224-252.
 - Bassnett, Susan. Transplanting the Seed: Poetry and Translation / Susan Bassnett, Andre Lefevere // Constructing Cultures: Essays on Literary Translation. – Cleveland – Philadelphia – Toronto – Sydney – Johannesburg: Multilingual Matters, 1998. – P. 57 – 75.
 - Doubenko, Elena. 2015. Comparative poetics: typological and translational aspects – Monography / Olena Yu. Dubenko. – Kyiv: Vydavnychiy dim Dmytra Burago, 2015. – 532 p.
 - Gin Y. I. On the poetics of grammatical categories / Ya. I. Gin // M.V. Lomonosov and Russian culture. – Tartu, 1986. – P. 92 – 94.
 - Gin Y. I. Problems of the poetics of grammatical categories: Selected works / Ya. I. Gin . – Sankt - Petersburg: Akademicheskij proekt, 1996. – 224 p.
 - Tscherba L.V. “The pine” by Lermontov in comparison to its German prototype / L.V. Tscherba // Selected works on the Russian language. – Moscow: Uchpedgiz, 1957. – P. 97-109.
 - Widdowson H.G. Stylistics and the Teaching of Literature / H.G. Widdowson. – London: Longman, 1991. – 124 p.
 - Jakobson R.O. The poetry of grammar and the grammar of poetry / R.O. Jakobson // Semiotics. – M., 1983. – P. 462 - 482.
- РФ = Роберт Фрост. Знайомство з ніччю. Переклад О. Тарнавського // Сучасність. Література, мистецтво, суспільне життя. – Квітень 1963. – 2 (28). – Мюнхен, Karlplatz 8/ III. – С. 10.
- F = Frost, Robert. Acquainted with the night. Translated by W.A. Aue // myweb.dal.ca/waue/Trans/Frost-Night.html
- FR = Frost, Robert. I have been one acquainted with the night. French translation. Electronic resource: <https://schabrieres.wordpress.com/2015/04/18/robert-frost-familier-de-la-nuit-ac>
- FT= Frost, Robert. Translations. Electronic resource: www.netslova/zverev/frost.htm
- M = Marach, Victor. Poetic studio. Electronic resource: maysterni.com/user.php?id=629&=18rub=1238st
- MB =The Mentor Book of Major American Poets /Edited by O.Williams and E.Honig. – Ontario. New American Library, 1962.–535 p.

Поэтическая расщеплённая референтность как проблема перевода

Е. Ю. Дубенко

Аннотация. Статья посвящена описанию расщеплённой референтности в стихотворении Роберта Фроста «Знакомство с ночью» как тому первичному поэтическому явлению, которое порождается определёнными специфическими характеристиками языковой системы. В ней проанализированы возможности передачи в переводе смысловых структур исходного поэтического текста, обусловленных особенностями языковой картины мира, в лоне которой был создан оригинальный поэтический текст.

Ключевые слова: расщеплённая референтность, параллакс, лингвистически обусловленная расщеплённая референтность.

Основні напрями вивчення української прізвищевої системи

К. О. Фартушняк

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, м. Одеса, Україна,
Corresponding author. E-mail: kpd0000220@gmail.com

Paper received 02.03.17; Accepted for publication 10.03.17.

Анотація. У статті висвітлено основні погляди на історію формування української прізвищевої системи. Окреслено основні напрями дослідження прізвищ та здобутки вчених-ономастів, які вивчали антропонімну систему української мови.

Ключові слова: українська мова, антропонім, антропоніміка, прізвищева система, напрями вивчення.

Вступ. У системі українських власних найменувань, що склалася протягом минулих віків, відтворено різні аспекти народного життя на різних історичних етапах. Тому прізвища є одним із важливих джерел для дослідження мови, історії, матеріальної й духовної культури нашого народу. На думку І. М. Железняк, у прізвищах закована пам'ять століть [3, с. 76].

Система дослідження прізвищ є відображенням різноспектрової єдності внутрішньомовних та екстралінгвальних чинників. Їх вивчення є важливим з точки зору історичних процесів, що супроводжували формування цієї системи, з точки зору виявлення характерних словотвірних тенденцій, що позначилися на розбудові антропонімної системи української мови, впливу чужомовних елементів на творення прізвищ і взаємозалежності інтра- та екстралінгвальних факторів у становленні засобів та способів ідентифікації особи [4, с. 2].

Короткий огляд публікацій з теми. На сьогоднішній день вже існує досить велика кількість наукових праць, присвячених дослідженню антропонімії. Вивченню історії формування й закріплення особових та родових назв як офіційних найменувань присвячені праці Л. Л. Гумецької (XIV – XV ст.), М. О. Демчук (XIV – XVII ст.), І. Я. Франка (XVI ст.), Л. В. Ящук (XVI – XVII ст.), Б. Б. Близнюка (XVI – XXI ст.), Р. Й. Керсти (XVI ст.), І. В. Єфименко (XVI ст.), Р. І. Остаха (XVII ст.), С. П. Бевзенка (XVII ст.), О. Я. Добровольської (XVII ст.), І. Д. Сухомлина (XVII ст.), Л. О. Самійленко (XVII ст.), В. Ю. Франчук (XVII ст.), Н. П. Москальової (XVII ст.), А. М. Залеського (XVII ст.), О. Д. Неділько і В. О. Шевцової (друга половина XVII – перша половина XVIII ст.), В. В. Денисюка (друга половина XVII – XVIII ст.), С. Є. Панцьо і І. Д. Фаріон (кінець XVIII – початок XIX ст.), С. В. Глушика (1765-1769 рр.), І. І. Ільченко (кінець XVI – поч. XX ст.), Л. О. Тарновецької (перша половина XIX ст.), Р. М. Падалка (XIX – XXI ст.), Ю. І. Блажчук (XVII – початок XXI ст.), І. Д. Скорук (XX ст.). Джерельною основою для їхніх досліджень були актові документи, пам'ятки ділової писемності, «Реєстр Війська Запорозького» (1649 р.), менші реєстри козаків, метрики, погосподарські книги і пам'ятки історіографічного жанру тощо. Праці М. Л. Худаша [13], М. І. Сенів [10], С. М. Медвідь-Пахомової відзначаються широтою джерельної бази й часового простору [6]. Особливо слід відзначити працю М. Л. Худаша «З історії української антропоніміки», в якій розглядається цілий комплекс антропонімічних проблем, насамперед розв'язуються загальнотеоретичні, екстралінгвістичні та джерелознавчі питання української антропоніміки. Крім наукового значення антропоніміки, її стану вивчення та наявної джерельної бази, автор розглядає власні імена в історичній традиції, житті та побуті народу. М. Л. Худаш наголошує, що антропоніми не можна розглядати відірваними від історичного контексту [13, с. 25]. Вичерпно описує антропонімну систему Верхньої Наддністрянщини кінця XVIII – початку XIX ст. (прізвищеві назви) І. Д. Фаріон, яка використо-

вує зовнішній принцип компонентної кількості, що відбиває історичний характер становлення антропонімної формули та повністю аналізує двокомпонентну структуру прізвищевої назви [12].

Об'єкт нашого дослідження – прізвищева система української мови. **Предмет** – основні напрямки та аспекти вивчення цієї системи. **Мета** статті – визначити основні аспекти та напрями дослідження прізвищевої системи учених-ономастів. Поставлена мета передбачає розв'язання таких **завдань**: здійснити аналіз наукових праць, присвячених дослідженню антропонімії; визначити напрями дослідження прізвищевої системи; окреслити перспективи її вивчення. **Актуальність** нашої статті полягає в тому, що історичний аналіз української антропонімії, а також вивчення її основних напрямів дає можливість простежити процес становлення прізвищевої системи, виокремити основні аспекти та з'ясувати проблеми, які пов'язані з комплексним дослідженням антропонімії.

Методи. У процесі вивчення прізвищ науковці використовують низку методів: описовий; порівняльно-історичний, порівняльно-діахронічний, метод лінгвістичної географії, зіставний, структурний, соціолінгвістичний, психолінгвістичний, кількісний, кожен з яких містить в собі низку прийомів та методик для їх комплексної реалізації. Різні методи доповнюють один одного і разом ефективніше допомагають вивчити необхідний матеріал.

Результати та їх обговорення. Історія становлення прізвищ як власних назв досить тривала. Питання про шляхи формування і час становлення прізвищ до цих пір залишається актуальним. Серед дослідників, які так чи інакше торкалися цієї проблеми, немає єдиної та стабільної думки. Одні вважають, що українські прізвища «виникли, стабілізувались, закріпились в живому усному мовленні» ще десь у XIV-XV ст. [11, с. 27], інші – час формування українських прізвищ пов'язують з початком з XVII або навіть XVIII ст. [6, с. 20]. Нарешті, існує твердження (на нашу думку, найпереконливіше і найближче до істини), що процес стабілізації українських прізвищ закінчився в основному в кінці XVIII – на початку XIX ст. [8, с. 79]. Як стверджує І. Д. Фаріон, дослідження антропонімної системи кінця XVIII – початку XIX ст. уможливило простежити ще живий ланцюг творення ідентифікаційних засобів особи і виявити стан антропонімної народної системи до моменту і в момент її адміністративно-юридичного нормування, що є дуже важливим для вивчення історії цих процесів [12, с. 4].

Учені-ономасти наголошують на важливості всебічної наукової кваліфікації прізвищевих складників антропонімікону, що уможливить створення загальнонаціонального словника прізвищ, відповідних атласів, які б давали уявлення про українську антропонімну систему в цілому та розкривали мовні особливості зазначеного класу.

Увагу дослідників привернули питання лексико-семантичної класифікації прізвищ (С. Роспанд, М. Л. Худаш, Ю. К. Редько, І. Д. Сухомлин, І. І. Ковалик,

П. П. Чучка). Вони дають підстави твердити, що лексика, яка називає людину в різному його мовному середовищі, певною мірою характеризує її і те середовище, в якому вона живе. Це дає змогу повністю відстежити той історичний період, з якого взято прізвищеві назви. Оскільки жанрово обмежені пам'ятки фіксують дуже мало назв даної семантичної групи, то прізвищеві назви інколи є єдиним підтвердженням існування цих семантичних груп у мові минулого. Проте питання лексико-семантичної класифікації прізвищ досі залишається дискусійним, оскільки вона спирається на різні критерії, що передбачає необхідність створення її універсальної моделі, яка б ураховувала специфіку цього лексичного класу тощо.

Висвітлення структурно-словотвірної проблематики прізвищ зосереджене у працях Г. Є. Бучко, Л. І. Гумецької, І. М. Железняк, Л. Т. Масенко, В. В. Німчука, С. Є. Панцьо, Ю. К. Редька, П. П. Чучки, І. А. Корнієнко, Ю. М. Новикова та багатьох ін. Як зазначає Н. Ю. Булава, у працях учені нерідко змішують принципи словотвірної аналізу антропооснов із принципами морфологічного аналізу, не розмежовуючи суфікси прізвищеві і непрізвищеві, визначають різну кількість актуальних способів творення прізвищ [1].

Перспективи антропоніміки виявляються і в можливостях та необхідності розвитку її в різних напрямках. Особливої уваги потребує вивчення регіональної антропонімії, її зв'язків з діалектологією. Розв'язуючи проблеми етимології, семантичних відношень між основами і похідними прізвищами, різних словотвірних типів антропонімів, іншомовних компонентів у складі українських прізвищ, учені вказують на безперервний зв'язок регіональної антропонімії із загальноукраїнською. Цей комплекс завдань можна розв'язати через детальний аналіз прізвищ усіх регіонів [5, с. 48]. Регіональному вивченню прізвищ присвячені дослідження вчених: О. Д. Неділько «Антропонімічна система Північної частини Лівобережної України» (1969), П. П. Чучка «Антропонімія Закарпаття» (1970), Л. В. Кракалія «Антропонімія Радянської Буковини» (1974), Т. Д. Космакова «Лінгвістичний аналіз антропонімів Правобережного Побужжя» (1980), В. Д. Познанська «Антропонімія південно-східної України» (1983), С. Є. Панцьо «Антропонімія Лемківщини» (1985), Г. Є. Бучко «Прізвища Бойківщини в період їх становлення і в наші дні» (1986), Л. О. Тарновецька «Становлення українських прізвищ Буковинського Подністров'я» (1990), Т. В. Марталого «Антропонімія Північного Степу України» (1997), Г. Д. Панчук «Антропонімія Опілля» (1999), Л. О. Кравченко «Антропонімія Лубенщини» (2002), С. В. Шеремета «Антропонімія Північної Тернопільщини» (2002), Н. І. Рувьова «Антропонімія Західного Поділля кінця XVIII–XX ст.» (2004), І. А. Корнієнко «Прізвища Дніпровського Припорожжя (граматична структура, морфемна структура, лексико-семантична база, походження)» (2004), Н. Ю. Булава «Сучасні українські прізвища північної Донеччини» (2005), Н. О. Свистун «Динаміка антропонімікону м. Тернополя XIX–XX ст.» (2006), Ю. Б. Бабій «Прізвища сучасної Середньої Наддніпрянщини» (2007), Ю. М. Новикова «Семантико-словотвірна структура прізвищ Центральної і Східної Донеччини» (2008), Р. М. Падалка «Динаміка прізвищ Слов'янського району Донецької області» (2009) та інші. Проте варто зазначити, що антропонімна система за регіонами досліджена нерівномірно. Вивчення антропонімного матеріалу зумовлене різноманітністю і специфікою, адже у великій мірі це залежить від регіону. Особливий інтерес для розвідки прізвищевих антропонімікону становлять мало-вивчені антропооснови.

На сьогоднішній день так, наприклад, частково досліджена антропонімія Поділля. Прізвища Західного Поділля представлено в роботі Н. І. Рувьової «Антропонімія Західного Поділля кінця XVIII–XX ст.» (2004). У дисертаційній роботі досліджено лексичну базу та словотвірну будову прізвищ кінця XVII – XX ст., визначено обсяг онімної та апелятивної лексики, відображеної в основах прізвищ Західного Поділля. Проаналізовано всі структурні варіанти церковно-християнських, давньослов'янських (комполітичних та відкомполітичних), відапелятивних імен чи пізніших прізвищ, а також апелятивних означень особи, які мотивували основу прізвищ досліджуваних антропонімів. На основі словотвірної-структурного аналізу встановлено основні способи утворення прізвищ – лексико-семантичний та морфологічний. Визначено продуктивність основних словотвірних моделей прізвищ Західного Поділля в синхронному та діахронічному аспектах [9]. Антропонімія Східного Поділля проаналізована в праці Ю. І. Фернос «Антропонімія Уманщини XVII – початку XXI ст.». Дисертація присвячена дослідженню лексичної бази, мотиваційних відношень і словотвірної будови прізвищевих назв та прізвищ Уманщини XVII початку XXI ст. Шляхом лексико-семантичного аналізу з'ясовано роль різних класів онімної та апелятивної лексики у формуванні прізвищ. У цьому аспекті визначено склад слів'янських і християнських імен та розкрито семантику апелятивів української мови, відображених в основах прізвищевих назв та прізвищ Уманщини. Визначено основні мотиваційно-номінаційні групи уманського антропонімікону XVII початку XXI ст.: патроніми (матроніми), патронімно-посесивні назви, локативні назви, квалітативи, ситуаційні назви та агенти [13].

Антропонімія Центрального Поділля ще не була об'єктом спеціального монографічного вивчення. Результати дослідження виявляють регіональну специфіку українського антропонімікону й певною мірою доповнюють висновки інших дослідників української ономастики щодо регіональних особливостей українських прізвищ, а також спільних рис, які об'єднують ці антропоніми в лексичну підсистему національної української мови. Саме тому комплексне та рівномірне вивчення антропонімії по всіх регіонах уможливить створення загальнонаціонального словника прізвищ, відповідних атласів, які дадуть уявлення про українську антропонімну систему в цілому та розкриють мовні особливості зазначеного класу.

Висновки. Багатогранність процесу історичного розвитку і становлення прізвищ, необхідність їх глибокого та всебічного аналізу зумовлює ціле розмаїття аспектів дослідження власне антропонімних одиниць: історико-генетичний, ономастичний, лексикографічний, дериваційно-морфологічний, аспект синхронії та діахронії, діалектно-регіональний та ін. Проте, незважаючи на велику кількість праць, присвячених вивченню антропонімії, досі не існує єдиної узгодженої системи дослідження. Для створення ономастичних словників необхідний цілісний підхід до вивчення прізвищ, адже це сприятиме розвитку національної антропонімії. Отримані результати можна буде застосовувати в дослідженнях з історії української мови, історичної морфеміки, дериватології, діалектології, лексикології, етнографії, історії та культури.

Вивчення складного історичного процесу становлення антропонімної системи дає змогу виокремити основні напрями: вивчення антропонімів на основі діалектних особливостей; дослідження прізвищ в історичному аспекті; визначення основних засобів творення прізвищ і класифікація за походженням; висвітлення шляхів і джерел творення прізвищ; аналіз лексико-семантичної

структури прізвищ та походження мотивувальної основи для їх творення; дослідження антропонімів як джерело вивчення складних мовних контактів; регіональне вивчення антропонімів.

Антропонім як елемент мови має безпосередній зв'язок з духовною культурою народу й сягає далекої історичної глибини. У власній назві закодована пам'ять століть, у ній закладена така велика інформація, яку сучасні методи дослідження ще не дозволяють виокремити повною мірою. Вилучаються лише окремі свідчення, які містяться в онімі, але вся сміливість історичної свідомості сучасними методами пізнається лише частково. Методи аналізу антропонімного і топонімного матеріалу значною мірою перейняли й розвинули вчені О. Ю. Карпенко, В. П. Шульгач, С. О. Вербич, І. В. Єфименко.

Одним із визначальних методів цих ономастів є метод глибокої етимологізації з дошукуванням праслов'янських коренів. Вони застосовують його в топоніміці уже кілька десятиліть, в останні роки перенесли його в антропоніміку, зокрема при вивченні антропонімів, що походять від слов'янських автохтонних імен. Цей метод дав несподівані позитивні результати, і тепер перед ним практично безмежне поле українського антропонімного матеріалу.

Перспективу дослідження прізвищ пов'язуємо з вивченням антропонімії Центрального Поділля, а саме прізвищ мешканців Тростянецького району Вінницької області, завдяки чому можна буде простежити процес формування антропонімної системи регіону, а також доповнити систему українського антропонімікону в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

- Булава Н. Ю. Словотвірні особливості сучасних українських прізвищ Північної Донеччини [Електронний ресурс] / Н. Ю. Булава. – Режим доступу: <http://karpenko.in.ua/wp-content/uploads/2013/02/Bulava1.pdf>
- Дзира О. І. До історії вивчення української антропонімії / О. І. Дзира // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки. – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. – Вип. 72 (№5). – С. 13-20.
- Железняк І. М. Світоглядний код слов'янської антропонімної лексики / І. М. Железняк // Актуальні питання антропоніміки : зб. матеріалів наук. читань пам'яті Ю. К. Редька. – К.: НАНУ, 2005. – С. 76 - 88.
- Ільченко І. І. Антропонімія Нижньої Наддніпрянщини в її історичному розвитку (Надвеликолузький регіон) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / І. І. Ільченко. – Дніпропетровськ, 2003. – 18 с.
- Єрем'яна О. В. Лінгвістичні засади вивчення прізвищ української мови / О. В. Єрем'яна // Український смисл. – № 2. – 2012. – С. 47-53.
- Медвідь-Пахомова С. М. Еволюція антропонімних формул у слов'янських мовах : монографія / С. М. Медвідь-Пахомова. – Ужгород : Ужгородський держ. ун-т, 1999. – 245 с.
- Неділько О. Д. Про утворення українських прізвищ / О. Д. Неділько // Укр. мова і літ. в шк. – 1967. – № 9. – С. 19-26.
- Редько Ю. К. Сучасні українські прізвища / Ю. К. Редько. – К.: Наук. думка, 1966. – 216 с.
- Руллова Н. І. Антропонімія Західного Поділля кінця XVIII–XX ст. : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Н. І. Руллова. – Івано-Франківськ, 2004. – 352 с.
- Сенів М. І. Українська антропонімія XIV–XVIII вв. (женские именованія) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.02 / М. І. Сенів. – Ужгород, 1986. – 16 с.
- Сухомлин І. Д. З історії українських прізвищ / І. Д. Сухомлин // Укр. мова і літ. в шк. – 1965. – № 4. – С. 24–28.
- Фаріон І. Д. Антропонімна система Верхньої Наддніпрянщини кінця XVIII – поч. XIX ст. : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / І. Д. Фаріон. – Львів, 1996. – 20 с.
- Фернос Ю. І. Антропонімія Уманщини XVII – XXI ст. : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Ю. І. Фернос. – К., 2008. – 20 с.
- Худаш М. Л. З історії української антропонімії / М. Л. Худаш. – К.: Наук. думка, 1977. – 236 с.

REFERENCES

- Bulava N. Word building features modern Ukrainian surnames of Northern Donetsk region [electronic resource] / N. Bulava. – Mode of access: <http://karpenko.in.ua/wp-content/uploads/2013/02/Bulava1.pdf>
- Dzyra A. The history of studying the anthroponymics of Ukraine / A. Dzyra // Gilea. Historical science. Philosophy. Political science. – K.: Publishing of Dragomanov University, 2013 – Vol. 72 (№5). – P. 13-20.
- Zheleznyak I. Ideological code of Slavic anthroponymics language / I. Zheleznyak // Current Issues anthroponymics : coll. materials science readings memory Y. Redka. – K.: NANU, 2005. – P. 76-88.
- Ilichenko I. The anthroponomy of the Lower Dnieper area in it's historical development : abstract. dis. ... candidate philology sciences : 10.02.01 / I. Ilichenko. – Dnipropetrovsk, 2003. – 18 p.
- Eremina O. Linguistic principles study of Ukrainian surname / O. Eremina // Ukrainian sense. – № 2. – 2012. – P. 47-53.
- Medvid-Pakhomova S. Evolution of the anthroponimics formulas in Slavic languages : monograph / S. Medvid-Pakhomova. – Uzhgorod : Uzhgorod State University, 1999. – 245 p.
- Nedilko O. On the formation of Ukrainian surnames / O. Nedilko // Ukr. language and lit. in school. – 1967. – № 9. – P. 19-26.
- Redko Y. Modern Ukrainian surnames / Y. Redko. – K.: Science opinion, 1966. – 216 p.
- Rulova N. Anthroponyms of the Western Podillja during of the XVIII-XX centuries : abstract. dis. ... candidate. filol. sciences : 10.02.02 / N. Rulova. – Ivano-Frankivsk, 2004. – 352 p.
- Senyv M. Ukrainian anthroponyms during XIV-XVIII centuries. (women names) : abstract. dis. ... candidate. filol. sciences : 10.02.02 / M. Senyv. – Uzhgorod, 1986. - 16 p.
- Suhomlin I. History of Ukrainian surnames / I. Suhomlin // Ukr. language and lit. in school. – 1965. – № 4. – P. 24-28.
- Farion I. Anthroponomy system of Verehnyia Naddnistryanshchyna during the period from late XVIII till early XIX centuries : abstract. dis. ... candidate. filol. sciences: 10.02.02 10.02.01 / I. Farion. – Lviv, 1996. – 20 p.
- Fernos Y. Uman anthroponym during of the XVII - XXI century : abstract. dis. ... candidate philology sciences : 10.02.01 / Y. Fernos. – K., 2008. – 20 p.
- Hudash M. History of Ukrainian anthroponym / M. Hudash. – K.: Science. view, 1977. – 236 p.

The main ways of studying Ukrainian surname system

K. O. Fartushnyak

Abstract. In the article the basic views on the history of the formation of surname system. Outlined the achievements of scientists onomastic and their main areas of research of names that have contributed to the development the anthroponym system of Ukrainian language.

Keywords: *Ukrainian language, anthroponym, anthroponimics, surname system, areas of study.*

Основные направления изучения системы украинских фамилий

Е. А. Фартушняк

Аннотация. В статье отражены основные взгляды на историю формирования системы фамилий. Определены основные направления исследования фамилий и достижения ученых-ономастов, которые изучали антропонимную систему украинского языка.

Ключевые слова: *украинский язык, антропоним, антропонимика, система фамилий, направления изучения.*

Лингвистическая карта реальности в студенческой среде (на материале исследования туркменской и украинской групп)

С. В. Форманова^{1*}, Э. В. Боева²

¹Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова, Одесса, Украина

²Государственное учреждение «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского», Одесса, Украина

*Corresponding author. E-mail: phorman@mail.ru

Paper received 06.03.17; Accepted for publication 15.03.17.

Аннотация. Статья посвящена исследованию лингвистических карт реальности двух микрогрупп студентов-филологов (украинской и туркменской), обучающихся в одной академической группе. Были проанализированы наиболее частотные лексемы, употребляемые данными коммуникантами в их прецедии на восприятие окружающей реальности, языковой адаптации в сравнительном аспекте. Доказано, что моделирование лингвистической карты реальности различных этнических и социальных групп – эффективный и перспективный способ исследования их лингвоментальных, коммуникативных и психоповеденческих особенностей. Рассмотрены и апробированы различные способы коммуникации на основе словесной карты реальности субъектов. Прослежена специфика интеракции с иными картами реальности (субъект-объектное взаимодействие). В процессе исследования установлено, какими типами языка зачастую пользуются студенты-туркмены в реальном общении. Определяется соотношение коммуникативных ошибок и систем интеракции. Охарактеризованы проблемы, которые возникают в ситуациях общения.

Ключевые слова: лингвистическая карта реальности, моделирование, нейро-лингвистическое программирование, микрогруппа, коммуникант, языковая адаптация.

Постановка научной проблемы и ее значение. Нейролингвистическое программирование (далее – НЛП) – сравнительно молодое направление, вобравшее в себя принципы сразу нескольких наук. Джон Стивенс во введении к книге Ричарда Бэнндлера и Джона Гриндера «Из лягушек – в принцы», вышедшей в США в 1978 году, даёт такое определение термину: «НЛП – это ясная и эффективная модель человеческого внутреннего опыта и коммуникации» [1, с. 7]. Профессор В. П. Даниленко в своей статье «Инволюция в науке: психологические квазинауки» сформулировал более подробное и чёткое определение НЛП: «Нейролингвистическое программирование – громоздкое словосочетание, за которым скрываются три простые идеи. Часть «Нейро» отражает ту фундаментальную идею, что поведение берет начало в неврологических процессах видения, слушания, восприятия запаха, вкуса, прикосновения и ощущения. Мы воспринимаем мир через пять своих органов чувств, мы извлекаем «смысл» из информации и затем руководствуемся им. Наша неврология включает в себя не только невидимые мыслительные процессы, но и наши видимые физиологические реакции на идеи и события. Одно просто является отражением другого на физическом уровне. Тело и разум образуют неразделимое единство, человеческое существо. «Лингвистическая» часть названия показывает, что мы используем язык для того, чтобы упорядочивать наши мысли и поведение, и чтобы вступать в коммуникацию с другими людьми. «Программирование» указывает на те способы, которыми мы организуем свои идеи и действия, чтобы получить результаты» [5]. «Понять НЛП означает не только достичь совершенства в тех сферах, в которых вы хотели бы развиваться, но и принять разнообразные представления и убеждения, касающиеся природы человеческого существования» [9, с. 16].

Таким образом, основу НЛП составляют лингвистика, психология и социология. Несмотря на интерес учёных и околонаучных кружков к данной области, существование не только новых работ, но и проведение различных тренингов, официально научной дисциплиной это направление всё ещё не признано. По мнению В. П. Даниленко, НЛП относится к так называемым квазинаукам наряду с соционикой и трансперсональной психологией С. Грофа [5]. Между тем стоит подчеркнуть, что ещё не так давно и психоана-

лиз Зигмунда Фрейда, и гениальная инженерия также считались околонаучными теориями, и не более. Что же вывело их на высокий международный уровень и обеспечило признание наиболее престижных университетов мира? Во-первых – мощная теоретическая база, во-вторых – многочисленные исследования, эксперименты и подсчёт статистики. Но, как сказано в работе Джозефа О’Коннора и Джона Сеймора, «НЛП – это модель того, как отдельные люди структурируют свой уникальный жизненный опыт. Это лишь один из многих способов понимания и организации фантастически сложной и тем не менее прекрасной системы человеческих мыслей и коммуникации» [6]. Поэтому наше внимание привлекает анализ различных способов коммуникации студентов-туркмен и их взаимодействие с украинскими студентами на основе словесной карты реальности.

Актуальность данной статьи обусловлена необходимостью описать и систематизировать лингвистическую карту реальности и, соответственно, адаптацию студентов-туркмен к украинской среде обучения и проживания. Объектом исследования является адаптация студентов-туркмен к обучению и проживанию на территории Украины, а также их взаимодействие с украинскими студентами. Предмет – лингвистическая карта реальности туркменской и украинской студенческой группы.

Цели и задачи статьи. Цель статьи – рассмотреть и апробировать различные способы коммуникации на основе словесной карты реальности студентов-туркмен и студентов-украинцев, а также проследить специфику их интеракции. Для реализации цели необходимо определить такие задачи: 1) построение индивидуальной словесной карты реальности студенческих групп; 2) диагностика и анализ коммуникативных ошибок.

Изложение основного материала и обоснование полученных результатов. Данное небольшое исследование представляет собой сравнительный анализ лингвистических карт реальности двух сосуществующих в одной студенческой среде Южноукраинского национального педагогического университета имени К. Д. Ушинского (г. Одесса) микрогрупп: украинские студенты, для которых русский язык является родным, и студенты-иностранцы, которые изучают русский язык четвертый год. *Цель исследования* – с помощью наиболее часто употребляемых лексем рас-

крыть уровень погружения и заинтересованность обеих микрогрупп в филологическое направление студентов, а также отразить разницу их восприятия студенческого украинского быта.

Прежде всего, необходимо дать определение *предмету исследования* – лингвистической карте реальности. НЛП рассматривает процесс мышления как работу «репрезентативной» системы – восстановление в памяти определённых событий, чувств и ощущений, кодируя их в слова. Таким образом, любое событие может быть трансформировано посредством словесного описания, т. е. с помощью слов мы составляем «карту» или парадигму, описывающую нашу реальность [2, с.110].

В некоторой степени понятие «лингвистическая карта реальности» сопоставимо с понятием «языковая личность», впервые появившемся в 30-е годы XX в. работах В. В. Виноградова «О художественной прозе» [4] и Й. Л. Вайсбергера «Родной язык и формирование духа» [3]. В энциклопедии «Русский язык» дано такое определение термина: «**Языковая личность** – любой носитель того или иного языка, охарактеризованный на основе анализа произведённых им текстов с точки зрения использования в этих текстах системных средств данного языка для отражения видения им окружающей действительности и для достижения определённых целей в этом мире. Так же наименование комплексного способа описания языковой способности индивида, соединяющего системное представление языка с функциональным анализом текстов» [6, с. 595]. Современное языкознание рассматривает не только феномен индивидуальной языковой личности, но также и коллективную языковую личность – некое сообщество людей, говорящих на одном языке и, возможно, объединённых по какому-либо признаку – будь то ментальность, принадлежность к определённой социальной группе, возрастной категории и т. д. [Там же].

Изучение той или иной языковой личности или лингвистической карты реальности определённого индивида (или группы, как в нашем случае) даёт представление о мировосприятии субъекта / субъектов, а также показывает, что помимо коммуникативной функции, язык выполняет для каждого человека функцию одного из инструментов самопознания. Кроме того, язык, как известно, является единственным способом проникновения в скрытую от наблюдений сферу ментальности. Язык способен рассказать о человеке такие вещи, о которых сам человек и не догадывался. И. А. Гончаров в письме к Е. Н. Нарышкиной писал: «Язык является не только способом общения: язык есть образ всего внутреннего в человеке: его ума, того, что называется сердцем, язык есть выразителем воспитания, всех умственных и моральных сил». Впрочем, как известно, различия между нациями и народами проявляются не только на языковом уровне, мы бы сказали не столько на языковом, сколько на ментальном и поведенческом уровнях. Способность и готовность понимать и принимать ментальность носителей изучаемого языка, а также особенности коммуникативного поведения народа являются основополагающими в процессе обучения языку.

Составление карты реальности требует подбора и анализа наиболее часто употребляемых самостоятельных частей речи (в соответствующих грамматических формах): существительных, прилагательных и глаголов, разместить которые необходимо в системно-иерархической последовательности, исходя из частотности их применения.

Лингвистическая карта реальности микрогруппы №1 (носители языка, украинские студенты):

• **Существительные:** на пару, бред, аудитория, пиво, идиот, в Патефон, тот роман, СРЯ (современный русский язык), критика, похмелье, ночью, сессия, препод, литра (литература), физра (физкультура), укра (украинский язык) и т.д.

• **Прилагательные:** какая-то странная, ужасный, непонятный, огромный, тупая, нудная, лучшие, кошмарный, однообразные ненормальная, грязный, неадекватный и т. д.

• **Глаголы:** что задали?, ну, идёшь?, курить, пить, читала, готова, не хочу, намери, скинешь, влюбилась, запарилась, опаздывать, отмечать, спрашивать, опрашивать и т. д.

В лингвистическую карту реальности данной микрогруппы не были включены жаргонизмы, так как они употребляются с гораздо меньшей частотой, чем кодифицированная литературная лексика. Однако, отличительной особенностью этой лингвистической карты является наличие лингвокультурем – комплексных межуровневых единиц, представляющих собой диалектическое единство лингвистического и экстралингвистического, имеющих коннотативный смысл и не всегда актуализируемых в сознании окружающих [7, с.185] и лексики, присущей студентам филологического направления. Также можно говорить о не слишком здоровом, околбогемном образе жизни студентов и, исходя из подборки прилагательных, судить о том, что в микрогруппе преобладает преимущественно упадническое настроение: почти все слова несут негативную эмоциональную окраску. Это связано с обучением во вторую смену, с отсутствием возможности учиться по индивидуальному графику (поскольку многие студенты работают) и большой академической нагрузкой.

Лингвистическая карта реальности микрогруппы №2 (студенты-иностранцы, изучающие русский язык):

• **Существительные:** пара, препод (преподаватель), лекция, практическая, домашнее задание, общага (общежитие), работа, девушки, окно (свободная пара), пропуск, отработка, пати (вечеринка), курсач (курсовая работа), дискач (дискотека) и т. д.

• **Прилагательные:** сложный, длинный, непонятный, неприятный, злые, уставшие, отдохнувшие, холодная, туркменский, большой, красивый, умный, тупой, чужой, родной и т.д.

• **Глаголы:** гулять, спать, не будет, отдохнули, помоги, читали, замёрзла, хотел сказать, как это делается?, скинь, зафотать, списать, прочитать, сделать, отработать, зафрендить, забанить, поиметь, не готов отвечать, не выучил, ставьте «пять», поставьте зачет и т.д.

Таким образом, стоит подчеркнуть, что русская лексика студентов-иностранцев формируется не на основе коммуникации с русскоговорящими одногруппниками, она формируется преимущественно с помощью социальных сетей (отсюда большое количество жаргонных сокращений), а также лексики русскоязычного интернета. Набор слов, как мы можем наблюдать, стандартен для студентов любого профиля и любого вуза. Принято считать, что не-носители языка чаще общаются на литературном языке, но в студенческой среде такое явление вообще встречается крайне редко. Как минимум по двум причинам:

1. Появление сети интернет и её развитие в начале XXI века внесло не только огромный вклад в международные связи и общение людей разных национальностей, но и увеличило приток иностранных заим-

ствования в язык. Сильнее всего это отразилось на лексике современных студентов, т.к. молодые люди в возрасте от 17-ти до 33-х лет проводят огромное количество времени в сети, а также именно из неё черпают информацию, необходимую для учёбы или работы.

2. Русский язык идёт по пути свёртывания: темп современной жизни требует от человека предельной точности и краткости, компрессия наблюдается не только в синтаксисе, но и в словообразовании. Если говорить о явлении компрессии в русской речи иностранных студентов, то она скорее является путём наименьшего сопротивления: усечённые формы тех или иных слов легче запомнить и легче произнести.

Выводы. Сравнимая обе лингвистические карты реальности можно сделать следующие выводы:

1. Карта иностранных студентов демонстрирует их принадлежность к студенчеству, как к классу, но, по факту, не выражает отношения к быту, так как почти не имеет эмоционально окрашенных слов. Приведённые примеры свидетельствуют разве что об очевидных для иностранцев сложностях в учёбе.

2. Лексика студентов-носителей языка больше отражает суть самого явления карты реальности, так как

демонстрирует настроение микрогруппы, наиболее частые темы для разговоров и даже отражает привычки ее членов.

3. Поскольку в качестве объекта исследования использованы отдельные слова, а не словосочетания или привычные для русскоговорящей микрогруппы речевые обороты, то характер их коллективной языковой личности раскрылся неполно.

4. Следует отметить, что студенты-туркмены общаются между собой исключительно на туркменском языке и только, когда обращаются к преподавателю, декану или одногруппникам, используют русский язык. Это свидетельствует о том, что за 4 года обучения они имеют недостаточный для будущего филолога лексический запас, не владеют синонимическими формами и речевыми клише, синтаксическими особенностями также. Они испытывают значительные трудности при ответе на практических занятиях (читают с тетради, не могут пересказать то, что прочитали и т.д.).

5. Две микрогруппы в рамках одной академической группы студентов 4 курса фактически не взаимодействуют между собой: лингвистические карты не совпадают ни по содержанию, ни по коннотации.

ЛИТЕРАТУРА

- [1]. Бэндлер Ричард. Из лягушек – в принцы / Р. Бэндлер, Дж. Гриндер. – М., 1995.
- [2]. Боденхаммер Боб Г. НЛП-практик : полный сертификационный курс. Учебник магии НЛП / Боб Г. Боденхаммер, Л. Майкл Холл. – Прайм-Еврознак-СПб., 2003.
- [3]. Вайсбергер Й. Л. Родной языки формирование духа / Йохан Лео Вайсбергер; [пер. с нем., вступ.ст. и коммент. О. А. Радченко]. – Изд. 2-е, испр. и доп. – М. : Едиториал УРСС, 2004. – 232 с. – (История лингвофилософской мысли).
- [4]. Виноградов В. В. О художественной прозе / В. В. Виноградов. – М., Л. : Госиздат, 1930. – 193 с.
- [5]. Даниленко В. П. Инволюция в науке: психологические квазинауки [Электронный ресурс] / В. П. Даниленко. – Режим доступа: <http://old.islu.ru/danilenko/articles/psyhkvazi.htm>. – Название с экрана.
- [6]. Джозеф О'Коннор. Введение в нейролингвистическое программирование. Новейшая психология личного мастерства [Электронный ресурс] / Дж. О'Коннор, Дж. Сеймор. – Режим доступа: <http://www.lib.ru/NLP/nlp.txt>. – Название с экрана.
- [7]. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам); под ред. Э. Г. Азимова, А. Н. Щукина. – М. : Издательство «ИКАР», 2009.
- [8]. Русский язык : энциклопедия / гл. ред. Ю. Н. Караулов. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Большая рос. энцикл. : Дрофа, 1997.
- [9]. Янг П. НЛП. Эффективные методики влияния / Питер Янг; [пер. с англ. С. Степанова]. – М. : Эксмо, 2007. – 384 с. – (Психология общения).

REFERENCES

- [1]. Richard Bandler. Frogs - in Princes / R. Bandler, John Grinder.. - M., 1995.
- [2]. Bodenhamer Bob G. NLP Practitioner: full certification course. Textbook magic NLP / Bob Bodenhamer G., L. Michael Hall. - Praym-SPb., 2003.
- [3]. Weisberger JL Native languages formation of the spirit / Johan Leo Weisberger; [Trans. with him. , vstup.st. and comments. O. A Radchenko]. - Ed. 2nd, rev. and ext. - Moscow: Editorial URSS, 2004. - 232 p. - (History lingvofilosofskoy thought).
- [4]. Vinogradov V. V About prose / Vinogradov. - M., L.: State Publishing House, 1930. - 193 p.
- [5]. Danilenko V. P involution in science: the psychological kvazinauki [electronic resource] / V. P. Danilenko. - Access: <http://old.islu.ru/danilenko/articles/psyhkvazi.htm>. - The name on the screen.
- [6]. Joseph O'Connor. Introduction to neurolinguistic programming. Contemporary psychology personal skills [electronic resource] / J. O'Connor, J. Seymour. - Access: <http://www.lib.ru/NLP/nlp.txt>. - The name on the screen.
- [7]. New Dictionary of methodological terms and concepts (the theory and practice of language teaching); under Ed. E.G. Azimov, A.N. Shchukin. - M., "IKAR" Publishing House, 2009.
- [8]. Russian language: Encyclopedia / hl. Ed. Y. N. Karaulov. - 2 nd ed., Revised. and ext. - M.: Large growing. Encyc. : Bustard 1997.
- [9]. Young P. NLP. Effective methods of influence / Peter Young; [Trans. from English. Stepanova]. - Moscow: Eksmo, 2007. - 384 p. - (Communication Psychology).

Linguistic map of reality among the students (based on the study of the Turkmen and Ukrainian groups)

S. V. Formanova, E. V. Boieva

Abstract. The article is devoted to linguistic maps of reality, two microgroups students of Philology (Ukrainian and Turkmen) enrolled in the same academic group. Were analyzed the most frequent token used these communicants in their practii on the perception of the surrounding reality, language adaptation in a comparative perspective. It is proved that the modeling of linguistic maps of reality, different ethnic and social groups is an efficient and promising way to study them linguaitaliana, communicative and psihologicheskikh features. Reviewed and tested various methods of communication based on verbal maps of reality actors. Specificity of interaction with different maps of reality (subject-object interaction). In the process of research, we determined what types of language often use the students of the Turkmen in real communication. To determine the ratio of communication errors and system interactie. Describes the problems that arise in communication situations.

Keywords: *linguistic map of reality, modeling, neuro-linguistic programming, a microgroup, communicant, language adaptation.*

Особливості форм нарації у повістях А. П. Чехова: типологія й поетика

К. Г. Гаврильєва, М. П. Мелашенко

Вищий державний навчальний заклад України «Українська медична стоматологічна академія», м. Полтава
Corresponding authors. E-mail: marina_melaha@mail.ru, gavriljeva_1986@ukr.net

Paper received 04.03.17; Accepted for publication 10.03.17.

Анотація. У статті розкрито специфіку нарративної структури повістей А. П. Чехова. Визначено форми нарації у творах митця, їх типологічні й поетикальні особливості (в різних нарративних фокусах). Виявлено динаміку форм нарації в повістях А. П. Чехова. Встановлено нарративні стратегії митця в жанрі повісті й художні засоби їх реалізації. Схарактеризовано типи нараторів у повістях письменника. Розкрито особливості організації художнього часу, простору, мотивної системи в нарративному плані. Відзначено взаємодію реалізму і модернізму, різних жанрів і стильових тенденцій у творчості А. П. Чехова. Встановлено роль форм нарації як фактору формування романного мислення письменника. Розкрито особливості індивідуального стилю і художнє новаторство митця в розробці нових нарративних стратегій у перехідну добу.

Ключові слова: індивідуальний стиль, нарація, наратор, форми нарації, повість.

Питання стилю як категорії історико-літературного процесу тісно пов'язане з проблемою наступності в літературі, традицій та новаторства. Художній досвід попередників впливає на формування індивідуальних стилів митців. Тому стиль не слід розуміти лише як явище індивідуальне, неповторне, своєрідне, але це ще й прояв певної традиції, закономірностей і тенденцій літературного процесу. Наразі поняття стилю визначається як утілення єдності й цілісності всіх компонентів змістової форми твору (внутрішніх зв'язків образної системи, художньої мови, жанру, композиції, фабули, ритму, інтонації). Варто зазначити, що стиль є сукупністю різних особливостей, що зумовлюють неповторність художнього твору або спадщини митця. Основні складники індивідуального стилю письменника є тематика, ейдологія (образи), композиція домінуючих жанрів, семантика й композиція поетичного мовлення.

З поняттями «стиль» та «індивідуальний стиль» тісно пов'язана техніка оповіді, у якій виявляються особливості стилю письменника та його епохи.

Наратологія (теорія оповіді) як наука покликана досліджувати нарративні типи, форми, спільні та відмінні ознаки оповідей, їх функціонування.

Чеська структуралістська модель була вдосконалена в нарративній теорії В. Шміда, який, визначаючи право наратора входити до художнього простору як персонаж або лишатися поза цим простором, розглядає форми першої особи (гомодієгетична оповідь) і третьої особи (гетеродієгетична розповідь) як нарративні програми твору. Структура художньої розповіді, на думку дослідника, складається з послідовних текстів наратора і персонажів [2]. Однією із найважливіших понять нратології є «точка зору». Пізніше термін «фокалізація» був введений Ж. Женеттом. Він розробив і типологію «фокалізацій»: «нульова фокалізація» (zero focalization), «внутрішня фокалізація» (inner focalization), «зовнішня фокалізація» (external focalization) [2]. Дослідники запропонували наступну структуру нарації: наратор – суб'єкт наратування (the narrator: the subject of the narrating); той, про кого розповідають – об'єкт наратування (the narrated: the object of the narrating); фокалізатор – суб'єкт фокалізації (the focalizer – the subject of the focalization); фокалізований – об'єкт фокалізації (the focalized – the object of the focalization) [2].

Манфред Ян у праці «Narratology: A Guide to the Theory of Narrative» (2005) («Наратологія: путівник до теорії наративу») виокремив такі поняття, як внутрішня фокалізація (internal focalization) й фокалізатор внутрішньої фокалізації (internal focalizer), метафорична оповідь (figural narrative), непрямий дискурс (free indirect discourse) [7].

Ізраїльська дослідниця теорії оповіді Ш. Ріммон-Кенан визначила й проаналізувала поняття «грань» (facet), яке використовується поруч із категорією «фокалізації». Дослідниця виокремила такі види «граней»: «перцептивна грань» (зір, слух) (perceptual facet), «психологічна грань» (емоції, судження, міркування) (psychological facet), «ідеологічна грань» (віра, пам'ять, знання) (ideological facet) [8].

У нратологічному словнику Дж. Прінса схарактеризовано наратора зовнішньої й внутрішньої фокалізації [6]. Наратор зовнішньої фокалізації (external narrator) презентує об'єктивну оповідь (нарація третьої особи). Дж. Прінс виокремив три основні види нараторів зовнішньої фокалізації: всевідаючий наратор (omniscient narrator), головна роль якого – розкриття внутрішнього життя героя, аналіз судження й вчинків персонажів; нейтральний наратор (neutral reporter) – той, який лише повідомляє про події, описує час і місце проведення дії, коментує мову персонажів тощо; наратор, який презентує оповідь з точки зору персонажа або персонажів. Наратор внутрішньої фокалізації (internal narrator) розповідає власну історію життя (судження, оцінка й аналіз вчинків проходять крізь його свідомість) [6]. Дж. Прінс у нратологічному словнику виокремлює тип безособового наратора (impersonal narrator), а також, крім власне нарації, звертає увагу на попередній виклад подій (anterior narration) [6].

На підставі досягнень сучасної нратології можна виокремити наступні типи нарративних структур: лінійна, хронологічна; нелінійна, ахронологічна; внутрішня й лінійна; хронологічна, нелінійна; ахронологічна, зовнішня фокалізація; оповідь, представлена наратором внутрішньої чи зовнішньої нарації; оповідь змішаного типу (один наратор). Слід виокремити наступні підвиди нарації зовнішньої фокалізації: внутрішня нарація (psycho-narration), об'єктом якої є судження, думки, міркування діючої особи; внутрішній монолог (interior monologue) – наратор чітко цитує думки персонажів читачу; оповідний монолог (narrat-

ed monologue), де оповідач презентує думки героїв, не прямо використовуючи їхні слова; оповідь змішаного типу (два й більше нараторів), характерна особливість якої злиття типів нарації й поєднання нараторів відповідно до форм оповіді [2; 6].

На наше переконання, форми нарації відображають особливості індивідуального стилю письменника, стильових тенденцій доби, а також взаємодію літературних напрямів, течій, жанрів. Специфічні особливості форм нарації зумовлені відповідними художніми засобами, в тому числі стильовими домінантами й константами. Форми нарації також впливають на структурні компоненти твору. Складниками форм нарації є мова персонажів, композиція (у тому числі композиція нараторів стосовно подій, часу, простору, одне одного, нараторів та ін.), мотивна структура тощо.

Варто зазначити, що художня проза А. Чехова є однією із яскравих і водночас вельми складних явищ межі XIX-XX століть, що засвідчує таку важливу ознаку літературного процесу, як «перехідність», позначену взаємодією різних напрямів, жанрів і стильових тенденцій. Прозова спадщина А. П. Чехова не є однорідною, вона відзначається розмаїттям жанрових і стильових рішень, впливів і тенденцій.

Динаміка стилю чеховської прози стала об'єктом дослідження в монографіях «Сюжет чеховського оповідання» (Рига, 1976) Л. М. Цилевича, «Художній світ прози А. П. Чехова» (Москва, 1982) В. Я. Лінкова, «Проза А. П. Чехова: мистецтво стилізації» (Скаторинбург, 1998) О. В. Кубасова, «Ваш Чехов» (Москва, 2000) А. П. Кузичевої та ін. У численних статтях російських (А. О. Белкін, М. О. Рибнікова, А. С. Собенніков, І. М. Сухих та ін.), українських (В. І. Силантьєва, М. В. Теплінський, П. Е. Шахов та ін.) і зарубіжних (Уільям Бойд, Джеффри Борні, Джеймс МакКонкі, Пітер Ходжсон та ін.) дослідників також розглядалися окремі аспекти поетики творів письменника. Серед дисертаційних робіт вирізняються «Взаємодія епічного, драматичного та ліричного начал в оповіданнях А. П. Чехова 1880-х років» (Дніпропетровськ, 2001) Н. Ю. Козиревої, «Форми авторської оповіді у прозі А. П. Чехова кінця 80-90-х років» (Москва, 2005) О. М. Моргульової, «Підтекст у прозі А. П. Чехова 1890-1900-х років» (Сургут, 2007) А. О. Степаненко, «Мотив у структурі чеховської прози» (Санкт-Петербург, 2003) А. М. Шехватової, «Мова героя і позиція автора в пізніх оповіданнях А. П. Чехова» (Санкт-Петербург, 2004) О. В. Андреевої. Особливо слід відзначити ґрунтовну працю «Поетика Чехова» (Москва, 1971) О. П. Чудакова, в якій закладено засади наративного підходу до вивчення чеховської прози. Однак у цій роботі, як і в багатьох інших, у центрі уваги були здебільшого оповідання письменника. Чеховські повісті в аспекті організації оповіді аналізувалися досить не послідовно і не системно. Тому проблема дослідження наративної організації повістей А. П. Чехова не отримала комплексного вирішення в контексті розвитку сучасної наратології [1; 3; 4].

Отже, метою даної розвідки є виявити специфіку форм нарації на матеріалі повістей А. П. Чехова.

Поставлена мета реалізована в таких завданнях: на підставі досягнень літературознавства уточнити методологічні підходи щодо категорій наратології, у тому числі форми нарації як типу структури; визначити форми нарації в художній прозі А. П. Чехова (в жанрі повісті), їх типологічні й поетикальні особливості, динаміку у творах митця; виявити і схарактеризувати типи нараторів у повістях письменника

Предметом дослідження даної статті є форми нарації в повістях А. П. Чехова у типологічному й поетикальному аспектах.

У статті нами було використано наступні методи та підходи для визначення основних форм нарацій на матеріалі повістей А. Чехова а саме: порівняльно-історичний, структурно-функціональний, компаративний, системний методи, а також наратологічний підхід.

Порівняльно-історичний метод дозволив розглянути повісті А. П. Чехова в літературному контексті, показати зв'язок творів письменника із літературним процесом доби, художніми напрямами, течіями, жанрово-стильовими тенденціями. З допомогою структурно-функціонального методу виявлено специфіку і складники наративної будови повістей А. П. Чехова, стильові домінанти у творах митця. Компаративний метод залучений задля визначення динаміки форм нарації в різні періоди творчості митця. Метод системного аналізу дозволив вивчити форми оповіді в різних наративних фокусах, типи образів нараторів, види художнього часу й простору, жанрову специфіку повістей А. П. Чехова. Наратологічний підхід уможливив виявлення і аналіз викладових стратегій та особливостей прояву індивідуально-авторської свідомості у формах наративу.

У статті висвітлено провідні напрямки розвитку наратології, уточнено основні дефініції цієї галузі літературознавства. У дослідженні здійснено огляд ґрунтовних праць представників наратології (Р. Барт, Ж. Женетт, П. Рікер, В. Шмід, С. Четман, І. П. Ільїн та ін.) [2; 5].

Було відзначено, що наративна організація художнього твору є важливим складником індивідуального стилю письменника, а також показником загального стилю доби, напряму, течії. Наративна структура зумовлює й жанровий зміст твору, засвідчуючи ідейно-естетичні пошуки митців у царині жанрів. Епічні жанри відзначаються більшим ступенем наратабельності порівняно з ліричними й драматичними. В епосі оповідь відіграє провідну роль у розвитку тем, мотивів, сюжету, образів, у побудові художнього часу й простору та формуванні жанрової системи твору загалом.

Форма нарації розглядається як тип оповідної структури, що через «голос» («голоси») і відповідну «точку зору» («точки зору»), їх виявлення, суміщення, переміщення, зіставлення, протиставлення тощо) визначає взаємозв'язок поміж різними рівнями художнього твору (фабульним, сюжетним, мотивним, образним, темпоральним, просторовим, жанровим тощо) і є важливим чинником стилю (загального та індивідуального). Наративна організація є одним зі складників стилю. Тому в дослідженні наративної організації варто враховувати стильові константи і домінанти, що формують індивідуальний стиль письменника.

У даній розробці висвітлено методологічний інструментарій дослідження форм нарації у творчості письменника.

У даній розвідці ми спираємося на ґрунтовні праці в галузі наратології такі як В. Шміда, Ж. Женетта, П. Рікера та інших [2; 5; 7].

У теорії К. Брукса і Р. Уоррена розроблено поняття «фокус нарації». У фокус нарації можуть потрапляти різні складники текстової структури (мотиви, час, простір, персонажі тощо). Фокус нарації визначає тип наратора (аукторіальний, персональний, персоніфікований та ін.), його точку зору (або нараторів, перехрещення різних точок зору і т.д.). У статті визначено форми нарації відповідно до «фокусу оповіді» (за різними критеріями): за типом наратора і способом його проявлення у творі (суб'єктивна, об'єктивна і змішана форми; гомодієгетична, гетеродієгетична; екстрадієгетична, інтрадієгетична; експліцитна, імпліцитна); за наративним сюжетом (тобто за тим, як його сповіщено у творі – лінійна, нелінійна, фрагментарна, колоподібна, концентрична, рамкова тощо); за наративним часом (тобто за тим, як про нього повідомляється і як він переживається наратором і наратором – хронологічно послідовна чи ретроспективна, перервна чи неперервна, суб'єктивована чи об'єктивована тощо); за наративним простором (як простір представлено в оповіді – однопланова, багатопланова, психологізована, драматизована, ліризована тощо); за реалізацією мотивів у нарації (одношарова, багатшарова, лейтмотивна тощо); за участю персонажів у наративній структурі (монологічна, діалогічна, панорамна, поліфонічна та ін.).

Форми нарації відображають особливості й динаміку індивідуального стилю письменника, стильові тенденції доби, а також взаємодію літературних напрямів, течій, жанрів. Специфічні особливості форм нарації зумовлені відповідними художніми засобами, в тому числі стильовими домінантами й константами, які дозволяють визначити типологічні й поетикальні ознаки оповідних форм.

К. Брукс і Р. Уоррен розрізняють чотири наративні ситуації, чотири наративні типи, які відповідають чотирьом основним фокусам нарації: перша особа (персонаж розповідає свою власну історію); першоособовий спостерігач (персонаж розповідає історію, яку він спостерігав); автор-спостерігач (гетеродієгетичний наратор обмежує те, що він розповідає до слів і дій персонажа); всезнаючий автор (гетеродієгетичний наратор розповідає, що трапляється, і він «вільно входить у розум» персонажів і коментує їхні дії). Перший і другий типи належать до гомодієгетичної нарації з внутрішньою фокалізацією, третій тип – до гетеродієгетичної оповіді із зовнішньою фокалізацією, й четвертий тип – до гетеродієгетичної нарації з нульовою фокалізацією [6, с.31; 3].

У розробці визначено, що форма нарації є типом оповідної структури, що через «голос» («голоси») й відповідну «точку зору» («точки зору», їх виявлення, суміщення, зіставлення, протиставлення і т.д.) визначає взаємозв'язок між різними рівнями художнього твору (фабульним, сюжетним, мотивним, образним, темпоральним, просторовим, жанровим тощо) і є важ-

ливим чинником стилю (загального та індивідуального).

У статті визначено й проаналізовано форми нарації відповідно до «фокусу оповіді» (за різними критеріями): за типом наратора і способом його проявлення у творі (суб'єктивна, об'єктивна і змішана форми; гомодієгетична, гетеродієгетична; екстрадієгетична, інтрадієгетична; експліцитна, імпліцитна), за наративним сюжетом (тобто за тим, як його сповіщено у творі – лінійна, нелінійна, фрагментарна, колоподібна, концентрична, рамкова тощо), за наративним часом (тобто за тим, як про нього повідомляється і як він переживається наратором і наратором – хронологічно послідовна чи ретроспективна, перервна чи неперервна, суб'єктивована чи об'єктивована тощо), за наративним простором (як простір представлено в оповіді – однопланова, багатопланова, психологізована, драматизована, ліризована тощо), за реалізацією мотивів у нарації (одношарова, багатшарова, лейтмотивна тощо), за участю персонажів у наративній структурі (монологічна, діалогічна, панорамна, поліфонічна та ін.).

Варто зазначити, що «фокус нарації» простежує й визначає динаміку мотивів і лейтмотивів.

Мовні характеристики персонажів є важливим компонентом у виявленні типу наратора й форми оповіді. Мовні плани вказують на внутрішній стан героїв, їхні наміри, ставлення до інших персонажів та світу, життєві орієнтири тощо. Форма нарації визначає вид композиції твору, її основні елементи, співвідношення виду оповіді й типу наратора. Типи й форми вираження авторської позиції й позиції персонажа, злиття (чи розбіжність) голосів, перехід на різні форми оповіді також зумовлює «фокус нарації».

«Фокус нарації» також визначає тип наратора (аукторіальний, персональний, персоніфікований, гетеродієгетичний, гомодієгетичний, та ін.), його точку зору (або нараторів, перехрещення різних точок зору, їхнє співвідношення).

Аукторіальний наратор той, який перебуває поза світом нарації, він стоїть понад цим світом. Аукторіальними можуть бути два типи нарації: там, де ауктор виступає як чистий оповідач, об'єктивно незалежний від описуваних ним подій і не є дійовою особою розповідної історії (гетеродієгетичний наратор) і там, де ауктор виконує подвійну функцію: оповідача і дійової особи, учасника подій, що відбуваються у фіктивному, вигаданому світі художнього твору (гомодієгетичний наратор) [6]. Персональний наратор – це персонажна наративна ситуація, першоособовий наратив. Такий наратор використовує ролі кореспондента, спостерігача, свідка. Персоніфікований наратор, тобто названий певним іменем, виступає у формі «він», проте у читача створюється враження, що це один із персонажів роману, причому інколи він безпосередньо звертається до героїв роману [6; 7].

Варто зазначити, що основними формами нарації повістей А. Чехова є суб'єктивна оповідь та змішана нарація (елементи об'єктивної та суб'єктивної нарації).

Отже, підсумовуючи основні матеріали даної статті варто зазначити, що форми нарації відображають особливості й динаміку індивідуального стилю письмен-

ника, стильові тенденції доби, а також взаємодію літературних напрямів, течій, жанрів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Чудаков А. П. Поэтика Чехова / А. П. Чудаков. – М. : Наука, 1971. – 290 с.
2. Шмид В. Нарратология / В. Шмид. – М. : Языки славянской культуры, 2003. – 312 с.
3. Cleanth Brooks, Robert Penn Warren. Understanding Fiction / Cleanth Brooks, Robert Penn Warren. – N. J. : Englewood Cliffs : Prentice – Hall, 1979. – 515 p.
4. Cuddon J. A. A Dictionary of Literary Terms / J. A. Cuddon. – Middlesex: Penguin books, 1982. – 761 p.
5. Genette G. Narrative Discourse : An Essay in Method / [transl.: by Jane E. Lewin]. – Ithaca, New York : Cornell University Press, 1980. – 275 p.
6. Gerald Prince. A Dictionary of Narratology / Gerald Prince. – Aldershot : Scholar Press, 1988. – 627 p.
7. Manfred Jahn. Narratology: A Guide to the Theory of Narrative / Jahn Manfred. – Germany : English Department, University of Cologne, 2005. – 81 p.
8. Rimmon-Kenan Sh. Narrative Fiction: Contemporary poetics / Shlomith Rimmon-Kenan. – London : Routledge, 2002. – 208 p.

REFERENCES

1. Chudakov A.P. Chekhov's Poetics / A.P. Chekhov. – Moscow : Science, 1971. – 290 p.
2. Shmid V. Narratology / V. Shmid. – Moscow : Languages of Slavic culture, 2003. – 312 p.

Peculiarities of narration forms in A. Chekhov's stories: typology and poetics

К. Н. Havrylieva, М. Р. Melaschenko

Abstract. The article reveals a peculiarity of the narrative structure of A. Chekhov's stories. The narration forms, their typological and poetic peculiarities (in different narrative focuses) are determined. The dynamics of narration forms in A. Chekhov's stories is determined. Types of narrators are characterized. The peculiarities of an organization of time, space, motive system in the narrative plan are revealed. The interaction between realism and modernism, different genres and stylistic tendencies in creative work by A. Chekhov is marked. The role of narrative forms as a factor of novel thinking formation of the writer is determined. The peculiarities of an individual style and artistic innovative activity of new narrative strategies in the transitional day are revealed.

Keywords: *individual style, narration, narrator, narration forms, story.*

Особенности форм наррации в повестях А. Чехова: типология и поэтика

К. Г. Гаврильева, М. П. Мелашенко

Аннотация. В статье осуществлено исследование форм наррации в повестях А. П. Чехова. Формы наррации рассматриваются как важный компонент индивидуального стиля писателя и как воплощение жанрово-стилевых тенденций эпохи, что нашло отражение в повестях А. П. Чехова. Отмечено динамику форм наррации в повестях А. П. Чехова. Описано типы нарраторов в повестях писателя. Раскрыты особенности организации художественного времени, пространства, мотивной системы в нарративном плане. Отмечено взаимодействие реализма и модернизма, различных жанров и стилиевых тенденций в творчестве А. П. Чехова.

Ключевые слова: *индивидуальный стиль, наррация, нарратор, формы наррации, повесть.*

Художній простір усної народної лірики в актуальній методологічній перспективі

Л. М. Копаниця

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м.Київ, Україна
Corresponding author. E-mail: lubovkopanytsya12@gmail.com

Paper received 22.02.17; Accepted for publication 25.02.17.

Анотація. У статті на матеріалі українських народних пісень і загальнонаукових тенденцій висвітлюються перспективні лінії жанрової інтерпретації усної лірики, дослідження діалектики та еволюції поетичного мислення в ній та аргументація потреби етнокультурних, соціальних, психологічних і естетичних вимірів пісенного твору. Сенс та дослідження художньої природи ліричних пісень безпосередньо мотивує потребу ширших підходів – семіотичних, психологічних, естетичних, які включали б як історичні, так й інші методи, перш за все, для увиразнення онтологічного й аксіологічного статусу цього фольклорного феномена у загальнонаціональному культурному просторі.

Ключові слова: лірична пісня, жанрова парадигма, міф і ритуал, міфопоетичне мислення, функції ліричної пісні, психокультурний феномен.

Вступ. У кожному разі, виявляючи історичну динаміку такого екзистенційного фольклорного жанру, як лірична пісня, самий процес його становлення від «архетипів» міфопоетичної свідомості до світоглядних і звичаєвих структур ми уявляємо не тільки з позиції теорії реліктів (адже пісня – один із пізніх фольклорних жанрів – у порівняльно-еволюційному плані не може зводитися ні до ритуалу, ні до міфу) чи як суму поетичних засобів, а як складний психокультурний феномен. Щонайперше йдеться про психологічну роль пам'яті у фольклорному процесі й поетичне мислення в образах, перекладених на рівень міфологічної мови й керованих ритуалом як певною знаковою системою, що править функціонуванням народної культури, та відбір, уточнення і переосмислення мінімальних елементів, колективних та ідеологічних матриць, котрі забезпечували активність своєрідного «словника» традиції – основного виду соціальної пам'яті людства.

Короткий огляд тематичних публікацій. Жанрова парадигма фольклорної пісенності в її основних параметрах (закони художнього мислення, психологічні та прагматичні функції усної поезії) – важливий аспект вивчення історії і своєрідності цього психокультурного феномена в різноманітності змісту та форми. Про це свідчать дослідження зарубіжних і вітчизняних учених філологічного, соціологічного, історико-етнологічного та філософського кіл (М. Бахтін, Т. Бернштам, П. Богатирьов, Й. Гейзінга, К. Гірц, М. Еліаде, Д. Ліхачов, Дж. Л. Остін, Б. Путілов, П. Флоренський, Дж. Фрезер, Р. Якобсон та ін.).

Оскільки **метою** дослідження є пояснення проблем генези, типології та динаміки поетичного мислення в усній ліриці, то основна теза студії полягає саме в осмисленні слова в ліричній пісні як динамічного об'єкта. У процесі народження воно водночас тотожне з імпульсом творити впорядковану форму, естетизувати дію, бути стратегією організації соціального простору традиційного соціуму й позиціонування людини в ньому, інакше кажучи, бути особливою формою творчості. У цьому контексті пісня виступає в ролі культурного способу свідомої символічної трансляції історичного, психологічного, естетичного досвіду етносу подібно магії, ритуалу, міфу. Тому, можливо, з усіх інших жанрів фольклору – в структурі поетичної фра-

зи, в розвитку мотиву, у вираженні настрою – вона не позбувається зв'язків з ритуалом і міфом. Втім ліричну пісню тут слід розуміти дуже широко – не тільки як визначення жанру, а як художній феномен, що виходить за межі раціонального стану людини, як настроїв особливого захвату та натхнення, що Й. Гейзінга називає «схильністю до маніакального перебільшення» [3], фантазії і чаклунства. Безперечною також є близька спорідненість між будь-якими фольклорними знаковими утвореннями та усною лірикою, але характер цих зв'язків визначають не знаки самі собою, а те, що пісня спроможна від них узяти. А це залежить від естетичних і психологічних функцій твору.

Матеріали і методи. Матеріалом дослідження є українська традиційна лірична пісня. Визначений у дослідженні теоретико-методологічний погляд продиктований метою дослідження та специфікою досліджуваного культурного явища.

Результати дослідження. Існують принаймні три моменти, коли пісня може бути дзеркалом усієї традиційної культури. Із цих трьох моментів перший пов'язаний зі збереженням когнітивних, екзистенційних, моральних та естетичних аспектів – загальних значень – будь-якої культури, через які кожен індивід витлумачує свій досвід і організовує свою поведінку, розуміє природу, самого себе й суспільство. В них містяться його найвичерпніші уявлення про порядок і гармонію. Однак автор-виконавець пісенного твору, хоча і творить у межах традиції або певної послідовності, він абсолютно вільний у виборі особистих засобів, персонажів та навіть мотивів, що так само може бути культурно узалежнено типом аудиторії. Крім того, автор-виконавець «неофіційний», вільний від ритуального контексту, що є природним, обов'язковим при виконанні більшості обрядових дій, але який і поглинає словесну частину обряду. І нарешті, у пісенній техніці слово не тільки не втрачає свою самодостатність і незалежність, а навіть набуває деякої інтимності, яка здатна бути важливим чинником психотерапії. Це виявляється вже в прагматичній природі жанру, який окрім інформаційної функції та естетичного впливу, передбачає в пісні й компенсаторну – емоційну розрядку, яка досягається щонайперше саме у відчуженні автора-виконавця від себе в процесі мовленнєвого акту події, про яку йдеться у творі, у його

мовленнєвій поведінці, яка співвідноситься із особливим пісенним ліризмом. На підтвердження цього можна сказати: у пісні людина наодинці з собою переживає глибоко особисте, своє минуле і сьогодні, стан своєї збентеженої душі. У момент трагічно переживаної теперішності вона звертається до минулого. Ця часова лінія – минуле – сьогодні постійно проходить у сюжеті ліричної пісні, щоб завершити часовий цикл у майбутньому. Відсутність в усній поезії розриву між часом минулим, зображуваним часом героїв твору, і часом автора-виконавця, своєрідна повторюваність теперішнього часу вмотивовується тим, що для лірики домінантою є передача душевного стану, а отже, та відповідність своєму теперішньому стану, яку виконавець шукає у творі, те узагальнення повсякчасного в людському житті, що, на думку академіка Д. Ліхачова, завжди буде теперішнім часом кожного виконавця пісні, не оповіддю про минуле, а ліричним поясненням теперішнього [5, с. 16, 17]. Отже, лірична пісня не просто представляє психічне життя людини, вона є самим життям. І цю психологічну функцію пісні ширше, ніж вона сама, розкривають, наприклад, прислів'я: «Легше тобі на душі стане, як пісня до твого серця загляне», «Хто співає, той журбу проганяє». Навіть більше, за аналогією функціонування магічного слова, знаку, дії в народних замовляннях, де максимальний рівень семіотичного узагальнення стосується не лише власне знаків, які виступають символами, а й прагматичного результату – зміни стану свідомості, спрямованості на досягнення бажаного результату, – можна поставити питання про особливий тип дискурсу ліричної пісні, значення якого полягає в тому, що для людей необхідна мобілізація уявлень, у які вони вірять, як одна з фаз їхньої загальної організації.

Тут ми могли б сказати: лірична пісня – це особлива форма комунікації. Її виконання експлікує персональну сферу, а конвенціонально-умовний характер дозволяє здійснення непрямих мовленнєвих актів у тих випадках, де неможливе пряме реальне спілкування і відкрите висловлювання емоцій. Маючи за основу орієнтацію на адресата, пісенний текст внутрішньо сповнений діалогами, найнеобхіднішими для пояснення тієї ідеї, для якої складалась пісня – це бажання почути те, що хочеться почути, бажання виразити себе, перевірити свою цінність. Як бачимо, пісня самим носієм традиції оцінюється як мовленнєва прагматична дія. У результаті пісенний текст набуває характер «реплік» або, як пропонував їх називати М. Бахтін, «висловлювань», однак які від самого початку «складаються з урахуванням можливих зворотних реакцій, для яких вони, по суті, і створюються» [1, с. 275].

Варто тут також обов'язково згадати, що в пісні людина буквально шукає себе, «рецепти» для порятунку, намагається перш за все прояснити свою душу, виховати її, відродити. І в цьому бажанні вона законмірно відштовхується від багатовікової традиції поетичного слова. Не тільки у його інформативному значенні, однак у можливості словом подолати «хаос» і створити «космос», перебороти той душевний стан, що межує з руйнацією, вилити смуток і безнадію та вивільнити сили творення. Креативність поетичного слова, за точною характеристикою Дж. Л. Остіна, стає головною комунікативною «дією» [6]. Виходячи з праг-

матично-комунікативних намірів, принагідно зауважимо, що в процесі вивчення поетичної природи пісенного тексту постає питання про шляхи перетворення в ньому реального матеріалу у форми вербальної творчості. Так, Б. Путілов, з посиланням на дослідження американського фольклориста Д. Бен-Амоса, оперуючи категоріями «порядку» й «безладу», пропонує своєрідну модель процесу усної творчості. Творчість у рамках «порядку», – на думку російського вченого, – відтворює прагнення концептуально скопіювати словом реальність, передати історію «як вона є», викласти події й побачене, як це відбувалося й убачалося [7, с. 113–114]. Тобто відчуття «порядку» – це концептуальний каркас для творчості. У протилежність цьому нарративи «безладу» відтворюють світ, невідомий ні оповідачам, ні слухачам, разом із цим і ламають природні закони «нашого світу». Ці факти співвідносяться з логікою і механізмами поетичної мови народної пісні. Принаймні з погляду ментальності різниця в колізіях тут вельми незначна.

Наприклад, у піснях про кохання між нарративами «порядку» й «безладу» встановлюються складні взаємозв'язки. З одного боку, народна поезія, зображуючи нереальне, ірраціональне як частину реальної дійсності, здійснює рух від «безладу» до «порядку». З другого боку, складання пісенного твору в душі «безладу» можна інтерпретувати і як бажання вербалізувати той уявний бажаний світ, який в дійсності не існує, а виникає лише у фантазії виконавця-слухача. Таким чином, не тільки ідею ритуалу, а й теми пісні можна найкраще зрозуміти, тлумачачи їх в категоріях «порядку» й «безладу». Таке припущення не викликає сумнівів, оскільки ми не повинні забувати, що ритуал знаходиться в центрі цілісної системи уявлень людського колективу. Його ідея, смисл полягає не у вузькому значенні відбору матеріалу, що передає повсякденну, побутову реальність, або у його співвіднесеності з обрядом, а набирає вищого характеру й позаестетичного порядку – типу свідомості, за яким художнє мислення вибудовує картину світу, систематизує, упорядковує буття людини у світі, а її мікрокосм вписує у цю культурну модель. Отже, ритуал – це дія, що виходить за межі кінцевих потреб і складностей дійсності, дія, в якій людина підноситься над звичайним, привносячи в життя й безпосереднє естетичне переживання, іншими словами, реконструює цілісне і гармонійне світовідчуття. Це дія, в якій людина звикла переноситися зі сфери повсякденного життя в інший світ – віртуальний, де є порядок, гармонія. І ритуал, і гра, і пісня (що так само «розігрується» та прибирає форми, функції ритуалу і гри, однак не в чисто генетичному плані), відкривають ще одну візію креативності творчої дії – художнє комунікування, засноване на інтерактивності та співтворчості.

Ідея первісного безладу, безформності як первісного стану світу, що лежить у основі всіх відомих міфологій світу, узгоджується в усній поезії з творчим процесом створення людиною свого індивідуального світу у слові, в якому людина наодинці з собою зберігає функції спілкування. І тут не так важливо – міф або ж легенда «позичили» пісні універсальні ідеї та поняття чи є свідчення, що ці враження і висновки побутували в реальному житті. Важливий сам факт:

поєднання в пісні міфоритуального та ліричного рівнів має функціональне значення зв'язку минулого – майбутнього. У структурному плані ця єдність у творі організується як безконечне зіткнення з хаосом, що має зовнішній характер, як протидія внутрішній хаотичній першостихії в самому герої: драматизм втрати і смуток в минулому, відродження (міфологізування ідеальної реальності), постійне вирішення питання про сенс буття у діалектичному повторенні, коли «час, – як пише М. Еліаде, – може зникнути у цей міфічний момент, коли світ знищується і відтворюється знову» [10, с. 74]. Зрозуміло, що для фольклорного тексту теперішність слід сприймати в якісному, не в часовому смислі, бо пісня зорієнтована до бажаної, ідеальної реальності, емоційного комфорту – перетворення як своєрідної розв'язки класичного міфу.

І нарешті, ніщо так не живило пісню, як емоційне напруження. Закономірність цього явища пояснюється самою глибинною формою ритуалу – театралізація сакральних дій. На цій основі виростили різноманітні мистецькі інтерпретації, одну з яких бачимо в народній пісні. А задля переконливості, нагадаємо: любовна пісня як гра – цей вияв одвічної гри притягання й відштовхування між юнаками і дівчатами – зароджується в обрядах залицяння, женихання. Окрім цієї ознаки синретичності народного мистецтва інший критерій генези пісенної творчості знаходиться в семантиці поняття «гра», яке у східних слов'ян означало «спів», «співання» (переважно молодіжний, з розігруванням дій за пісню). Фактично те ж має на увазі Т. Бернштам, досліджуючи обрядове життя молоді: гра і співи – це спосіб життя та форми поведінки молоді практично в усіх побутових і сакральних ситуаціях, інтимні стосунки, вожіння, участь у календарних обходах, ритуалах життєвого циклу (грати весілля) та календарних обрядах [2]. Таке традиційне злиття поезії та гри відоме практично усім культурам світу.

Щодо української народної пісні, то питання тут не в тому, що слід вузько розглядати її як культурну діяльність, розіграну на агоністичній основі. Найвиразніше значення має те, що в цьому разі стає цілком очевидно: перед автором-виконавцем пісні ставиться завдання за допомогою поетичного слова вийти з якогось скрутного становища, допомогти звіритися перед коханим (хоч почуття зростає з рядка в рядок і стає відвертим і відкритим), знайти просту аргументацію «успіху». Питання тут навіть і не в тому, що виконавець пісні розповідає про випадок, подібний життєвій ситуації. Важлива та ситуація, що пісня, все одно, що і гра, як її розуміє Й. Гейзінга, – це утопічний ідеал, який ототожнюється з ідеалом духовності загалом, а в процесі виконання пісні автор-виконавець завжди знаходив засіб вираження або й розв'язання своїх проблем.

Отже при такому підході народна пісня не обмежується тільки створенням естетичного ефекту. Однак тут можна й запитати: а чи вона здатна визволитися з естетичної сфери взагалі й зосередитись на практичній зацікавленості? Справді, складання пісень мало на меті вирішувати не тільки естетичне завдання, а цілком прагматичне, в тому числі психотерапевтичне. Але роль поетичного образу, спроба про-

аналізувати індивідуальне життя в ліричному творі полягає не в тому, щоб примусити повірити, а зовсім навпаки, як, наприклад, вважає К. Гірц: «функція художньої ілюзії в тому, щоб звільнити від віри, щоб прозирати чуттєві властивості без їх звичайних значень» [4, с. 133].

Ми вже переконалися, що на пісню поширюються найрізноманітніші уявлення про моделюючі чи регулюючі дії в традиційній культурі, які не мають відношення до міфу і ритуалу в буквальному чи формальному розумінні цього слова. Але попри це зауваження народна пісня в усьому поєднує в собі практично всі функції міфу і ритуалу: вона дає знання природних речей, але володіє й езотеричним знанням, мистецтвом чари, віщування, пророцтва. Вона вміє переконувати, збуджувати сильні почуття та приборкувати й гамувати їх. А етнологісти, психологи, історики, культурологи, етнологи, залучившись до розв'язання згаданої проблеми, не заперечують можливість умовленості в культурних текстах мовних знаків і звуків і переконують, що сказане слово, яке в універсальних сугестивних текстах набирає свою міць не тільки в усвідомленні його смислу (бо, як не є, фольклор функціонує в світоглядних матрицях, формулах, що повторюються від тексту до тексту, від жанру до жанру), а й «у намірі висловити його» [8, с. 273]. Зрештою, сучасні дослідження в ділянці традиційної медицини показали, що для виконання різних магічно-містичних дійств (шаманські камлання, магічно-медична практика знахарів, ворожбитів, чаклунів) «магі» повинні не тільки мати особливий хист, за своїми поверховий шар культурних уявлень, вміти отримувати і передавати «інформацію», відчувати «енергію» і керувати нею, але мати свідоме прагнення набути надзвичайних здібностей. Саме тому цілком порівняними будуть шляхи та способи спрямування «інформації» у магічній практиці й у пісні. Адже сила магії, якщо пригадати слова Дж. Фрезера, у тому, що у неї немає сумнівів у правильності дій, у вірі в порядок та однаковість природних явищ, влада її – у мистецтві використовувати загальні принципи, за допомогою яких можна ужити собі на користь порядок природних явищ [9, с. 61]. Що ж до магії, яка і в ритуалі, і у вербальному тексті переходить у «внутрішній план», тобто колективне програмування свідомості, то вона, по суті, є творчим процесом, психологічно, емоційно й раціонально виправданим у конфліктній ситуації. Так само й у випадку пісенних текстів. Поетичне слово в них набуло тієї свободи, яка поклала на мову пісні функцію вербалізації магічного смислу дії, ставлення до життя у найважливіших естетичних та світоглядних категоріях. І нарешті, магія слова є важливою частиною поняття «міф».

Висновки. Отже, ритуал і міф як типи свідомості, як особливі форми та смислові топоси культури взагалі є парадигмами, які створюють для народної ліричної пісні модель утримання, трансформації та переробки у кризові моменти життя метаісторичних, міфологічних знань та етнографічного субстрату, а народження поетичного слова усвідомлюється як складний міфологічний та психологічний акт, як ідеальна комунікативна модель. Фокусування уваги на глибинних структурах генези та поетики народної пісні слід роз-

глядати не як звичайну сукупність різних поглядів з ділянки символізму, міфу чи ритуалу, а як аналітичну модель у контексті загальних проблем конструювання і творення усної народної культури. Адже саме лірична пісня – стадіально більш пізній жанр усної словес-

ності, з відчутною тенденцією до поглиблення емоційного змісту і реально-побутових явищ життя людини – внесла найбільше змін до сюжетної та образної структури фольклору, є останнім за часом великим окресленням народного мислення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества / Сост. С. Г. Бочаров; Текст подгот. Г. С. Бернштейн и Л. В. Дерюгина; Примеч. С. С. Аверинцева и С. Г. Бочарова. – М.: Искусство, 1979. – 424 с.
2. Бернштам Т.А. Молодежь в обрядовой жизни русской общины XIX – начала XX в.: Половозрастной аспект традиционной культуры. – Л.: Наука ЛО, 1988. – 280 с.
3. Номо Ludens. Досвід визначення ігрового елемента культури / Пер. з англ. О.Мокровольського. – К.: Основи, 1994. – 250 с.
4. Гіртц К. Інтерпретація культур: вибрані есе / Пер. з англ.– Київ: Дух і Літера, 2001. – 542 с.
5. Лихачев Д.С. Историческая поэтика русской литературы: Смех как мировоззрение и другие работы. – СПб.: Алетейя, 2001. – 566 с.
6. Остин Дж. Л. Слово как действие // Новое в зарубежной лингвистике. Вып. XVII. Теория речевых актов. Сборник. Пер. с англ. /Сост. и вступ. ст. И. М. Кобозевой и В. З. Демьянкова. Общ. ред. Б. Ю. Городецкого. – М.: Прогресс, 1986. – С.22– 131.
7. Путилов Б.Н. Фольклор и народная культура / Б.Н. Путилов. – СПб.: Наука, 1994. – 225 с.
8. Флоренский П.А. Столп и утверждение истины // Флоренский П.А. Собрание сочинений / [авт. вступ. ст. С.С. Хоружий; журн. «Вопр. философии» и др.]. – М.: Правда, 1990. – (Сер. «Из истории отечественной философской мысли»). – Т.1. – М., 1990. – XVI, 490 с.
9. Фрэйзер Дж.Дж. Золотая ветвь: Исследования магии и религии: В 2-х т. / Дж. Дж. Фрэйзер. – М.: ТЕРРА – Книжный клуб, 2001. – Т.1. – 528 с.
10. Элиаде М. Космос и история: Избранные работы [монография] / М. Элиаде. – М.: Прогресс, 1987. – 312 с.

REFERENCES

1. Bakhtin M. M. Aesthetics of verbal creativity]. S. G. Bocharov prepared. G. S. Bernstein and L. V. Deryugina; note. S. S. Averintsev and S. G. Bocharov. – Moscow: Iskustvo, 1979. – 424 p.
2. Bernshtam T. A. Youth in a ceremonial life of Russian community XIX – early XX century: age and gender aspect of traditional culture. – Leningrad: «Nauka» LO, 1988. – 280 p.
3. Homo Ludens. Dowd proposed gravage element of culture / Per. z eng. O. Macromolecule. – Kyiv: «Principles», 1994. – 250 p.
4. Geertz K. Interpretacija cultures: vibran ECE / per. s angl.– Kyiv: Duh i Litera, 2001. – 542 p.
5. Likhachev D. S. The Historical poetics of Russian literature: laughter as a worldview. – SPb.: Aletheia, 2001. – 566 p.
6. Austin George. L. Word as action // New in foreign linguistics. Vol. XVII. The theory of speech acts. Collection. Per. from English. /Comp. and joined. article by I. M. Kobozeva, and V. Z. Demyankova. Common. ed. by B. Y. Gorodetsky. – M.: Progress, 1986. – P. 22– 131.
7. Putilov B. N. Folklore and folk culture / B. N. Putilov. – SPb.: Science, 1994. – 225 p.
8. Florensky P. A. The Pillar and ground of the truth // Florensky P. A. Collected works / [ed. introd. article S. S. horujy; Sib. «Vopr. philosophy», etc.]. – Moscow: Pravda, 1990. – (Ser. «The history of Russian philosophical thought»). – Vol. 1. – M., 1990. – XVI, 490 p.
9. Fraser John.John. Golden branch: Research of magic and religion: In 2 volumes] / John. Fraser. – M.: TERRA. – Book club, 2001. – Vol. 1. – 528 p.
10. Eliade M. Cosmos and history: Selected works [monograph] / M. Eliade. – M.: Progress, 1987. – 312 p.

Art space oral folk lyric in relevant methodological perspective

L. N. Kopanytsya

Abstract. The article on the material of Ukrainian folk songs and scientific trends highlights promising lines of genre interpretation of oral poetry, the study of dialectics and the evolution of poetic thinking in her reasoning and needs of ethno-cultural, social, psychological and aesthetic dimensions of the song works. The meaning and study the artistic nature of lyrical songs directly motivates the need for a broader approach – semiotic, psychological, aesthetic, incorporating both historical and other methods, first of all, to underline the ontological and axiological status of a folklore phenomenon in a national cultural space.

Keywords: lyric song, genre paradigm, myth and ritual, mythological thinking, functions lyric songs, psychocultural phenomenon.

Художественное пространство устной народной лирики в актуальной методологической перспективе

Л. Н. Копаниця

Аннотация. В статье на материале украинских народных песен и общенаучных тенденций освещаются перспективные линии жанровой интерпретации устной лирики, исследования диалектики и эволюции поэтического мышления в ней и аргументация необходимости этнокультурных, социальных, психологических и эстетических измерений песенного произведения. Смысл и исследование художественной природы лирических песен непосредственно мотивирует необходимость более широких подходов – семиотических, психологических, эстетических, которые включали бы как исторические, так и другие методы, прежде всего, для выразительности онтологического и аксиологического статуса этого фольклорного феномена в общенациональном культурном пространстве.

Ключевые слова: лирическая песня, жанровая парадигма, миф и ритуал, мифопоэтическое мышление, функции лирической песни, психокультурный феномен.

Репрезентації концепту NUN в сучасній англомовній комунікації на матеріалах англомовних медіа

Ю. В. Крисальна

Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

Paper received 03.03.17; Accepted for publication 15.03.17.

Анотація. В статті представлено компаративний огляд репрезентацій концепту NUN у 7 сферах сучасної англомовної комунікації. Визначено основні групи номінацій, що репрезентують концепт NUN. Окреслено когнітивні модифікації концепта NUN у сучасних медіа. Розглянуто розвиток концепта NUN в культурно-історичній ретроспективі, та відзначено нові тенденції формування його сучасних комунікативних репрезентацій.

Ключові слова: NUN, релігійний концепт, вербалізація концепту, медіа дискурс.

Прагнення досконалості, пошук аксіологічних орієнтирів, проблеми духовного зростання здавна турбували людство. Пошук відповідей на вічні питання відбувався як на раціональному філософському рівні так і на рівні релігійному, який окрім раціонального передбачав метафізичне духовне осягнення онтологічних проблем.

Одним із найбільш яскравих прикладів такого пошуку є феномен аскетизму (грецьк. ασκεσις — «вправа, практика») – відмови від другорядного заради головного. Термін аскет запозичений із античної традиції, (грецьк. ασκεο – обробка грубих матеріалів, прикрашання, облаштування житла, вправа, що розвиває тілесні та душевні сили), де метафорично використовувався на позначення Олімпійських спортсменів, які накладали на себе певні обмеження [2] але згодом, саме у християнстві, у межах традиції використання античних метафор та надання їм нових значень у терміну з'явилися додаткові семантичні відтінки, і надалі він увійшов до загального вжитку для позначення подібних практик у інших релігіях.

Практики усамітнення для осягнення Істини, Служіння Богові, як найвища онтологічна форма, відомі у різних культурних традиціях: в індуїзмі – тапас, в іудаїзмі – (лише певні течії – есеї, кумраніти, назореї, рехавіти та ін.), в ісламі – зухд але найбільшого розповсюдження вони набули у християнстві та буддизмі у формі монашества. Етимологічно з грецької *monachos*, - «одинокий, той, що живе у самотності» [3]. Практики усамітнення та відмови від певних благ і задоволень є схожими у цих двох релігіях, втім слід відзначити, що монашество у буддизмі та християнстві за своїми задачами мають значні смислові відмінності.

Оскільки питомою для англомовного світу є християнська традиція, матеріали репрезентацій концепту NUN було компаративно проаналізовано із оперттям на християнські засади розуміння монашества.

Дослідження репрезентацій концепту NUN передбачає попередній історичний екскурс.

У Біблійних текстах Старого Заповіту образ мудреця-відлюдника/пророка є досить високонцептуалізованим: Бог говорить з ним *The LORD spoke to Moses in the tent of meeting in the Desert of Sinai (Numbers 1:1)*, він є голосом Божим до людей (*Now the LORD spoke to Moses and Aaron about the Israelites and Pharaoh king of Egypt, and he commanded them to bring the Israelites out of Egypt. (Exodus 6:13)*; є провідником Божої волі *The LORD used a prophet to bring Israel up from Egypt, by a prophet he cared for him. (Hosea 12:13)*; переживає випробування *Now the LORD had prepared a great fish to swallow up Jonah. And Jonah was in the belly of the fish three days and three nights. (Jonah 1:17)*; переживає чудесні надприродні стани, є об'єктом милості Божої *When the LORD was about to take Elijah up to heaven in a whirlwind, Elijah and Elisha were on their way from Gilgal (2 Kings 2); The LORD God prepared a vine plant,*

and it grew over Jonah to shade his head and provide relief from his misery. Jonah was happy — indeed, he was ecstatic—about the vine plant. (Jonah 4:6)

Натомість, слід відмітити, що у текстах хоч і наявні приклади жіночого відданого служіння Богу, послуху Божій волі (Есфір, Юдифь, Рахіль, Руф, вдовіца), втім майже відсутні жіночі постаті відлюдниць (згадується лише *Аендорска чарівниця Witch of Endor/ Medium of Endor*).

Натомість, слід відмітити, що у текстах хоч і наявні приклади жіночого відданого служіння Богу, послуху Божій волі, служіння інструментом втілення Його волі (Сарра, Ревекка, Рахіль, Есфір, Юдиф, Руф, Роав та інші), втім, майже відсутні жіночі постаті відлюдниць (згадується лише *Аендорска чарівниця Witch of Endor/ Medium of Endor*) чи жінок-мудреців (Цариця Савська). Жіноча мудрість здебільшого має житейську цінність: як виваженість та розсудливість Есфірі (Цариці Естер), винахідливість Роав та Фамарі тощо. Втім, відсутня акцентуація жіночого пошуку розв'язання онтологічних проблем.

Жіночі образи на сторінках Нового Заповіту також мають широку функціонально-атрибутивну палітру.

Від традиційного благочестя шляхом дотримання Божих заповідей:

- Праведна Єлизавета – богобоязлива добродісна жінка, дружина священника. *There was in the days of Herod, the king of Judaea, a certain priest named Zacharias, of the course of Abia: and his wife (патріальхальний атрибутів), was of the daughters of Aaron (патріальхальний атрибутів), and her name was Elisabeth. ⁶ And they were both righteous before God, walking in all the commandments and ordinances of the Lord blameless [Luke 1:5-6] (виконання заповідей як ключовий критерій благочестя).*

до вже дещо нової для жінки, відносно Старого заповіту, пророцької іпостасі:

- Анна Пророчиця, вдова похилого віку, живе при Храмі, служить Богу і славословить Його, проповідує іншим: *36 And there was a prophetess, Anna the daughter of Phanuel, of the tribe of Asher. She was advanced in years (ознака мудрості, більшість пророків-чоловіків Старого Заповіту – похилого віку) and had lived with her husband seven years after her marriage, 37 and then as a widow to the age of eighty-four. She never left the temple (життя при Храмі, як зречення світського, мирського та присвячення себе Богу), serving night and day with fastings and prayers. 38 At that very moment she came up and began giving thanks to God (благословляє Бога і дякує Йому, - здебільшого чоловіча функція), and continued to speak of Him to all those who were looking for the redemption of Jerusalem. [Luke 2:37].*

Наявні приклади покаюння жінки-грішниці, її широкий емоційний порух (досі описувалося каяття чоловіків: Рувим, Давид, Соломон тощо):

• 37 *And, behold, a woman in the city, which was a sinner, when she knew that Jesus sat at meat in the Pharisee's house, brought an alabaster box of ointment, 38 And stood at his feet behind him weeping* (ознака жалоби, розкаяння), *and began to wash his feet with tears* (жест каяття), *and did wipe them with the hairs of her head* (жест каяття, усвідомлення своєї нищості), *and kissed his feet* (жест каяття, усвідомлення своєї нищості), *and anointed them with the ointment* (свідчить про зневагу до земних благ; на той час благовонні мастила коштували дуже дорого) (Luke 7:37-38).

Згадуються жінки із силою віри і мудрості як Хананська жінка:

• 22 *And, behold, a woman of Canaan* (підкреслено неналежність жінки до народу Ізраїля, що вказує на те, що Христос прийшов спасти усіх, хто увірує в Нього) *came out of the same coasts, and cried unto him, saying, Have mercy on me, O Lord, thou Son of David* (вона вірує, що звертається до Бога і Він має силу виконати її прохання); *my daughter is grievously vexed with a devil. 23 But he answered her not a word. And his disciples came and besought him, saying, Send her away; for she crieth after us. 24 But he answered and said, I am not sent but unto the lost sheep of the house of Israel. 25 Then came she and worshipped him, saying, Lord, help me* (звертання і поклоніння Богу). *26 But he answered and said, It is not meet to take the children's bread, and to cast it to dogs. 27 And she said, Truth, Lord: yet the dogs eat of the crumbs which fall from their masters' table* (показує смирення і мудрість жінки, що знайшла аргумент, що посвідчує її віру). *28 Then Jesus answered and said unto her, O woman, great is thy faith: be it unto thee even as thou wilt. And her daughter was made whole from that very hour* (Matthew 15:22-28);

жінки, які допомагають християнській общині, і як праведна Тавіфа, що шиттям допомагала бідним:

• (36 *Now there was at Joppa a certain disciple named Tabitha, which by interpretation is called Dorcas: this woman was full of good works and almsdeeds which she did. (...) 39 (...) When he was come, they brought him into the upper chamber: and all the widows stood by him weeping, and shewing the coats and garments which Dorcas made, while she was with them.* (Acts 9:36..39);

та жінки у кардинально новій ролі учениці:

• Марія, сестра Марфи і Лазаря символічно полишає господарський клопіт заради того, щоб послухати слова Ісуса. *38 a certain woman named Martha received him into her house. 39 And she had a sister called Mary, which also sat at Jesus' feet, and heard his word* (поза учня, що навчається). *40 But Martha was cumbered about much serving, and came to him, and said, Lord, dost thou not care that my sister hath left me to serve alone? bid her therefore that she help me. 41 And Jesus answered and said unto her, Martha, Martha, thou art careful and troubled about many things: 42 But one thing is needful: and Mary hath chosen that good part, which shall not be taken away from her* (Христос благословляє і підтримує намір Марії вчитися, слухати Його слова) (Luke 10:38-42).

Втім зовсім нова роль – місіонерська:

• Самарянка. Для Східної культури так незвично, що жінка, традиційно скромна хазяйновита домогосподарка, заговорює із незнайомцем, а почувши від Нього про Вічне і Головне так поспішає повідомити про це жителів свого міста, що навіть полишає глек із водою. *7 There cometh a woman of Samaria* (підкреслено неналежність жінки до народу Ізраїля, що вказує на те, що Христос прийшов спасти усіх, хто увірує в Нього) *to draw water: Jesus saith unto her, Give me to drink. 13 Jesus answered and said unto her, Whosoever drinketh of this water shall thirst again: 14 But whosoever drinketh*

of the water that I shall give him shall never thirst; but the water that I shall give him shall be in him a well of water springing up into everlasting life. (на Сході особливе ставлення до води як дорогоцінного джерела життя; метафора вічного джерела, що приводить до вічного життя – позначає благодать і спасіння; оскільки якщо людина із Богом в душі, то всі життєві потреби стають другорядними) *15 The woman saith unto him, Sir, give me this water, that I thirst not, neither come hither to draw. (...) 25 The woman saith unto him, I know that Messiah cometh, which is called Christ: when he is come, he will tell us all things. 26 Jesus saith unto her, I that speak unto thee am he. 27 And upon this came his disciples, and marvelled that he talked with the woman* (у тогочасній культурній традиції Сходу роль учня, що пізнає релігійні та філософські пермудрощі – виключно чоловіча, тож діалог із жінкою, тим більше з іншого народу викликає здивування учнів Христа): *yet no man said, What seekest thou? or, Why talkest thou with her? 28 The woman then left her waterpot* (деталь, що підкреслює наскільки для Самарянки почуте вчення і зустріч з Месією стала важливішою за буденні потреби; вона полишає воду, за якою йшла, та і сам глек, що теж коштував немало, вже для неї другорядний), *and went her way into the city, and saith to the men, 29 Come, see a man, which told me all things that ever I did: is not this the Christ? 30 Then they went out of the city, and came unto him* (вона виходить на місіонерське служіння: скликає жителів міста побачити Месію).

Факт, що саме жінка - Марія Магдалина, перша бачить Христа Воскреслого, і звичайно, і те, що саме через Пречисту Діву у світ приходить Спасіння представляє кардинальне концептуальне зрушення.

Подальше твердження апостола Павла про рівність у вірі: *26 For ye are all the children of God by faith in Christ Jesus. 27 For as many of you as have been baptized into Christ have put on Christ. 28 There is neither Jew nor Greek, there is neither bond nor free, there is neither male nor female: for ye are all one in Christ Jesus* (Galatians 3:26-28) розкриває нові горизонти духовного розвитку для всіх віруючих, а відтак і для жінок.

У ранньому християнстві, що поступово охопило всі прошарки суспільства Римської імперії з'явився інститут дияконіс – жінок, які допомагали при зібраннях християн, та особливо при хрещенні жінок. Серед дияконіс були жінки різного віку, суспільного статусу, але хоча здебільшого вони виконували функції адміністративного плану, вони також займалися і місіонерством, наверненням до християнства інших жінок тощо. Саме інститут дияконіс розглядають як одну із зародкових форм жіночого монашества. Але у IV ст. н.е. із розвиненням аскези з'являються приклади жіночого відлюдництва.

Концепт NUN формувався в парадигмі окресленій вище. Тож звернемося до ключового вербалізатора концепту NUN.

За словниковим визначенням NUN (before 900; Middle English, Old English *nunne* form of address used for an elderly woman < Medieval Latin *nonna*, *feminine of nonnus monk*) *noun 1. a woman member of a religious order, especially one bound by vows of poverty, chastity, and obedience. 2. any of various birds, especially a domestic variety of pigeon.* Тож, етимологічно підкреслюється поважний вік, відтак, можливо, початково концепт набував відповідних конотацій а саме: мудрість, любов, служіння ближнім. Інший цікавий факт – друге значення слова – позначення голубки – образ беззахисності, чистоти, вірності, любові. Цікаво, що словник Collins English Dictionary - Complete &

Unabridged 2012 [9] подає із іменником nun також прикметниковий дериватив *nunlike* (де – like вказує на подібність, і може використовуватись із референцією як до зовнішнього або внутрішнього світу людини, так і до загального її образу).

Мовні репрезентації концепту NUN є дуже варіативними. У різних конфесійних традиціях по-різному визначається суть монашеського життя, а також преважують різні культурні доміанти відтак, змінюється номінативне представлення концепту. Наприклад, у католицькому Кодексі канонічного права (1917) розрізняються 3 ключові номінації: 1) "*nun*" (*Latin: monialis*) for women religious who took solemn vows or who, while being allowed in some places to take simple vows, belonged to institutes whose vows were normally solemn; 2) the word "*sister*" (*Latin: soror*) is exclusively used for members of institutes for women that it classified as "congregations"; 3) and for "nuns" and "sisters" jointly the Latin word *religiosae* (women religious) is used [8].

В розглянутому обширі медіа ресурсів було виявлено 5 груп номінативних репрезентацій концепту NUN (Табл.1)

Першу групу складають *Relative nominations*, номінації, із використанням іменників, що позначають родинні зв'язки. Слід відзначити підкреслену цнотливість таких номінацій (*mother, sister, bride, daughter*), таке номінування одразу визначає глибинну табуйованість пристрасності по відношенню до осіб, що так іменуються (за З. Фрейдом «Тотем і табу» – табу на інцест).

Друга група представлена номінаціями, які визначають рівень висвячення черниці, суворість її обітниць, здебільшого – це іменники грецького або латинського походження, оскільки вони історично розвивалися у річищах двох потужних християнських традицій: православ'я (грецькі номінації *Stavrophore, Rassaphore*) і католицизму (латинські номінації *Novice*) із центрами у Константинополі та Римі відповідно.

До третьої групи належать іменники, які називають позицію в адміністративній та соціальній ієрархії монастиря/абатства. В англійській мові тут переважають латинізми (незалежно від конфесії) *Abbess, Prioress, Novice, mother vicarress, The superior general*.

Номінативні репрезентації концепту NUN			
1.	Relative nominations		Bride of Christ Mother/Reverend Mother Sister Daughters of St. Vincent de Paul
2.	Nominations based on making the vows	Lat. Gr. Gr. Lat.	Great Schema Stavrophore Rassaphore Novice Postulant
3.	Position in the administrative higherarchy	Lat.	Abbess, Prioress, Novice, mother vicarress, The superior general
4.	Nomination due to the order	After a saint, underlining objective underlining a quality, other	the Poor Clares of Perpetual Adoration (P.C.P.A.) the Colettine Poor Clares (P.C.C.) the Capuchin Poor Clares (O.S.C. Cap) the Cistercians, the Dominicans, the Little Sisters of the Poor, the Brigittines the Hospitaliers,
5.	Nomination due to the task in the convent		The treasurer general, Choir sisters or teaching sisters Lay sisters

Табл.1

Четверта група номінацій є найширшою, в ній представлено номінації за приналежністю до ордену/монастиря/ конфесійної течії. Етимологічно у цій

групі вирізняються 3 основні підгрупи: номінації на честь святого/святої покровителя/засновника ордену/монастиря; номінації, що підкреслюють завдання/місію ордену; номінації, що вирізняють основну якість черниць ордену/монастиря; інші номінації (наприклад за характерним елементом одягу *the Capuchin Poor Clares*). Серед таких номінацій зустрічаються латинізми, запозичення із французької (особливо специфічна афіксація жіночого роду) та ін.

П'яту групу номінацій складають позначення "послушання" – сефри відповідальності черниці у житті монастиря (*Choir sisters or teaching sisters, Lay sisters*).

Матеріали дослідження складають: репрезентації образів реальних відомих черниць у сучасних медіа (6 персоналій), рекламні кампанії (10 кампаній), кіноіндустрія (11 фільмів), сфера соціальних мереж, також серед інших ресурсів: сучасна музика, електронні ігри, харчова промисловість.

Серед розглянутих матеріалів конституційні атрибути концепту NUN складають: *vow of celibacy, obedience, poverty, chastity, convent, rosary, naïve*.

Така вибірка ключових лексем може бути поясненою загальним філософсько-релігійним та історико-культурним кодуванням англомовного сегменту сучасної комунікації.

Можливим поясненням акцентуації саме цих одиниць є те, що вони є найбільш дистинктивними зовнішніми факторами, що відрізняють монахів від звичайного мирського, світського образу життя. *Orthodox monastics separate themselves from the world in order to pray unceasingly for the world. They do not, in general, have as their primary purpose the running of social services, as is common in Western Christianity, but instead are concerned with attaining theosis, or union with God. However, care for the poor and needy has always been an obligation of monasticism* [23].

Важливим штрихом до загального історичного огляду репрезентацій концепту є образ послушниці Ізабелі у п'єсі В.Шекспіра "Measure for measure". Ця п'єса – приклад меланжування середньовічної та ренесансної парадигми, а відтак стосується періодів як становлення, розквіту та і подальших трансформацій монашества зокрема в англомовному світі, тож має особливу цінність при дослідженні концепту NUN.

Згідно сюжету п'єси, тимчасовий правитель Відня – намісник Алонсо засудив до страти жителя Відня – Клаудіо. Сестра Клаудіо – Ізабела, збирається прийняти чернечий постриг. Алонсо робить непристойну пропозицію Ізабелі – пожертвувати цнотливістю в обмін на життя брата. Втім, Ізабела, навіть ще не будучи черницею, а лише послушницею, сумлінно дотримується християнських монашеских принципів. Під час відвідання брата у в'язниці вона одразу просить його готуватися до смерті.

Isabella. *There spake my brother; there my father's grave*

Did utter forth a voice. Yes, thou must die:

Thou art too noble to conserve a life

In base appliances [21].

І каже, що якби вона могла віддати своє життя замість брата, з радістю зробила б це:

Isabella. *O, were it but my life,*

I'd throw it down for your deliverance

As frankly as a pin.

Claudio. *Thanks, dear Isabel.*

Isabella. *Be ready, Claudio, for your death tomorrow.*

Коли ж Клаудіо благає її про порятунок, вона обурено засуджує його:

Claudio. *Sweet sister, let me live:*

What sin you do to save a brother's life,

*Nature dispenses with the deed so far
That it becomes a virtue.*

Isabella. *O you beast!*

O faithless coward! O dishonest wretch!

Wilt thou be made a man out of my vice?

Is't not a kind of incest, to take life

From thine own sister's shame? What should I think?

Тож, для Ізабелі честь *honour* вище за життя (перетин середньовічної та ренесансної морально-етичної парадигми).

Загалом, *vow of celibate* – виявлена як коренева когнітивна одиниця, для концепту NUN у медіа просторі. Це можна пояснити зважаючи на те, що релігійний когнітивний пласт є одним із глибинних світоглядних обширів, через свою глибинність на соціально-культурному рівні він повільно піддається змінам (на індивідуальному рівні – дещо інакше), тож, недивно, що із часів Шекспіра середньовічні засади збереження честі (для монашества – вірність своїм обітницям) лишаються основоположними.

Можна прослідкувати особливості репрезентації концепту NUN у англомовній комунікації на матеріалах кіноматографу.

Першим фільмом головною героїнею якого є черниця – *The White Sister* було знято у 1915 році (Мал.1). Другим – з аналогічною назвою був “рیمейк” цього фільму у 1933 році (Мал. 3). *The White Sister* (1915, 1933) – історії нещасливого кохання. Дівчина отримує помилкову звістку, що її коханий гине на війні, коли ж він повертається живим, він дізнається, що його кохана тепер – черниця. Вони зустрічаються, але вона не порушує своїх обітниць. В обох випадках її рішення піти до монастиря – результат пристрасного відчаю, туги за коханим, але в обох випадках чернечі обітници ставляться вище за особисті пристрасті. Важливо відзначити, що на постерах обох фільмів погляд черниці звернений вгору, у західноєвропейському мистецтві – це знак молитви. Для образу черниці тут – знак домінування Небесного над земним.

Визначним є наступний фільм про черницю – у 1959 році на екрани виходить *The Nun's Story* фільм за мотивами одноіменної книги (1956) Катрін Хульм (Kathryn Hulme), головну роль сестри Люк виконує відома актриса Одрі Хепберн, екранізація бестселеру набуває значної популярності (Мал. 4).

Причиною прийняття обітниць для сестри Люк є її пристрасне бажання служити у місії в Конго (to become a missionary), заради цього вона лишає люблячу родину, заможний дім, навіть кидає нареченого. Фільм переповідає трагічну історію, яка має неоднозначне завершення “*Realizing that she cannot remain true to her vows, Sister Luke leaves the order and returns to "civilian" life. The Nun's Story ends with a long, silent sequence in which Sister Luke divests herself of her religious robes, dons street garb, and walks out to an uncertain future. There is no background music: director Fred Zinnemann*

decided that "triumphant" music would indicate that Sister Luke's decision was the right one, while "tragic" music would suggest that she is doing wrong. Rather than make an editorial comment, the director decided against music, allowing the audience members to fill in the blanks themselves.”[11]. Зауважимо, що навіть у описі фільму знов акцентується саме дотримання обітниць та особливості вбрання.

Щодо постеру фільму – погляд акторки направлений на уявного співрозмовника. Сестра Люк у цьому фільмі, перш за все – амбітна жінка, чий сподівання не виправдалися, та, що пристрасно прагнула досягнути мети, втім зневірилися. Фільм фокусується на ній не як на одній із черниць, а, в першу чергу, як на жінці, що стоїть на роздоріжжі життєвих виборів і свого покликання. Контраверсійність фільму підреслює амбітність – визначну рису головної героїні, що суперечить самій сутності монашества – зречення себе заради досягнення Небесного.

Наступною кіносенсацією із черницею в головній ролі став фільм *Bianco, rosso e...* (1972) в англомовному прокаті – *White Sister / The Sin* в головних ролях – Софі Лорен і Адріано Челентано (Мал. 5).

Історія неймовірно гарної черниці (дівчина пішла до монастиря після того як її коханий загинув на пожежі) та комуніста-атеїста, що закохується у неї. Сестра Жермана (*Sister Germana*) – сильна жінка, вона бездоганна і зовні і душевно, чудово виконує свої обов'язки старшої Сестри у госпіталі, і своєю непохитністю, бездоганністю в усьому, стійкістю перед залицяннями Анібала Пецці, вона мимоволі закохує його у себе. Зовні не піддаючись спокусі, сестра Жермана позитивно впливає на Пецці, він змінюється на краще. Через значний час вони зустрічаються знову. Але в душі Жермана глибоко переживає пристрасне кохання до свого померлого нареченого, а із появою Пецці в ній посилюється боротьба жінки і черниці. Смертельно пораненого Пецці привозять у її шпиталь. Перед смертю він просить Сестру Жерману подати йому розп'яття і починає жалітися та богохульствувати, вона ж, зупиняє його поцілунком (друга назва фільму *The Sin*), Пацці помирає. Режисер лишає глядачам вирішувати був поцілунок найвищою формою місіонерства чи слабкістю. Як і у *The nun's story* на постері – погляд направлений на уявного співбесідника.

У всіх чотирьох фільмах кольоровим атрибутивом концепту NUN є білий – результат активної допомоги сестер західного обряду у госпіталах, що передбачало превалювання білого кольору серед медичного персоналу. В східному обряді для монашества характерним є чорний колір. Але як у західному та і у східному християнстві є значна варіативність чернечого вбрання (залежно від ордену/конфесії/уставу монастиря/ позиції у монастирській ієрархії тощо), кольори, що превалюють: чорний, білий, сірий.

				
William Hunt, Claudio and Isabella 1850	The White Sister (1915)	The White Sister (1933)	The Nun's Story (1959)	White Sister The Sin 1972
Мал. 1	Мал. 2	Мал. 3	Мал. 4	Мал. 5

Подальші апеляції до концепту NUN у кіно зустрічаються у різноманітних формах: наприклад у формі карнавальної травестії: Луї де Фюнес в комедії (*Le Gendarme Et Les Extra-Terrestres* 1979) Жандарм преховується у жіночому монастері і перевдягається монахиною (Мал. 6). Згодом подібний прийом зустрічається у фільмі *Nuns on the Run* (1990) – двоє злочинців перевдягаються монахинями, слоган фільму: *From now on it's every nun for himself* (Мал. 7). Авантюрний дискурс карнавалізація та сміх значно знижують загальний пафос репрезентацій концепту NUN.

Наразі репрезентації концепту NUN значно змінилися. З'явився новий феномен близький до кіно-нуар: *Nunsploitation* (*blending: nun+exploitation*).

► *a subgenre of exploitation film (peak in Europe in the 1970s)*

- *Christian nuns in convents during the Middle Ages;*

• *The main conflict of the story is usually of a religious or sexual nature, (religious oppression or sexual suppression due to living in celibacy);*

• *The Inquisition;*
 • *criticism against religion in general and the Catholic Church in particular.*

• *protagonist dialogue voices feminist consciousness and rejection of their subordinated social role.*

• *made in countries where the Catholic Church is influential, such as Italy and Spain, and in countries where Christianity is not that popular and can be considered exotic - Japan [24].*

Приклади “нансплуатаціного” кіно – *the Nun* (2005) – триллер, фільм жахів; слоган: *Not all water is holy* (Мал.8). *The Devils* (1971); слоган: *Hell holds no surprises for them... Sacred Flesh* (1999); слоган: *Dark, Disturbing and Very Very Sexy* (Мал. 10). Навідміну від перших фільмів про черниць, останні мають мотиви збочення та яскраву інфернальну спрямовність.

				
Le Gendarme Et Les Extra-Terrestres 1979	Nuns on the run 1990	The Nun 2005	The Nun, 2013	Sacred Flesh (1999)
Мал. 6	Мал.7	Мал.8	Мал.9	Мал.10

У фільмі *La Religieuse* в англomовному прокаті *The Nun, 2013* – за мотивами роману Дені Дідро – “Черниця”. Образ Монахині використовується як маска у античному театрі, для проголошення ідей статевої рівності, фемінізму, антиклерикалізму.

Ще один образ викликав обурення на просторах інтернету – *Nun with a Gun* із фільму *Machete* (2010)

(Мал. 11). Хоча серед коментарів – повідомлень відгуків у чатах, форумах та соціальних мережах наявні як позитивні так і негативні відгуки, негативна оцінка такої репрезентації концепта є більш значно представленою.

 http://www.justjared.com/2010/07/13/lindsay-lohan-nun-with-a-gun/all-comments/#comments	# 29 Times a tickin @ 07/13/2010 at 10:37 pm That pic is so nasty. She needs to keep her tongue in her mouth. God knows where it's been.	-
	# 30 offtheproperty @ 07/13/2010 at 11:18 pm Nothing is really original now, but nothing is more unoriginal than goofing on Christianity. That kind of thing is done in high school art classes across the country daily. Boring, tacky, foolish.	-
	# 32 mile @ 07/14/2010 at 12:36 am i love lindsay y gaga	+
	# 33 down to earth @ 07/14/2010 at 1:35 am Could she go any lower than this?	+
	# 34 She @ 07/14/2010 at 1:38 am really needs money, so she'll do anything. Gross.	-
	# 35 Anastacia @ 07/14/2010 at 1:48 am I'm not religious, BUT that is just wrong !!!	-
	# 36 Lizzie @ 07/14/2010 at 3:36 am I can't wait!!!! The poster is amazing!!!! I love LiLo so much!!!!	+
Мал. 11	Коментарі до постеру	

Тож, якщо прослідкувати генезу образу черниці в сфері кіно, помітна яскрава тенденція когнітивної десакралізації та трансформація із “humble, modest, obedient, resistant to temptations”, до “ambitious, rebellious, proud, seductive”, що суперечить сутності монашества та є оксюморонним відносно кореневого вербалізатора концепту: *Nun* (a woman, member of religious order/community; a variety of domestic pigeon).

Такі трансформації також наявні і у значному сегменті комп'ютерних ігор *Nun attack, Nun Gunner, Hitman Nun, Hitman absolution: Attack of Saints* (Мал. 12-15). Черниці тут предсавлені як зловмисниці-вбивці, спокусливі кіллер-машини, або навіть ядра для катапульти.

			
Nun attack	Nun Gunner	Hitman Nun	Hitman absolution: Attack of Saints
Мал. 12	Мал. 13	Мал. 14	Мал. 15

Але якщо пересічний громадянин не є фанатом тематичних комп'ютерних ігор та не цікавиться кіно, він все одно потрапляє під вплив реклами – поужного рушія когнітивних зсувів сучасності. В гонитві за неочікуваними образами, довготривалістю запам'ятовування продукту, ідеологи рекламних кампаній дедалі вдаються до прийому варіації первинних концептів. Більшість рекламних кампаній побудовані на апеляції до загальноприйнятих глибинних концептів (любов, дружба, пристрасть, надійність, конкуренція тощо) апелювання до релігійних концептів все більше набуває популярності, оскільки релігійні концепти мають широку конотативну палітру, культурне та історичне підґрунтя, відтак сприймаються на глибшому рівні когніції; епатажне використання репрезентацій цих концептів стає значною інформаційною подією, що може привернути увагу ширшої аудиторії.

Серед розглянутих 10 рекламних кампаній із використанням репрезентацій концепта NUN було виявлено 2 стратегічні лінії.

1) *Even NUNs are women/ All women even NUNs ...; even a Nun can't resist the temptation*, підкреслює виключність продукту, що рекламується, значну його привабливість: навіть ті, що відомі своєю доброчесністю, скромністю, відстороненістю від земного/ ті, що пов'язані обітницями не можуть втриматись, щоб спробувати/скоштувати продукт. Основа таких репрезентацій - контраверсійна апеляція до стереотипів "woman" Vs "nun". "Nun" здебільшого супроводжується "even".

• *Women appreciate beauty "Venus Embrace" (2008)* – черниця навіть укорочує довжину спідниці, щоб було видно її гладенько поголені ніжки. Слоган: *All women love beautifully smooth legs*; імплікація – всі жінки, навіть черниці. Також, жіночність що притаманна навіть черниці підкреслена у відео-ролику відповідним музичним супроводом: легка вальсова мелодія із французьким акордеоном та англо- і франко-мовним текстом пісні *Quelle jolie fille* (Яка мила дівчина), має значну кількість концептуальних акцентів. Лексеми *champagne, elegant style* та французька мелодія викликають асоціації із столістю моди – Парижем, вишуканістю, стилем. В тексті пісні вживаються лексеми семантично пов'язані із ніжками: *soft velvet slippers* із конотативним підресленням тактильної гладкості. Також, наявне вживання лексем, пов'язаних із релігією, у їх іншому значенні: *you sing to yourself and your soul turns around (i душа твоя радіє); your beauty, your grace* (гра слів *grace* – грація; благодать), *your sweet mystery* (*mystery* – загадковість; містичність). Розглянутий рекламний ролик триває 1 хв 05 сек і спрямований на створення загального образу та апелювання до глибинних когнітивних механізмів сприйняття.

• *Women are talkative* апеляція до гендерного стереотипу, що "жінки не можуть не спілкуватись" на основі "пояснення секрету дотримання обітниці мовчання" у серійній рекламі *Cosmofon* (реклама акції безкоштов-

них смс по вихідних): у католицькому монастирі жіночого ордену з обітницею мовчання вся комунікація відбувається за допомогою смс.

Частина перша. У трапезній черниця надсилає смс сусідці по столу: *could you pass me the salt please? Neighbor nun passes pepper by mistake. (First nun sneezes), It's not salt! It's pepper! Each nun: Bless you! Bless you! Bless you! Bless you!* У цьому ролику обігруються: *vow of silence, women's need for communication*, релігійне походження фрази *bless you!* (благослови Тебе, Боже!/ Будь здоровий!) [10].

У другій "серії" – частині, продовжується попередня історія. Черниці того ж монастиря плачуть над телефоном, що дзвонить. Одна хоче взяти трубку, старша черниця хапає її за руку і зупиняє. Текст у кінці: *Free sms every weekend Cosmofon*. Обігруються: *vow of silence, women's need for communication*.

Втім, більшість розглянутих нами реклам із апеляцією до концепту NUN, базувалися на "неможливості протистояння спокусі" *women can't resist the temptation*, що спостерігається у рекламі харчових продуктів, наприклад, у друкованій рекламі шоколаду *Milka* зі слоганом *The most tender temptation* за 2002 рік: на білій одязі (*Young & Rubicam*) [15]. 2) Але рекламною апеляцією до цього концепту, що набула найбільшого резонансу є оксюморонний образ *"slutty nun"*, наприклад, як у рекламі морозива *Antonio Federici Italiano Gelato* 2011. За твердженням креативного директора компанії *Метта О'Коннора*, навіть негативний резонанс навколо продукції сприяє зростанню рівня її популярності [4].

І справді, серія рекламних плакатів *"Ice cream is our religion"* зі слоганами *"Submit to temptation"* (черниця і священник збираються поцілуватись), *"Immaculately conceived"* (*immaculate* – бездоганний; непорочний. *Conceive* – задумувати, зачинати. Профанація концепту Непорочного Зачаття *IMMACULATE CONCEPTION*: на невербальному рівні – фото вагітної католицької монахині) *"We believe in salivation"* (гра слів: *salivation* – слиновиділення, *SALVATION* (спасіння) – ціль життя християнина; на невербальному рівні: фотонатяк на гомосексуальний зв'язок чорного священника і білого ченця) [5] викликала хвилю обурення у християнської спільноти Об'єднаного королівства та інших країн, обговорювалася в соціальних мережах, освітлювалася такими авторитетними компаніями як *BBC* [22] виданнями *"The Huffpost World"* [6] та інші.

Значну частину дослідження складає розгляд медіа-репрезентацій реальних постатей черниць. Серед розглянутих репрезентаційних матеріалів – особисті сторінки і групи у соціальних мережах та їх наповнення, коментарі, відео, канали відеохостінгу *Youtube*, сторінки всесвітньої інтернет енциклопедії *Wikipedia* тощо.

Серед досліджених персоналії можна виділити три основні категоріальні групи: благодійниці (*Mother Teresa, Grand Duchess Elizabeth Fyodorovna, Mary MacKillop, Cheng Yen*), просвітительки/місіонерки

(Sister Wendy, Mother Mary Angelica of the Annunciation, Sister Vassa), аскети (Sister Alison).

Втім, нещодавно почався процес формування нового типу медіа-репрезентацій, розглянемо їх на прикладах Dolores Hart, Andrea Jaeger, Juanita Quigley, Sister Sourir, Sour Cristina.

Відома акторка Долорес Харт,— зірка фільму із “самим Елвісом Преслі”, стає настоятелькою жіночого монастиря; колишня тенісистка, друга ракетка світу Андреа Джаггер стає черницею; дитяча зірка австралійських фільмів Хуаніта Квіглі вступає до монастиря. Оскільки всі означенні жінки, — колишні медіа-персони їх перехід у чернецтво із розвитком ЗМІ набуває яскравих ознак медіа-події, медіа-сенсації. Вибірково розглянемо особливості медіа-резонансу, та відстежимо його вплив на медіа-репрезентацію концепту NUN.

У статті Mother Dolores Hart, From Kissing Elvis To Joining The Convent опублікованій 06/18/2013 у The Huffington Post [16] наявна яскрава опозиція світського і чернечого життя, у якій світське життя позиціонується як “нормальне, справжнє, таке, що відкриває нові можливості, успішне”, а монашество прирівнюється “смерті, відчуженню, усамітненню, безумству”.

The way fans reacted to Dolores Hart’s decision to become a cloistered nun, you might have thought the movie star had announced her intention to kill herself.

Як і у багатьох інших статтях, неодмінно згадується негативна реакція родини та близького оточення із використанням непрямих питань для емоційного підсилення: *Even close friends and family could not fathom why (підрядне запитальне речення) this Grace Kelly look-alike (ознака успішності, великих можливостей), who gave Elvis his first on-screen kiss (ознака успішності) and had her pick of acting jobs (ознака успішності, великих професійних можливостей), would stow herself away in a nunnery for the rest of her life. “Even my best friend, who was a priest, Father Doody, said, ‘You’re crazy. This is absolutely insane to do this.’ Mother Delores Hart remembered in a recent interview.*

Пряма мова черниці про її “відчуття покликання” контрадикторно подається із представленням загальної думки про недоцільність такого життєвого вибору. *At 24, she quit Hollywood to answer a call she heard from God. “I left the world I knew in order to reenter it on a more profound level,” she writes. But others took the abandonment of her career as an almost personal affront.*

Також, в статті присутні згадки про розірвані заручини акторки, із натяком, що це стало ще одним поштовхом для її вибору. *As if to test her resolve in those weeks before she left Hollywood, Universal Studios offered her a role opposite Marlon Brando, a role she turned down shortly after she broke off her engagement to Don Robinson, a kind and handsome businessman who loved her intensely [16].*

Інші статті присвячені Долорес Харт також містять подібні елементи: розірвані заручини *She broke off the engagement when she decided to become a nun* із підкресленою трагічністю *He never married, and they remained friends until his death in 2011 [19]* шокваність суспільства *When at 25 she decided to join a monastery in Bethlehem, Conn., she wasn’t just a rising starlet. She was an established leading lady. Her decision shocked Hollywood [19]. The media frenzy that followed cited her broken engagement with her former fiancé Don Robinson. The National Enquirer headline read “Star Driven into Nunnery by her Love for Elvis.” Colleagues and friends were dumbfounded. To Hollywood, family and friends, Hart’s decision to become a nun may have seemed rash [18]. My agent Harry Bernson sent me a note and asked if I had swallowed razor blades and said I had committed suicide. But then he eventually saw it was the right thing [18].* На ресурсі ElvisPresleyNews трагічності історії вибору чернецтва додають деталі про раннє розлучення батьків Долорес (*Dolores Hart from Stardom to Sisterhood [12] Dolores Hart, the Nun Who Kissed Elvis Presley, Needs Millions to Save Abbey[13]*) тощо.

Representations of real personalities of Nuns			
Residents of Convents	Missionaries Charity workers	Educators Scientists	Pop-personalities
Sister Alison Sister Elisabeth	Mother Teresa, Grand Duchess Elizabeth Fyodorovna, Mary MacKillop, Cheng Yen	Sister Wendy, Mother Mary Angelica of the Annunciation, Sister Vassa Larin	Dolores Hart, Andrea Jaeger, Juanita Quigley, Sister Sourir, Sour Cristina.
Representations are found at			
Religious sites due to the tasks in the convent; YouTube religious channels; News as participants/witnesses of certain events; Personal pages in social networks	Charity sites; Social networks; Encyclopedia; News reports; Official sources; Magazine and Journal articles; Specialised Literature; Memoirs and other	Video programmes; Comments; Social networks; Encyclopedia; YouTube channels; Educational films; Publics in social networks Personal channels Personal pages	News TV-shows Yellow press comments Publics in social networks Fan sites Youtube channels
Lexis			
Neutral lexis Positive nominative Negative lexis (authors – religion-haters)	Neutral lexis, Positive emotives	Neutral lexis	Emotives, expressives Positive lexis negative lexis(from religious people)
Reason of popularity			
Popular for not being popular	Popular for all-human reasons as the activists of the Good	Popular for all-religious reasons Personal charisma Scientific/educational value of their work	Popular for personal reasons Personal charisma

Табл.2

Хоча деякі із аналізованих статей та інтерв'ю містять твердження про мир і спокій, які зараз відчуває сестра Долорес, втім загальна риторика подібна до статей присвячених самогубствам відомих осіб, в яких зазвичай так само спочатку наголошуються успішність героїні *She established herself as a rising figure in the fashion industry by posing for magazines like Vogue and designers such as Vera Wang and Nina Ricci* <http://www.wonderslist.com/10-female-celebrities-who-committed-suicide/>, окреслюється нещасливе особисте життя *Joseph hanged herself in her flat in Versova on 29 July 2004. She was to marry businessman Gautam Khanduja in a few weeks' time.* [14], *The pair are believed to have had a lovers' tiff on Tuesday night with Mr Almeras waking up on Wednesday morning to a scene of horror* [20] далі подається коментар родини і друзів *Mr Gordon, 60, said: 'The whole family is so proud of Lucy, and we always have been. Her death has come completely out of the blue and the entire family is devastated* [20].

Тож, загалом у медіа просторі формується негативне ставлення до факту переходу у монашество, як зречення мирського, що додає репрезентаціям концепту NUN негативних конотацій.

ЛІТЕРАТУРА

- Pochepstov G.G. Communicatin theory/ G.G. Pochepstov— Kyiv: Рефл-бук, 2001. — 656 p. — P. 45, 47-73, 230.
- Russian encyclopedic dictionary of Humanities: 3 v.— Moscow: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС: Филол. фак. С.-Петербур. гос. ун-та, 2002.
- Encyclopedia and dictionary (Digital resource). — Access mode: http://enc-dic.com/enc_rus/Monashestvo-6230.html
- Antonio Federici Italiano Gelato 2011 — Access mode: <http://funkydowntown.com/controversial-ice-cream-ads-sinfully-delicious-antonio-federici-gelato-italiano/>.
- Antonio Federici Italiano Gelato Facebook page — Access mode: <https://www.facebook.com/FedericiGelato>
- Antonio Federici Ice Cream Ad Featuring Pregnant Nun Banned (PHOTO) — Access mode: http://www.huffingtonpost.com/2010/09/15/antonio-federici-ice-crea_n_718508.html
- Bible Hub (Digital resource). — Access mode: <http://biblehub.com/>
- Codex iuris canonici (1917).— Access mode: http://www.intratext.com/IXT/LAT0813/_PID.HTM#6T
- Collins English Dictionary - Complete & Unabridged 2012 (Digital resource). — Access mode: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/nun>
- [COSMOFON Nuns — Access mode: <http://www.funccage.com/blog/nuns-tv-commercial/>].
- Crowther B., The Dedicated story of a nun: Audrey Hepburn Stars in Music Hall Film Kathryn Hulme Novel Sensitively Depicted./B. Crowther — New York Times Magazine./19.06.1959. — P.30. — Access mode: <http://www.nytimes.com/movies/movie/35819/The-Nun-s-Story/overview>
- Dolores Hart from Stardom to Sisterhood. — Elvis Presley News. (Digital resource). — Access mode: <http://www.elvispresleynews.com/doloreshart/>.
- Dolores Hart, the Nun Who Kissed Elvis Presley, Needs Millions to Save Abbey. — The Hollywood Reporter/ 23/12/2011.— (Digital resource).— Access mode: <http://www.hollywoodreporter.com/news/dolores-hart-nun-kissed-elvis-presley-276286>
- Khan E., 10 Female celebrities who committed suicide.— (Digital resource).— Access mode:
- <http://www.wonderslist.com/10-female-celebrities-who-committed-suicide/>
- Milka 'The most tender temptation' — Access mode: <http://ru.coloribus.com/%D0%B0%D1%80%D1%85%D0%B8%D0%B2%D1%80%D0%B5%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%BC%D1%8B/%D0%BF%D0%B5%D1%87%D0%B0%D1%82%D0%BD%D0%B0%D1%8F%D1%80%D0%B5%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%BC%D0%B0/milka-chocolate-nun-4436205/>.
- Markoe L. Mother Dolores Hart, from kissing Elvis to joining the convent / L.Markoe — the Huffington Post/ 18/06/2013.— Access mode: http://www.huffingtonpost.com/2013/06/18/mother-dolores-hart-from-kissing-elvis-to-joining-the-convent_n_3455868.html
- Oxford Dictionaries (Digital resource).— Access mode: <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/nun>
- Pickens J., Leaving Hollywood for a new habit: An interview with Dolores Hart/ J.Pickens. — Comet Over Hollywood./ 14.09.2013 — (Digital resource).— Access mode: <https://cometoverhollywood.com/2013/09/14/leaving-hollywood-for-a-new-habit-an-interview-with-dolores-hart/>
- The Connecticut Nun Who kissed Elvis. — New England Historical Society. — (Digital resource). — Access mode: <http://www.newenglandhistoricalsociety.com/connecticut-nun-kissed-elvis/>
- Sears N. Spider-Man actress Lucy Gordon left two suicide notes before hanging herself in Paris flat/ N.Sears. — Daily Mail/ 21/05/2009 — (Digital resource). — Access mode: <http://www.dailymail.co.uk/tvshowbiz/article-1185450/Spider-Man-actress-Lucy-Gordon-left-suicide-notes-hanging-Paris-flat.html#ixzz4ZnKxORzh>
- Shakespeare William Measure for measure (Digital resource). — Access mode: <http://shakespeare.mit.edu/measure/measure.3.1.html>
- Tom de Castella What is it that really offends people about adverts?/ BBC News Magazine / 31 July 2012 Last updated at 15:25 GMT— Access mode: <http://www.bbc.co.uk/news/magazine-19048807>
- Wikipedia the free encyclopedia (Digital resource). — Access mode: <http://en.wikipedia.org/wiki/Monk>

Репрезентации концепта NUN в современной англоязычной коммуникации (на материалах англоязычных медиа)

Ю. В. Крисальна

В статье представлен компаративный обзор репрезентаций концепта NUN в 7 сферах современной англоязычной коммуникации. Определены основные группы номинаций, представляющих концепт NUN. Рассмотрен генезис концепта NUN в культурно-исторической ретроспективе и определены новые тенденции формирования его коммуникативных репрезентаций.

Ключевые слова: NUN, религиозный концепт, вербализация концепта, медиа дискурс.

Representations of concept NUN in contemporary English-language communication (based on English media)

Y. Krysalna

The paper provides comparative analysis of representations of a concept NUN in 7 spheres of contemporary English communication. The basic groups of nominations representing the concept NUN are outlined. The concept of development is presented in cultural and historic retrospective, new tendencies of its communicative representations are defined.

Keywords: NUN, religious concept, concept verbalization, media discourse.

English Last Wills and Testaments: towards the systemic description of the genre vocabulary

O. V. Kulyna

Lviv Polytechnic National University, Lviv, Ukraine
Corresponding author. E-mail: okulyna@gmail.com

Paper received 13.03.17; Accepted for publication 18.03.17.

Abstract. This article is aimed at the systemic description of the body of words used in English Last Wills and Testaments. The corpus of research contains 100 English Last Wills and Testaments written between 1837 and 2000. The suggested approach to the description is based on the notion of semantic field. Having accepted the traditional definition of semantic field as a group of words possessing the same conceptual meaning, characterized by certain relations between lexemes and belonging to the same part of speech, the author singles out seven semantic fields which occur in English Last Wills and Testaments: 1) process/circumstances of testament; 2) testator and heir; 3) object of testament; 4) death and funeral; 5) execution/witnessing of testament; 6) date of making a testament; 7) geographical names. It is substantiated that the relations between the lexemes in each field are mainly based on synonymy and hyponymy. Some subfields are defined by relations of antonyms, or arranged in a cycle.

Keywords: *semantic field, synonymy, hyponymy, antonymy, Last Will and Testament.*

Introduction. A Last Will and Testament as a legal document of Inheritance Law is of particular importance for the life of modern societies of all developed countries. However, the study of the genre of legal discourse has not yet been the object of linguistic research. This article presents the result of the analysis of English Last Wills and Testaments from the point of view of their lexical space, in particular semantic groups of verbs and nouns that are characteristic of this genre.

Overview of publications related to the theme. The language of law is a tool for legal regulation in society and has a number of distinctive features due to needs of the legal communication. Language learning is an integral part of legal discourse genres in the modern paradigm of discursive linguistic studies. Last Will and Testament as one of those genres is the focus of attention in this article. It is regarded as a communicative action, which is implemented by means of performative speech act (3, p. 127-133).

This article presents an attempt to cover one aspect of the genre research, namely its vocabulary, exploiting the classical notions of semantic field.

The notion of semantic field has been the topic of controversial discussions in 20–21 centuries. Scholars have been trying to define this notion and to specify principles of dividing lexemes into groups based on their meanings. The analysis of various theories of semantic field makes it possible to conclude that there are two main approaches: traditional field semantics and modern frame semantics. B. Nerlich and D. Clark claim that both approaches study groups of words that belong together under the same conceptual heading and that conceptual fields and frames reflect the words as experienced by the users of a language. The authors state that in 1970s the concept of *frame* was just as much in the air as the concept of *field* had been in the 1930s [13, p.126–141].

The study of semantic field theory is traced back to the ideas of the famous German linguist of the 19th century W. von Humboldt, but it was J. Trier who developed semantic field theory in 1930s. He proposed the notion of a *linguistic field* and based it on a number of explicit theorems and definitions and tried to establish a unified theory. He also claimed that to understand the meaning of a word one has to understand the structure of the group within which the word plays its role and that this structure has its being precisely because of the existence of the other words and have clear boundaries taking into consideration other neighboring units. His conception of the field stressed that the vocabulary of a synchronic stage of a language is organized according to its content or has a hierarchical relationship [16]. B. Nerlich and D. Clark believe that Trier's semantic field theory is significant for

the advancing discussion of such main claims: 1) the vocabulary of a language system is semantically related and builds up a complete lexical system which undergoes changes; 2) since the vocabulary of a language is semantically related, one is not supposed to study the semantic change of individual words in isolation, but to study vocabulary as an integrated system; 3) since lexemes are semantically interrelated, linguists can determine connotations of words by analyzing and comparing their semantic relationships with other words [13]. A word is meaningful only in its own semantic field. Trier's semantic field is generally considered paradigmatic. It deals with paradigmatic relations between words such as hyponymy, synonymy and antonymy.

Trier himself didn't use the term semantic field. It was employed by G. Ipsen, A. Jolls and W. Porzig. Indeed Ipsen was the first to use the term *semantic field*. In his research on Indo-European terms associated with the field metals he applied it to a set of words which have common morphological and semantic marks. He limited the boundaries of the field by formal and functional assimilation of their components and based it on the analysis of the internal relation of the co-occurrence between words. His analysis dealt with the probability for a lexical item to co-occur with others in the same context. They are bound together by what W. Porzig called essential meaning-relations. The author concentrated on the syntagmatic relations of lexical items, where the use of one determines the appearance of the other [11, p. 190-192].

A. Jolles in opposition to J. Trier proposed a field theory of his own which he rooted in the work of the ancient grammarian Dionysius Thrax. His fields are minimal each with only two members [8, p. 27-28].

A. Lehrer in 1970s defined semantic field as a set of lexemes which cover a certain conceptual domain and which bear certain specifiable relations to one another [12, p. 119]. The goal of his semantic field theory is to look at sets of semantically related words (but not at each word in isolation) in order to understand lexical meaning. He singles out three characteristic features of any semantic field: 1) the vocabulary of a language is essentially a dynamic and well-integrated system of lexemes structured by relationship of meaning; 2) it is changing continuously as a result of the impact of various forces such as the disappearance of previously existing lexemes, the appearance of new ones, and the broadening or narrowing of the meaning of other lexemes; 3) it is characterized by the relationships of synonymy and antonymy, hierarchical, general-particular and part-whole relationships as well as relationships of sequences and cycles [12, p. 283].

D. Crystal talks about semantic field (he also calls it lexical field) as a relationship between whole sets of lexemes belonging to a particular area of meaning [9, p. 137]. He mentions several reasons of difficulties in assigning the lexemes in English to a semantic field: 1) some lexemes belong to fields which are very difficult to define; 2) some lexemes belong to more than one field; 3) some lexemes fall midway between two fields. The author suggests two ways of defining a semantic field. Firstly, he points at a fact that a very large number of lexemes can be grouped together into fields and subfields in a fairly clear-cut way. On the other hand, however, the attribution of some lexemes to a semantic field is problematic. D. Crystal advises in this case to relate the neatness of their analytical categories to the fuzziness of the real world [9, p. 157].

English researchers B. Nerlich and D. Clark distinguish two main approaches to meaning. The first is traditional field semantics which seems to be favoured by some cognitive semanticists analyzing quasi-universal conceptual and semantic structure. The second is modern frame semantics as represented by Fillmore school of frame semantics. In 1975 C. Fillmore defined frames as 'any system of linguistic choices... which can get associated with prototypical instances of scenes' and called the semantic or lexical field the *frame* [13, p. 124 – 143]. The importance of conceptual understanding was also emphasised by C. Fillmore. He noticed that to understand a word one not only has to be conscious of its lexical "neighbours" in the field, but also has to know something about its "conceptual underpinning" [10, p. 228]. The English scholars also point at the intermediate approach which is taken by L. Barsalon who in 1992 proposed a hierarchical model of local frames as part of more complex and more global frames [13, p. 126 – 138].

S. Öhman speaks rather about *linguistic field* than *semantic field*. The Swedish linguist stresses that the issue depends on the character of each particular semantic problem. She discusses and summarises three theories of linguistic field: 1) the original Ipsen field which was influenced by the "Wörter und Sachen" movement, made explicit his methodological principle of lexical research but did not succeed in creating a field concept which could be applied in more than very rare cases; 2) Porzing's "inclusive" field concept which served as a framework for describing certain events in the development of the inner form of a language and thus increased the possibility of understanding certain complicated evolutionary processes of language and thought; 3) Trier's field concept which is the most promising of all and provides new and profitable criteria for research; it is difficult to evaluate the usefulness of his theory as he fulfilled to complete the investigation of the field in German only from the beginning of the 13th century up to the present [14, p. 124-134]. She points at the great number of field theories and indicates that each may contribute something to the solution. However, semantic research must be proceeded in numerous directions and can propose new methods [14, p. 134].

Ukrainian linguist U. Potiatynyk compiles the list of terms that are alternatively used for semantic field – lexical field, lexical set, and semantic domain. She considers a lexical field to be a group of words or lexemes whose members are related by meaning, reference, or use. She names three conditions which should be met to define a lexical field: 1) the lexemes should be of the same class; 2) their meanings have something in common; 3) they are interrelated by precisely definable meaning relations [15, p. 108 – 109]. Thus the meaning of lexemes and the relations between them are of great importance for the systematization of lexicon.

The theory of semantic field has been researched by such Ukrainian scholars as F. Bacevych, Y. Karpenko, T. Kosmeda, O. Tatarenko, S. Shabi and others. For example, S. Shabi defines semantic field as a paradigmatic unity of lexical units of a certain part of speech sharing at least one common semantic component [7, p. 52 – 57].

However, the boundaries between semantic fields are not clear-cut and scholars come across many difficulties in referring lexemes to a certain semantic field. A. Smirnitskyi claims that there are difficulties in classifying words from different lexical semantic domains. According to him sometimes it is almost impossible to find the boundaries between certain thematic classes (he also names them semantic fields), as some words have more than one meaning which causes their belonging to different semantic fields, some words have vague meaning and can be referred to a few word-groups [4, p. 174-176]. The author clearly distinguishes between contextual and logical groups, however sometimes the differences are vague. In his opinion contextual groups are composed of words (meanings) which co-occur in the context. Logical groups consist of words of more general character and are of the same parts of speech [4, p. 176 – 177].

Many Ukrainian and Russian scholars use the term lexical semantic group to denote the notion of semantic field (M. Pokrovskyy, A. Ufimceva, M. Burkhanov, O. Seliverstova, H. Mizzerina, F. Fillin and others).

F. Filin in his article 'About lexical and semantic word groups' proves that the lexicon is divided into lexical-and-semantic word groups which form lexical and semantic language system. Classification of lexicon into lexical-and-semantic groups can be done for different purposes [5, p. 350]. He also distinguishes the content of such notions as lexical and semantic group and thematic group. He points out that there are small lexical and semantic word groups within one thematic group [6, p. 315]. The common thing between the two mentioned groups is the fact that both of them reflect cognized objective reality. This means that any lexical-and-semantic group has its *theme* [5, p. 336]. The scientist also stresses that two common types of semantic relation in the structure of lexical and semantic group are based on synonymy and antonymy [6]. His approach is followed by I. Burkhanov. According to him a lexical semantic group is an objectively existing subdivision of vocabulary structure [1]. Thus, words which belong to the same part of speech and express the same concept are termed as a lexical and semantic group.

The same point of view shares L. Kobets who says that it is essential to distinguish lexical semantic group and thematic group in the relations between lexical units. The author claims that lexical semantic group is defined based on the relations between lexemes of the same part of speech, when thematic groups is formed based on common gender characteristic [2, p. 131-132].

There are some difficulties in defining semantic field and scientists have different approaches to the notion. Based on the recent studies we have defined **a semantic field as a set of words that belong together under the same conceptual meaning, are characterized by certain relations between the lexemes and belong to the same part of speech.**

Objective. The main goal of this article is to conduct systemic analysis of the vocabulary of English Last Wills and Testaments written between 1837 and 2000. The starting point of the analysis is the arrangement of the bulk of verbs and nouns used in the texts, making up the corpus of research, into semantic fields.

Materials and methods. The corpus of research contains 100 English Last Wills and Testaments written be-

tween 1837 and 2000. The structural method was used which allowed to describe in details the *semantic fields* and to construct sets of word groups which occur in the materials of the research. First we defined the notion of *semantic field* and then singled out seven semantic fields in the material of our research. We also analyzed the relations between the words in each field. An online Oxford Learner's Dictionary was used to explain the meaning of semantically related words.

Results and their discussion. Various approaches to the notion of semantic field presented above allow us to define it as a set of words that belong together under the same conceptual meaning, are characterized by certain relations between the lexemes and belong to the same part of speech. Based on the analysis of semantic field theory and the definition we singled out seven notional semantic fields in the English Last Wills and Testaments under study: 1) process/circumstances of testament; 2) testator and heir; 3) object of testament; 4) death and funeral; 5) execution/witnessing of testament; 6) date of testament; 7) geographical names.

Let us analyze each group in details.

The first field is presented by verbs of processing a testament and is expressed by set of verbs: *give* (to offer something to someone, or to provide someone with something), *device* (to invent a plan, system, object, etc., usually using your intelligence or imagination), *bequeath* (to arrange for money or property to be given to somebody after your death), *order* (to give a command to a person to do something, to arrange, regulate or dispose), *direct* (to aim something at a particular person or thing; to control or organize how a person or group of people does something), *leave* (to give something to someone before you go away), *dispose* (to make someone feel a particular way towards someone or something; +of to get rid of something or deal with something so that the matter is finished), *will* (to make something happen by wishing for it very strongly; to formally give someone something after you die by stating it in a will), *advance* (to give or lend someone money before the usual time or before they do something), *declare* (to announce officially that something is true or happening). All these verbs denote one notion but carry different shades of meaning.

The second field testator/heir is formed by words denoting relationship between them. Here we can figure out four subfields: 1) *children – parents – grandchildren*; 2) *daughter – son – brother – sister – nephew – niece – aunt – uncle – cousin – granddaughter – grandnephew*; 3) *husband – wife*. The first set is hierarchically ordered. The second set shows kinship relationship and the last indicates marriage.

Antonymic relationship has been found in English Last Wills and Testaments and is presented by lexemes *heir* and *descendant*.

To the third field belong words which are the objects of bequeathing in Last Wills and Testaments. This field consists of two groups of nouns which differ in the relations between each group of lexemes. First, we singled out seven subfields belonging to this category: 1) household goods (*cup, jar, coffee pot, spoon, plate, jug, forks, can, basket, sugar tong*); 2) furniture (*drawers, desk, bookcase, bed, table, wardrobe, box, bed*); 3) wearing apparel or accessories (*broch, tortoise shell, ring*); 4) buildings (*house, cottage, dwelling house*); 5) farm animals (*cattle, horses, swine, pigs, cows*); 6) books (*Book, Bible, Prayer book*). Within each of these fields we noticed the semantic relationship of inclusion. Hyponymy shows hierarchical relations between the generic and the individual term. Each set has a hyperonym which serves

to describe the group and hyponyms, i.e. subordinate terms of narrower or more specific meanings.

Secondly, this field also includes: 1) estate property: *premises* (the building and land near to it that a business owns or uses), *estate* (a large area of land, usually in the country, that is owned by one person or family), *property* (a thing or things that are owned by somebody; a possession or possessions), *land* (the area of ground that somebody owns, especially when you think of it as property that can be bought or sold) and *residue* (the part of the money, property of a person who has died that remains after all the debts have been paid); 2) land: *land* (ground or soil used as a basis for agriculture), *field* (an area of open land, especially one planted with crops or pasture, typically bounded by hedges or fences), *meadow* (a piece of grassland especially one used for hay). The words display the relations of synonymy;

The fourth field in the texts of English Wills and Testaments is made up by words denoting death and funeral. They include: *funeral* (a ceremony, usually a religious one, for burying or cremating a dead person), *decease* (the death of a person), *death* (the fact of somebody dying or being killed), *widow* (a woman whose husband has died and who has not married again), *demise* (death), *mourning* (sadness that you show and feel because somebody has died). At the same time *death* (the end of life), *decease* (a person's death), and *demise* (the death of a person, usually the end of someone who was previously considered to be powerful) make a semantic field and are the set of synonyms.

The fifth field which contains words referring to last execution/witnessing of testament is presented by three subfields: 1) words which express the concept of appointing an executor or executrix: *nominate* (to officially suggest that someone should be given a job, or that someone should receive a prize), *constitute* (to be or be considered as something), *appoint* (to choose someone to do a particular job or have a particular position), *empower* (to give a person the legal authority to do something); 2) words which express the revocation of a testament: *revoke* (to say officially that an agreement, permission, a law is no longer in effect), *void* (make not valid); 3) words which express witnessing: *subscribe* (sign a will, contract or other document; express or feel agreement with an idea or proposal), *set sb's hand (to sign)*, *sign sb's name*; *sign, acknowledge* (recognize the fact or importance). These fields are based on synonymy.

The sixth field which is found in English Last Wills and Testaments is date: days of the week and months of the year. The words in these fields are arranged as a cycle.

The seventh field includes geographical names which occur in English Last Wills and Testaments. For example: the County of Chester, England, Woodside Farm Cranage, White Hall Farm Wheelock, Sandbach, London, Middlewich, Congleton, Oxford road, Dukinfield, Cuddington, Little Peover, Hartford Hill, Ledsmere Hall, Widens, the County of Salop etc. The information provides us with names of countries, provinces, towns, areas and streets. It also contains information about physical and cultural geographic features in England, both current (for that time) and historical.

Conclusions. The research has shown that there are some difficulties in defining semantic field and in classifying lexemes into it. In order to classify lexemes in the English Last Wills and Testaments we have chosen a traditional approach to semantic field. Thus, a semantic field is defined as a set of words that belong together under the same conceptual meaning, are characterized by certain relations between the lexemes and belong to the same part of speech. Based on these three features we

have constructed seven semantic fields which occur in English Last Wills and Testaments: 1) process/circumstances of testament; 2) testator and heir; 3) object of testament; 4) death and funeral; 5) execution/witnessing of testament. 6) date of testament; 7) geographical names. The relations between the lexemes in

each field are mainly based on synonymy and hyponymy. Some subfields are defined by relations of antonyms, or arranged in a cycle. We have to indicate that singled out semantic fields of words are common for the genre of Last Wills and Testaments. The further research should be done to investigate the semantic fields of adjectives.

REFERENCES

1. Бурханов М. Ю. Семантический объем лексико-грамматического класса прилагательных в современном английском языке: Автореф. Дис. Канд. Филол. наук / М. Ю. Бурханов. – Москва, 1987. – 16 с.
2. Кобець Л.К. Лексико-семантична група як складник лексико-семантичної системи / Л.К. Кобець // Мова і культура. – 2012. – Вип. 15, т. 4. – С. 129-135. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mik_2012_15_4_23.
3. Кулина О.В. Заповіт як права комунікативна дія / Ольга Кулина // Іноземна філологія. Випуск 129/2016. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2017. – С. 127-133.
4. Смирницкий А.И. Лексикология английского языка / А. И. Смирницкий. – Москва: Московский Государственный Университет, 1998. – 260 с.
5. Филин Ф. П. Очерки по теории языкознания / Федот Петович Филин. – М.: Наука, 1982. – 410 с.
6. Филин Ф. П. О лексико-семантических группах слов / Федот Петович Филин // Эзиковедский изъследования в чест на академик Стефан Младенов. – София 1957. – 530 с.
7. Шабі С. В. Структура лексико-семантичного поля кількості в мові українських казок / С.В. Шабі // Лінгвістичні дослідження: Зб. наук. праць ХНПУ ім. Г.С. Сковороди. – 2010. – Вип. 29. – С. 52 – 57.
8. Coseriu E. Trends in structural semantics / Eugenio Coseriu, Horst Geckeler. – Tübingen: Gunter Narr Verlag, 1981. – 158 p.
9. Crystal D. The Cambridge Encyclopedia of the English language. Second edition / David Crystal. – Cambridge University Press, 2003. – 499 p.
10. Fillmore C. Frames and the semantics of understanding / Charles J. Fillmore // Quaderni di Semantica. – 6 (2). – 1985. – P. 222 – 253
11. Kleparski G. A. The tradition of field theory and the study of lexical semantic change / Grzegorz A. Kleparski, Angelina Rusinek // Zeszyty naukowe uniwersytetu rzeszowskiego, seria Filologiczna, studia Anglica resoviensia 4. – 2007. – p. 188-205.
12. Lehrer A. Semantic field and semantic change / F. Lehrer, P. Battan // Coyote Papers: Working papers in linguistics from A – Z, Exploring language: Linguistic heresies from the desert, 1983 – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://hdl.handle.net/10150/226537>.
13. Nerlich B. Semantic fields and frames: historical explorations of the interface between language, action and cognition / B. Nerlich, D. Clark D. // Journal of Pragmatics. – 32 (2), P. 125 – 150.
14. Öhman S. Theories of the linguistic field / Suzanne Öhman. – 2015 – To cite this article: Suzanne Öhman (1953) Theories of the “Linguistic Field”, *WORD*, 9:2, 123-134, DOI: 10.1080/00437956.1953.11659462 [Електронний ресурс] – Retrieved from: <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/00437956.1953.11659462>
15. Potiatynk U. All about words: An introduction to Modern English Lexicology: навч.-метод. посібник / Uliana Potiatynk – Львів: ІАІС, 2014. – 262 с.
16. Trier J. Der deutsche Wortschatz im Sinnbezirk des Verstandes / J. Trier – Heidelberg: Winter, 1931. – 347 p.

REFERENCES

1. Burkhanov M. Y. Semanticheskii obiom leksiko-grammaticheskoko klasa prilagatelnykh v sovremennom anghliiskom yazyke: Avtoref. Dis. Kand. Filol. Nauk / M. Y. Burkhanov. – Moskva, 1987. – 16 s.
2. Kobets L. K. Leksyko-semantychna hrupa jak skladnyk leksyko-semantychnoi systemy / L. K. Kobets // Mova i kultura. – 2012. – Vyp. 15, т. 4. – S. 129-135. – Rezum dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mik_2012_15_4_23.
3. Kulyna O.V. Zapovit jak pravova komunikatyvna diia / Olha Kulyna // Inozemna filolohiia. Vypusk 129/2016. – Lviv: Lvivskiy nacionalnyi universitet imeni Ivana Franka, 2017. – S. 127-133.
4. Smyrnytskyi A. I. Leksykologhiia Anghliiskoho yazyka / A. I. Smyrnytskyi. – Moskva: Moskovskiy hosydarstvenny universitet, 1998. – 260 s.
5. Filin F. P. Oчерki po teorii yazykoznanii / Fedot Petrovich Filin. – M.: Nauka, 1982. – 410 s.
6. Filin F. P. O leksyko-semanticheskikh hrupakh slov / Fedot Petrovich Filin // Yezykovedskiiye usledovaniia v chest na academic Stefan Mladenov. – Sofii, 1957. – 530 s.
7. Shabi S. B. Struktura leksyko-semantychnoho polia kilkosty v movi ukrainskykh kazok / S. V. Shabi // Lnhvistychni doslidzennia: Zb. nauk. prac KNPU im. H.S. Skovorody. – 2010. – Vyp. 29. – S. 52 – 57.

Английские завещания: системное описание лексики жанра О. В. Кулына

Аннотация. В статье представлено системное описание классификации слов в английских завещаниях. Материал исследования составляют 100 английских завещаний, написанных в 1837–2000 годах. Описательный метод основан на понятии семантического поля. Учитывая традиционное определение семантического поля как группы слов, которые обладают одним концептуальным значением, характеризуются определенными отношениями между лексическими единицами и принадлежат к одной части речи, автор выделила семь семантических полей в английских завещаниях: 1) процесс/обстоятельства завещания; 2) завещатель/получатель; 3) предмет завещания; 4) смерть/похорон; 5) исполнение/засвидетельствование завещания; 6) дата завещания; 7) географические названия. Доказано, что каждая группа лексических единиц создана, в основном, с учетом синонимических и гипонимических отношений. Некоторые подгруппы определены за отношениями антонимии или составлены в цикл.

Ключевые слова: семантическое поле, синонимия, гипонимия, антонимия, завещание.

Мова ЗМІ та її вплив на формування культури мовлення

А. Ф. Нечипоренко

Національний технічний університет України «КПІ імені Ігоря Сікорського», Київ, Україна
Corresponding author. E-mail: allanech67@mail.ru

Paper received 16.02.17; Accepted for publication 25.02.17.

Анотація. У статті розглядаються особливості мовлення сучасних засобів масової комунікації та характер їх впливу на зміну мовних норм, формування мовленнєвої компетенції та культури мовлення. Розглянуто приклади лексичних та граматичних новотворів, варіативних форм, визначено їхні основні семантичні групи та моделі творення. Приділено увагу результату впровадження окремих правил харківського правопису через телевізійне мовлення, процесу реактивації лексичних одиниць та граматичних форм. Проаналізовано характер типових помилок у мовленні телепередач у жанрі інтерв'ю.

Ключові слова: мовний стиль, літературна мова, культура мовлення, мова ЗМІ, мовна норма, новотвори, варіативні форми, словотвірна модель.

Вступ. Потреба у вивченні сучасних тенденцій розвитку української мови, питань мовної культури, виховання мовної свідомості особистості визначає актуальність досліджень науковців мовно-стилістичних особливостей публіцистичного стилю, зокрема стилю масової інформації, оскільки на сьогодні – це чи не найпотужніше джерело формування інноваційного словника, розвитку норм літературної мови, її комунікативних ознак, і для багатьох мовців – це своєрідний освітньо-навчальний канал, що здатен забезпечити потреби у формуванні умінь та навичок правильного, грамотного користування мовними ресурсами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Медійний дискурс у цілому, зокрема культура мови газетних видань ставали предметом дослідження багатьох українських мовознавців: О. Пономаріва, О. Сербенської, О. Стишова, Л. Масенко, А. Васильєва, Н. Линник та інших; питання культури теле- та радіоефіру розглянуто в дослідженні мовознавця І. Заліпської, стилістичні особливості україномовного контенту блогів мережі Інтернет – Зайцевої С.В., мова телереклами – Денисенко О.В. Розвиток лексичного запасу мови пов'язаний з різноспрямованими процесами: інтернаціоналізацією – націоналізацією, інтелектуалізацією – демократизацією, активізацією – пасивізацією. Усі ці процеси потребують наукового осмислення, зокрема на матеріалі ЗМІ, оскільки «стиль засобів масової інформації очолює ієрархію впливових функціональних сфер літературно-мовної практики. Мова засобів масової інформації, політикуму, розвиток лінгводидактики на національній державній літературно-мовній основі, екстралінгвальні чинники централізації економічного та культурного життя етносу сприяють уніфікації дескриптивної та прескриптивної норм літературної мови, їх поширенню та усвідомленню соціумом» [1, с. 9].

Мета статті – проаналізувати особливості мови засобів масової інформації на сучасному етапі та визначити їх вплив на формування культури мовлення.

Матеріали та методи. Метою визначається виконання таких завдань: схарактеризувати рівень нормативності мовлення телевізійних передач інформаційного характеру; виявити типові помилки у телевізійному мовленні в жанрі інтерв'ю та вказати на їх характер. Матеріалом дослідження слугували матеріали інформаційних передач лінійного та інтерактивного типу каналів СТБ, 1+1, Інтер та інтерв'ю з політиками, розміщені на YouTube.

Виклад основного матеріалу. Враховуючи те, що ЗМІ є не лише інформаційним каналом, а й одним із важливих мовних авторитетів для сучасного мовця, що потужно впливає на формування культури мови та мовлення, професор О. Пономарів зазначає: «З розширенням функцій української літературної мови зростає потреба підвищувати культуру спілкування. Певна річ, усі відразу не можуть заговорити добірною мовою. Однак є люди, які не мають права на помилки (актори, лектори, диктори та інші працівники радіо та телебачення, вчителі, викладачі, науковці), бо їхнє слово мусить бути взірцем для решти громадян України [4, с.12]. Культура мовлення, а разом з тим і культура мислення, – це відображення загальної культури та інтелігентності, рівень освіченості, починається культура мови з самоусвідомлення себе як мовної особистості. На думку вчених, поняття мовної особистості переплітається з етнокультурними та національними рисами індивідуальності, мовна особистість є глибоко національним феноменом. Важливим складником національної свідомості є ставлення до мови, оцінка її як окремих її, самобутньої, здатної до культурного акумулювання знань, досвіду інших народів і до як найповнішого вираження національної мовної картини світу [7, с. 17]. Мовна культура виявляється у дотриманні мовних норм літературної мови, що «відповідають системі мови й сприймаються як зразок суспільного спілкування» у вмінні висловлюватися правильно і виразно, використовуючи за призначенням різні стилістичні засоби; культура мовлення орієнтована на формування креативної особистості, яка має розвинене чуття мови, досконало володіє мовним етикетом, знайома з кращими зразками мовної поведінки [6, с.7].

Телебачення, порівняно з іншими засобами масової інформації, значно більше може впливати на формування культури мовлення, оскільки охоплює широку аудиторію, усі сфери життя, популяризує новітні вхідження, формує мову, тож, вочевидь, через телебачення повинна вестися активна пропаганда української мови. Як зазначає науковець О.А. Стишов, мовна практика ЗМІ виходить на перше місце в процесах формування, творення і поширення нових виражальних засобів, функціонального перегрупування лексики, а найголовніше – витворення і закріплення нових мовних норм [5, с.34], адже рівень запроваджених мовних норм через особливості впливу на слухача та телеглядача в цих видах ЗМІ є значно вищим, ніж вплив друкованої періодики [5, с.41].

Розглянемо деякі примітні новотвори у мовленні журналістів аналізованих каналів, що свідчать, про здатність формувати та пропагувати нові норми саме у площині медіа. Безсумнівно, останнім часом глядачі помічали у матеріалі викладу слова/форми слів, варіативні форми, які часто сприймаються пересічними глядачами як порушення/відхилення від усталених норм, проте насправді мають іншу природу та мотивацію використання. Як відомо, наявність варіативних форм – ознака розбудованої стилістичної системи літературної мови. Варіанти літературної норми є ознакою її динамічності, рухливості, а отже, й джерелом постійних мовних змін, що відображають пошуки адекватних засобів мовного вираження [6, с. 59].

Виявлено варіативність мовних норм різного характеру: граматичні варіанти, до яких входять словотвірні та морфологічні модифікації: утворення іменників на позначення осіб за допомогою суфіксів **-ар**: мітингар (мітингарі) = учасник мітингу; кіоскар (кіоскарі) = власник або працівник кіоску; службар (службарі) = той, що знаходиться на службі, службовець; **-івець (-овець)**: атівець = учасник АТО; спортовець (спортовці), спортівець (спортівці) = той, хто займається спортом, спортсмен; посадовець (посадовці) = той, що обіймає певну посаду; інтернатівець (інтернатівці) = той, хто живе в інтернаті; бізнесовець = людина, яка займається бізнесом; урядовець = член уряду; **-ист**: галерист = працівник галереї; **-ник**: урядник (урядники) = службова особа; цілувальник (цілувальники) = той, що цілується; музейник (музейники) = працівник музею; милувальник (милувальники) = той, хто захоплюється побаченим; очільник (очільники) = той, хто очолює; протестувальник (протестувальники) = той, хто протестує; займальник = той, хто займає гроші; комунальник = працівник комунальних служб, дорожник = працівник дорожньої служби, військовик = військослужбовець. Так, іменники жіночого роду творяться за допомогою суфіксів **-ин(я)** та **-к(а)**, останній з яких є більш продуктивним. Новоутворені слова дають змогу заміни прикладки «жінка-...» однослівним варіантом, чим забезпечується й «мовна економія»: **-ин(я)**: продавчиня = жінка-продавець; мисткиня = жінка-митець; педіятриня = жінка-педіатр; майстриня = жінка-майстер; членкиня = жінка, яка є членом певної організації; місциня = місцева жителька; прем'єрка = жінка-прем'єр, реформаторка = жінка-реформатор, дипломатка = жінка-дипломат.

Прикладами лексичних новотворів можуть бути такі: автівка = автомобіль; хмаросряб, небосяг = хмарочос; стравоспис (від «страви» та «список») = меню; ініоземний = іноземний; пустка = пусто; кермування = керування автомобілем; поречка = непорозуміння; жахачка = щось, що може злякати; світлина = фотокартка; велопаркювання = паркування для велосипедів; рельсохід = трамвай; воднічасно = одночасно; мєрство = час обіймання посади мером; мєрський (мерські вибори) = той, що стосується мерії; антивандальний = той, який запобігатиме вандалізму; далекочуй = телефон; емоційка = смайлик; кóрок = затор (калькування з рос. «пробка на дороге»); кримець = житель АР Крим; летун = льотчик.

Поява таких синонімічних варіантів до кодифікованих словникових лексем може бути результатом, на

думку дослідників, наслідком активізації процесу дистанціювання, віддалення від російської мови шляхом пошуку таких слів, які б несли в своїй структурі характерні ознаки словотворення системи української мови та посилення уваги до питомих джерел української національної мови [5]. Окремі слова (автівка, прем'єрка, евро, світлина, мисткиня, поліціант тощо) поступово вживлюються у мовлення. Існує деяка неоднозначність у ставленні мовців до інновацій, а часом і просто негативне ставлення до подібних змін. Такий факт можна пояснити тим, що не всі респонденти ознайомлені з історією розвитку української мови, не розуміють мотивації таких входжень, вважають їх штучними.

Поява вимовних варіантів, «реактивованих» форм у мовленні журналістів, насамперед пов'язана із впровадженням у теперішнє мовлення деяких положень «харківського правопису», відомого як правопис Голоскевича або скрипниківка, що був прийнятий 1928 р. шляхом голосування на Всеукраїнській правописній конференції, та Проекту правопису 1999 року: *етер, поліціант, евро, Европа, Діяна, офіціант; комедіант; законопроект, недіятр, діяспора, Маріупіль* тощо.

Функціонування в мові ЗМІ розмовних та жаргонних лексем пов'язане з прагненням до оновлення й оживлення мовної стилістики, із намаганням відійти від канонів спілкування радянської доби, підкреслюючи невимушеність, неофіційність, гнучкість усного мовлення та ін. Однак нагромадження таких мовних засобів не можна вважати доцільним, нормативним, оскільки воно часом створює прямо протилежний ефект – відрази та протесту проти такого способу подання інформації. Несвідоме використання знижених мовних засобів свідчить як про низьку культуру мовлення учасника комунікації, так і про небезпечну тенденцію розмивання стильових меж. Мова ЗМІ спрямована передусім на широке коло читачів і зорієнтована на загальноживану лексику і фразеологію. Проте демократизація мови хоч і сприяє функціонуванню яскравих експресивних стійких висловів із метою увиразнення викладу, водночас і руйнує естетику тексту.

На сьогодні відзначаємо заполітизованість суспільства, глядач цікавиться політичними новинами в країні, роботою керівних органів, уважно слідує за коментарями членів уряду. Наш мовностилістичний експеримент аналізу інтерв'ю окремих урядовців дав змогу визначити типові помилки депутатів, які можуть стати невдалим зразком для пересічного глядача. Умовою експерименту стало лімітованість часу: п'ятихвилинне прослуховування виступів представників уряду, що дасть змогу визначити і статистику порушень. Установлено, що 23% відхилень складають орфоепічні помилки, зокрема фіксуємо нетрадиційне для української мови акання: [а]кремі, [а]собливо, [а]станній, чітк[а], п[а]чаток, [а]кремих к[а]мандирів, жостк[а] тощо, нерозрізненість у вимові е/е, і/і: сЄрїозно, зМовий, пЄнсїй, грївен; наголоси: вІлмоги, не бУло, нОвий, провЕли, листОпада; 24% - лексичні помилки, серед них русизми: я рахую, невїрне рїшення, скачок в економїці, в обличчі президента (замість в особі), вірно приймати рїшення, країня необхідність, бувий президент, приймати участь, мутна вода; не розпізнання паронімів, що призводить до порушення точнос-

ті висловлення: зокрема *компанія-кампанія, відносини-відношення, стан-становище-положення*; 53% - граматичні неточності: *Роттердаму (замість Роттердама)*, а також неправильне побудова словосполучень з прийменниками: *заходи по покращенню, входить в коло, по кількості родин, по структурі, із-за обставин, в повній мірі, питання по звільненню, працюють по принципах*, відмінювання числівників та узгодження числівників з іменниками: *сто п'ятдесяттю, 53 суб'єкта*. Тож гіпотетично ці ж помилки можуть інтегруватися у мовлення українців.

Висновки. Отже, як показало дослідження, у мові ЗМІ поступово модифікуються загальноприйняті нор-

ми, піддається зміні сучасне українське мовлення, поступове поповнюється лексичний склад української мови, активно видозмінюються старі словникові форми, «реактивуються» питомі елементи, утворюються нові слова. Враховуючи активний вплив мови ЗМІ на формування культури мовлення українців, слід підкреслити потребу в контролі за якістю ефіру та друкованих видань.

Перспективу досліджень вбачаємо в аналізі нормативності інтернет-текстів та їх впливу на формування мовної компетентності, а також вироблення засобів запобігання потраплянню мовних покручів у текстову канву та у мовлення інтернет-користувачів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Биби́к С.П. Усна літературна мова в українській культурі повсякдення: комунікативно-прагматичний та нормативний аспекти: автореф. дис...д-ра філол. наук: 10.02.01/ С.П. Биби́к; НАН України, Ін-т укр.мови. – К., 2013. – 41 с.
2. Залінська І.Я. Комунікативні ознаки української мови в прямому радіо та телебаченні: автореф. дис... канд філол. наук: 10.02.01/НАН України, Ін-т укр.мови. – К., 2012. – 20 с.
3. Мацько Л.І. Стилїстика української мови/ Л.І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько; [ред. Л.І. Мацько] – К.: Вища школа, 2005. – 462 с.
4. Пономарів О. Українське слово для всіх і для кожного/ О.Пономарів. – К.: Либідь, 2013. – 359 с.
5. Стишов А.О. Українська лексика кінця ХХ століття: (На матеріалі мови засобів масової інформації). – 2-ге вид., переробл./ А.О. Стишов. – К.: Пуґач, 2005. – 388 с.
6. Українська мова. Енциклопедія / [ред. В. М. Русанівський]. – К.: «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2000. – 750 с.
7. Яцимирська М. Культура фахової мови журналіста/ М.Яцимирська. – Львів: ПАІС, 2004. – 332 с.

МАТЕРІАЛ ДОСЛІДЖЕННЯ

1. <https://www.youtube.com/watch?v=clUXUJF4VRs>
2. <https://www.youtube.com/watch?v=-OcCMJORZoU>
3. <https://www.youtube.com/watch?v=fqG4cjE7bTU>
4. <https://www.youtube.com/watch?v=ICCeC4QRwss>
5. <https://www.youtube.com/watch?v=HzUZvS7CzJA>
6. https://www.youtube.com/watch?v=CcTmcy_VoaM
7. <https://www.youtube.com/watch?v=hsyKh7SuI8k>
8. <https://www.youtube.com/watch?v=yILnGyZQ1PQ>

REFERENCES

1. Bybyk, S.P. Oral Ukrainian literary language in everyday culture: communicative-pragmatic and normative aspect: Doctoral Thesis in Philological Sciences : 10.02.01/ S.P. Bybyk; Academy of Science , Ukrainian Language Institute. – K., 2013. – 41 p.
2. Zalinska, I.Ia. Communication features live Ukrainian language radio and television: Doctoral Thesis in Philological Sciences : 10.02.01/ Academy of Science , Ukrainian Language Institute . – K., 2012. – 20 p.
3. Matsko, L. I. The style of Ukrainian language/ L. I. Matsko, O. M. Sydorenko, O. M. Matsko – K.: Vyshcha shkola, 2005. – 462 p.
4. Ponomariv, O. Ukrainian word for everyone and for everyone / O.Ponomariv. – K.: Lybid, 2013. – 359 s.
5. Styshov, A.O. Ukrainian vocabulary of the late twentieth century: (on the material language media)/ A.O. Styshov. – K.: Puhach, 2005. – 388 p.
6. Ukrainian language. Encyclopedia/ [ed. V. M. Rusanivskyi]. – K.: «Ukrainska entsyklopediia» im. M. P. Bazhana, 2000. – 750 p.
7. Yatsymirs'ka, M. Culture of professional language journalist/ M.Yatsymirska. – Lviv: PAIS, 2004. – 332 p.

Media language and its influence on the formation of speech

A. F. Nechyporenko

Abstract. In the article features of modern broadcast media and the nature of their impact on changing the language rules and the formation of speech competence of speech. Examples of lexical and grammatical tumors, variant forms, defined their basic semantic groups and model creation. Attention is paid to the result of implementing certain rules Kharkiv spell through television, reactivation process of lexical items and grammatical forms. The nature of the typical mistakes in speech in the genre of TV interviews.

Keywords: *style language, literary language, speech culture, language media, linguistic norm growths divergent forms, derivational model.*

Язык СМИ и его влияние на формирование культуры речи

A. Ф. Нечипоренко

Аннотация. В статье рассматриваются особенности речи современных средств массовой коммуникации и характер их влияния на изменение языковых норм, формирование речевой компетенции и культуры речи. Рассмотрены примеры лексических и грамматических новообразований, вариативных форм, определены их основные семантические группы и модели образования. Уделено внимание результату внедрения отдельных правил харьковского правописания через телевизионное вещание, процесса реактивации лексических единиц и грамматических форм. Проанализирован характер типичных ошибок в речи телеведущих в жанре интервью.

Ключевые слова: *языковой стиль, литературный язык, культура речи, язык СМИ, языковая норма, новообразования, вариативные формы, словообразовательная модель.*

Secondary Nomination as the Way of English Environmental Term-Formation

M. Ya. Salamakha

Lviv National University of Ivan Franko, Lviv, Ukraine
Corresponding author. E-mail: mysalamakha@ukr.net

Paper received 05.03.17; Accepted for publication 10.03.17.

Abstract. The present paper deals with one of most productive way of formation new Environmental Protection terms – semantic way, which in our case has been presented in metaphorical and metonymical transfers. Some lexical units are selected from the generally used words and undergo specific semantic changes in meaning thus forming new Environmental terms. Three ways of metaphorical transfer have been analyzed: 1) appearance, 2) functional similarity and 3) simultaneous functional and external similarities. The most productive model of metonymical transfer is “the process – the result”.

Keywords: term, terminological phrase, metaphorical transfer, metonymical transfer.

Introduction. Semantic way of term-formation performs an essential function in the evolution of professional terminological language and allows to detect a genetic connection between the terms and words of general vocabulary.

V. Tatarinov defines the following stages of terms' semantic development:

1) full transfer of semantics of the word into the coined term or its specialization – generalisation, expansion; 2) partial use of semantics of the word, namely use of its motivational and semantic feature (tropeic terminology); 3) conventional accretion of semantics of the term, its idiomatization [14, p. 188].

Semantic way of term-formation is also regarded by the researchers as secondary nomination, i. e. “the use of the existing in the language nominative means in their new function – nomination” [10, p. 161]. According to T. I. Panko, before entering the terminological system, the common word creates a new lexical-semantic variant, it goes through some kind of rethinking in the new system and forms new formal relationship with other lexical-semantic variants. It enters the sphere of a certain terminological field and acquires some terminological meaning [10, p. 63]. Thus, with the emergence of new concepts the words for their nomination are selected from general vocabulary and are attributed some new, additional or special meanings. Some words are borrowed from other spheres and in a new one they obtain the new or related meaning [11, p. 9].

A brief review of publications on the subject. Semantic way of term-formation is a typical means of the formation of the English environmental terms.

Secondary nomination was studied by: M. Black, M. Johnson, J. Lakoff, V. Danylenko, R. Tsagolova, N. Arutyunova, D. Lotte, V. Hak, V. Petrov, V. Telia, N. Chernyshova, M. Alekseeva, A. Hayutin and others. Secondary nomination – a dynamic process of formation of new terms, based on narrowing or transferring the meaning of a word. With its help language vocabulary is enriched without new significates, corresponding to the principle of linguistic economy.

The goal. The aim of the article is to identify and characterize semantic processes that take place in the English Environmental terminology, clarify the role of metaphor and metonymy in the formation and development of the researched terminology. Therefore, our tasks are: to determine the nature of metaphorical and

metonymical transfers as semantic processes and reveal their productive models in environmental protection.

Materials and methods. For our research 2565 Environmental terms have been selected from Journal of Environmental Protection (2010 – 2016 years). Using of componential analysis which became the most widely-used method for researching semantic meaning of terms.

Results and discussion. The majority of researched terms, formed by semantic way, are formed on the basis of two processes – metaphorical and metonymical transfer.

Terminology often arises from the general vocabulary, so it can not completely get rid of features of primary meaning. This suggests that the main factor underlying the terminological nomination is polysemy of lexical units, i.e. the possibility of one and the same word to convey several meanings.

We distinguish such processes as terminologisation, determinologisation and transterminologisation. V. Tatarinov considers that terminologisation is the process when the terms are formed by semantic rethinking/transfer of the general vocabulary. Thus, it is such a way of linguistic nomination when the semantic development of the word becomes the main means of formation of a new term [15, p. 274].

In terms formed on the basis of common words, information is encoded twice. For the first time general information is encoded in a lexical unit, for the second time – terminological information. This fact gives all the reasons to refer to terminological nomination as secondary. Thanks to terminological nomination lexical unit becomes the bearer of new information – terminological one.

For example, the word *pipe* is used to describe a musical instrument made of wood with a cavity inside. Over time, new semes such as “size”, “function”, etc. started to actualize and intensify in the meaning of the term resulting in its specialization on the basis of external resemblance – *a long tube through which a fluid or gas flows from one place to another* [5, p. 163]. Thus, there is semantic transfer (specification / narrowing of the meaning) of existing terminological or lexical units.

In the process of formation of Environmental terminological system common words with the help of terminologisation were included into terminological system, thus acquiring specialized meaning, e.g. *pollution, coffin, pond* etc.

A reverse process – determinologisation also takes place in the terminology. The transition of certain specialized terms into general use is accompanied by the loss of scientific accuracy and expansion of the sphere of their use [12, p. 5].

According to researchers, determinologisation takes place in such cases:

1) when term in the form of a word with terminological meaning enters the general language; and 2) when the meaning of specialized word transfers (usually by metaphorical transfer) to a new unit of general vocabulary [13, p. 134].

Transterminologisation – a process when the terms of one sphere move to and begin to function in another sphere with full or partial transfer [4, p. 79].

A prerequisite of any semantic change is some connection between the original and new meanings. Typically two kinds of associations are used: 1) similarity of meanings; and 2) contiguity of meanings.

Thus, the basic ways of terminologisation, due to which semantic transfer of common word's meaning and enrichment of terminological corpus take place, are metonymical and metaphorical transfers.

According to the definition from literary encyclopaedia, metaphor – is a type of trope, which involves transfer of properties from one object (phenomenon or aspect of life) to another on the basis of their similarity or contrast [6, p. 218].

There are not so many one-word terms formed by metaphor in the researched terminology. Obviously, it is explained by the fact that the environmental terminology is closely connected with the common lexicon which nominates the environment. We meet metaphorized terms as the part of terminological word-combinations that reveal their semantic features. 898 terms formed with the help of metaphorical transfer have been defined in the researched terminological corpus (2565 terms).

To confirm the expressed above we can take the example of metaphorized term. A common word *coffin* – a long box in which a dead person is buried or burnt [7, p. 254] in the process of metaphorical transfer based on external and functional similarities appears with special meaning – *container for transporting radioactive substances*, where such integrated semes are actualized – 1) (general) “box”; 2) (special) “container used for storage”.

It should be noted that the basis for the metaphorical transfer is:

1) similarity to the nominated object in *appearance*. Researching the English environmental protection terms it has been found out that the transfer of common words into the terms based on similarity of shape, size, arrangement of parts takes place in such terms: *ozone hole, fireball, food chain, adsorption plate column, adsorptive bubble separation, bowl desilter, bucket elevator, looping plume, river channel*.

The word “hole” which functions in general vocabulary with the meaning – *a hollow place in a solid body or surface* [3], is part of terminological word-combination *ozone hole*, and has a meaning “*a region of marked thinning of the ozone layer in high latitudes, chiefly in winter, attributed to the chemical action of chlorofluorocarbons and other atmospheric pollutants. The*

resulting increase in ultraviolet light at ground level gives rise to an increased risk of skin cancer [3] – where, in fact, the ozone hole is not actually a hole in the ozone layer, but only is the part of ozone layer with low content (50%) of ozone. Therefore, sparse and thin ozone layer resembles hole, and this fact led to the formation of the term “hole” and realization of the seme “cavity”.

2) *the functional similarity*. The process of terminological metaphorization takes place on the basis of functional similarity of completely different objects, their features or properties. For example, the word *rabbit* – *a gregarious burrowing plant-eating mammal, with long ears, long hind legs, and a short tail* [3] in the process of metaphorization forms the term *rabbit* – *special thing, used for cleaning pipes* [2, p. 204]. At first glance, to find an association between these very different concepts is difficult. However, taking into the consideration the fact that rabbits are rodents, this feature is fixed to the term as “cleaning method” where the seme “breakage” fully actualizes in the new term.

Terminological phrase *orphan site* (abandoned land) uses the common word *orphan* – *a child whose parents are both dead* [7, p. 1001]. Therefore, like orphans deprived of parental care, the land is similarly deprived of hosts, and analogically stays in uncultivated and abandoned condition.

Similarly, the feature for comparison is the functional similarity between the agricultural term *greenhouse* – *a glass building used for growing plants that need warmth, light and protection* [7, p. 624] and the term of environmental protection *greenhouse effect* – *the problem caused by increased quantities of gases such as carbon dioxide in the air. These gases trap the heat from the sun, and cause a gradual rise in the temperature of the Earth's atmosphere* [3]. The feature “thermal effect”, which belongs to the term of agriculture, and is not indicated by separate sign, but is implicitly present in the composition of the word *greenhouse*, is a structural component of its meaning as a feature for comparison. In the term *greenhouse effect* thermal effect takes place in the inner layers of the atmosphere.

3) *Simultaneous functional and external similarity*. The process of metaphorization based on simultaneous functional and external similarity is found in such terms: *molecular sieve, flame curtain, acid egg, sedimentation basin*.

Terminological phrase *atmospheric radioactive window* contains a common word *window* with the meaning – *an opening in the wall of a building or vehicle that lets in light and air, and is usually covered with glass* [7, p. 1640], which became crucial for the formation of metaphorized term. Here such integral semes for the word and for the term are defined: the seme of similarity – “hole” and the seme of function – “emission or intake” (air – in a word, radiation – in a term).

We offer such classification of thematic groups of common words on the basis of which the researched metaphorized terms are formed and function in lexicographical sources and scientific texts:

1) *natural phenomena, environment* – absorbent lagoon, algal pond, atmospheric pond, cooling pond, disposal pond, point source, sediment pond, urban stream; 2) *household items* – bed, absorption bed, adsorption plate

column, confining bed, seabed, atmospheric radioactive window, bowl desilter, bucket elevator, coffin, fireball, flame curtain, food chain, molecular sieve, plate tower counterflow, safe, sink, tar balls, thermal blanket, threshold dose, resin beads, natural sink, agitated drier thin film evaporation, artesian well, detention basin; 3) *structures, buildings, their parts* – greenhouse effect, adsorption packed column, cooling tower, cooling tunnel, rod deck absorber, step aeration; 4) *animals* – rabbit, pig; 5) *food* – acid egg; 6) *clothes* – jacket, skirt; 7) *parts of the body* – body of water, headwater, landfill cell.

Thus, the classification of common words into certain thematic groups is the basis for the nomination of scientific concepts and demonstrates the systematic nature of the formation of terminological meanings of the researched field.

The analysis of terms gave us an opportunity to define two most numerous thematic or lexical-semantic groups, which are the basis for metaphorization of environmental terms, namely a group of *household items* and of *the environment*, which obviously indicate creative thinking.

The peculiarity of secondary nomination through metonymical transfer lies in the fact that it characterizes a certain object through its correlation with the principal one. Transfer of nomination from one object or phenomenon to another one by contiguity is called metonymical nomination.

Metonymical transfer was researched by Yu. Apresian, C. Bally, E. Ginzburg, A. Kubriakova, A. Taranenko, D. Shmelev, Jakobson and others.

In our opinion, one of the successful definitions of metonymy belongs to N. D. Arutyunova: metonymy – a “trope or mechanism of language, which lies in a regular or occasional transfer of the name of one class of objects or a single object to another object or a class that is associated with it by contiguity” [1, p. 300-301].

Scientists believe that the result of metonymical transfer is semantic derivation. A. V. Paducheva considers that metonymical transfer connects two meanings of the word fixed in the dictionary in the case one meaning derives from another one as a result of transfer of the focus of attention [9, p. 241].

According to D. S. Lotte, there are several types of transfer according to contiguity depending on categories of concepts, among which transfer takes place, namely: property or process – quantitative indicator (*humidity* – *humidity*), object – a unit of measurement, property – object, process – property, material – product, whole thing – part of it [8, p. 52-57].

According to the types of relationships there are various classifications of metonymical transfer, some of which are general, others – detailed.

Such models of metonymical transfer are defined in the researched terminology: 1) transfer “*the process – the result*” forms the longest row of terms: *conservancy, abolition, front and recovery, clear-cutting spill, measurement, pollution, deforestation, water treatment, stream sanitation, trash processing, explosion, leakage*. A detailed study of terminological corpus gives reason to believe that this model is the most productive for

environmental terminology, as with the emergence of names for new processes names for the results of such processes also appear; 2) “*the process – the thing*” – *traffic abatement plan – plan of traffic reduction, i.e. planning (as the process) and document (as a thing, effluent (as the process) and treated wastewater (as a thing)*; 3) transfer “*feature – a quantitative indication*” – *transparency, impermeability, solvability, turbidity, humidity, invisibility, crude ecological density*; 4) transfer “*the process – the value*” – *inundation, resistance*; 5) transfer “*quantity – speed*” is found in terms: *decay rate, emission rate, filtration rate*; 6) “*organization – the place of action*” – *hazardous waste management facility, wastewater treatment plant*.

Conclusions. When the new object, thing, device, method, equipment, process etc. appears in environmental protection (and it happens very often because of imposing environmental problems and possible ways of their solutions), it should be nominated. But there do not exist as many terms in environmental protection as it is necessary in order to nominate them. Therefore, language has to cope with such a problem by using already existing lexical units. It is a fact because the language cannot produce so many new terms because of phonetical principles and, in addition, the human’s memory is not limitless.

To sort out the problem new terms are formed on the basis of words in general vocabulary. It means that some lexical units are selected from the common generally used words and undergo specific semantic changes in meaning or semantic transfer. Thanks to such changes language is enriched by new terms which are so necessary for nomination new things.

Metaphorization in the English terminology of environmental protection is – a verbal presentation of special pragmatically processed scientific knowledge that reflects the mentality, the foundations of mental activity, professional experience and cultural competence of professionals.

It has been found out that there are only a few cases of functioning of one-word metaphorized terms in the environmental terminology. In most cases only terminological phrases are exposed to metaphorization. There are 898 terms in which metaphor is based on 1) appearance, 2) functional similarity and 3) simultaneous functional and external similarities.

Terminology is enriched with unprofessional common words, therefore, their classification into thematic groups is done: the names of body parts, clothes, buildings, animals, etc., among which the largest group is – the group of household items. Thus, a common word has semantic potential, and gains status of term within the researched environmental protection.

Metonymy is a productive method of formation terminological environmental units because it is based on real, stable relations with concepts, objects and phenomena. The most productive model of metonymical transfer is “the process – the result” because with the emergence of names of new processes also appear the names of their results.

REFERENCES

1. Арутюнова Н. Д. / В кн.: Лингвистический энциклопедический словарь. – М. : Сов. Энцикл., 1990. – 509 с.
2. Балабан Т. Англо-український словник-довідник інженерії доквілля. – Львів : Вид-во Держ.о ун-ту “Львівська політехніка”, 2000. – 400 с.
3. Webster’s New World Dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.websters-online-dictionary.org.
4. Кияк Т. Р. Семантичні аспекти нормалізації термінологічних одиниць // Вісник Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка. – 2008. – № 38. – С. 77-80.
5. Collin P. H. Dictionary of Environment and Ecology. London : Bloomsbury, 2004. – 265 p.
6. Кожевников В. М., Николаев П. А. Литературный энциклопедический словарь. - М. : Советская энциклопедия, 1986. – 752 с.
7. Longman Dictionary of Contemporary English. – London, 1995. – 1668 p.
8. Лотте Д. С. Основы построения научно-технической терминологии : вопросы теории и методики. – М. : Изд-во АН СССР, 1961. – 158 с.
9. Падучева Е. В. Пространство в обликии времени и наоборот (к типологии метонимических переносов) // Логический анализ языка. Языки пространств. – М., 2000. – С. 239-254.
10. Панько Т. І., Кочан І. М., Мацюк Г. П. Українське термінознавство: підруч. – Львів: Світ, 1994. – 216 с.
11. Pearson J. Terms in Context. John Benjamins. Amsterdam. – Philadelphia : Language Arts & Disciplines, 1998. – 258 p.
12. Пчелінцева О. Е. Лексичні основи міжнародної термінології. – Черкаси : ЧДТУ, 2003. – 104 с.
13. Суперанская А. В. Общая терминология: вопросы теории. – М. : Либроком, 2012. – 248 с.
14. Татаринов В. А. Теория термина: история и современное состояние // Терминоведение. – М., 1996. – Т. 1. – С. 190.
15. Татаринов В. А. Общее терминоведение: энциклопедический словарь // Российское терминологическое общество РоссТерм. – М. : Москов. Лицей, 2006. – 528 с.

REFERENCES

1. Arutyunova, N. D / In: Linguistic Encyclopedic Dictionary / A. Akhmanova. – Moscow: 1990. – 509 p.
2. Balaban, T. English-Ukrainian Dictionary-Directory of Environmental Engineering. – Lviv: “Lviv Polytechnic”, 2000. – 400 p.
4. Kyiak, T. R. Semantic aspects of normalization of terminological units // Journal of Zhitomyr state Univ. – 2008. – № 38. – P. 77-80.
6. Kozhevnikov, V. M., Nikolayev, P. A. Literary Encyclopedic Dictionary. – M.: Soviet Encyclopedia, 1986. – 752 p.
8. Lotte, D. S. Fundamentals of formation of scientific-technical terminology: questions of theory and methodology. – Moscow : Publishing House of the USSR Academy of Sciences, 1961. – 158 p.
9. Paducheva, E. V. Area in the guises of time and vice versa (to the typology of metonymical transfers) // Logical analysis of the language. Languages of areas. – M., 2000. – P. 239-254.
10. Panko, T. I., Kochan, I. M., Matsyuk, G. P. Ukrainian terminology: textbook. – Lviv : World, 1994. – 216 p.
11. Pearson J. Terms in Context. John Benjamins. Amsterdam. – Philadelphia : Language Arts & Disciplines, 1998. – 258 p.
12. Pchelintseva, O. E. Lexical fundamentals of international terminology. – Cherkasy, Cherkasy State Technological University, 2003. – 104 p.
13. Superanskaya, A. V. General terminology: theory questions. – Moscow : Lybrokom, 2012. – 248 p.
14. Tatarinov, V. A. Theory of Term: history and current state // Terminology. – M., 1996. – V. 1. – P. 190.
15. Tatarinov, V. A. Global terminology: Encyclopedic Dictionary // Russian terminological society RossTerm. – Moscow : Moskow Lyceum, 2006. – 528 p.

Secondary Nomination as the Way of English Environmental Term-Formation

M. Ya. Salamakha

Abstract. In this article an attempt has been made to do research on secondary nomination as the way of semantic formation of Environmental terms. Semantic changes in the meaning of common words lead to actualization of specific semes in the lexical unit causing the formation of new term. It has been concluded that metaphorical transfers are based on: 1) appearance; 2) functional similarity and 3) simultaneous functional and external similarities. Words which undergo metaphorical transfers and form terms have been divided into several thematic groups. We have also studied several types of metonymical transfers based on contiguity. The most productive model of metonymical transfer is “the process – the result”.

Keywords: term, terminological phrase, metaphorical transfer, metonymical transfer.

Вторичная номинация как способ формирования английских терминов окружающей среды

М. Я. Саламаха

Аннотация. В данной статье сделана попытка исследование вторичной номинации как способа семантического формирования терминов охраны окружающей среды. Семантические изменения в значениях общих слов приводят к актуализации определенных сем в лексической единицы и образуют новый термин. Сделан вывод, что метафорические переносы основаны на: 1) внешнему виду; 2) функциональному сходству и 3) одновременному функциональному и внешнему сходству. Слова, которые проходят метафорические переносы и формируют термины, были разделены на несколько тематических групп. Мы также изучили несколько типов метонимических переносов на основе смежности. Наиболее продуктивной моделью метонимического переноса является “процесс – результат”.

Ключевые слова: термин, терминологическое словосочетание, метафорический перенос, метонимический перенос.

Категорія розмовності в динамічній структурі лінгвістичного знання

М. В. Цуркан

ВДНЗ України «Буковинський державний медичний університет»

Paper received 16.02.17; Accepted for publication 25.02.17.

Анотація. У статті розглянуто категорію розмовності крізь призму історії літературної мови, описано процес входження народнорозмовних одиниць у художню оповідь, окреслено функціонально-стилістичні параметри розмовності.

Ключові слова: *категорія розмовності, народнорозмовні одиниці, художня оповідь, функціонально-стилістичні параметри розмовності.*

Розмовні явища віддавна були об'єктом розгляду історії літературної мови. Їх витлумачували як *явища народнорозмовності*, оскільки предмет цієї галузі мовознавства – вивчення способів формування книжної мови на тлі взаємодії з усно-розмовною, що має ареальну та соціальну диференціацію.

Засвоєння розмовних елементів означають як входження народнорозмовних (діалектних, наддіалектних) одиниць у книжну писемну практику, зокрема у твори XI–XIII ст. із церковно-релігійною тематикою [6, с. 6], у пам'ятки XIV–XVIII ст. [6, с. 57, 93]. Жива народна мова поступово закріплювалася як основа літературно-писемного розвитку в національній культурі й до кінця XVII ст. уже „часто виступала в ролі найважливішого компонента [розрідження наше. – М. Ц.] її структури” [4, с. 38], хоча й не утверджувалася в усіх її жанрах. У XVII–XVIII ст. цей процес набуває поширення в художній літературі – в інтермедіях, бурлескних і панегіричних віршах, у різних сатиричних і гумористичних творах.

Так звана проста усна й писемна мови відбивали територіальні діалекти неоднаковою мірою. Виявлені в різних староукраїнських пам'ятках діалектизми дослідники кваліфікують як периферійні елементи тодішньої літературної мови (І.Матвіяс). Широта взаємодії книжних і народнорозмовних елементів національної мови спричинила руйнування структури та образної системи „високої” мови й утвердження прав народної мови в літературній (М.Ленова)..

Розвиток і унормування української літературної мови, як, зрештою, і багатьох інших, спричинили дві зустрічні тенденції: а) орієнтація писемної літературної мови на народнорозмовну мову; б) піднесення народнорозмовної (усної) мови до рівня писемної мови, створення її єдності, монолітності в національному масштабі [4, с. 3].

На цьому ґрунті народнорозмовна мова абстрагується від різноджерельних „нестандартних” елементів (локальних, жаргонних, вузькопрофесійних, виразно просторічних тощо), виявляє тенденцію до послаблення залежності від говірок, до усталення регіональних мовних норм. Наприкінці XVIII ст. завершується перехід до єдиної нової української літературної мови, сформованої на народній основі. Цей процес найбільше охопив мову художньої літератури.

Найістотніша особливість нової української літературної мови, яка наприкінці XVIII – до другої половини XIX ст. була представлена жанрами поетичної та прозової мовотворчості, полягає в її максимальному зближенні з народними говорами. Вона розвинулася на основі південно-східного наріччя й активно увібрала

в себе та уніфікувала в єдину систему елементи всіх інших діалектних масивів української мови.

У кінці XVIII – на початку XIX ст. слабка унормованість української літературної мови, властиві їй хитання, розбіжності, невпорядкованість відкривали діалектним одиницям широкий доступ у всі її підсистеми, що не давало змоги цим одиницям стилістично увиразнюватися (І.Матвіяс). За таких умов цілком закономірним було те, що кожний письменник у мові своїх творів відображав передусім його рідну говірку, зважаючи при цьому на мову попередників. Середньонаддніпрянські говори митці сприймали як центральні, найтиповіші, зразкові й вагомі серед інших говірок. Територіальні говіркові форми, слова й синтаксичні конструкції влітали в канву літературного (писемного) мовлення природно, стихійно, і тому читач засвоював їх як звичайні стилістично нейтральні елементи.

Письменники XIX ст. звертаються до народної мови в разі оповіді про важливі події, а виклад є емоційно насичений, пов'язаний із динамікою, рухом, багатьма дійовими особами. Говіркові засоби поступово почали оцінювати щодо їхнього поширення, зрозумілості читачеві, що й спричинило витворення народнорозмовних засобів, що мають зв'язок із говірковими, але ознака їх „прив'язаності” поступово уневизнюється: письменники намагаються репрезентувати свою говірку й віднаходять одиниці, цікаві й зрозумілі читачеві – носію іншої говірки (Г. П. Іжакевич, О. Г. Муромцева та ін.).

Із другої половини XIX ст. наддніпрянські літературно-писемні традиції наслідують письменники Галичини та Буковини (І. Франко, В. Стефаник, М. Черемшина, Ю. Федькович, С. Воробкевич, О. Кобилянська, О. Маковей, М. Павлик) й у своїй творчості виявляють тенденцію до уніфікації літературної мови на наддніпрянській основі, широко застосовуючи й місцеві діалектизми – відповідно бойківського, покутського, гуцульського говорів – для типізації та індивідуалізації образів у творах на сільську тематику. У зв'язку з цим нині актуальні висновки про слабку унормованість як художнього словника, так і правопису в мові прозаїків 60–80-х рр. XIX ст., чия мова є зразком західноукраїнського варіанта тогочасної літературної мови, хоча й насиченого, наприклад у Ю. Федьковича та М. Павлика, гуцульськими діалектними рисами, з-поміж яких „часом важко або й неможливо розрізнити свідоме, цілеспрямоване і несвідоме, випадкове, мимовільне вживання гуцульських діалектних одиниць“ (В. Грещук). Також науковець убачає захоплення розмовною стихією, що

межує з фактографічністю, і в мові М. Черемшини.

Варто зазначити, що деякі діалектні риси до нової української мови внесла і прозова творчість М. Коцюбинського (І.Матвіяс, В.Грещук). Зокрема, В. Грещук констатує орієнтацію письменника на стилізацію гуцульських рис у повісті „Тіні забутих предків”.

Діалектизми в мові В. Стефаніка виконували емоційно-експресивну функцію, розкривали психологію селян, вносили в текст забарвлення місцевого побуту. Їх місце в новелах було естетично виправдане, оскільки це не копіювання місцевої говірки, а „досконалий засіб художнього виразу” (І.Матвіяс). Діалектні засоби допомогли прозаїку в роботі над діалогічною формою новел, що сприяло психологізації та драматизації оповіді. Як відзначав І. І. Ковалик, „двомовність” Стефанікових новел (сплав місцевої покутської говірки та пізніше засвоєної з книжних джерел і літературного оточення мови) необхідно розв’язувати, виходячи з основ психології його художньої творчості.

У літературі кінця XIX – початку XX ст. накреслилися тенденції до інтелектуально-психологічного осмислення буття за допомогою народної в своїй основі мови. Створення й розвиток літературно-писемної мови української нації зумовлені тим, що в другій половині XIX – на початку XX ст. закладаються основні принципи стилістичного використання діалектних слів (І.Матвіяс).

Спостережено, що саме в мові художньої літератури з яскраво вираженими естетичними функціями, говірковий елемент часто вперше оцінюється й піддається випробуванню на стилістично-виразову придатність (В.Чабаненко). У художньому тексті діалектизм набуває додаткових семантичних та естетичних відтінків, різко контрастує з літературно-нормативною організацією цього тексту й через те стилістично увиразнюється. Ступінь експресивності діалектизму зумовлений його належністю до певного мовного рівня, особливостями семантики і тим, з якою метою і в який спосіб вводить його автор у текст [5, с. 14–32].

Якщо в початковий період формування літературної мови середньонаддніпрянський діалект і говірки південно-західного наріччя через посередництво усної народної творчості виконують кожний на окресленій території *основположну роль*, то поступово їхній вплив зменшується (але не припиняється). Натомість для часу функціонування літературної мови як загальнонаціональної унормованої системи характерна зміна форми взаємодії літературної мови та місцевих діалектів. Вони є невичерпним джерелом для творення експресивних і образних лексичних засобів, набувають статусу **народнорозмовного елемента** мови художньої літератури; паралельно з іншими розмовними елементами діалекти залишаються знаряддям подальшого прогресу мови, її писемних стилів через засвоєння нею того нового, що з’являється в усно-розмовному мовленні народу „внаслідок спонтанного саморозвитку живої мови” [7, с. 41].

Сучасні дослідники, послугуючись поняттям **народнорозмовна мова**, розуміють під ним базу літературної мови. Це, за запропонованим визначенням С. П. Бирик, „наддіалектний субстрат, конгломерат одиниць мови без їх нормативної оцінки та кодифіка-

ції, усвідомлений соціумом як національна модель мови, основа повсякденно-побутової культури” [3, с. 566].

Упродовж кількох століть діалектизм, чи говірковий елемент, змінив статус структурного, нормотвірного компонента на статус *стилеми* в літературній мові. В українській лінгвостилістиці в площині від дослідницької моделі „мова і стиль письменника” до моделей „індивідуальний стиль письменника” поступово відійшли від послуговування історикомовним поняттям „народнорозмовність”, залишивши його для праць з історичної стилістики на позначення процесу „олітературнення діалектних та напівдіалектних, розмовно-побутових елементів з естетичною настановою; авторську естетико-стилістичну модифікацію розмовного як стилістичного засобу літературної мови” [3, с. 567].

На нашу думку, потреба у використанні термінів *народнорозмовна мова, народнорозмовний елемент, народнорозмовність стилю* зникла у зв’язку з двома чинниками: 1) зазначені поняття дослідники пов’язували з певною абстрактною моделю в загальній картині історії літературної мови, становлення української літературної мови на основі писемних джерел і впливу мови фольклору; 2) у стилістиці виокремили розмовний (розмовно-побутовий) стиль літературної мови, який ґрунтується на усній розмовній побутовій мові з територіальними та соціальними варіантами. До того ж елементи соціального варіанту, проходячи крізь нормативні фільтри літературної усної та писемної мови, надають **відтінку розмовності** мовній практиці, зокрема письменницькій.

Отже, у проєкції на мову сучасної художньої літератури ключовим для характеристики елементів усної розмовної мови в їхній стилістичній функції послугуються терміном „розмовність”.

Формуванню теорії розмовності сприяла також лексикографічна практика і власне „словникове” значення цієї категорії. Йдеться про **розмовне як стилістичний реєстр у кодифікаційних працях**.

Саме з цим значенням у структурі категорії ‘розмовність’ пов’язана кваліфікація частини лексики та фразеології усно-розмовної сфери вживання як розмовної. За визначенням С. Я. Єрмоленко в енциклопедії „Українська мова”, *розмовна лексика* – це слова, „протиставлені стилістично нейтральній та книжній лексиці літературної мови своїм емоційно-експресивним забарвленням і функціонально-стильовим навантаженням” [12, с. 582]. У працях С. П. Бирик констатовано також, що оскільки в лінгвістичній термінології поняття „розмовна лексика” співвіднесене з функціональною ознакою розмовного стилю, то воно має охоплювати й „нейтральний розмовно-побутовий словник, що в художньому стилі зазнає актуалізації й асоціативно-образної трансформації. Загалом проєкція розмовної лексики на літературну писемну мову значно впливає на диференціацію її складу, з якого, на перший погляд, „відсікається” стилістично нейтральний шар слів-побутовизмів, етнографізмів, професійних жаргонізмів, органічних у структурі розмовно-побутового стилю літературної мови” [3, с. 321]. Цю невідповідність відзначала свого часу й Т. В. Ткаченко, зауважуючи, що „розмовна

мова в системі літературної мови і розмовна мова в художній літературі – явища не тотожні” [9, с. 17].

Досліджено, що у динамічній структурі лінгвістичного знання усталилися кілька класифікаційних підходів до розмовної лексики:

а) наявність трьох підгруп: „1) *власне-розмовна лексика*, 2) так зване *просторіччя*, 3) грубе просторіччя, або *вульгаризми*. У повсякденній культурі побуває також лексика, уживання якої обмежене територіально (*діалектизми*) або соціально (*жаргонізми* та *арго-тизми*)” (Л. А. Коробчинська);

б) диференціація у структурі розмовної лексики ще народнопоетичного складника на зразок *рута-м'ята*, *білолиций*, *сизокрилий*, *ясночолоий*, *віщувати* тощо (Л. А. Коробчинська);

в) виокремлення як основної *емоційно-оцінної*, експресивної лексики, зокрема слів, що: 1) у своєму лексичному значенні мають позитивне чи негативне емоційне забарвлення (В. Білоноженко, Н. Бойко, С. Єрмоленко); 2) мають формальні граматичні показники емоційності; 3) виражають емоції жарту, пестливості, зневаги, презирства, іронії, вульгарності, лайливості, фамільярності, з відповідними ремарками у словниках; 4) позначені вольовою конотацією (Л. Мацько). Саме експресиви розмовного типу, як слушно зауважує Н. І. Бойко, „становлять значну частину експресивного лексичного фонду української мови”;

г) розрізнення лексичної і словотворчої ознак у розмовній лексиці, пор.: „У зв'язку з двоїстістю [семантичною. – М. Ц.] основи можна, очевидно, говорити про емоційно-експресивні і функціонально-стилістичні розмовні елементи” (М. М. Пилинський). Отже, окремий параметр розмовності – це слова з ознаками **розмовного словотвору**. Ідеться про слова із суфіксами суб'єктивної оцінки (*матуся*, *хитрюга*), із суфіксами, що мають функціональне забарвлення розмовності: *-к-*, *-ик-*, *-ун-*, *-яг(а)-* тощо; про універбати (*М. М. Пилинський*, *К. Г. Городенська*, *З. О. Валюх*, *А. М. Нелюба* та ін.);

г) диференціація: 1) власне-лексика розмовної сфери вживання, функціонально закріпленої за повсякденно-побутовою практикою, що не має у словнику ремарки *розм.* (назви спорідненості, житла, меблів, господарських предметів, одягу та взуття, їжі й напоїв, посуду та кухонного начиння, звичаїв, обрядів, ігор, розваг, а також позначення дій на зразок *балакати*, *баритися*, *вештатися*, *знадити*, *звабити* тощо. Ця група охоплює лексичні діалектизми та етнографізми, застарілі та нові слова, співвідносні зі сферою повсякденно-побутової культури); 2) власне-лексика розмовної сфери вживання, що має непохідні основи й відзначена в загальнономовному словнику ремаркою *розм.* та її варіантами, що вказують на джерело походження (*діал.*, *жарг.*) чи експресивність; 3) слів із розмовним значенням, тобто лексем, утворених через переосмислення (переносного вживання) нейтральних і книжних слів у розмовно-побутовій сфері (іронічні, жартівливі, лайливі), й активно уживаних у художньому та публіцистичному стилях. Лексика з ремаркою *перен.*, **Образно*, **У порівн.* (С. П. Биби́к), а також слова з характерними формантами, що впливають на появу семантичного відтінка розмовності в них.

Оскільки С. П. Биби́к послуговується поняттям не „розмовна лексика”, у яке вкладає емоційно-експресивний зміст, а „лексика розмовної сфери вживання”, то дослідниця в це широке розуміння лексики за її закріпленням за певною комунікативно-стильовою сферою вживання унулежнює також побутовізми, елементи просторіччя (слова позанормативні та зі зниженою конотацією), елементи субкультур (жаргонізми, сленгізми) [3, с. 162].

Ця теорія „лексичної” розмовності була потрібна насамперед для укладання словників і випрацювання чітких принципів ремаркування складників реєстрів (Л. А. Коробчинська, С. П. Левченко, М. М. Пилинський, О. О. Тараненко, Л. В. Струганець).

Варто зауважити, що зазвичай у науковій літературі мало уваги приділяють питанням диференціації **граматичних словоформ за ознакою розмовності**, а саме: граматичних форм іменників спільного роду, деяких особових форм дієслів, стверджувальних і заперечних слів-речень [11], змінюваних аббревіатур, деяких аналітичних форм вираження граматичних значень, пестливих варіантів збірних числівників тощо [2, с. 70, 110]. Вагомим теоретичним внеском у справу дослідження морфологічних одиниць з ознаками розмовності є праці Н. В. Гуйванюк, В. М. Ожогана та ін. Цю інформацію узагальнено в монографії С. П. Биби́к [3].

Вивченню **синтаксичної структури речень, притаманних усно-розмовній мові**, присвятили статті й монографії Н. В. Гуйванюк, П. С. Дудик, С. Я. Єрмоленко, М. І. Личук та багато інших дослідників-україністів. Найціннішим із погляду стилістики є узагальнення про те, що у структурі речення взаємодіють лексика і синтаксис, що й роблять його розмовним.

Істотну роль в усній спонтанній мові, як відомо, мають так звані *ситуативні висловлення* – готові соціально закріплені комунікативно-функціональні одиниці, що становлять вільне сполучення слів, вивченню яких приділяють ще мало уваги. Б. Ю. Норман відзначав, що такі комунікативні блоки „поглинають” лексему як номінативну одиницю, є реакцією на певну екстралінгвальну ситуацію. У мові прози такі ситуації типізуються, стаючи важливим засобом стилізації розмовності (на жаль, цей аспект практично не досліджений). Детальніше цю теорію представлено в другому розділі.

Як бачимо, у сучасній лінгвістиці запропоновано й кілька підходів (Г. П. Їжакевич, М. Ф. Алефіренко, В. Д. Ужченко, І. С. Гнатюк і В. М. Білоноженко, Т. В. Цимбалюк, О. О. Селіванова) до класифікації **розмовної фразеології** як експресивно маркованих висловлень, що їх здебільшого використовують для уяскравлення негативних характеристик у тих чи тих об'єктах дійсності [1, с. 16]. Наприклад, В. Д. Ужченко розрізняв розмовні (літературно-розмовні, ужитково-розмовні й фамільярно-розмовні) та просторічні фразеологічні одиниці паралельно із фольклорними й книжними [10, с. 246–247]. Поділ фразем на розмовні, просторічні та знижено-експресивні застосовують як прийом прагмалінгвістичної оцінки їхніх текстових зображально-фігуральних

функцій [13, с. 67–85] – відбиття колориту комунікації у сфері повсякденно-побутової культури, стилістичний ефект гумору, жарту, іронії, вираження експресивності контексту.

Розмовна фразеологія – це етнокультурний фонд національної мови, тому фразеологізми витлумачують як „квасістереотипи та квазіеталони народного світогляду”, що „репрезентують переважно повсякденно-емпіричний, історичний та культурний досвід мовно-

го колективу, пов’язаний із його традиціями” [8, с. 11–12].

Отже, коли йдеться про функціонально-стилістичні параметри розмовності, то важливо відзначити основні лексико-граматичні ознаки мовних одиниць, показові для усно-розмовної сфери літературного вживання. Крім того, ці параметри є визначальними для встановлення співвідношення загальних і стильових норм у кожному конкретний період історії мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алефіренко М. Ф. Теоретичні питання фразеології : монографія, Харків, 1987, 136 с.
2. Безпояско О. К. Граматика української мови. Морфологія, Київ, 1993, 336 с.
3. Бирик С. П. Українська усна літературна мова в культурі повсякдення : монографія, Ніжин, 2013, 589 с.
4. Білодід І. К. Вибрані праці : у 3-х т., Київ, 1986, 406 с.
5. Єрмоленко С. Я. Народнорозмовна традиція в літературно-художньому мовленні, Київ, 1967, Вип. 2, С. 14–32
6. Жанри і стилі в історії української літературної мови / [Німчук В. В., Русанівський В. М., Чепіга І. П. та ін.], Київ, 1989, 288 с.
7. Русанівський В. М. Сила і краса: (Особливості мови творів В. К. Винниченка), 1992, № 2, С. 41–46
8. Селіванова О. Нариси з української фразеології (психоконігнітивний та етнокультурний аспекти): монографія, Київ–Черкаси, 2004, 276 с.
9. Ткаченко Т. В. Засоби стилізації розмовності в прозі Михайла Стельмаха : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук, Київ, 2006, 20 с.
10. Ужченко В. Д. Фразеологія сучасної української мови : навч. посіб., Київ, 2007, 495 с.
11. Українська лінгвостилістика ХХ – початку ХХІ ст. : система понять і бібліографічні джерела / за ред. д-ра філол. наук, проф. С. Я. Єрмоленко, Київ, 2007, 358 с.
12. Українська мова : енциклопедія / голова редкол. В. М. Русанівський. – [вид. 3-тє, зі змінами і доп.], Київ, 2007, 856 с.
13. Цимбалюк Т. В. Мова перекладу Миколи Лукаша : Фразеологія роману Мігеля де Сервантеса Сааведри „Дон Кіхот” / Київ, 1996, 238 с.

REFERENCES

1. Alefirenko M. F. Teoretychni pytannya frazeolohiyi : monohrafiya, Kharkiv, 1987, 136 s.
2. Bezpozasko O. K. Hramatyka ukrayins'koyi movy. Morfolohiya, Kyiv, 1993, 336 s.
3. Bybyk S. P. Ukrayins'ka usna literaturna mova v kul'turi povsyakdennya : monohrafiya, Nizhyn, 2013, 589 s.
4. Bilodid I. K. Vybrani pratsi : u 3-kh t., Kyiv, 1986, 406 s.
5. Yermolenko S. Ya. Narodno-rozmovna tradytsiya v literaturno-khudozhn'omu movlenni, Kyiv, 1967, Vyp. 2, S. 14–32
6. Zhanry i styli v istoriyi ukrayins'koyi literaturnoyi movy / [Nimchuk V. V., Rusaniv's'kyi V. M., Chepiha I. P. ta in.], Kyiv, 1989, 288 s.
7. Rusaniv's'kyi V. M. Syl'a i краса: (Osoblyvosti movy tvoriv V. K. Vynnychenka), 1992, # 2, S. 41–46
8. Selivanova O. Narysy z ukrayins'koyi frazeolohiyi (psykhokohnitivnyy ta etnokul'turnyy aspekty) : monohrafiya, Kyiv–Cherkasy, 2004, 276 s.
9. Tkachenko T. V. Zasoby stylizatsiyi rozmovnosti v prozi Mykhayla Stel'makha : avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. filol. nauk, Kyiv, 2006, 20 s.
10. Uzhchenko V. D. Frazeolohiya suchasnoyi ukrayins'koyi movy : navch. posib., Kyiv, 2007, 495 s.
11. Ukrayins'ka lnhvostylistyka KhKh – pochatku KhKhI st. : systema ponyat' i bibliohrafichni dzherela / za red. d-ra filol. nauk, prof. S. Ya. Yermolenko, Kyiv, 2007, 358 s.
12. Ukrayins'ka mova : entsyklopediya / holova redkol. V. M. Rusaniv's'kyi. – [vyd. 3-tye, zi zminamy i dop.], Kyiv, 2007, 856 s.
13. Tsymbalyuk T. V. Mova perekladu Mykoly Lukasha : Frazeolohiya romanu Mihelya de Servantesa Saavedry „Don Kikhot” / Kyiv, 1996, 238 s.

The category of spoken language in the dynamic structure of the linguistic science (knowledge)

M. V. Tsurkan

Annotation. In the article the category of spoken language is analyzed through the prism of the history of the literary language, the process of introduction of the folk linguistic items in the fiction is described, the functional and stylistic settings of the spoken language.

Keywords: the category of spoken language, folk linguistic items, fiction, the functional and stylistic settings of the spoken language.

Категория разговорности в динамической структуре лингвистического знания

M. V. Tsurkan

Аннотация. В статье рассматривается категория разговорности сквозь призму истории литературного языка, описан процесс вхождения народноразговорных единиц в художественное повествование, определены функционально-стилистические параметры разговорности.

Ключевые слова: категория разговорности, народноразговорные единицы, художественное повествование, функционально-стилистические параметры разговорности.

Образне втілення ситуації “Порушення норм етики” в сучасному англomовному публіцистичному і документальному дискурсі

В. В. Ведута

Національна академія Служби безпеки України, м. Київ, Україна

Paper received 27.02.17; Accepted for publication 05.03.17.

Анотація. У статті розглянуто когнітивні механізми образного осмислення етичного досвіду носіями англійської мови. Особливості вербального втілення цих механізмів вивчаються крізь призму засобів їх мовної репрезентації у сучасному англomовному публіцистичному і документальному дискурсі в контексті ситуації “Порушення норм етики”.

Ключові слова: моральна уява, концептуальна метафора, текстова ситуація, порушення етики, “Наївна теорія моралі”.

Протягом досить довгого часу етичні норми поряд із нормами права, релігії та системою наївних заборон і приписів залишаються одним з ключових регуляторів поведінки суспільства [6, с. 10; 12, с. 373]. Проте в ситуаціях реального спілкування учасники комунікації не завжди керуються конкретними заборонами, приписами, правилами та принципами, які є важливою частиною морального знання представників спільної моральної традиції [16, с. 3, 5].

Обираючи ту чи іншу модель поведінки або приймаючи рішення стосовно її етичності, окрім знання, набутого в процесі морального розвитку [18], комуніканти послуговуються моральними емоціями [13; 15; 20] та моральною уявою [16, с. 33], застосовуючи при цьому досвід перебування в аналогічних ситуаціях, надбаний у тих сферах соціального буття, які, на відміну від абстрактної концептосфери моралі, є чіткіше структурованими та зрозумілішими для них [там само, с. 36].

Так, наприклад, у сучасній англomовній картині світу моральна взаємодія осмислюється у термінах комерційної, моральний добробут уподібнюється фінансовому, моральні обов'язки розуміються як борги, недотримання норм етики – як відхилення від курсу [16, с. 40–51; 19, с. 21], добросовісність уявляється як така, що має орієнтацію вгору, у той час як порочність – вниз [16, с. 40–51; 19, с. 63; 9, с. 40].

За допомогою моральної уяви [16, с. 3] та здатності схоплювати і створювати подібності між об'єктами, що належать до різних царин знань [1, с. 15], люди відносять певні фрагменти дійсності до ситуації “Порушення норм етики”, мислять та говорять про етичні проблеми, приймають етичні рішення, уявляють можливі шляхи вирішення етичних конфліктів та прогнозують ймовірні наслідки неетичної поведінки [16, с. 33]. При цьому етичні норми тлумачаться не як перелік конкретних заборон або рекомендацій до дії, а як узагальнення індивідуального й колективного досвіду представників спільної моральної традиції, набутого ними в процесі морального розвитку [там само, с. 12, 27].

Такий спосіб осмислення етичного досвіду людиною в ракурсі сучасної когнітивної парадигми надає особливої **актуальності** дослідженню **образного аспекту** ситуації “Порушення норм етики”, що поряд із власне когнітивним [18] та афективним [13; 15; 20] є ключовим елементом морального пізнання [16, с. 62], у термінах якого можна пояснити основні закономірності організації етичних знань у мисленні людини.

Об'єктом нашого дослідження є текстова ситуація “Порушення норм етики”, об'єктивована в сучасному англomовному дискурсі.

Предмет вивчення становлять семантико-когнітивні особливості актуалізації образного аспекту етичного досвіду носіїв англійської мови, розглянуті з погляду сукупності засобів їх мовної репрезентації у

сучасному англomовному публіцистичному і документальному дискурсі в контексті ситуації “Порушення норм етики”.

Мета статті – розкриття когнітивних механізмів, що лежать в основі образного осмислення етичного досвіду представників спільної англomовної моральної традиції.

Для досягнення цієї мети необхідно розв'язати такі **завдання**: узагальнити концепції, у термінах яких у сучасній науковій парадигмі пояснюється образний аспект морального пізнання; виявити ключові когнітивні механізми, що лежать в основі образного осмислення ситуацій, пов'язаних із порушенням етики, та визначити способи й особливості вербального втілення цих механізмів у сучасному англomовному публіцистичному і документальному дискурсі.

Матеріалом дослідження слугують фрагменти англomовних публіцистичних статей і документальної прози, в яких представлені ситуації, пов'язані з порушенням норм етики.

Методи дослідження. У цій статті застосовано окремі методики методу концептуального аналізу. Для реконструкції концептуального остову [4, с. 9] ситуацій “Порушення норм етики”, представлених у досліджуваному англomовному дискурсі, та визначення тих елементів ситуації, що осмислюються образно, було застосовано методику фреймового аналізу [7, с. 4; 11, с. 7; 16, с. 52–61]. Відтворення моделей образного осмислення етичного досвіду носіїв сучасної англійської мови, здійснювалося за алгоритмом реконструкції концептуальних метафор [4, с. 9] у термінах теорії концептуальної метафори [9, с. 25–60; 16, с. 32–52].

Однією з теорій, використовуючи яку можна пояснити образність морального пізнання, тобто те, яким чином структуруються знання про образний аспект ситуації *порушення етики*, є “Наївна теорія моралі” (Moral Law Falk Theory) американського філософа М. Джонсона, який з позицій когнітології в аспекті досвідного реалізму (експерієнціалізму) [10, с. 14; 17, с. 17–18] припустив, що мораль концептуалізується людиною крізь призму досвіду її побутування у навколишньому світі і структурується за допомогою різноманітних ментальних процесів [16, с. 1–12].

Ключова роль серед цих процесів у теорії М. Джонсона відводиться концептуальній метафорі як одному із когнітивних механізмів образного пізнання [там само, с. 10, 33], що застосовується людиною для розуміння абстрактних, недостатньо структурованих концептосфер шляхом їх уподібнення до більш конкретних та структурованих сфер людського досвіду [16, с. 10].

З позицій досвідного реалізму подібність, що лежить в основі зіставлюваних сфер або окремих їх елементів [19, с. 69], є не завжди об'єктивною [9, с. 182–183; 14, с. 5; 22, с. 109], а, навпаки, становить результат тілесного (фізіологічного), культурного та

соціального досвіду [9, с. 172; 10, с. 13; 16, с. 6; 19, с. 69–70] представників спільної моральної традиції, який може бути набутий як особисто, так і внаслідок спостереження за іншими людьми [10, с. 14]. Цей досвід і складає основу (мотиваційну базу) для подальшої інтерпретації образів (переважно метафор), отриманих у результаті співвіднесення концептосфери, що осмислюється метафорично (концептосфери мети), та царини знань, яка залучається для порівняння (концептосфери джерела) [16, с. 37].

Наприклад, в основі осмислення моральної взаємодії в термінах комерційної, лежить концептуальна метафора **МОРАЛЬНИХ РОЗРАХУНКІВ / ПІДРАХУНКІВ (MORAL ACCOUNTING / MORAL ARITHMETIC Metaphor)** [там само, с. 45, 49], яка ґрунтується на повсякденному досвіді користування матеріальними ресурсами, практиці обміну товарами й послугами, а також на очікуваннях споживачів та продавців щодо чесного ведення фінансових операцій [там само, с. 41–43]. Перелік складників концептосфери джерела (концептуальних корелятивів) [4, с. 9; 8, с. 36], крізь призму яких моральна взаємодія співвідноситься з комерційною, містить: **матеріальні цінності** (гроші, товари, послуги), в термінах яких оцінюється моральна вартість вчинків, **фінансові операції**, з якими зіставляють етичні та неетичні вчинки, та **підбиття балансу на рахунку**, що у сфері моральної взаємодії відповідає встановленню рівноваги між етичними та неетичними вчинками у термінах **кредитних та боргових зобов'язань** [16, с. 42, 45].

Уподібнення аморальної поведінки відхиленню від курсу (DEVIATION IS IMMORAL ACTION) [16, с. 43–44] ґрунтується на нашому сприйнятті подій та дій в термінах руху шляхом (ACTIONS ARE MOTIONS ALONG PATHS) з метою досягнення певних місць призначення (PURPOSES ARE DESTINATIONS) [там само, с. 37, 56]. Згідно з наївними уявленнями представників англomовної моральної традиції **дорожні орієнтири**, які вказують подорожнім шляхи, якими можна, потрібно або заборонено користуватися, у концептосфері моралі відповідають **нормам та принципам етичної поведінки, дотримання** яких концептуалізується як **прямування дозволеними стежками**, у той час як **відхилення** осмислюється як **відхилення від маршруту** [там само].

Надання доброчесності орієнтації вгору (GOOD IS UP, VIRTUE IS UP), а порочності – вниз (BAD IS DOWN, DEPRAVITY IS DOWN) [16, с. 50–51; 19, с. 63; 9, с. 40–41] мотивується уявленнями представників англomовної морально-культурної традиції про щастя, смуток, здоров'я та хвороби, які є складовими елементами індивідуального та суспільного добробуту [там само, с. 35–40]. У той час як сум та смуток пригнічують людину і вона опускає голову вниз (SAD IS DOWN), а серйозні хвороби змушують людину лежати (SICKNESS IS DOWN) [там само, с. 35–37], позитивні емоції та здоров'я дозволяють їй розігнутися, розпрямити плечі й підняти голову вгору (HAPPY IS UP, HEALTH IS UP) [там само]. **Доброчесність**, як і все те, що сприяє покращенню благополуччя людини, зорієнтована **вгору**, тоді як **порочність** і те, що призводить до погіршення добробуту, має орієнтацію **вниз** [там само, с. 40–41].

Концептуалізація однієї сфери в термінах іншої, з одного боку, характеризуються епізодичністю (частковістю) [9, с. 31–34; 14, с. 8; 19, с. 79–81], а з іншого – систематичністю [9, с. 7; 10, с. 28; 14, с. 6–8]. Епізодичність концептуальної метафори пояснюється тим, що жодна конкретна концептосфера джерела не може повністю структурувати абстрактну концептосферу

мети. Це означає, що метафори **МОРАЛЬНИХ РОЗРАХУНКІВ, ВІДХИЛЕННЯ ВІД КУРСУ** та орієнтаційна метафора **ПОРОЧНІСТЬ – УНИЗ**, забезпечують лише часткове розуміння сфери моралі, оскільки лише окремі її елементи осмислюються крізь призму цих образних моделей. У термінах теорії концептуальної метафори це явище називають висвітленням / приховуванням (highlighting / hiding) різних аспектів концептуального референта [там само].

Про систематичність образного осмислення етичного досвіду представниками спільної моральної традиції свідчить значна кількість метафоричних моделей, які використовуються ними не лише на концептуальному, а й на поведінковому та мовленнєвому рівнях [9, с. 28; 14, с. 6–8; 16, с. 46] – у процесі вибору тієї чи іншої моделі поведінки, під час прийняття рішення стосовно її етичності або ж у повсякденному мовленні про ситуації, пов'язані з порушенням етики.

Когнітивні операції метафоричного мапування (metaphorical mapping) [16, с. 10], під час яких відбувається перенесення ознак, якостей, станів та ситуацій з царини джерела на царину мети [3, с. 148], не завжди усвідомлюється людиною [9, с. 186; 16, с. 33, 63; 22, с. 109]. Тому реконструкція моделей образного осмислення етичного досвіду представниками англomовної традиції можлива на основі об'єктивованих у сучасному англomовному тексті чи дискурсі [21, с. 14] метафорично вжитих слів (metaphor-related words) [там само, с. 17] або мовних виразів (metaphorical linguistic expressions) [19, с. 5–6].

Так, про осмислення моральної взаємодії в термінах комерційної свідчить значна кількість метафоричних виразів з вокабуляру товарних операцій [16, с. 35], наприклад: *to profit from* (отримувати прибуток від), *to cost* (коштувати), *to be indebted* (знаходитись у боргу у когось), *to balance out* (сходиться – про витрати та прибутки), *to owe* (бути винним), *to repay* (повертати борг), *to pay for* (відплачувати за) тощо [там само, с. 41–42]. Про уподібнення неетичної поведінки відхиленню від курсу сигналізують метафоричні вирази *to go astray* (збитися з дороги), *to lose the way* (загубитися), *to take forbidden paths* (обирати заборонені стежки), застосовані для характеристики неналежної поведінки [там само, с. 44]. Надання доброчесності орієнтації вгору, а порочності – вниз підтверджується використанням прикметників та прислівників, семантична структура яких містить елементи, які вказують на знаходження нагорі (*high*) або внизу (*low, under*), рух знизу вгору (*up*) або навпаки (*down*) на позначення позитивних та негативних моральних якостей людини, наприклад: *high minded* (шляхетний), *upright, upstanding* (чесний), *low / low down* (низький), *underhand* (закулісний, нещирий) [там само, с. 51; 9, с. 40].

Одним із форматів текстового втілення моделей, які відображають образний спосіб осмислення етичного досвіду людиною, є **текстові ситуації** [5, с. 19], у структурі та семантиці яких віддзеркалюється когнітивний світ людини [там само] та фіксується опосередкована мовою інформація про світ [2, с. 4]. Як тематично поєднані змістові компоненти тексту, текстові ситуації репрезентують набуті людиною знання про багатовимірний життєвий простір [5, с. 19], у тому числі й про етичні уявлення представників спільної моральної традиції, за допомогою метафоричних мовних виразів, ідентифікація яких можлива на основі зіставлення їх контекстуального та буквального значення [21, с. 13]. Інтерпретація ж засобів вербалізації концептуальної метафори у тексті чи дискурсі відбувається з огляду на семантику їхніх складників та по-

роджувані ними асоціації [4, с. 9].

Вивчення текстових ситуацій “Порушення норм етики”, виокремлених у сучасному англомовному публіцистичному та документальному дискурсі, дозволило виявити, що однією з концептуальних метафор, які складають основу їх образного осмислення, є метафора МОРАЛЬНОГО ДОБРОБУТУ (MORAL WELL-BEING metaphor), який у сучасній англомовній традиції може асоціюватися не лише з матеріальним [16, с. 41], а й з фізичним благополуччям [26–28].

Уподібнення морального добробуту фізичному ґрунтується на метафорі МОРАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я (MORAL HEALTH metaphor), що у сучасній англомовній традиції розуміється як стан організму, який характеризується відсутністю хвороб (“the general condition of your body when you have no illness or disease”) [23; 24].

Перелік концептуальних корелятивів [4, с. 9; 8, с. 36], крізь призму яких моральне здоров'я співвідноситься з фізичним, містить: **фізичну шкоду**, в термінах якої осмислюється **моральна шкода**, заподіяна різним учасникам ситуації порушення етики; **хвороби** та їх **симптоми**, які асоціюються з негативними етичними якостями людини, та **ліки**, що позначають **способи виправлення шкоди**, заподіяної в результаті неетичної поведінки.

Як приклад, розглянемо декілька фрагментів текстових ситуацій “Порушення норм етики”, у яких актуалізуються зазначені вище концептуальні метафори.

У першому фрагменті статті “Cameron’s Murdoch missteps” (Хибні кроки Кемерона у справі Мердока), опублікованої в британському політичному журналі “New Statesman”, йдеться про наслідки використання незаконних методів збору інформації репортерами газети “News of the World”, що належала медіамагнату Руперту Мердоку, наприклад:

*The phone-hacking scandal offers some clues. Cameron has been wounded by the affair but not grievously. The main villains of the saga are the journalists who violated the privacy of **traumatised families** and the media bosses who allegedly covered up systemic criminality in their newsrooms. The Prime Minister has a tangential connection to those allegations through Andy Coulson, his director of communications from May 2007 to January 2011, and editor of the News of the World when hacking was out of control.*

[...] Downing Street was “**visibly shell-shocked**”, according to a witness inside the operation (BRCM).

Шкода, якої зазнали різні учасники цієї ситуації осмислюється як така, що може бути заподіяна внаслідок поранень вогнепальною, холодною або мінно-вибуховою зброєю. Це відображається в семантиці дієприкметників минулого часу *wounded* (букв. поранений), *traumatized* (букв. травмований) та *shell-shocked* (букв. контужений), метафоричність яких було визначено на основі зіставлення їх контекстуального та буквального (прямого) значень [21, с. 10–11]. Так, усі три слова вживаються у наведеному контексті на позначення нервового потрясіння (*wounded*), душевного болю, моральних страждань (*traumatized*), збентеження та хвилювання (*shell-shocked*) [23; 24; 25], тоді як *wounded* буквально означає “injured by a weapon such as a gun or knife” (поранений вогнепальною зброєю або ножом) [24], *traumatized* – “wounded or injured” (поранений або травмований) [23], а *shell-shocked* – “confused or nervous mental condition as a result of a mental illness that affects soldiers who have fought in a war shocking experience such as being in a war or an accident” (контужений, постраждалий від снарядного шоку) [23; 25],

Отже, в результаті неетичної поведінки репортерів газети “News of the World” сім’ї, які стали жертвами незаконного прослуховування, були травмовані (*traumatised families*), у той час як “поранення”, яких зазнав тодішній прем’єр міністр Великої Британії, не були серйозними (*Cameron has been wounded by the affair but not grievously*). Це пояснюється тим, що Девід Кемерон не мав прямого відношення до скандалу (*has a tangential connection to those allegations*), а виявився причетним до нього через Енді Коулсона, який працював у нього директором відділу із зв’язків з громадськістю після того, як був редактором газети “News of the World” у період незаконного прослуховування. Шкода ж, заподіяна скандалом з прослуховуванням Даунінг Стріт, тобто адміністрації прем’єр-міністра Британії, уподібнюється до психічних пошкоджень, яких солдати зазнають внаслідок контузії [23; 25].

У другому фрагменті, що актуалізує текстову ситуацію “Порушення норм етики”, зі статті “Dominique Strauss-Kahn: a Frenchman sunk by a sex scandal” (Домінік Стросс-Кан: француз, зарушлий у секс-скандалі), опублікованої в газеті “The Telegraph”, надмірне захоплення французького політика жінками уподібнюється до хворобливого стану його організму, наприклад:

*The only untroubled beneficiary is the Front National’s Marine Le Pen. “I am utterly unsurprised,” she said yesterday. “He must be presumed innocent – but everyone in the Paris political village knew of Dominique Strauss-Kahn’s **pathologic relations with women**” (MADS).*

У наведеному прикладі лідер політичної партії Національний Фронт Марін Ле Пен (*the Front National’s Marine Le Pen*) припускає ймовірність визнання Домініка Стросс-Кана, якого неодноразово звинувачували в сексуальних домаганнях, невинним (*He must be presumed innocent*) попри обізнаність паризького політикуму в потворно-ненормальному характері його стосунків з жінками. Хворобливість його поведінки експлікується прикметником *pathologic* (патологічний), що вживається в англійській мові на позначення розумового або фізичного стану, спричиненого хворобою (“a mental or physical condition caused by disease”) [24].

Третій фрагмент реалізації текстової ситуації “Порушення норм етики”, у якому в термінах метафори МОРАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я актуалізується інформація про способи виправлення шкоди, заподіяної неетичною поведінкою, представлено уривком з книги американського правознавця Марка Уеста “Secrets, Sex, and Spectacle” (Таємниці, секс та видовища), що належить до жанру документальної прози. У наведеному нижче епізоді йдеться про те, що, у разі поширення неправдивої інформації про особу (*defamation*), засоби правового захисту (*defamation remedies*) у Японії більше зосереджені на відновленні честі потерпілої сторони (*an injured party*), ніж у США (*in Japan focus on honor more than they do in America*), наприклад:

*Defamation remedies in Japan focus on honor more than they do in America. One obvious difference is the availability of criminal penalties in Japan; **an injured party** can extract revenge, if nothing else, for free through the criminal justice system by filing a criminal complaint. **Civil remedies** also differ. Recall that the Japanese Civil Code (sec. 723) allows a court to “take suitable measures for the restoration of the plaintiff’s honor”. A frequently awarded **additional remedy** is a formal printed public apology, normally awarded when three conditions exist: *defamation has occurred, the plaintiff requests an apology**

gy, and an apology is “necessary to restore the plaintiff’s honor” (WDMS: 80).

Відповідно до відтвореної на основі наведеної текстової ситуації метафоричної моделі, **сторона конфлікту, яка зазнала моральної шкоди**, концептуалізується як **учасник ситуації, який отримав тілесні ушкодження (injured party)**. Останні в аналізованому фрагменті тексту об’єктивуються прикметником *injured* (ушкоджений), що застосовується в сучасній англійській мові на позначення стану організму людини, який зазнав травмувань (“an injured person has a physical damage to part of their body”) [23], а також лексею *defamation* (наклеп), семантична структура якої містить сему ‘damaging’ (заподіяння шкоди) [там само].

Засобом відновлення спричиненої намовою **моральної шкоди**, яка у термінах реконструйованої моделі корелює з **фізичною**, є кримінальне покарання обмовника (*criminal penalties*) або публічно опубліковане вибачення (*a formal printed public apology*), перше з яких виступає кримінально-правовим (*criminal remedies*), а друге – цивільно-правовим засобом судового захисту (*civil remedies*). Обидва способи відшкодування моральних збитків, необхідних для відновлення честі скаржника (*necessary to restore the plaintiff’s honor*), уподібнюються **засобам лікування організму від хвороби або позбавлення його від болю** (“something that is intended to cure you when you

are ill or in pain” [23]), на позначення яких застосовується іменник *remedies*.

Таким чином, аналіз метафоричних мовних виразів, вжитих у сучасних різножанрових дискурсах, дозволяє частково відтворити моделі, якими керуються представники спільної морально-культурної традиції в процесі моральної взаємодії. Ці моделі віддзеркалюють наївні уявлення про норми етики та їх порушення, якими послуговуються комуніканти, обираючи ту чи іншу модель поведінки або приймаючи рішення стосовно її етичності.

Метафори **МОРАЛЬНОГО ЗДОРОВ’Я** та **МОРАЛЬНИХ РОЗРАХУНКІВ** пояснюють лише окремі аспекти образного осмислення морального добробуту представниками сучасної англійської традиції, оскільки лише окремі елементи морального благополуччя людини можуть бути експліковані в їх термінах. На тлі висвітлення наслідків неетичної поведінки, приховуються такі елементи досліджуваної ситуації, як причини та наміри порушення етики. Тому перспективи подальшого вивчення образного аспекту розглянутих ситуацій передбачають реконструкцію інших моделей, якими послуговуються учасники ситуації “Порушення норм етики” в процесі моральної взаємодії, з метою виявлення причин невідповідності вчинків людини встановленим суспільством нормам регулювання поведінки та намірів, якими послуговуються його представники.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арутюнова Н. Д. Метафора и дискурс / Н. Д. Арутюнова // Теория метафоры: Сборник: Пер. с англ., фр., нем., исп., польск. яз. / Вступ. ст. и сост. Н. Д. Арутюновой и М. А. Журиной. – М.: Прогресс, 1990. – С. 5–32.
2. Барба Л. В. Лінгвокогнітивні особливості текстової ситуації “Злочин-відповідальність” у різних функціональних стилях сучасної англійської мови: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 “Германські мови” / Барба Людмила Валеріївна. – Одеса, 1999. – 19 с.
3. Белехова Л. І. Аналогове мапування у поетичному тексті (на матеріалі американської поезії) / Л. І. Белехова // Вісник Житомирського державного педагогічного університету ім. І. Франка. – 2001. – № 8 – С. 148–152.
4. Воробйова О. П. Когнітологія як експериментальний міф: методики концептуального аналізу тексту / О. П. Воробйова // Актуальні проблеми філологічної науки: Тези III Всеукраїнської науково-практичної конференції / Дніпропетровськ, ДНУ імені Олеся Гончара, 8-9 грудня 2011 р. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2011. – С. 8–10.
5. Воробьева О. П. Текстовая номинация в ракурсе когнитивной лингвистики / О. П. Воробьева // Языковая категоризация (части речи, словообразование, теория номинации). Материалы Круглого стола, посвященного юбилею Е.С. Кубряковой, по тематике ее исследований. – М.: ИЯ РАН, 1997. – С. 18–20.
6. Головкин Н. А. Моральные нормы и личность / Надежда Александровна Головкин. – М.: Знание, 1976. – 64 с.
7. Жаботинская С. А. Модели репрезентации знаний в контексте различных школ когнитивной лингвистики: интегративный подход / С. А. Жаботинская // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. – 2009. – № 848. – С. 3–10.
8. Жаботинская С. А. Основы теории примарной метафоры / С. А. Жаботинская // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія “Філологія”. – 2011. – Том 14, № 1. – С. 35–45.
9. Лакофф Дж. Метафоры, которыми мы живем: Пер. с англ. / Под ред. и с предисл. А. Н. Баранова / Джордж Лакофф, Марк Джонсон. – М.: Едиториал УРСС, 2004. – 256 с.
10. Лакофф Дж. Женщины, огонь и опасные вещи: Что категории языка говорят нам о мышлении / Джордж Лакофф; [пер. с англ. И. Б. Шатуновского]. – М.: Языки славян-
- ской культуры, 2004. – 792 с.
11. Минский М. Фреймы для представления знаний / Марвин Минский. – М.: Энергия, 1979. – 148 с.
12. Толстая С. М. Преступление и наказание в свете мифологии / С. М. Толстая // Логический анализ языка: Языки этики / Отв. ред. Н. Д. Арутюнова, Т. Е. Янко, Н. К. Рябцева. – М.: Языки русской культуры, 2000. – С. 373–379.
13. Damasio A. R. Descartes’ Error: Emotion, Reason, and the Human Brain / Antonio R. Damasio. – N.Y.: Avon Books, 1994. – 312 p.
14. Grady J. Foundation of Meaning: Primary Metaphors and Primary Scenes: Ph.D. dissertation / Joseph Grady. – Berkeley: University of California, 1997. – 299 p.
15. Haidt J. The moral emotions / J. Haidt // Handbook of Affective Sciences / Ed. by R. J. Davidson, K. R. Scherer, H. H. Goldsmith. – Oxford, England: Oxford University Press, 2003. – P. 852–870.
16. Johnson M. Moral Imagination. The Implication of Cognitive Science for Ethics / Mark Johnson. – Chicago: The University of Chicago Press, 1993. – 283 p.
17. Johnson M. We are all live creatures: embodiment, American pragmatism, and the cognitive organism / M. Johnson and T. Rohrer // Body, Language and Mind. – Berlin: Mouton de Gruyter, 2007. – Vol. 1. – P. 17–54.
18. Kohlberg L. Essays on Moral Development / Lawrence Kohlberg. – 1981. – Режим доступу: <http://faculty.plts.edu/gpence/kohlberg.htm>
19. Kövecses Z. Metaphor: A Practical Introduction / Zoltán Kövecses. – Oxford: Oxford University Press, 2002. – 285 p.
20. Rudolph U. Moral emotions: An analysis guided by Heider’s naïve action analysis / U. Rudolph, K. Schulz, N. Tscharktschiew // International Journal of Advances in Psychology. – 2013. – Vol. 2, No 2. – P. 69–92.
21. Steen G. Finding metaphor in discourse: Pragglejas and beyond / G. Steen // Culture, Language and Representation. – Amsterdam: VU University of Amsterdam, 2007. – Vol. 5. – P. 9–25.
22. Stockwell P. Cognitive Poetics. An Introduction / Peter Stockwell. – L. and N.Y.: Routledge, 2005. – 193 p.

ДОВІДНИКИ

1. Collins English Dictionary (online edition) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.collinslanguage.com>

– Заголовок з екрану.

2. Longman Dictionary of Contemporary English (online edition) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ldoceonline.com/> – Заголовок з екрану.

3. Macmillan Dictionary. Free English Dictionary and Thesaurus Online (online edition) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.macmillandictionary.com/> – Заголовок з екрану.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. BRCM: Behr R. Cameron's Murdoch missteps // Newstatesman. – July 14, 2011. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.newstatesman.com/2011/07/prime-minister-cameron-public>
2. MADS: Moutet A. Dominique Strauss-Kahn: a Frenchman sunk by a sex scandal // The Telegraph. – May 16, 2011. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/france/8515714/>
3. WDMS: West D. M. Secrets, Sex, and Spectacle. The Rules of Scandal in Japan and the United States / Mark D. West. – Chicago and London: The University of Chicago Press, 2006. – 404 p.

REFERENCES

1. Arutiunova N. D. Metaphor and Discourse / N. D. Arutiunova // Theory of Metaphor: Collection of articles: translated from English, French, German, Spanish, Polish / Introductory article and compilation by N. D. Arutiunova and M. A. Zhurinskaia. – M. : Progress, 1990. – P. 5–32.
2. Barba L. V. Cognitive peculiarities of textual situation “crime and punishment” in different functional styles of Modern English: author's abstract of dissertation for a Candidate degree in Philology: spec. 10.02.04 “Germanic languages” / Barba Liudmyla Valeriivna. – Odesa, 1999. – 19 p.
3. Bieliekhova L. I. Analogical mapping in poetic text (on the material of American poetry) / L. I. Bieliekhova // Zhytomyr Ivan Franko State University Bulletin. – 2001. – № 8 – P. 148–152.
4. Vorobiova O. P. Cognitology as an experiential myth: methodologies of conceptual analysis of the text / O. P. Vorobiova // Current Issues in Philology: Proceedings of the 3rd All-Ukrainian scientific conference / Oles Honchar Dnipropetrovsk National University, December 8-9, 2011. – Dnipropetrovsk: DNU, 2011. – P. 8–10.
5. Vorobiova O. P. Textual nomination in cognitive linguistics perspective / O. P. Vorobiova // Language categorization (parts of speech, word formation, theory of nomination). Proceedings of the round table, dedicated to the anniversary of E. S. Kubriakova, on the subject of her research. – M. : IYA RAN, 1997. – P. 18–20.
6. Holovko N. A. Moral norms and personality / Nadezhda Aleksandrovna Holovko. – M. : Znanie, 1976. – 64 p.
7. Zhabotinskaia S. A. Models of knowledge representation in the context of different cognitive linguistics schools: integrative approach / S. A. Zhabotinskaia // V. N. Karazin Kharkiv National University Bulletin. – 2009. – 848. – P. 3–10.
8. Zhabotinskaia S. A. The basics of Primary Metaphor Theory / S. A. Zhabotinskaia // Kyiv National Linguistic University Bulletin. “Philology” series. – 2011. – Vol. 14, № 1. – P. 35–45.
9. Lakoff G. Metaphors We Live By: transl. from English / edited by A. N. Baranov / George Lakoff, Mark Johnson. – M. : Editorial URSS, 2004. – 256 p.
10. Lakoff G. Women, Fire, and Dangerous things: What Language Categories Reveal about the Mind / George Lakoff; [transl. from English by I. B. Shatunovskii]. – M. : Languages of Slavic Culture, 2004. – 792 p.
11. Minsky M. A Framework for Representing Knowledge / Marvin Minsky. – M. : Enerhiia, 1979. – 148 p.
12. Tolstaia S. M. Crime and punishment in the light of mythology / S. M. Tolstaia // Logical Language Analysis: Languages of Ethics / Editors-in-chief N. D. Arutiunova, T. E. Yanko, N. K. Riabtseva. – M. : Languages of Russian Culture, 2000. – P. 373–379.

Figurative manifestation of the “Violation of Ethical Norms” textual situation in Modern English journalistic and documentary discourse

V. V. Veduta

Abstract. This paper addresses cognitive mechanisms of native English speakers' imaginative conceptualization of their ethical experience. Specificity of verbal manifestation of these mechanisms is studied through their linguistic representation in Modern journalistic and documentary discourse in the context of the “Violation of ethical norms” situation.

Keywords: moral imagination, conceptual metaphor, textual situation, violation of ethics, “Moral Law Falk Theory”.

Образное воплощение ситуации “Нарушение норм этики” в современном англоязычном публицистическом и документальном дискурсе

В. В. Ведута

Аннотация. В статье рассматриваются когнитивные механизмы образного осмысления этического опыта носителями английского языка. Особенности вербального воплощения этих механизмов изучаются сквозь средства их языковой репрезентации в современном англоязычном публицистическом и документальном дискурсе в контексте ситуации “Нарушение норм этики”.

Ключевые слова: моральное воображение, концептуальная метафора, текстовая ситуация, нарушение этики, “Наивная теория морали”.

Editor-in-chief: Dr. Xénia Vámos

The journal is published by the support of
Society for Cultural and Scientific Progress in Central and Eastern Europe

Készült a Rózsadomb Contact Kft nyomdájában.
1022 Budapest, Balogvár u. 1.
www.rcontact.hu